

ZI-2

1. a. 8.

304

R. 3371

SIMILITVDINVM AC
 PARABOLARVM QVAE IN
 Bibliis ex Herbis atque Arboribus
 desumuntur dilucida explicatio : In
 qua narratione singula loca explanan-
 tur, quibus Prophetæ, obseruata stir-
 pium natura, conciones suas illustrant,
 diuinæque oracula fulciunt.

LEVINO LEMNIO SA-
 crarum Literarum studio auctore.

Aa

R. 3371

SIMILITVDINVM AC
PARABOLARVM QVAE IN
Bibliis ex Herbis atque Arboribus
desumuntur dilucida explicatio : In
qua narratione singula loca explanan-
tur, quibus Prophetæ, obseruata stir-
pium natura, conciones suas illustrant,
diuinâque oracula fulciunt.

LEVINO LEMNIO SA-
crarum Literarum studio auctore.

A a

PASCHASII OENII HEICRV-
CINI IN AVTHORIS ET
operis commendationem
Carmen,

Venturo quotquot Medicus clarissimus auro
Sacrauit, Genium constat habere libros.
Hic tamen imprimis docti suffragia cœtus
Promeritus, nullo fines superstes erit.
Res magnas, res difficileis, res denique sacras
Eruit eximium candide lector opus.
Author enim sylvas inter reptando salubres,
Cœlestis Sophiæ largiter hausit aquas.
Quando vel arboribus, vel humi serpentibus herbis
Accessit prisco tempore tantus bonos?
Ecquis crediderit sacri tot mystica Verbi,
Clausa sub extremo cortice sensa tegi?
Si non assiduo diuinæ Pallados vsu
Lemnius occultas explicuisset opes.
Nullos inuoluet posthac Labyrinthicus error
Flexibus ambiguis, multiplicique via.
Seu per odorato vestito gramine colles,
Seu per frondosum te iuuat ire nemus:
Non secus, ac Theseus Ariadnes fila sequutus,
Quò te cunque feres, hoc duce tutus eris.
Si incunda igitur, si quæris idonea vitæ,
Hanc propera in syluam ferre subinde gradum.
Fatidicæ stirpes, pleno quasi Copia cornu,
Pascendis animis pabula læta dabunt.

EXI

EXIMIO SVMMÆQVE

VIRTVTIS AC DIGNITA-
tis viro D. Thomæ Thieldio Diui Ber-
nardi in confiniis Antuerpianis ad
Schaldam, Antistiti cum primis reue-
rendo, Leuinus Lemnius Medicus Zi-
rizæus sacrarum literarum studiosus
S. P. D.

QUVM mihi nuper amplissime deprecaret
virtutis tuæ decus, & mentis præstantiam,
Antistes spectatissime, Iacobus Susius, vir
præter antiquæ nobilitatis insignia, omni disci-
plinarum genere excoltissimus: cepit ilico ani-
mus noster in tui nominis amorem ac venerationem incitari.
Quis enim erga illum non afficiatur, qui in pacificandis opti-
matum dissidiis, in dirimendis sopiendisque controuersis hæ-
reditariis, de fundis ac suburbanis prædiis singulari pollet dex-
teritate ac prudentia? Quis non vnice illum diligit, veneretur,
suspiciat, qui institutis erectisque aliquot palestris literariis,
artes ingenuas ac liberales disciplinas fouere nõ desinat?
qui rebus tam exulceratis, tantisque opinionum dissidiis di-
stractis ac diuulsis sana consilia adhibere curat, ac propositis
præmiis doctos quosque ad concionandi munus exstimulare,
quo famelica ac dissipata multitudo salutaris doctrinæ pabulo

satiretur, mentesque arida ac siticulosa verbi Dei irrigatione reuiviscant ac reficiantur. Nullum profecto excogitari potest opus, quod plus solida laudis promeretur, & quod humano generi sit vilius, magisque frugiferum aut salutare. Quocirca excogitatum est à me argumentum vir praestantissime, tuae dignitati aptum, tuoque tam salutaris instituto accommodum, quo omnibus innotescat laudatissimus tuus iste conatus, ac longe lateque propagetur nominis tui honos, tuoque exemplo complures ad illustrandam fovendamque religionem Christianam, ac sincerum Dei cultum stabiliendum extimulentur. Eo autem magis gratum acceptumque Amplitudini tuae munusculum hoc literarium fore confido, quod tale quiddam à nullo hactenus tractatum sit, ipsaque rei narratio non minus habeat utilitatis quam oblectamenti. Tametsi non defuturos ominor, qui ubi conspexerint Medicum tractare argumentum Theologicum, confestim exclament, Ne sutor ultra crepidam, tum id, Quam quisque norit artē, in hac se exerceat.

Quod Medicorum est,

Horat. l. 2.
Episto. 1.

Promittunt medici, tractant fabrilia fabri.

Verum haec voces non sunt tanti, ut ab harum rerum tractatione me deterreant, quum par sit ut omnes qui Christo nomen dederunt, ea consecrentur quae maxime salutaria sunt, illiusque doctrinam cumprimis illustrent. Quod praeter alios spectasse observo virum illustrem Ioachimum Hopperum iurisconsultum, Hispaniarum regi Philippo à consiliis secretioribus, in enarrando Decalogo. Quamobrem non decet id mihi fraudi esse, quum sacrosancta religio à Regibus etiam atque magnatibus (quorum plerique non semper res prophanas tractant) exulta sit ac propagata, diuinoque afflatu in commentariis redacta. Documento sunt Abrahamus, Isaac, Iacob, Moses, David, Solomon, Esdras, à quibus primum proflexit ac dimanavit cultus & doctrina caelestis, ac cum scripto, tum viva voce posteris per manus tradita. Eo autem minus vellicari

aut

aut arrodi meretur nostra haec lucubratio, quod pro dimidia parte sit professionis Medicæ. Siquidem ad Medicum potissimè spectat herbarum tractatio, etsi quæ ex his sumitur Metaphora, Similitudo, Exemplum, Comparatio, non alienum est ab eius professione dilucidè ea explicare. Quum autem professores sacri minus fere exercitati esse soleant in herbarum cognitione, ac vix vulgatas passimque obvias herbas cognitas, perspectasque habeant, fieri nequit ut omnia exactè atque admodum perspiciant aut interpretentur, suaque dignitate singula exornent, destituti novitia stirpium, aut minus explorata earum naturam. Quocirca boni consulet æquus rerum aestimator nostram hanc qualemcunque industriam, cum ea tractem quæ magna ex parte ad Medicum spectant, quem naturæ investigatio, cui sedulo incumbit, ad contemplandas etiam res diuinas erigit, ad Opificis notitiam eiusque amorem atque admirationem inflammant. Spero autem candidum Lectorem minus alienum futurum erga opusculi huius autorem, ubi eius gustu se expleuerit, ac nonnihil fructus ac commodi ex illius lectione conceperit. Hac enim commendatione Genium consequi libri solent, ac plausibiles esse, summaque auiditate à studiosis expeti, præsertim ubi viri alicuius excellentis patrocinio in lucem prodeunt. Quæ res hoc apud me effecit, Antistes cumprimis observande, ut passus sim hoc nostrum commentariolum tuis auspiciis, tuique nominis favore in vulgus efferri, multorumque iudiciis ac censuris subiici. quod unum nonnunquam viros quamlibet eruditos ad lucubrationum suarum editionem retardare solet ac remorari. Quis est enim ea dicendi peritia imbutus, eaque rerum cognitione instructus, ut censores passim tam rigidos Aristarchos, tam ocultos non pertimescat ac reformidet? aut quis sua scripta omnibus approbare, omnique ex parte calumniam abs se depellere posse confidat? præsertim in argumento quod detegit vitia, errorisque hominū qui ferè salutaria monita respuunt, eosque

aut odio prosequuntur, aut vellicant, qui illis ad virtutem, ad decus, ad probitatem, ad sinceram religionem sunt incitamento. Quod ipsum nusquam non deplorant sacri vates iis locis quæ illustranda suscepi, qui in eo toti sunt, omnemque suam operam atque industriam conferunt, ut cum omnes, tum illos potissime officij sui commonefaciant qui Ecclesiastico munere funguntur, ac diuinis ministerijs sunt addicti, quo sublitis absolutum virtutis ac pietatis exemplar expriment, summoque studio enitentur, ac rationem ineant, quæ collapsæ atque inclinatæ Religioni medelam adferre queant, eamque erigere atque instaurare. Illorum enim interest, ac munus delegatū exposcit, ut deuias balantēque ac dissipatas oves ad Christi ouile dirigant, atque ad saluberrima cælestis doctrinæ pascua reducant, ut egenis ac calamitosus, omnique præsidio destitutis subueniant, atque illis aliquid solatiij, nonnihil subsidij adferant, ut ingenuos ac bonæ indolis adolescentes, in quibus elucet ac se profert aliquod viuidæ erectæque ac generosæ mentis indicium, liberalibus disciplinis institui curent, quo aliquando Patriæ vsui sint atque ornamento: ut virgunculis maturis ac coniugio aptis dotem conferant, ne quæ pudicitiam expugnari contingat, ac publicè ut mercenarias prostitui. Hac enim ratione obtinebimus ne passim tot existant validi erronei ac grassatores nocturni qui aliena inuadant ac deprædentur, nec tot contaminatæ integritatis puellæ, quæ in lustris ac fornicibus extra legitimam vitæ societatem, corporis sui vsum omnibus promiscuè concedunt. Quod dedecus fœdæque vitæ consuetudo ne inter Christianos inolefceret, in fragilem illum sexum sua beneficia ac munificentiam liberaliter contulerunt veteres illi Ecclesiæ proceres, qui quod cæteris virtute morumque integritate præluerent, ac subditorum vsibus commodisque sedulò prospicerent, Episcopi, præsules, antisites vocabantur. atque à paterno pioque affectu ac propensione in gregem suæ fidei ac tutelæ

Pastoris officium.

ac tutelæ commissum, Abbates ac Cœnorbiarchæ; sic ut dignitati & honori sollicitudo & cura coniuncta esset. Consopiebant illi tumultus ac dissidia quæ in magnum Reipublicæ detrimentum erant euasura, resarserrunt laceratam ac diuulsam ciuium ac popularium concordiam, omniæque reddiderunt tranquilla ac pacata: mitigabant Regum ac Principum irritatos animos, qui sinistris parumque auspiciatis nonnullorum cōsiliis inflammati, grauiora quam pro æquitate, onera subditis inferre meditabantur. Quale exemplum editum est in Roboam Solomonis filio, qui cum in paternam hæreditatem scitus atque inauratus imperio, iuuenum potius quam senum cōsilio acquiesceret, florentissimum regnum abs se diuulsam alienauit. His ac plerisque aliis præclaris virtutibus enituere veteris Ecclesiæ ministri, atque iis se potissimum exercuerunt in quibus situs est præcipuus Charitatis fructus, totiusque pietatis ac religionis summa consistit, ut Iacobus Apostolus palam testatur. Nam erigere operosa palatia, magnisque sumptibus extruere porticus, pavementa, xystos, ambulacra, peristylia, conuiuari lautius ac magnifico splendidoque ferculorum apparatu aut denique exquisito cultu opes profundere subleuandis tenuioribus destinatas, alienum profus esse decet ab illorum conditione, natura, moribus, quorum professio atque institutum frugalitatem ac moderatum rerum vsum exigit, ab omni luxu, pompa, fastu, ambitione, strepitu, aliâque mundana ostentatione remotum. Hæc vir humanissime libere quidem, at amanter ac sincero affectu à me amplificata sunt, quo plerique exstimulentur, ut Spartam suam exornent, suamque minam aut talentum auctione conduplicent, illi inquam, qui in clarissima luce hominum versantur, ac velut in totius orbis theatro constituti omnium ora atque oculos in se conuertunt. Sic enim futurum confido, ut qui nunc multorum animos abs se habent auersos atque alienatos, sibi magna

3. Reg. 12.

Cap. 1.

veneratione ac reuerentia deuotos deuinctosque experiantur.

Honor vir
tutis præ-
mium.
Est enim virtus vitæque integritas fauoris ac beneuolentiæ.
totiusque humanæ societatis conciliatrix. Qua de re cum nu-
per in amœnissimo tuo secessu serio simus philosophati, præ-
sente clarissimo ac Senatorij ordinis viro Nicolao de Voocht
Iurisperitissimo, ac multa vltro citròque agitata sint, non vi-
sum est operæ pretium diutius huic argumento inherere. Deus
Optim. Maxim. cui, Christi fiducia, vota precèsque nostras de-
ferimus, te diu nobis seruet incolumem, ac tuos conatus
promoueat, magnæque incrementa ac progressus
conferat. Zirizæa ex Museo nostro

Nonis Maij, Anno

M. D. L. X. V. I.

* *

AM

AMPLISSIMOS REGES

AC SACRATISSIMOS

vates herbarum cognitione exactè fuisse
imbutos, desumptæ ab ijs tot Meta-
phora ac parabola declarant:
qua hic spectanda
exhibentur.

CAPVT I.

RÆSTANTISSIMOS Reges ac ma-
gnanimos illustresque Heroas in ipso
etiam armorum strepitu tumultuque
bellico, studiosè olim excoluisse rem
Herbariam, ac stirpium cognitione cum
primis fuisse delectatos, præter veterum historias, Bi-
bliorum codices abundè testantur. Cum enim harum
rerum inuestigatio amœnissima varietate exornata
sit, nec minus habeat vtilitatis, quàm oblectamenti,
non visum est Regum amplitudini, nec Imperatoriæ
maiestati indecorum huiusmodi occupationib. distine-
ri, præsertim vbi ab vrgentissimis negotiis, ac functio-
nibus publicis respirare, atque aliquod sibi laxamenti
impetrare licuit. Hac enim cum animi, tum corporis
cultura nõ minùs celebris facta est illorum memoria,
non minùs illustratus nominis splendor & magnifi-
centia, quàm rebus alijs præclare gestis, aut hostib. vel

Reges her-
barum cul-
tores.

subactis, vel ad internecionem deletis. Sic Mithridates Ponti atque vndeuginti regnorum Rex, propter eximiam herbarum notitiam, & singulare antidotum contra venena morbósque omnes cōtagiosos præsentaneum, illius nomine insignitum immortale nomen est consequutus. Lyfimachus Eupator, Gentis Illiricorum rex, Artemisia Mausoli Cariae regis vxor, multique alij, præter belli gloriam, herbarum cognitione illustres sunt. Marcus Curius imperator Romanus post deuictum Pyrrhum Epirotarum regem, Lucius Cincinnatus, Marcus Valerius Corvinus plantarum antenitate allecti procul à strepitu & ambitione ciuili ruri consenuerunt. Solomon verò regum amplissimus, qui præter immensas opes eam consecutus est à Deo Optim. Maxim. sapientiam, ac rerum cognitionem, vt nullus regum illi sit comparandus, in herbarum notitia mirificè excultus, exactèque versatus legitur, ac disseruisse non solum de piscibus, alitibus, quadrupedibus, astris, sed de arboribus etiam & stirpibus à cedro Libani vsque ad Hissopum qui egreditur è pariete, hoc est, à minutissima herba ad procerimas, celsissimasque arbores vsque, omnia habuisse cognita & explorata. Sunt præter Solomonem proceres aliquot vatesque Hebræi, qui passim vaticiniis suis herbarum nomina effectusque interferunt, ac comparationes ex iis mutuuntur. Cum enim stirpes aliæ aliis rebus adhiberi soleant, ac nonnullæ alimenti vsum præbeant, aliæ medicamēti, pleræque vtrumque, nonnullæ noxiæ sint ac naturæ infestæ, aliæ salutare morbisque expugnandis accommodæ: ex iis Prophetæ appositissimas similitudines, scitalesque & concinnas comparationes desumunt, quibus conciones exornant, ac fidem narrationi adstruunt. Cunt autem

Solomon
herbarum
studiofus.

3. Reg. 4.

Sapient. 7.

Varij herbarum effectus.

autem multa sint in humanioribus disciplinis ac politioribus literis, totaque philosophia humana quæ hominum animos affatim oblectant, illorumque mentes exemplis ac morum integritate imbuunt, tum nulla ad hæc perficienda maiorem vim atque efficaciam obtinet, quam ea quæ sacri vates, quorum nemo non diuinitus adflatus, concionibus adhibent, adeo vt quibus vel in naturæ operibus vel diuinis contemplationibus mediocriter exercitatus, facile perspexerit, quam non sit sterilis & ieiuna illorum narratio, quam non prorsus infœcunda illorum doctrina, sed utilis, salutaris, fructuosa. Siquidem scriptura sacra à cœlesti parte diuini Spiritus afflatu promanans, mentes hominum suauissimo pabulo pastuque salutari reficit. Quod ipsum Dauid rex indicat, desumpta peramœna similitudine à viridante floridoque prato ac saluberrimis aquis, quibus armenta maximè pinguescunt & saginantur. *Dominus regit me, nihil mihi deerit in loco pascuæ vbi me constituit, super aquas refectiois.* Sic cum sibi gratularetur ac plauderet, quod Dei munere in diuidenda hæreditate, vberissima pecora, solùmque ac fundum maximè fœcundum sortitus esset, *Fines, inquit, ceciderunt mihi in præclaris.* Solebāt enim olim funibus extentis metiri iugera, suosque limites cuique assignare ac partiri prata: quod apud nos nunc decépda perficitur. Huius generis cum innumera exēpla in veteri nouoque instrumento se proferāt, non solum in vulgato vitæ vsu & consuetudine, sed ex natura rerū quæ nihil non suppeditat, deprompta: operæpretiū visum est ista eruere, atque auido lectori spectanda exhibere, quo illi innotescat, quantus scientiæ ac sapientiæ thesaurus reconditus sit in arcanis literis, quæ non tam dulcia, quam salutaria hominibus proferunt. Nec sanè quis

Dauidis
selectissimæ
similitudines.
Psal. 23.

Psal. 26.

quisquam ex vllis Philosophorū aut Rhetorum Poëtarūque scriptis tam vberem & copiosam doctrinæ frugem, tam salutare animæ mentisque pabulum est percepturus, quàm ex vberissimo atque inexhausto Diuinitatis fonte, illorūque oraculis quæ diuino afflatu sunt prodita. Quod si cui libeat attentè considerare atque intimè excutere diuina eloquia, quantaque vbi sint sapientia qui tam salutaria documenta nobis prodiderunt, mentemque ac voluntatem Dei mortalibus indicant, dilucidè perspexiturus est, quid diuina prophanis præstent, & quàm sint res æternæ ac solidæ caducis ac momentaneis præstantiores. Sacros verò vates præter exactam diuinitatis cognitionem in natura reb. exquisitè versatos, nec vllius disciplinæ fuisse rudes, vel illud argumento est, quòd ex intimis atque arcanis naturæ similitudines & cōparationes desumant, denique ab animantibus, herbis, arboribus, elementis, igni, terra, aquis, aëre, fluminibus, riuulis, fontibus, cisternis, Oceano, astris, gemmis, lapidibus, à fulmine, pluuia, rore, æstu, frigore, flatibus, grādine, niue, gelu, glacie, à satis & semente, à sale, à fermento, à sarena, verriculo, nassa, retibus, ab humoribus qui corpori humano subsunt, vel ab eo promanant, sanguine, lacte, semine, menstruis, à pariente & partu, à scoria, ferro, auro, argento, aliisque innumeris Tropos ac figuratas elocutiones, Metaphoras seu Translationes, parabolas, collationes, exēpla, Schemata, hoc est, ornamenta verborum & Sententiarum, & quæ quasi aliquo gestu orationem illustrant, narrationibus suis accommodant, quib. multum lucis atque intelligentiæ, plurimum dignitatis ac splendoris concionib. adferunt, mentesque ac animos focordes atque oscitantes, sui que oblitos ad veritatis cognitionem incitant atque

Sacra prophanis potiora.

Propheta omnium rerū cognitionem instruēti.

atque inflammant: improbos adducta ex iis rebus similitudine, à maleficiis deterrent, atque ad virtutem, ad solidam felicitatem, ad Dei metum & fiduciam extimulant, illisque, omni adhibita industria, diuinitatis notitiam infigunt: probos verò & qui vitæ integritatem consecretantur, stabiliunt, vtque perseuerent atque in suscepto negotio persistant, sedulò exhortantur: obiter, quod & Paulus præcipit, inordinatos, intrætábiles, in compositos officij sui commonefaciunt, ac salubri placidæque monitione increpāt: pusillanimos & mœrentes solantur, imbecilles ac labātes fulciunt: collapsos erigunt: lenitate & clementia vtuntur erga omnes, lenti ad iram, ad vindictam ac violentiam tardi, medētur iuxta Esaiæ ac Christi vaticinium contritis fractisque mentibus atque animis deiectis, mœstis, afflictis salutarem medelam adhibent: prædicant captiuos remissionem & indulgentiam, occæcatis visum: ita vt diuinæ lucis efficiantur capaces, calamitoso solatium, vincētis ac diaboli tyrannide oppressis relaxationē ac libertatem: eaq; omnia elegantissimis parabolis & collationib. in suis passim scriptis perficiūt. Cum autem nemo non prophetarū, inter quos multi regia maiestate existunt, harum rerum specimen exhibeat, atque etiā Iesus Christus quique eius nomine apostolicæ legationis munere funguntur, in eodem doctrinæ genere versentur: operæ pretiū me facturum sum arbitratus, si obiter commōstrēm quanta sit eruditio, quàm recondita sapientia, quæ rerum cognitio ac naturæ inuestigatio, quātus ardor propagandæ religionis atq; expulsa omni superstitione & idololatria proferendi cultus diuini in iis hominibus qui diuino spiritu cœlestique afflatu imbuti tam salutaria nobis prodiderunt, accita ad orationis decus & ornamento

Deus blandimētis allisit.

1. Thess. 5.

Esaiæ 61.
Luc. 4.

tum vniuersa rerum natura : quod ipsum patefacere iam meditor.

DE CONDITIONE ET NATURA

Mandragoræ, quam à Lia Sorore eblan-
dita est Rachel.

CAPVT II.

INTER herbas virentes ac floridas, quarum innumeras naturæ ac rerum omnium conditor Deus in vsum hominum è terra produxit, Mandragora non infimū locum

Genes. 1. obtinet, nec prorsus ignobilis est. Cuius cum in sacris Bibliis extet mentio, atque in deliciis habita sit, in edendique vsum expetita: de hac instituti argumenti sumetur exordium. Constituuntur huius stirpis duæ species: quarum vna est foliis lactucæ æmulis, sed angustioribus, saturati umbrosique viridis. Pomum verò emergit è centro imoque stirpis meditullio, quod herbaceo stilo incumbit, auellanæ nucis, nonnunquā iuglandis aut castanæ magnitudine. Hæc species fœminæ nomine insignitur. Mas verò speciosa magnaque foliorū amplitudine ac pompa luxuriat, lacteo virore perpolita. Pomum verò quod ex passis patulisque quaquaersum foliis è media stirpe prodit orbiculatum ac circinatæ rotunditatis, ovi gallinacei vitello aut luteo prorsus affine est, odore non sine grauitate quadam soporata, iucundo, radice crassa, pilosaque ac bifida, atque in humanæ coxæ dicis aut cruris formam bifurcata. Qua occasione circumforanci quidā impostores ex huius & brionis radice imagunculas confingunt humana specie, atque vtrumque sexum emolliuntur, ac credulæ turbæ persuadent ea forma ac specie

Mandragoræ due species.

specie è terra enatas. Nonnulli serio prædicant vitalem fuisse subterraneum hunc fœtum, atque ex locis quibusdam funestis eruisse, quibus supplicio affici solent fontes ac facinorosi, qua persuasione rudi atque imperitæ plebi imponunt, atque huiusmodi impostura argento illos emungunt. Belgæ Mandragoræ poma *Pomum Mandragoræ blandita* vocant, quo nomine & radicem designant, quod mentem amatorio quodam fascino in errorem pertrahant, & quodam modo incantent. Huius pomi fuisse auidam Rachaëlem, summoque eius dedefinito occupatam sacri codices referunt. Cum enim triticeæ messis tempore Ruben in rus digressus, Liæ matri attulisset Mandragoras, Rachel sterilis ac sororiæ fœcunditatis æmula, eas sibi concedi offerrique postulauit. Lia exasperata importuna interpellatione, poma illi denegauit: tandem sopita altercatione hac lege ac conditione res transacta est, vt Lia subsequente nocte mariti concubitu frueretur (nam id alternis vicibus, duabus sororibus vni marito dedicatis perfici solet) Rachel verò potiretur Mandragoris, quas ea mente atque animi intentione à sorore eblandita creditur, quò amabili ac gratioso cum patriarcha Iacobo congressu, esu illius pomi, conceptui effici posset idonea. Cum enim inuidia in sorore permota sterilitatis probum à se depellere atque amoliri cuperet, exposulauit cum marito, quòd sterilis degeret, cum soror numerosa prole ferax esset & fœcunda. Iacobus indignatus se perfunctum maritali munere profiteretur, ipsumque nec culpari posse, nec ignauis argui. cæterum fœcunditatem ac conceptum Dei donum esse, illiusque arbitrio negotium istud perfici. Cæterum an Mandragora fœtificandi vim mulieribus conferat, atque vtero retinendi seminis efficaciam conciliet, in dubium

Pomum Mandragoræ blandita

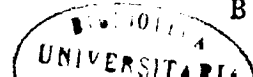
dubium vocari posset. Cum enim soporifero effectu prædita sit, & impensè frigida, hæc qualitas ad tale quiddam præstandum prorsus inefficax censeretur & inidonea. Quod tamen ita dilui posse video, vt in frigidis humidisque regionibus, atque in vtero humecto & algido tale quiddam perficere nequeat, sed in torrido æstuatîque & exusto. Sic in Africa, Hispania, Iudæa, Mauritania, Numidia, Ægypto, in quibus ferè regionibus mulieres adustos arentesque habent vteros ac feruidos, tum squallidos ac strigosos: non incommodè hoc pomum adhiberi posse crediderim. Si quidem eius esu corpus ad temperiem reduci posse existimo: cum post amplexum & congressum maritalem soluto in fomnum corpore, vterus retinendi vim feminis asciscat, nec id in fumos ac fuliginem euanescat, vt in calido atque æstuante vtero asfolet, in quo vtriusque semina minùs coalescunt aut vniuntur, sublata omni posteritatis spe. quod multis vsu venisse obseruari etiam in Belgica, quæ ob plus satis calidam vteri intemperiem effectæ extiterunt, tamen si mariti sedulo illis suam operam præstarent, suoque officio alacriter fungerentur: quin & viri ex frequenti illorum concubitu aliquando pudèdarum partium vitia contrahunt à fæluginosa atque acri mordaciq; vligine, quæ genitali virus infert ac cõtatione inficit. Huiusmodi mulieribus quæ fere sunt indomitæ libidinis ob ignotos vrentesque locos, poma Mandragoræ inoffensè, imo magno commodo exhiberi possunt, cum pepones, cucumeres, cucurbitæ, melones, portulaca, lactuca, solanum, aliæque refrigerantia, quibus intensus ille feruor ac vitiosa vteri qualitas retunditur, & quò minus concumbenti deleteria sit, cohibetur. Scio equidem multa esse stirpium genera apud Belgas &

Se

& Septentrioni obuertas regiones quibus cum subsit noxia vis & pernitiõsa, valetudinem deteriore efficiunt ac depopulantur, nisi illorum effectus in destruenda naturæ temperie coërceatur. Sic omnes herbæ quæ frigida qualitate imbutæ sunt, pipere, zinzibere, & grano paradisi, quod nonnulli inter species carduomi statuunt, conduntur, quibus restenatur illarum malitia, & obtunditur hebescitque ferocia. Sic fungi, boleti, tubera, aliæque excrementa terræ Italici ac Cæsarpinis innoxia sunt: Cæsarpinis verò ac Belgis nocentissima ac venenata, nisi condimentis calorificis mitigetur venenosa illorum qualitas. adde quòd in calidis regionibus, quæque Sole affatim illustrantur, & incalescunt, omnia melius maturescunt. quæ vis efficit vt illa fereula vt pote libidinis incitamenta à delicatis ac ganeonibus in deliciis habita, atque in excitandæ tentiginis vsu expetita, minus incommodi corporibus inferant. Cæterum Mandragoram odoris fragrantia ac suauitate recreasse olim Hebræos, Epithalamium siue Canticum Salomonis indicat, sic vt existimem in Iudæa illam in ratione expetitam, ac manibus contractari solitam, quòd suauis quodam odore imbuta sit non sine vi somnifica & soporosa, quæ lassos & languidos recreat: vt ferè esse solent qui amoribus dediti sunt, aut aliquem depereunt, tanquam amatorio philtro incantati. Mihi verò quid de Mandragora accidit, obiter enarrabo. Cum autem æstiuus mensibus (nam eo tempore poma Mandragoræ se proferunt) semel atque iterum in museo nostro amabilem ac speciosum eius stirpis fructum negligenter collocassem, ita somnolentus sum effectus, vt egrè sopor excuti possit. Cum autem obnixè obluctarer somnolentiæ, illamque excussisse conarer,

De Mandragora
pomo
historia.

B b

egrè id obtinui, nec rationem tanti veterini inire potui: tandem cum quaquauerfum dimouissem oculo, obtulit se à tergo pomum Mandragoræ, quo amotos atque in alium locum translato, factus sum alacrior, atque torporem depuli, omnémque oscitantiam discussi. Cæterùm ab hoc suauis olèti mirèq; odorato pommo quod gratiam fauorémque gestãti apud amasium conciliat, Sponsus captat occasionem expatiãdi. Cum enim vernis æstiuisq; mensibus omnia frondeãt ac nitescant, ac Mandragora stirpèsque alię odorem suauiter in auras diffundant, Sponsam extra limè & conclaue euocat, quò relicta vrbe ruri atque in suburbanis prædiis se oblectet, ac tot passim florentibus herbis & arboribus, nardo, viola, liliis, malo punica, mândragoris, ipsãque florescente vite se reficiat. Cum autem singula quę è terra emergunt verno tẽpore frondescant, ac florum cum amœnitate, tum fragrantia homini blandiantur, tũ ipsa vitis præ cæteris fragrantissimum odorem exspirat, ac naribus suaues halitus, effundit: profert hæc sub finem veris flosculũ minutum & stellatum festucis ramentisq; orbiculatis oblitum, vt lichen, vulgo vlnea, colore subspectico aut flauescente, eximieque suauitatis, quo in asterisci formam deciduo, confestim specimen racemorum exhibetur. Odor huius flosculi cerebrum & cor mirificè recreat, sic vt mihi gratissimum sit florescente vite sub vinea pergulata ac pampinis concamerata fornice ac testudine prandium cœnamque absoluere, aut cum æqualibus eruditis fabulis temporis tãdiũ fallere. Huius autem flosculi odor, tanti effectus prædicatur, vt venenatas bestias abigat, adeo vt serpentes, colubri, bufones hunc perferre nequeant, sed remotissimè ab eo se subducant. ergo circa florescentem vitem non

non solum salubris est & peramœna ambulatio, sed etiam secunda & tuta: licet enim in herbido thoro ac viridante gramine decumbere, ac sub arbore patulis diffusa ramis opacum frigus captare, atque æstũ propulsare, vel apricatione Solis radiis incallescere & illustrari, nullo metu aut trepidatione serpentum qui aliquando latenter in herba delitescunt, atque improviso obrepunt, hominiquè terrorem incutiunt. Cum autem sponsus (quo nomine Christus à Ioanne Baptista designatur, qui erga suam Sponsam nempe Ecclesiam, cœtũque illi fidentium vnice afficitur) nusquã non speciem, & venustatem, decorémque Spõsæ amplificet, atq; è diuerso Sponsa mutua compẽsione illi paria faciat ac vices rependat, quidquid præclarũ est, & admiratione dignum in natura vniuersi, cœlo, sideribus, mōtib; siluis, nemoribus cãpis, herbis, flosculis ex quibus suavis odor emanat, arboribus quæ non minus salubres quàm spectabiles & speciosos fructus proferunt, vino generoso ac saporis eximij quod ex lectissima vite exprimitur: huc vterque congerit, ac similitudines appositissimas pro vtriusque dignitate producit. Sic nardo Sponsus comparatur herbæ cum primis odoratæ, fasciculo mirrhæ, botro aut vix Cypriæ ex generosissima vite decerptæ. Sponsus verò amicam lilio comparat ob eximium candorem, atque odorem suauissimum, adeo vt si pedissequa & quibus stipari solet, Sponsæ cõferantur, Spinæ sint nulla specie, nulla formæ dignitate commendabiles, hoc est, puellæ quæ illam comitantur velut hybridæ parũque ingenuæ, nihil habent amabile aut speciosum, nihil spectabile aut, vlla gratiosa venustate visendum. Huiusmodi metaphoris ac figuratis elocutionibus scatur non solum hoc canticum, sed

tota passim scriptura sacra, ita ut amplissimus se campus aperiat, quo studiosus lector possit oblectari, tota mente ac cogitatione à naturæ præstantia, in Opificis admirationem erecta. Sumuntur in hoc Cantico elegantissimæ similitudines ab iis rebus, quæ syncopi atque animi deliquio collapsos erigunt ac spiritus sopitos labantésque instaurant: ut sunt vinum odoriferum, fasciculi manuales & olfactoriola ex redolentibus herbis concinnata ac congesta. Sic sponsa cum languescit ac iam defectura videtur immodico Sponsi amore, puellari cliétele imperat, ut aliquid fomenti adferant, ut odorata quæque naribus admoueat:

Cant. 2.

Fulcite me, inquit, malis, sustentate odoribus, ne deficiam.

Sic etiam nostrates, defectu animi periclitantibus, cinamomum, gariophyllos, acetum sambucinum, pomacitria, & quæ sub eodem genere comprehensa limones dicuntur, myrtum, saluincam, aliâque odorifera olfacienda exhibent, quibus passim Scriptura vitur, ac salutarem doctrinam designat, quæ mentes languidas refocillat ac reficit.

DE MANNA COELITVS DELAPSA, tum ea quæ Medicis in vsu est.

CAPVT III.

VOB Hebræi in vasta illa ac sterculosa solitudine Manna pasti sunt, non prorsus naturali causæ adscribi potest, sed Diuinæ potentia, quæ tamen naturæ vsa sit ministerio, uti etiam coturnicibus, gregatim in castra delatis, aut cum percussa petra, refocillando populo aqua profueret, lignoque aqua amara dulcesceret, tū etiam cum Euri violentissimo flatu rubrum mare exiccatum transitum Hebræis pate

Exod. 16.
Deute. 8

Num. 11.
Psal. 77.
Exod. 15.
Exod. 17.

patefaceret, ad internecionem deletis insequentibus. Similis est ratio de farina multiplicata & adaucto oleo Helia & Helisæi precibus, de Coruo illi adferente panem & carnes: quod etiam de Antonio & Paulo Heremita refertur, ~~de angelo ministrante Helia panem subcinericeū & aquæ poculum, quibus corroboratus quadraginta dierum ac noctium iter emensus, peruenit ad montem Dei Horeb, in cuius spelunca tutus erat à Iesabelis tyrannide, quæ omnes prophetas in mortem crudeliter venabatur. Hæc atq; alia admiranda quæ passim in sacro codice memorantur, Deus iussu nutuque suo perficere potuisset nulla adhibita materia, sed tamē uti voluit rerum naturalium (quarum ipse effector est & moderator) adminiculo ac velut instrumento, eaque ratione suis prospicere visum est; atq; afflictis mētibus solatia adferre. Quod etiam in Ezechia moribundo ac Dei sententia morti destinato obseruari potest, cuius apostema, admoto cataplasmate ex ficibus contusis quæ maturandi facultate pollent, ad sanitatem perductum est: quo argumento declaratur, morbis vrgentibus, non respueda medicamentorum præsidia, sed ea, implorata Dei ope, alacriter adhibenda, quibus vita in aliquot annos producitur. Eodem vsus est medēdi modo Christus in dispellenda cæcitate mendici, confecto collyrio ex luto & saliuâ, eaque abluta extersaque in piscina Siloë. Similiter in discutienda surditate, digitos in aures inseruit, immissoque in linguam sputo, loquelam, muto restituit. Cuius generis miraculo aliâs solo tactu, aut verbo peregit, ab iis tantum stipulatus impetrandi fiduciam, quam cum inter alios clamorosus ille cæcus Bartimæus inter turbæ fremitus testaretur, confestim nullo adhibito visibili ex-~~

Num. 20.
Exod. 14.
3. Reg. 17.

Ezec. 38.

Ioann. 9.

Marci. 7.
Math. 9.
Mar. 10.
Lucæ. 18.

stem patriam sedesque beatas sit transitus. Præcipitur autem edendus agnus cum lactucis siluestribus, siue herbis amaris. Siquidem in huius seculi curriculo omnia amara sunt, acerba, tristia, calamitosa, & quæ plus aloës quàm mellis habeant. Sunt qui lactucæ nomine Seridis species designari credunt, & Intyba, hoc est, Cichorium & quæ corrupta voce Scariola dicitur, Belgis à candore *vritte*, hoc est, candida *Endiua*, ceruleo flore eaque in lascinias dissecto spectabilis, hanc sabulo obrutam hybernis mensibus inter acetaria primis mensis inferunt. Hoc siquidem artificio tractata amaritudinem exiit, atque eximium candorem adsciscit, vt sunt interna brassicæ capitatae folia. Commodè autem magnoque successu adhibentur huiusmodi herbæ hepatis obstructionibus: habent enim amaritudinis ratione abstergendi vim, qua meatus recludunt, atque opilationes expediunt. Tertianas quoque febres expugnant, atque icterum seu morbum regium, discutiunt. fellis enim atque hepatis intemperiem, cui ferè Iudæos esse obnoxios color mustellius indicat, mitigant. Sunt autem istæ stirpes Virgilio decantatæ in Georg. *nec amaris intyba fibris efficiunt.*

Rursus:

Geor. li. 4 *Forſitan & pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, bis ferique rosaria Pæſti:
Quoque modo potis gauderent intyba riuis,
Et virides apio ripæ: tortiſque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis.*

Lib. 10. Commendat hæc quoque Columella in hortulo, eaque excolenda præcipit tanquam alteram succidiam (sic enim prouentum hortensem nominat Cicerone).

De Senec.

*Sparcite quæque viros acuumt, armantque puellas
Iam breue Cerephilum, & torpentis grata palato
Intyba, iam teneris frondens lactucula fibris.*

Congeneres istis que sunt affines Chondrilla, Sonchos siue Cicerbita, & quæ vulgari voce Dens leonis, & rostrum porcinum vocatur, hieracium, quæ omnia lacteo succo madescunt, ac flauescenti flosculo conspiciuntur, leporibus cuniculisque gratissimum pabulum. Siquidem earum stirpium esu minus hydrope hæc animalcula turgescunt, amaritudine exiccante humiditatem. Quocirca earum nonnullæ quæ non intentius amarescunt, in eunte vere ibi folia teneſcunt, acetariis immiscentur, in pratis obuiæ equino generi pabulationem suppeditant, aliæ lacte turgescunt, inuitis hortorum cultoribus erumpunt atque eruncandæ eruendæque sunt, ne salutares herbas frangulent. Cæterùm lactucam illam silueſtrem quæ *Endiua* nomine insignita est, in edendi agni Paschalis vsu adhibitam, velut condimenti loco, non facile mihi persuaderi potest: cum ob insignem vrentemque amaritudinem quæ linguam vellicat, non sit esculenta, nisi cum primùm emergit, nec adhuc spinis in dorso partèque auersa armata sit: vincit enim *Endiua* vulgaris quæ germana est lactuca siluestris, amaritudine reliquas stirpes quæ succo lacteo madescunt. Quocirca medici nouellam ac teneram in vsu medicamenti adhibent, non adultam quæ aculeata est ac spinulis horret, tum vetustate amarescit: *Intyba* verò species cocto elixoque agniculo condimenti vice adhibitam prorsus crediderim, nempe Cichorium & Seriolam, ex quorum non solum foliis, sed radicibus etiam acetaria conficere Belgæ didicerunt. Siquidem radix ad sesquicubiti ferè longitudinem

Quæ vera lactuca siluestris.

rudinem se porrigit, quam autumnò enatam in taleo-
las ac tesselas distillant, ut rubram pastinacam, quam
Carotam vocat, eamque ex aceto & oleo, insperso pi-
peris polline, estant, ut etiam cucumeres, crithmum,
rapistrum, vulgò *Raiponse*, compluráque alia quæ tem-
pestiue suáque anni parte hortus profundit.

DE OLEA, OLEASTRO,
oliua, oleo.

CAPVT V.

VT palma quæ ponderi non cedit, victo-
riæ insigne, ita Olea pacis index: cuius
rei specimen columba ex arca Noë emi-
ssa edidit, cum desinente diluuiò deflu-
xisque ac subsidentibus aquis, oliuæ fru-
ticem attulit, mitigatæ iræ Dei argumentum. Foliæ
autem est hæc arbor salicis aut ligustri, supernè viridi,
auersa imaque parte qua terram spectat, albescente
atque incano ut alba populus, flosculo minuto sed fo-
lioso, colore luteo, non sine grauitate odorato: fructi-
fera verò est fecundaque numerosis baccis, oblonga
forma atque ouali, quæ ubi maturescunt, atque nigres-
cere incipiunt, oleoso pinguique succo turgescunt,
ex quibus oleum exprimitur articulis firmandis, fo-
uendisque membris, tum mitigandis doloribus ac-
commodum. agilitatem enim vigorémque iis præstat
foris adhibitum potius, quam in corpus admissum: eo
siquidem corpora perfusa nõ solum nitescunt, sed ro-
bur etiam concipiunt atque ad obeûdos labores red-
duntur habiliora: Quod indicasse Dauidem obseruo
atque Deum ob huius aliarumque rerum munificen-
tiam in immensum extulisse. *Ipsè est enim qui germinare
facit*

Apoç. 7.

Gen. 8.

Psal. 103.

facit fenum & gramina iumentis, herbas in usum hominum,
panem ut vires augeat ac confirmet, vinum ut cor hominis
letificet, oleum ut corpus eo niteat ac vires concipiat. Quò
spectat illud Plinij: Duo liquores corporibus humanis salu-
berrimi, intus vini, foris olei. Quin & Samaritanus quo
Christus designatur, duo hæc fomenta vulnerato ad-
hibuit: vinum, quod abstergit & emundat: oleum, quod
lenit, quod dolorem mitigat, quod vulnus ad fanita-
tem perducit: quo indicatur Christus secus quam sa-
cerdotes Leuitasque officij sui negligentes, salubri do-
ctrina afflictis ac sauciatis mentibus, mederi, animique
vulnera obligare, ac cicatrices ita obducere ut nullum
vestigium appareat, ~~hæc est enim olei virtus, ut~~
~~et sic, ut dicitur, Oleum autem intus exhibitum,~~
aluum molit ac lubricum efficit, aspera quæque miti-
gat, venena paulò ante hausta retundit atque hebetat,
eaque innoxia facit, ac ventriculum ad vomitum in-
citat, quo ferè noxia ac perniciofa quæque excutit, ef-
ficatq; lubrica vi, ne venenata potiones venas subeat,
mortemque inferant: qua facultate hoc etiam adfert
commodi, ut præsumptum temulentia obstat, & ne
quis confestim ebrietati succumbat. Præter artis ra-
tionem faciunt qui ruptis, laxatis, contusis, collapsis,
ruinæque oppressis oleum vel butyrum exhibent, ut
membra afflicta consolident atque instaurèt nisi om-
phaceum oleum, hoc est, immaturum quod nondum
maturescente oliua exprimitur. Nam id adstrictionis
est particeps, qua vi corporis partes hiantes ac disso-
lutæ coalescunt atque vniuntur. Butyrum verò & oleum
maturum inter initia, incisa primùm vena, si ætas pa-
titur, non incommodè exhibentur ad dolorem miti-
gandum, ac dissoluendum conglobatum concretumque
sanguinem, in quem usum potionem conficio ex ra-
mentis

Luce 10.

Quomo-
do ruina
opresse
tractadi.

Potio cō-
foliāns. mentis rubiæ internis ac nucẽ muscata : postmodum consolidãtia propinari curo millefolium, rosas rubras antequam profus dehiscere incipiant, aut folia dilatare, myrti baccas, omnes symphiti, hoc est, consolidæ species, succinum marinum, quod sperma Ceti, vocatur gnesiam ac germanam muniam, rhabarbarum, ac nucem muscatam totam, eaque omnia decocta in vino rubro stiptico at astringentis naturæ : baccæ quæ omni ferè nationi oliuæ dicuntur, ante maturitatem lectæ, cum adhuc viridescunt in muria asseruantur ad pellẽda ciborum fastidia, ac nauseam, acunt enim appetentiam, atque vt amigdala amara, ebrietati ob-
~~stent~~ : Summa autem virtus huius stirpis fructu & floribus à scriptoribus sacris similis est. Constat enim cum primis & elegantes. Sic Iob cum improbo cuique & facinoroso præmaturum interitum denunciat, *Antequam, inquit, dies eius impleatur, peribit, & virius illius arefcet: ledetur quasi vna florescens botrus eius, & velut olea proiiciens florem suum* : hoc est, ante diem ac prope-rata subitæque morte conficietur, nec ad ætatem maturam aut ad statutum legitimúmque vitæ tempus est peruerturus similitudine desumpta ab arborib. ac florentibus herbis, quæ ineunte vere spectatissimè prodeunt, ac florescunt: sed quarum flosculi vel vredine pereunt, vel ab Aquilone seu Borea decutiuntur. Deus enim non sinit nefarios diuturna prosperitate frui aut optatum successum consequi, adeo vt cum multam vitæ superesse possit, atque illud produci lógius, præmaturam mortem illis accelerat. Sic legimus in Genesi acceleratiùs oppressisse homines diluuium, quòd moniti non resipiscerent, nec ad frugem se conuertent, sed in dies in deteriora prolaberentur. Et cum Deus Sacerdotibus & optimatibus Effraim minitatur

Oliuarii
usus.

Cap. 15.
& 17.
Similitu-
dines ex
olea.

Cap. 6.

tur

tur atque inopinatum exitium denunciat ob religio-nis neglectum, in quem propter ebrietatem ac temulentiam erant deuoluti sic in illos per Esaiam iram suam exacuit ac vaticinium fulminat: *Væ Coronæ superbæ, flori decidenti & desuo, & erit flos deciduus & quasi temporarius ante maturitatem.* Quo indicat illos cum omni fastu & arrogantia, vt flores decussum iri, vt ficus primas & præcoces quæ festim decerptæ deuorari solent) & æstiuu fructus qui in hyemem asseruari nequeunt. Non dissimile argumentum amplificat contra Ægyptios, obita Dei nomine legatione Esaias: *Ante messem totus effloruit Ægypti populus, & præmatura perfectione germinauit, & præscidentur ramusculi eius.* Quo designat Ægyptiis tale quiddam obuenturum quale præcocibus fructibus ac primitiuis baccis, ipsisque segetibus & vitibus quæ festinantius erumpunt, atque intempestiuè ac præter temporis rationem maturefcunt. Citissimè enim huiusmodi fructus corrumpuntur, nec ad conseruandum vsui sunt. Quo denunciat illorum felicitatem non fore diuturnam. Per Oleam etiam aliàsque arbores indicatur piorum successus, rerumque omnium affluentia, & præter hæc progressus & incrementa virtutum: Quod ipsum omnibus testatum esse vult Dauid, qui virum pium ac Deo addictum arbori frondosa & fecundæ æquiparat, quæ non otiosa est & sterilis, sed fructuosa & fertilis, suosque ramos latè diffundit, & fructus edit salutare, quibus non tam ipsa, quàm alij se oblectant ac reficiunt. Hieremias quoque idem argumentum am-
plificat atque improbis qui nulla habita Dei ratione humanis præsiidiis innituntur, ac rebus caducis fi-
dunt, omnia aduersa pollicetur: Maledictus, inquit, qui confidit in homine & à Domino recedit cor eius
erit

Cap. 28.

Cap. 18.

Psal. 1.

Cap. 17.

erit enim velut mirica quæ in sticulosa ac iciuna terra posita, nullum bonum, nihil sentit commodi ex aëris clementia. Felix & beatus qui confidit in Domino, in eoque omnem spem & fiduciam collocat. is arbori similis est quæ in irriguis locis consita est, suasque radices ad humorem diffundit, nec æstum pertimescit, quo ferè excrescere solent quæ in arido solo sita sunt: & erit folium eius viride, frondosum, & tempore siccitatis fructum proferre non desinet.

Commendatur huiusmodi Metaphoris fiducia in Deum, nec alio deff. ctendam mentem, alio dirigendum cor, quàm ad illum à quo omne bonum promanant, & qui hominibus nihil non præstare sit paratus.

Psal. 51. Hinc Dauid Deo potius quam rebus fluxis, caducis, momentaneis innixus, secus quam impij, Ego, inquit, sicut oliua fructifera florebo in domo Dei, quoniam confido in misericordia eius. Rursus cum indicat homini minimè otioso, & qui se in Dei eloquiis exercet vberem rerum prouentum, vxori numeroiã prole fœcunditatem, Beatus, inquit, qui timet Dominum, & ambulat, in viis eius, prosperabitur manuum suarum labore, felix & beatus ipse erit. Vxor tua, sicut vitis fœcunda, in lateribus domus tuæ: Filij tui, sicut plantulæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic beari ac diuescere solet homo qui timet Dominum.

Cap. 11. Similiter apud Hieremiam Deus illum cui vnicè afficitur, quo se oblectat ac reficit oliuam pulchram vocat, vberem speciosam fructiferam, hoc est, nomen eius apud illum gratiosum est amabile. Huic Oseas consonat qui ex eodem fonte oracula sua hausit, eodem spiritu conciones suas perfecit. Et erit quasi oliua, gloria eius, & odor eius vt Libani, Quo designat illos qui Deo indiuisè adhærent illiusque placitis se oblectant fauorabiles esse illique gratos & acceptos. Vt enim suavis halitus & fragrantia, spiritus fouet

Cap. 14. Simile à rebus edo- ratis.

Cap. 14. Simile à rebus edo- ratis.

fouet ac recreat: ita Deum reficit & oblectat odor hominis, qui salutarem illius doctrinam amplectitur, ac Diuinæ voluntati se præbet obsequentem. Sic Paulus quò ostēdat illos apud Deum gratiosos esse & fauorabiles, qui eius Euangelium propagant, ac fide alios instruunt, Christi, inquit, bonus gratiusque odor summus in omni loco, Et Patriarcha Isaac, Odor filij mei, tanquam odor agri pleni, cui benedixit Dominus, Denique in Cantico Sponsa, Curramus in odorem vnguētorum suorū, hoc est, id quisque efficere studeat, vt pacisci possit ac refici salutari illius doctrina, quæ lassos ac labātes fulcit ac recreat, non secus quàm suauissimus odor narius oblatu collapsos animique deliquio sopitos intaurat atque erigit.

2. Cor. 2.

Gene. 27.

DE RHAMNO ACULEATO FRVTICE.

CAPVT VI.

RHAMNVS vbi adoleuit, validis robustisque quaquauerfum vallata aculeis, homini si manū incautiùs admoueat, infesta est: adhærent illi racematim exiguò minimòq; petiolo numerosè baccè colore croceo, orbiculatæ, magnitudine vel myrthi- vel iuniperi, sapore acidissimo, quas qui improuiso de cerpere tētat, crebro infixò aculeo ac mucronata cuspide manum vulnerat. baccæ vbi dentibus linguæque atteruntur, vel prementibus digitis cōtrectantur, croceo succo manus inficiūt: sunt enim flaccidæ & vli- ginosæ. Cùm autem tres sint Rhamni species, ista Zealandicis sabuletis, dumosisq; colliculis copiose innascitur, Oceani accolæ Dumen vocant, quæ vox corrupta an à Dumo ac dumeto deducta sit, nō ausim certò sta-

Psal. 57.

Locus Da
uidis ex-
plicatus.

tuere. Sunt tamen arenosi isti, maritimiq; tractus pas-
sim multis densisq; virgultis, viminibus, spinosisque
ac senticosis fruticibus, atq; aculeatis stirpibus fœcū-
di vt sunt Rhānus rubus, Halimus, paliurus, oxyacha-
ta carduus stellatus, iringiū, Onouis siue resta bouis,
præter insignes alias herbas, quas affatim ea loca sup-
peditant. Bellonius qui Palestinam ac Syriā peragra-
uit, existimat CHRISTI Seruatoris sertum, seu spi-
neā coronā illius capiti implicatam, ex Rhamno fuis-
se cōfectam, quōd in iis regionibus nulla alterius ge-
neris spina se proferat. Desumit autē Dauid ex spino-
so hoc frutice appositissimam similitudinē contra fa-
stum ac tyrannidem, contra factiones & sœuitiam im-
proborum qui innocentibus insidiātur atque infesti
sunt, damnāque inferre meditantur, quorum conatus
& molimina irrita fore prædicat & inualida. *Ante-*
quam spinæ vestrae, inquit, indurescunt in Rhamnū, vllōsque
aculeos insigere possint. Dominus velut tempestate quadam
exorta coneret & conficiet vos, infringētque vires vestras,
& robur imminuet. Quibus verbis incidat illos fraudes
imposturas, technas, sycophantias, cædes, omniaque
hostilia comminisci ac meditari, sed antequam vires
illis suppetant ad perficiēda quæ animo conceperint,
conficientur atate immatura, hoc est, priusquam ado-
lescant ac vires ad inferenda incommoda sint conse-
quuti. quibus verbis hæc quoque sententia subest, vt
ex hac vitæ statione, in qua in tenuiores tyrannidē ex-
ercent, exturbandi sint, vt ex olla aut lebece eximi so-
lent carnes semicrudæ, quæ non satis elixatę esui sunt
inidoneæ, cum vix calorem conceperit ab igne qui
ex spinoso atq; aculeato stridentique rhamno extrui-
tur. Solēt enim strues lignorū aut fasciculi ex paliuro,
rhamno, iunipero, rubo, vepribus, ac sentibus confe-

Et

Et non solum manibus tractantium vulnus infligere,
sed foco immissi crepitantibus flāmis ac stridore quo-
dam horrendo assidentes territare: sic vt etiā fauillas
scintillantes atque igniras faculas in obuios quōsque
eiaculētur. Hic itaque sensus ex prophetæ verbis erui
debet, Quamlibet illi sœuiant atque innocentes, op-
primere tentent: nihil illis ex voto aut animi senten-
tia successuram, sed inopinato ac repentino illorum
interitu infontes periculo eximēdos. De Rhamno ac
desumpta ex hac stirpe similitudine nonnulla tracta-
ta sunt lib. 4. cap. 9.

DE CUCURBITA SILVESTRI,

vulgò Colloquintida.

CAPVT VIII.

OLOCYNTHIS seu agrestis cucur-
bita Medicis vsui est in expugnāda pi-
tuita, & bile tū flaua tū atra. quos hu-
mores violenter & validē extrudit non
sine virium detrimento, & reseratis ve-
narū fibris, sanguinis eductione, quocirca coërcetur
illius ferocia mastiche, & aliis quæ ventriculo robur
conciliant. Fructus huius stirpis orbiculatus est, vbi
maturuit, cādīdus pilæ magnitudine, vel vt malū Me-
dicū seu citriū, quod ab auri colore *aurangiū* vulgò vo-
cant, si extima putaminis pars flauescēs cultro adima-
tur, eximiæ nec prorsus ferēdæ amaritudinis: quod in
dicatur in Regū historia. Cū enim Helisæi famulus in
rus digressus herbas colligendo pulmēto collegisset,
inter alias cucurbitam siluaticam quam vulgus *Collo-*
quintiādam vocat ignarus quid esset, in ollā coquinariā
coniecit, illisq; edēdum apposuit, vbi degustassent,

4. Reg. 4.

*Farina
quare cre-
morē pul-
mentis exi-
mat.*

Mors in olla, conclamāt, hoc est, venenū nobis exhibi-
tum est. Helisæus nō imperitus rerum naturæ, confe-
stim inita ratione qua amaritudo eximi posset, farinā
ollæ immiscuit: quo factō pulmentarium esculentum
perfecit, abolito exorico atque alieno sapore quo erat
imbutum. Subest huic rei ratio Physica habet enim
farina polentaria eam vim, vt extraneum atque ama-
rulētum saporem diluat atque aboleat, præsertim or-
deacea, ex qua polenta conficitur, tum cremor massā-
que polentaria, zythi aut ceruisiæ materia, maceratis
aqua frugibus, auena, ordeo, ac lupi salictarij floribus
quæ triuiali voce lupus dicitur, quo fit, vt quoniam
ceruisiæ potus ex istis ferè conficitur, qui ex hoc li-
quore vuidi sunt, ac zytho madidi, quod identidem
vluuenit inferioris Germaniæ populis, lupulo & auena
perfusi. Cæterum quotidiano experimento com-
probatum habemus salsam atque amaram aquā dul-
cescere admixta polentā siue ex ordeo confecto cre-
more qui ex hac stirpe est concretus liquor, vt etiam
lomentum ex farina fabacea, adeò vt duarum hora-
rum spatio mitescat ac poculenta afficiatur, citràque
offensam in corpus admitti possit.

DE SALICE.

CAPVT VIII.

SALIX nota arbor à saliendo nomen
fortitā, quòd celeriter affiliat ac confe-
stim arborefcit, Belgis à simili etymo-
logia *vwillige* dicta, quoniam prompta
est ac voluntaria in crescendo. Cum au-
tem huius stirpis plures sint differētiæ, ea Belgæ æsti-
uis

uis caloribus cœnacula adornant, atque etiam viren-
ti hac fronde ac pampinis, ægrotātium lectos velant,
quæ Virgilio *glauca* dicitur, quòd ad albedinem ver-
gat: hæc liquidem gratum odorem in auras diffundit,
atque æris feruorem æstūmque mitigat. Ex hac Deus
per Esaiam similitudinem cum primis elegantem de-
sumit, qua pollicetur piis omnibus qui illi fidunt, rerū
omnium affluentiam, vberem annonæ ac rei frumen-
tariæ prouētum, prosperum in omnibus negotiis suc-
cessum, nec solūm externa bona & quæ corpori infer-
uiunt, se exhibiturum confirmat ac pollicetur, sed so-
lida & æterna, quæque mentes quamlibet aridas & si-
ticulosas vberrimo Spiritus diuini pabulo foueant, at-
que inexhausto Diuinitatis fonte perfundant, qua ir-
rigatione mœrētes arētēsque animi in optimā spem-
eriguntur, atque vberrimos fructus amoris & charita-
tis erga Deum & proximum proferūt. Sic enim con-
cionem suam orditur Vates eximius, atque huius fe-
riem prosequitur, *Ne timeas aut metu concutiaris serue
mi Iacob quem elegi: nam effundam aquas super sitientem
& fluenta super aridam, perfundam spiritu meo semen tuum,
& benedictionem super stirpem tuam, ita vt graminum mo-
re germinent, & quasi salices iuxta profluentes aquas.* Vt
enim stirpes in locis irriguis consistat spectatissimè
frondescant ac foliorum pompa luxuriant: ita animus
humanus salutari doctrina perfusus ac Diuini spiritus
fonte irrigatus, omnium virtutum splendore nitescit, ac so-
lida viuiddaq; fide fultus fufissimè ramos diffundit, ac
solidis Deoq; acceptis operibus exornatur, vt arbor fœ-
cunda fronde & fructibus. quæ alios etiā reficit ac fru-
ctibus fatiat. Iudei abducti in Babyloniā, omni solatio
destituti, suspenderunt in salicibus citharas suas quibus
modulari solent diuinos hymnos ac cantilenas gratu-

Cap. 44.

Simile à
fructuan-
tibus ar-
boribus.

Psal. 136.

latorias Deo viuenti, omniâque queruntur in tam tristi exilio, lamentosa, lugubria, funesta, amara, luctuosa, ita vt nulla ratione induci potuerint, quod vltimum lætitiæ argumentum proferrent, scite tractandis organis. Appositè in salicibus suspendisse describuntur à Psalmographo instrumenta Musica, cum hæc arbor sterilis sit & frugiperda, & quæ vt polluti, semè ante maturitatem obiciat. his accedit quoddam amara sit, nec admodum spectabilis & amœna vt platanus, palma, cedrus, cupressus, therebinthus, quocirca huic arbori accommoda aptaque exitij cõparatio, & quoddam eius ramis cytharæ affixæ sint. Vt enim salix amaritudine imbuta est, nec admodum speciosa aut aspectu gratia: ita exilium & transmigratio in Chaldæam fuit acerbâ, tristis, amara, calamitosa Iudæis, eoque magis quoddam identidem recrudesceret dolor, & acerbitas renouaretur continentis recordatione Sionis & vrbis Hierosolymæ, ipsiusque augustissimi templi, in quo sacris carminibus Deum soliti sunt honorare. Tantus siquidem mœror illorum animos occupauit ob conculcatam sacratissimam religionem, atque abactos prophetas, vrbemque dirutam ac solo æquatam, vt nulla oblectamenta, nulla solatia admitterent, nec vllis blandimentis perPELLI potuerint, vt sacris Deoque dicatis cantionibus alienas profanasque aures demulcerent, cum ad irridenda sacra modulamina essent arrecti, qua petulantia victis dolor non sopiri, sed recrudescere cœpit ac redulcerari. Siquidem vt habet Prouerbiũ, *Musica in luctu, importuna narratio.* scitè itaque ab iis responsum.

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena, atque inter illos qui nostræ miseriæ & calamitati non indolescent, sed insultant ac subsannant eum cultum

Hierem.
Threnæo.

Eccles. 2.

cultum quem exhibere, consueuimus Deo immortalis: itaque frustra fatigant nos, vt illos oblectemus cytharis nostris, cum & nos, & Deum Hebræorum despiciant, ac de tantis diçteris exagitent.

DE SALIUNCIA.

CAP. IX.

SALIUNCIA quam nonnulli Celticam nardum existimant, pusillus est frutex non in eam altitudinem assurgens, in quam nostra *Lauendula*. Siquidem ab humo se non attollit: quod Virgilius annotauit, ducta comparatione à nonnullis stirpibus in commendationem eius qui scitè calamum tibiamque inflare nouit, atque æmulo peritiorem pronunciauit.

*Lenta salix quantum pallenti cedit oliuæ,
Puniceis humilis quantam saliuuca rosetis:
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.*

Eclog. 5.

Digeritur autem Saliuncula in fasciculos manuales & olfactariola, quæ subinde naribus admoueri solent, vel instaurandis fouendisque cordis viribus, vel abigendis teris odoribus, ne spiritus contagione aliqua inficiantur. Est enim eximie suauitatis, sic vt vestibus ac tegeticulis lodicibusque interposita, gratissimo illa odore commendet, ac tineas blattasque abigar: quod etiam Belgæ molitur pseudonardo siue *Lauendula*, qua passim scaturit: sunt apud Belgas hortis, spicato ceruleoq; aut cæsius flore, caloris tam intèsi vt caput grauedine inficiat. Non defuerunt nostra memoria hospites & caupones quidam, qui aquam lauendulæ è turbine aut meta stillatoria, quæ *Alëbicum* vocat,

ductam vino immiscerent, quò generosius videretur, minúsque dilutum, & facilius inebriaret, qua impostura id incommodi consequuti sunt conuiuæ, vt postmodum acerrimo capitis dolore sint affecti, qui vix vllis remedijs discuti aut mitigari potuit nisi adhibita somnifica potione, aut aqua frigida, vel sero lactis affluenter haulto. Cæterùm Deus qui suis amplissima quæque pollicetur & præstat, ex hoc exili ac minuto fructu cõparationes desumit: *Montes & colles*, inquit, *cantabunt vobis laudes, & omnes arbores plaudent manu*, hoc est, omnes gratulabuntur & applaudent vestræ felicitati, singuli vobis honorem deferent, & magnificè laudes vestras prædicabunt, quòd excusso iugo, Dei beneficio salutem sitis consequuti, atque illius munificentia ad amplissimam dignitatem euecti, tantis donis ac muneribus exornati, finito tam tristi atque acerbo exilio. *pro saluunca assurget tibi abies, pro spina pinus, & pro vrtica crescet myrtus*: Quibus verbis designat omnia istis futura incremèto, atque optatos prosperosq; successus habitura, ita, vt pro minutis abiectisq; herbis aut etiam noxijs spectatissimæ arbores ac fructiferae sint emeriturae. Hæc autem non solùm ad externas ac temporalia bona, sed ad internas dotes, atque animi mentisque decus & ornamenta referenda sunt: vt pro ferocia, violentia, sæuitia, fastu, arrogãtia, superbia, atque animi elatione quæ (vt Paulus testatur) nõ dubia sunt carnis opera, succedat clementia, humanitas, mansuetudo, lenitas, comitas, placabilitas, beneuolètia, benignitas, ac pleraque alia quæ inter fructus spiritus ab Apostolo referuntur, sic vt expulsa iniustitia, iniquitate, nequitia, æquitas, iustitia, probitas elucescant: pro luxuria, libidine, prodigalitate, pudicitia, moderatio, frugalitas, temperãtia se proferant:

Isaie 55.

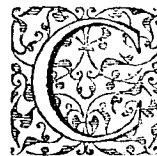
Galat. 5.

ferant: pro ignauia, desidia, torpore, somnolentia, alacritas, fortitudo, magnanimitas, infimarum rerum contemptus & despicientia, præstantia virtutis substituantur. Sic inuerso rerum ordine pro vicijs ac deprauatis affectibus vel potius perturbationibus quæ mentem à ratione, à naturæ & Dei lege auertunt:

~~Et nonnulli hanc herbam in medicina vtiliter adhibent.~~
~~Idem ad febrem quædam adhibent.~~

DE HEBRA BORITH, QUÆ AE MEDICIS veteribus *Struthion* vocatur, Mauritanis Arabibusque scriptoribus *Condisi*, cui affinis recentioribus vocata *Saponarin*, & herba *fullonia*, Belgis *zeep cruiidt*, quod vt *smigma eluendis maculis adhiberi solet*.

CAPVT X.

VM *populus Iudaicus* paulò ante vrbs excidium inquinatissimis esset moribus multisque horrendis flagitijs ac sceleribus cõtaminatus, sic vt ad summam impietatis nihil esset reliqui, Deus elegantia similitudine illos perditos ac profligatos pronunciat, nec vllis quamlibet præsentaneis remedijs ad sanio-rem mentem, ad integritatem vitæ, ad decus virtutis posse perducì. Cum enim à sacratissima religione, Deique cultu ad idololatriã defecissent, aliunde quàm à Deo viuenti salutis præsidia conquirere cœperunt, aliunde responsa petere atque oracula scitari, cum etiam hoc accederet ad impietatis cumulum, vt infontes non clanculariis insidijs conficerent, sed aperte ac passim in triuijs, nulla iustitiæ reuerentia, nullo legum metu, adeo vt nihil se commississe haberent persuasum, ac ne tantillũ mali perpetrasse, aut siquid

Caput secundum
 Hieremia
 explicatũ.

parratum est, ac scelus admissum, persuadēt sibi à veritate deij atque errore impediti, facile abstergi atque elui posse maculas & sordes contractas cultu quodam alieno ac superuacaneo, qui Deo ingratus est & detestabilis. Quocirca cum Deus videret illos contempto suo præcepto, inanes spes fouere, ac fallaces rationes ac modōs comminisci, quod se puriorē stare contentur, iisque sibi plaudere ac sedulo perfundant omnia salutaria consequutos: Deus, ne illi peccat suus hōnor & magnificētia, expostulat cum populo suo, quod aliō se conferat, alias cisternas ac scrobes eruat, quod aliō properet quàm ad fontem aquæ viuæ, quæ non cœnosa est, non feculenta, non exitiosa, sed suavis & salubris. Sic autem instituit cum defectoribus expostulationem, ita vt singulatim quēmq; illorum appelleret: *Ego, inquit, te plantavi vitem electam & generosam, atque lectissimo semine, præstantissimis malleolis ac sarmentis conserui: qui fit vt in prauam. hoc est, alienam ac degenerem spuriamque vitem cōuersa sis?* Et quod ostendat non facile elui posse maculam aut næuum aspersamque animo labem. *Si laueris te, inquit, nitro & multiplicaueris tibi herbam Borith, maculata tamen eris coram me in iniquitate tua.* Quo indicat, tamen si in speciem primæque fronte excussisse sordes atque eluisse maculas videaris superstitioso quodam cultu quam tu ipse tibi fingis, & obscuras Dei gloriam, fictæque religionis umbra nunquam tibi persuadeas Deum tali ratione posse placari, aut te pristinum nitorem consequi: alia ineunda ratio, alius excogitandus modus, quo posses nitescere, & factori tuo reconciliari. excutienda prorsus ex animo idololatria, hoc est, adulterinus, ac fictitius cultus, alteri quam Deo attributus, amplectenda vitæ integritas, extirpanda è mente om

Hier. 2.

te omnis nequitia, vni Deo firmiter inhæredū, illique omni fiducia stabiliter innitendū alioqui externis rebus cultūq; commenticio ac superstitioso quē Deus non exigit nec præscripsit, sibi salutem atque animi puritatem polliceri, nō solū inane est & superuacaneum, sed etiā damnosum & Dei maiestati iniurium, abstergit quidem atque emaculat sordes Sthruthion siue lanaria quæ laneis vestib. candorem adfert cutem expoliunt ac lentigines næuosque abolent smegmata, verū nihil excogitari potest tanta abstergendi vi ac facultate præditum, quod animæ tuæ sordes possent eximere, quod plus satis inolitam penitūsque infixam labem possit eluere. Qui enim morbum suum non agnoscit ac salutarem doctrinam à fido medico oblata respuit, insanabilis est & desperatus, cui medicinam adhiberi Hippocrates vetat illōq; dignior Christus deserēdos præcipit vbi omnem operam studiumque illis conseruandis impensum est. Cæterum Deus apud Malachiam se Angelum missurū pollicetur qui viam præparet quo vaticinio Ioannem Baptistam designari Euangelium testatur, ac statim venturum Dominatorem, hoc est, Christum qui multa innouabit multamque operam infumet corrigendis illorum vitiis formandisque morib. quorum interest populum salubri sanæque doctrina imbuere. *Ipsa est enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit illos quasi aurum & argentum,* hoc est, puros reddet, nitidos terfos expolitos adempta omni rubigine & scoria vitiorum vt in fornace aut officina argentaria expoliri metalla solent, Itaque primum visum est ministerio, absterfis sordibus, ornatum ac nitorem adferre, nequa culpari possent tanquam contaminari sceleribus qui Dei

Cap. 3.

Matt. 11.

Marc. 1.

Luc. 7.

Esai. 40.

Dei munia obeunt sacrisque functionibus destinantur. quocirca similitudinem desumit à rebus externis eamque ad animum transfert. Siquidem fullonia herba siue Struthion incredibilem vim obtinet in eluendis maculis, atque imbuendis candore lanis. pollet enim vi abstersoria adeo ut etiam pituitam è capite eliciat, ac sternutamentum moueat tanta violentia, ut partum emortuum excutiat.

DE COCCO VERMICULO, CONCHYLIO, Murice, Ostro.

CAPVT XI.

RTX est pusillus exilibus ramis, folio aculeato, cui annascitur coccus seu granum tinctorium, quod colorem rubrum ac rutilantem exhibet aspectu gratissimum, oculisq; amabilem: Cuius tinctorura aut succo imbuta lana aut bislus, exuberantissime mirèque splendido rubore illum inficit. Inuenitur etiam in aquifolio vel acrifolio potius, qualis est arbor Belgis vulgaris, folio læuore perpolito, qua uersum aculeato, perenni virore, ut cui nunquam folia decidant. Ex hoc grano Coccinea vestis nomen obtinet, cuius in Bibliis sæpe fit mentio, vermicula, muticata, qualis est rosis rubore perfusus, ostrina, quisquiliata quæ purpureo colore flagrat, atque amabili rubore collucet, oculisq; blanditur, qui color Imperatorum ac regum paludamentis dicatus est, ac purpatorum apud Romanos pallis ac galeris. Sic in Cantico sponsæ rubicunda labra, vitæ coccineæ comparantur. Sic puellæ Belgicæ venustatis studiosæ labella coralli

Cap. 4.

corallina & coccinea moliuntur. Iosue defuncto Mose, dux Iudæorum constitutus, palliū coccineum gestasse legitur. Sic Christus in ludibrium affectati regni chlamide purpurea indutus describitur. In Apocalypsi verò mulier illa scortatrix quæ domum suam patrefacit omnium cupiditati, infedisse describitur bestię coccineæ, eaque mulier induta erat purpura, coccino, auròque deaurata, & gemmis & margaritis, habes poculum in manu sua plenum abominationibus, & immunditia libidinis suæ. Et fronti inscriptum erat mysterium Babylon, Romanæ vrbis typus & figura, ut Hieronymus interpretatur: quibus insignib. fastum indicat, superbiam, arrogantiam, mentem sanguinariam atque innocentem cæde cruentam. Diuitem verò illum epulonem præter sumptuosas mensas atque apparatus ferculorum, indutum fuisse purpura & bisso historia Euangelica testatur, nulla humanitate, nullo pietatis in egenos & miseros affectu. Ex huius fucci rubicundo colore desumitur apud Esaiam comparatio, atque instituitur concio contra illos qui innocentem sanguini inhiât, atque innoxios opprimere meditantur, eosque Deus ad saniolem mentem reuocare, atque ut resipiscant, ut à sceleribus resiliant, amanter extimulat. quod si obtineri possit, pollicetur amnestiam, hoc est, omnium scelerum obliuionem, quamlibet horrenda fuerint & enormia, adeo ut culpari sustineat, ac violatæ fidei, ruptiq; fœderis crimen subire non recuset, nisi stet promissis, ac præster quod sit pollicitus. Sic enim cum illis concionem instituit, *Abluite manus vestras sanguinolentas, mundos vos præstate, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, desinite agere peruersè, studete æquitati, subuenite oppresso, pupillos subleuate, viduis patrocina mini. Si fuerint peccata vestra ut coccinum,*

Cap. 2.
7.
Matt. 27.
Cap. 17.
18.

Luc. 16.

Cap. 1.

coccinum,

coccinum, sicut niue candidiora, & si rubra ut *vermiculus*, hoc est, purpureus & conchyliatus color, qui ex marina concha eximitur, *velut lana alba erunt*. Quod indicat quamlibet scelera vestra cruenta sint cæde & sanguine innocentum, facile expiari posse atque elui pœnitentia ac fiducia in Deum, conceptoque emendationis vitæ proposito. Cæterum vestes coccineas seu muricatas ac purpureas, denique & hombicinas, quas Belgæ ob exquisitissimam lini lanæque texturam *Kessen* vocant & *bombazijn*, & præter hæc sericas & holosericas, quæ in Asiatica Scythia olim cõfici solent, in vsu fuisse Hebræis, easque ad decus & ornamentum corporis, ad honestatem, nonnunquam ad luxum & pompam inanemque ostentationem adhibitas Bibliorum codices passim testantur. Vnde apud Hieremiam Israël insultat ac dira minatur, quod deserto Deo à quo omnis salus dependet, se idolis prostituat tanquam adultera, alienis se oculis exponit, ornatumque exotico se comit ac polit, ut illos in sui amorem alliciat. *Cum* (inquit Dominus) *magna sit vbique strages ac vastitas, omnisque fontes in figam versi, ad loca ardua atque hostibus inaccessa se conferant: Tu vero perdita & vastata quid facies? Etiam si vestieris te coccino, & ornata sis monili aureo, & pinxeris sibi seu fuco oculos tuos, frustra componeris, despiciunt enim ac despuunt te amatores tui, nihil profus afficiuntur ornamentis politisque tuis vestibus, sed in animam vitamque tuam sunt intenti.* Ezechiel quoque Dei nomine non minus acerba denunciat Samariæ & Hierusalem, quos adulterij insinulat, quo nomine Idololatriam atque à Deo defectionem designat. Ut enim inexpiabile scelus est & detestandum violatum coniugium, hoc est, legitima & indissolubilis vitæ societas contaminata adulterio:

ita

Cap. 4.

ita etiam execranda res est idololatria, qua Deo viuenti suus honor, suum decus & gloria admittitur, atque in alium transfertur, eò autem in illos incandescit acerbius, quod non solum in lucis umbrosisque vallibus gentilium more suas aras, statuas, delubra adornarent, magnaque pompa & vitulorum apparatu sacra sua peragerent. ita ut legitimus cultus videri possit, in eoque salutis columen consistere; sed quod accitis ac conuocatis etiam exteris in æde Deo dicata nefaria sacra perficerentur. *Et quod* (inquit) *spectatoribus omnia magis angusta sanctaque viderentur, in illorum gratiam lauisti te & depinxisti sibi seu fuco oculos tuos, ornataque mundo muliebris edisti in lecto pulcherrimo, instructa mensa ante te, super quam thymiana siue suffimen unguentumque meum posuisti, adhibito tanquam in solenni festo exultantium strepitu.* Itaque is cultus qui mihi offerri debuit, exhibitus est idolis ac dæmonibus astante confusa multitudo ex gentibus conflata, qui eadem quatuor, fruuntur infania.

Idololatria adulterio comparatur.

DE PALIRO ACULEATA STIRPE,
cui sanguinarij comparantur atque insidiosi, quique ad inferenda damna prompti sunt.

CAPVT XII.

VM nusquam non prophetae vitia insectentur, illorumque rabiem ac ferociam repriment, qui hominibus infesti sunt, atque ad iniuriam damnaque inferenda prompti: horum nonnullos lupis, leonibus, pantheris, colubris, aliisque infestis belluis, denique vulpibus & mustelis insidiosis animalculis com

lis componunt: nonnullos aculeatis ac senticosis stirpibus assimilant. Sic Micheas vates deplorat extinctā religionem pietatē proculcatam, cultūmq; diuinum prophanatum, omnes ab integritate collapfos nec aliud, quā fraudes, sycophātiās, technas, imposturas infidias, omniāque hostilia meditari. In hunc itaque modum scelera illorū amplificat, ac singulorum improbitatem exaggerat in immēsum, à spinosis aculeatisque stirpibus desumpta similitudine: *Periit ex terra sanctitas. exultat probitas, & rectus atq; integer, inter homines non est, omnes sanguini inbiant & vir fratrem suum ad mortem venatur, & malū manuum suarum dicunt bonum,* hoc est suis errorib. blandiuntur. *Princeps postulat, & iudex in reddendo est.* hoc est in omnib. acquiescit & obsequitur illius postulatis, nullāque habita aut obseruata iuris æquitate, sinit illum omnia pro arbitrio ac voluntatis imperio agere, vel tenuem plebeculam arrodere atque exactionib. opprimere, vel tyrānidem in tenuiores exercere. *Qui optimus ex eorū numero, est quasi Paliurus, & qui probus & integer tanquam spina in sepimentis.* Quocirca huiusmodi hominib. in imperio constitutis, eum rerum statum futurum indicat, vt delatoribus passim inquirētib. in ciuium vitam, mores ac studia, non satis tutum sit cuiquam fidere, aut sua arcana committere, ne familiari quidem atque intimē noto. Ingruente enim huiusmodi tumultu, atque habita de ciuium opinionib. quæstione, exploratisque illorum sententiis, labascūt multorū animi, atque amicos non solum deserunt, sed nonnunquā prodūt. quod euenturum Christus etiā vaticinatus est. Itaq; in tam dubia ac vacillante multorum fide, *Ab ea, inquit Propheeta, quæ cubat in sinu tuo, custodi claustra oris tui,* hoc est, ne vxori quidem mentem tuam patefacias, *quia filius*

Mate. 10.
Marc. 13.

contine

contumeliam facit patri, & filia consurget aduersus matrem, nurus aduersus socrum suam. Et inimici hominis domestici eius: In tanto rerum humanarum æstu, ac tam turbulento Reipublicæ statu, quo præsidio quisque se fulcire debeat obiter commonstrat, *Ego autem Dominum respiciam, expectabo Deum seruatorem meum: Exaudiet me Deus meus.* Propter summam fiduciam erga Deum, & quòd totus in illo conquiescit, ab eo pendet, salutem sibi pollicetur, ac præsentaneum auxilium cõtra potentiam, factum ac superbiam, contra sæuitiam ac nocendi rabiem. Cum enim Deus māsuetus sit, placidus ac mitis: illi rabidi sunt, feroces, crudeles, inhumani, atque vt sentes, tribuli, spinæ, atque arbores aculeis armatæ, quibus innocētibus damna atque detrimenta inferunt. Quamobrem desumitur in hac Concione ab arboribus validis firmisque aculeis vallatis similitudo, quòd hominum improborum naturam & conditionem ad amussim exprimat. Siquidem paliurus, spina alba quæ mense Maio, candido ac suauiter olente flosculo passim in dumosis locis ac sepibus conspicitur, sentes, rub, Crespinus quæ pharmacopoleis *Berberis* dicitur, foliis, floribus, baccinis vel acinis racemisque oculis blandiuntur, atque aliquem in eduliiis vel medicamentis vsū habēt: sed manibus tractantium noxiæ sunt, si incautius ac parum consideratè præhendas: ita fucati homines & fallaces in speciem blandi sunt, amabiles, sed qui arrepta vel obseruata leuissima occasione pungant ac vulnus infligant. Est autem Paliurus Theophrasto, Virgilio, Plinio, Dioscoridi, Columellæ decātata, sed non omnibus eadem facies exprimitur tametsi omnes fateantur sepibus minuendis accõmodam, quòd minacibus aculeis pecus atque homines qui hortorū fructibus insidiantur

Nusquam
tuta fides.

D d

arceat, non prorsus dissimilis oxychantæ, siue acutæ spinæ, quod mense Maio spectatissimè floreat, exiguo quidem & minuto flosculo, cui in medio rubicundæ quædam festucæ insident, sed quæ candore & suauitate eximia commendabilis sit, adèd vt nemo non apud nostrates hac fronde ædium vestibula exornet, ramis in vrceis asseruatis, atque aqua indentidè irrigatis: vbi verò arbos hæc deflorescere incipit, baccas exhibet, primùm virides, oblongas, maturitate rubentes, officulo intus lapidoso quod ambit membrana, intus pingui vnctoque sapore imbuta, quo vtimur in atterendis calculis, ac leniendo vesicæ meatu.

DE GITH QVÆ GRÆCE MELANTHION vulgò à nigrore Nigella dicitur, Belgicè Svyarte, Nardus ob odoris suauitatem, tum aliis stirpibus desumpta Comparatio.

CAPVT XIII.

SAIAS quem aliàs testati sumus rerum naturæ peritissimum, in illustranda sua concione ac vaticinio, quasdam stirpes, earumque & flores & semina narrationi accommodat, nempe Gith siue Melanthion, Cuminum, Triticum, Hordeum, Milium, viceam, speltam vel zeam, quæ vulgò notissima sunt, & cum armentis pabulum, tum hominibus alimentum suppeditant, Gith vulgò Nigella passim in hortis obuia est, frutex cubitali altitudine, aliquando maiore pro soli vbertate, vt Zelandicis agris assollet, foliis feniculareis, tenuiter dissectis, flore cæruleo, quo euanescente capitulum se exhibet in summitate papaueraceum

Cap. 18.

raceum corniculare, oblongum membranarum septis ac oculis distinctum, cui semina includuntur nigerima, porri feminis non ab similia, sed odoris fragrantissimi, quod olim panis crustæ inspersum, antequam is furno immitteretur, grato sapore illum commendabat, verùm is vsus nunc apud Cisalpinas nationes in dissuetudinem venit atque exoleuit, ipsòque semine Medici ad catarrhos discutiendos vtuntur, ad enecandos lubricos ventri admodum infestos, ad dêrium dolores leniendos, ad menstrua vrnasque ciendas, ad abolendas lentigines, næuos, maculas, tum fœda vitia quæ extimam cutem deformât. Cuminum Belgis nomen retinet *Comin*, vulgò semen, vulgarissimum, quo plebeij in discutiendis flatibus, in sopièdis intestinorum doloribus ac torminib. in hernia flatuosa reprimenda vtuntur, cui ego nigellam & lauri baccas commiscere soleo, & milij farinam, cuius etiam in hoc capite propheta meminit. Hordeum, fruges nota, quinto generi gratissimum pabulum, quo etiam in anno-næ penuria ac tritici raritate, plebecula vtitur. Medici huius decocti cremore & pitfana vtuntur in æstuosis febribus, ac pulmonis atque vocalis arteriæ vitis, præsertim cum ex salsa pituita, aut flauabile illa partes vel exasperatæ vel exulceratæ sunt, admixtis violarû aut buglossæ flosculis. Ex huius quoque frugis polêta aut maza Belgæ sapidissimum liquorem eliciunt, qui iis Cernisia dicitur, colore vt Coctori visum est, fuluo, croceo, luteo, flauescente, rubicûdo, spiceo, præsertim vbi fex & spumofum excremētum quo Belgæ in pinfendo pane vtuntur, subsederit. Tûc enim gratissimum colorè adfciscit, vt vinû Creticum, vel illud exoticum quod *Bastardum*, vocant, ac saporem vinosum, qui non fecus quàm vinum, temulentiam excitat.

Cuminû.

Hordeû.

Triticum. Triticum, inter frumentacea præcipuæ nobilitatis, ex cuius farina, similia, similigine multiplices differentia panis conficitur, syncerus, secundarius, nauticus, furfuraceus, & aliquot adhuc genera quæ recensere superuacuum. *Milium.* Milium frumeti genus, cuius cum plures sint differentia, Sarmaticum, Indicum, Hispanicum, omnes apud Zelandos spectatissimè crescunt, Saracenicum vel Indicum, grano vel rubro vel flauescente, Ex his nostrates & pultes & panem conficere didicerunt. *Vicia.* Vicia leguminis genus, iumentorum pabulum est, vt lens, pisum, faba. Hæc obiter indicare visum est, quò propheta mens exactè ac dilucidè possit explicari, quæ in hoc versatur, vt declarat Deum nihil temerè aut fortuitò, nihil inordinate aut confusè, sed omnia distinctè aut distributè, certaque ratione ac legè perficere, nunc pœnas infligere coercendis hominum sceleribus, nunc plagis & vuneribus moderari, afflictisque mentibus solatium adferre, quod aliquando maturiùs nonnunquam seriùs peregit, sic vt ultionem differat, ac lentè ad vindictam progrediatur, quod etiam in præstanda salute euenit: aliquando subito potentiam suam utrobique exerit, vt expedire illi videtur, atque occasio se offert. Quocirca commonefacit vates illos qui Dei iudicia non satis pro æquitate interpretantur, vt modè ac reuerenter de illius Maiestate & providentia sentiant, vt magnificè & syncerè de illo loquantur, ne quid culpent, aut calumnientur in eius factis, cum vident sceleratos rerum omnium prosperitate frui, pios calamitatibus atque ærumnis esse expositos, cum pro incredibili sua sapientia, atque inscrutabili consilio res mortalium rectè & legitimè regat ac moderetur: Desumitur autem in illustranda hac concione appositissima similitu

militudo de agricolarum studio & occupatione, ipsaque arandi ac ferendi trituranique ratione. Siquidem colonus tempestiua anni parte, subacta terra, atque æquata soli planicie, certo modo & mensura semina suis quæque locis, atque agrorum dimensionibus humo committit, obseruatque ordine atque adhibita ratione telluris, aliã agri partem tritico & hordeo deputat, aliã pro frumenti aut leguminum natura nigellæ, lupino, speltæ, milio designat. neque enim indiscretè & permixte grana solo madat ac sulcis committit, sed singulis discriminata iugera agrisque peculiare accommodat. Peracta autem satiore, atator non cessat nec conquiescit aut otiosus est. sed post mentem messi inhiat. quocirca antequam ad maturitatem deueniant segetes, frugisque Cereales flauescere incipiant, aut maturitatem cõsequi, lolium zizania inutilisque herbas eruunt extirpantque famuli, curat ne sata strangulent, illisque alimentum depopulentur, quò tempestiue metat, atque annonæ prouetum maturè in horrea cõuehat: demessa segete, eaq; recõdita, iam alius illi labor, alia opera peragenda oboritur, Siquidem trituræ atque excutiendis granis è loculis, illaq; ex gluma, acere, paleis eximere ac purgatiora efficere meditatur: in quo opere eum delectum habet, vt singulatim cum iudicio quæque aggrediatur, nec vlla ratione confundi semina sustineat. Itaque alia cura adhibetur minutis pusillisque seminibus, alia robustis, alia tritico, ordeo, siligini, auenæ, farri, lupinis, phaseolis, viciæ, lenti, cumino, Gith. Sic cum agricola industrius omnibus laborem impendat, omniaque certa ratione & modo pro rei natura exequitur, sedulo operi insistit, ac rerum suarum satagit, quo emolumentum vberemque fructum ex rusticatione per-

cipiat. Ita Deus in hoc mundi theatro, tantæque ac tam confusa hominum multitudine, omnes ad frugem perducere tentat. Et quemadmodum agricola profcissa vomere terra, occationi intentus est & confringendis glebis, vt ferit, vt metit, vt triturat ac fustibus semina excutit, vt paleas vanni fiabello ventilatas à granis secernit, vt arbores truncat ferròq; coercet ne luxurient, ac latius, quàm par est, ramos diffundant: vt denique inserit atque ex aliena arbore germen includit, solidòque docet inolescere libro. Ita Deus homines tractat ac suo arbitrato nonnullis damna ac detrimenta infert seuerumque iudicium in illos exercet alios calamitatibus exercet & explorat constantiam: nonnunquam malos tolerat ac manum à feriendo suspendit in spem emendationis vitæ. Nec est quod quisquam illi obloquatur aut obmurmuret, cum singulari sua prouidentia omnia moderetur, illique constet consilij sui ratio. Quocirca si quid aduersi incidit, aut infligatur, si morbi ingruant, si clades, calamitates, pestes, aliæque vitæ incommoda infestent, omnia hæc à Deo inferri cogitemus, quò castigati ad illum confugiamus, illius opem ac subsidium imploremus, in illo omnem spem ac fiduciam consequendæ salutis collocemus. Quòd si prospera obuenant omniæque ex voto atque animi sententia decurrant, si affluant opes, si accrescant latifundia, si offerantur honores ac dignitates, si res domestica bene aucta sit & stabilita, si corpus validum sit & inculpatè constitutum, ad eundem omnem successum rerum nostrarum referamus, atque res prosperas & aduersas ab illo administrari habeamus persuasum, illiúsque ductu & auspiciis omnia perfici. Quod non solum apud Esaiã Cyro Persarum regi in mentè reuocat, cui Dei

vir-

virtute, idque in gratiam ac fauorem gentis Iudaicæ, res feliciter gestæ, subactæque nationes, sed nulli non mortalium testatum esse vult, Deum omnium rerum autorem esse vult, illique omnia attribuenda, quam vim & potentiam cum aliàs, tum potissimè apud hunc prophetam ipse asserit, cum inquit, *Ego Dominus & nullus præter me, formans lucem & creans tenebras faciens pacem & creans malũ: ego Dominus faciens omnia hæc.* Quo indicat prosperos successus illius esse muneris: damna verò, detrimenta, aduersitates, vastitatem, pestem, famem, bellum, in vindictam scelerum ab illo inferri. Ipse enim efficit, vt qui ab illo dependent, illi fidunt atque innituntur, pacatè viuant: è diuerso vt ij qui sceleribus se contaminant omni calamitatum genere diuexentur. Cæterum Dominus Hieremiæ quoque agricolæ officium assignat admotaque manu ori illius. *Ecce ego, inquit, dedi verba mea in ore tuo, Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, vt euellas, destruas, perdas & dissipas, vt plâtes & edifices.* Quo indicat illum munitum & vallatum potentia verbi sui, virtutem habiturum ad extirpanda vitia, ad eximendos errores, ad euellendas ex animo enormes cupiditates atque inferenda semina pietatis, ad instillandam salutarem mentemque inflammandam solida fide in amorem ac venerationem Dei viuientis. Simile argumentum tractat *CHRISTVS*, cum desumpta à vite & palmitè similitudine, *Ego sum, inquit, vitis vera, pater meus agricola est omnem palmitem in me non ferentem fructum*, hoc est qui fidem suam nõ declarat per opera Charitatis, amputat, atq; vt inutile sarmentum igni destinat, *omnẽ verò surculũ ferentẽ fructũ purgat*, amputatis resecisq; cupiditatib. *quo plus fructus proferat.* Ab hac non est aliena Pauli similitudo de oleastri in oleã in sitione auulsis

Esaiã 45.

Ioan 15.

Rom. 11.

Pauli lo-
cus expli-
catus.

ramis ex natiuo oleæ trunco. Quo indicat alios à felici statu delapsos, atque à salute excidisse, alios ascitos esse & cooptatos in numerum fidelium, nullo ipsorum merito, sed singulari Dei fauore & gratuita bonitate, quam nisi agnoscant, impensique beneficij sint memores, ac constanter in fide persistent, rursus excidendos pronunciat, atque ob ingratitudinem à Dei consortio alienandos, assumptis infertisque postliminio iis qui mutata vitæ cōsuetudine, excussa que mentis cæcitate & caligine, ad frugem, ad morum integritatem, ad veritatis cognitionem se conferunt, ac Christum à quo descieuerunt, amplectuntur. Hac autem ratione Deus partim reprimat ferociam fastumque hominum atque insolentiam compescit, ne quis inani sanctimoniam persuasione intumescat, suique fiducia sibi bladiatur, aut calamitosis & abiectis insultet: partim fouet atque alit illorum spem qui ab alienati à Deo, per fidem rursus sunt in natiuam oleam inferendi, atque in consortium ceterumque fidelium assumendi.

DE LENTISCO, QUÆ GRÆCÆ
Schinos dicitur, & Ilice.

CAPVT. XIII.

VM habita esset quæstio in Senatu adstante confertissima populi multitudine, de prostituta Susannæ pudicitia, ac commisso adulterio, in quo illam depræhensam criminati sunt veteratores duo fraudulentum & mendaces, Daniel prudenti ac diuinitus immisso consilio explorata rei veritate, excussa que facti causa, in fontem mortis periculo eximit, ac pate

patefacta calumnia, suspitione criminis illam liberat: Cum enim ad supplicium raperetur pudica matrona, nullius sibi criminis conscia, & quæ ad Deum suam causam referret, Daniel Dei spiritu impulsus, elata voce conclamat, nullo suo merito illam morti ad iudicandam, ac rei causam accuratius excutiendam. Itaque conuocato seniorum confesso & populi frequentia, calumniatores semotos asseruari iussit, ac separatim constitui, deinde accito altero eorum, sciscitatur sub qua arbore mæchus cum illa sit congressus: *Sub lentisco*, inquit: Daniel dira illi comminatus ablegat, atque alterum produci iubet, cui cum similis interrogatio proponitur de inuito congressu ac perpetrato illegitimo concubitu, *Sub Ilice* inquit: itaque vterque, & mendacij & illatæ calumniæ conuictus, ex lege Mosis morte sunt mulctati. Cæterum vt lentisci natura obiter explicetur, arbor est patula, & sic satis procera, acinis rubentibus, maturitate nigris, quæ vt Terebinthus resinarum ac gummosum liquoré fundit, quem Medici *mastichem* vocant, Belgis eodem nomine cognitam, quæ vetustate coit in globulos candidos ac spissatur, catarrhos autem exiccat ac fluxiones sistit, suffitu sincipiti admotum, vel ramentis aliquot ore conuolutis, dentes mobiles ac vacillantes, atque vlligine vitiatos firmat, ac gratum oris halitum efficit. Ex hac arbore cuspides conficiuntur ab Italis, vt apud Belgas ex Iuniperi & lauri sarmentis, extergendis poliendisque dentibus accommodæ, Sic vt prouerbiali figura dicantur *Lentiscum mandere*, qui eius rei curiosi sunt, ac plus nimiam operam dentibus poliendis adhibent. Nostrates nunc ardeæ stellaris ex auro, argento, ebore, vngue, quam alitem *Putoir* Belgæ vocant, ex pastinaca marina vulgo *Pilsbeert*, ab aculeato telo sic dicta,

partim ex amabili eius nominis flosculo qui exuberanti ceruleo purpurascit, qualis conspicitur in Amethisto gemma, in Cirsio seu vulgari buglosso, aliisque herbis passim obuiss, quarum flores purpureo colore collucet, atque oculis suauiter blandiuntur. Infectatur autem nonnunquam Deus illorum luxum fastumque ac superbiam, qui operosis sumptuosisque huiusmodi regumentis magnificentiam suam aliis inani ostentatione venditant, atque Ianthino purpureoque amictu elati, infimos quosque despiciatos habet & fastidiunt. Nonnunquam ex his desumit concinnas Metaphoras ac similitudines, easque ad internas dotes transfert, ad animi decus mentisque ornamenta accommodat. Talibus enim exemplis homines socordes commonefacit sui officij, & quid Deo prestare, qualem illi cultum exhibere, & quam sollicitè expulsa omni superstitione & idololatria, in ipsius religione consistere debeant, accuratè demonstrat. Quod ipsum cum aliàs, tum disertè apud Ezechielem in hoc capite exprimitur. Primum enim in mentè illis reuocat, quanta, quamque immensa beneficia in hos contulit, qua vsus sit erga illos bonitare, quibus illustrauit tum animi tum corporis muneribus, quam salutaria precepta tradidit, quam sacra religione mentes illorum cognitione Diuinitatis imbuit. Deinde exoptulat cum desertoribus atque ingratis, quod omnibus istis in probrum ac dedecus abusi sunt, atque in profanum vsus, cultumque alienum ac nefarium transtulerunt, sic vt mentem, rationem, intelligentiam, animi præstantiam, acumen ingenij, omnesque vires non in illustranda illius maiestate, non in obseruanda tuendaque sacratissima ipsius religione: sed in erigenda stabiliendaque idololatria, in superstitionis & commen-

ticiis

ticiis cultibus inducendis conferrent. Sic enim prosequitur concionem obiurgatoriã ad Hierosolimam conuerso sermone: *Cum, inquit, nuda esses, inops, egena, omnique subsidio ac solatio destituta, velut infans recens in lucem editus, sordibus & sanguinolenta illumine inuolutus cui nondum umbilicus præcisus est, nec materni ueri inquinamenta abluta, ego præteriens, te conspicatus in sanguine tuo volutatam, multiplici incremento, tanquam stirpem & germen, terrestre te auxi: adeo vt censum tacitisque auctibus adolescere cœperis atque progredi, vt comi & poliri, mundoque muliebri exornari possis, id esse tempestiuum vbera indicant iam prætumida, & germinantes densi vndique capilli. Et quanquam in hac ætate esses cõstituta, nuda tamen eras & deiecta, oculisque spectantium (contra quam illius sexus pudor aut decus patiebatur) exposita, quod ego dum hac iter ingredior conspicatus, obseruauit te pubescere, atque in ea ætate constitutam, quæ esset amorib. idonea, & à procis atque amasiis ambiri posset, tanquam nubilis maturaque viro, & cui sponsus designari debet. Ego verò expandi amictum meum super te, & velaui quæ parum pudenter & verecundè oculis spectantium exhibentur, ac decentius obteguntur, ac data fide initoque fædere te mihi desponsaui, atque vnitam assumptamque in legitimam vitæ societatem obliui à sordibus, ita vt nulla labes, nihil inquinamenti tibi inhæreret: deinde vnguento delibutam ornauit veste variegata calceauit hyacintho, torque, armillis, corona capitis illustraui te: Tu verò tam insigniter compra, tam operose culta prostituisti te alienis, omniaque ornamenta nostra nulli quam mihi consecrata in profanos vsus conuertisti. Quo indicat, vt mulierè impudicã adulterio, ita illam idololatria contaminatã, eumque honorem,*

Cap. Eze
chi. 16. pa
raphrasti
cè euaria-
tum.

Cap. 16.

rem & cultum, quem Deo impendi par erat, dæmonibus exhibitū, cum omnes cogitationes, vota, desideria spes & fiducia in Deum essent referēda, à quo vno dependet hominum salus. Tunc autem maximè Maestas & amplitudo supremi numinis imminuitur, ac contumelia ignominiaq; afficitur, cum illi adimitur, atque in alium transfertur, quod nulli præterquam ipsi attribui debet. hac enim ratione debita illum laude, iustoque honore fraudamus, & nos deserto sincero eius cultu ad perniciosum rapimur magno salutis nostræ detrimento.

DE CARICE, SCIRPO, IUNCO
palustri, papyro.

CAPVT XVI.

CAREX. **C**AREX Scirpi modo fruticat locis palustribus & vliginosis, forma triangulari, utroq; latere secādi vi prædita, qua virenti frōde Belgæ & Britāni triclinia ac cœnacula ædēsq; sacras æstiuis mensib. cōsternūt, quod æstū propulsent, ac suavi gratōq; halitu reficiātur. Scirpus iunco palustri affinis frutex est lauore perpolitus, orbiculatus, stilo enodi, nullisq; geniculis aut internodiis distincto: fungosa intus cādidaque medulla, quam nostrates in amēti aut crassioris fili modū exemptam in multos vsus accommodant. Siquidem in nuptiali pompa ex hac ornamenta & supellectilem fictam & commentitiam confingunt, nempe calathos, vrceos, discos, pectines, scopas, sedilia, crumenas amentatas, quales mulierib. vsui, cestos, seu cingula, zonāsq; virgineas: multaque alia miro artificio ac concinno contextu elaborata conficiunt, quibus in gratiam sponte laquearia adornant, peractisq; nuptiis pro apopho

phoretis ac strenis singulis distribuunt. Quoniam autem huic stirpi culmus est læuis ac minimè geniculatus aut nodosus, prouerbio locum fecit, *In scirpo nodum querere*. Quod in hos quadrat qui plus nimio anxij sunt & scrupulosi, quique frustra ac nullo fructu se fatigant. Belgæ fruticē hunc qui aliquando in medio-crem altitudinem assurgit, *Biefen* vocant, ex quo storeas nostrates contexunt, stragula, nassas, quallos, fiscellas, quoniam viminosus est flexilis, naturāq; tam se quaci, vt quiduis ex hoc elaborari possit. Sunt passim obuij in sabuletis Zelandicis ac colliculis arenosis, Iunci nō admodum proceri, cacumine aculeato, ita vt in ambulantiū furis infesti sint, ac puncturas infigant, cuius fruticis frequens est apud nos plantatio in eum vsus excogitata, vt arena & puluerulenta quæque æstu quodam ventoso agitata remoretur, ne agros & noualia semēti destinata obruant, quocirca nostrates *Helm* vocant, quōd vt galea caput, ita iste fruticulus agros muniat ac tueatur ab arenæ impulsu. Ex iūci forma ac specie adolescentulæ quæ gratiosæ videri affectant, ac teneritate cōmendari, iuncea apud Terentium dicuntur, quod etiam nostratibus vsuuenit, quæ vt gracili corpore spectabiles sint, se arctius pressiūsq; astringunt ac salem liguriūt. Hac enim ratione se reddunt iuncea, ne siqua paulō sit habilior, magisq; opima aut obesa, athleta cēseatur. Sic Chærea Terentianus cum miro affectu esset erga amicam, cui erat decora oris figura, color verus nec asciritius, corpus solidum ac succi plenum, in ipsōq; flore ætatis constitutum, illudrit aliis quæ student operosa cura gracilescere. itaque Parmenoni mentē suā aperit, atque indicat in quam oculos coniecerit, & qua potiri cupiar, cum præ hac omnes quotidianæ formæ illi viliscant ac sint

Prouer-
bium.

Iunci ma-
ritimi.

Eunuch. ac sint despiciatæ, Si quidem, vt is ait.
Act. 2. *Haud similis virgo est virginum nostrarum quas matres*
Scena 3. *student*

Demissis humeris esse, vincto pectore, vt graciles sint.
Si qua habilior paulò, pugilem esse aiunt: deducunt cibum.
Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas.

Itaque ergo amantur.

Papyrus
frutex.

Vt autem apud nos Scirpus, iuncus, arundo, typha palustris, ita in paludosis Nili aquis papyrus nascitur, ex hac olim in tenuissimas membranas dissecta chartæ confici solent, vt nûc in Europa ex linteolis minutatim contusis, atque aqua maceratis quæ cum eundem cum veterum papyro vsus & commoditatem obtineant, verus nomen referuant. Assurgit autem papyri frutex nonnunquam in octo aut decem cubitorum altitudinem, vt arundo in Hispania, internodiis distincta, forma triangulari ea crassitudine quæ manum complicatam impleat, ex quibus vbi inarescunt, scipiones conficiunt læuore perpolitos colore spadicio, qualis est castanearû extimus cortex. iis enim Patricij ingrauescente atque inclinata ætate, se fulciunt, ac gressum labantem firmant. Exhibet se hac stirpe esculenti quiddam, vt in nostræ arundinis radice candida & geniculata, sapore mellito, sed expresso tantum succo dentibus reiecto cortice. Ex papyro olim lembos, scaphas, cymbas, aliâque nauigia pice oblita construxisse Ægyptios præter Plinium Esaias vates indicat, qui minatur terræ quæ trans flumina Æthiopiæ sita est, hoc est, Nili accolis qui per mare legatos mittunt in vasis papyri, hoc est iunceis ac scirpeis nauib. vt inito fœdere ac coniunctis copiis cum aliis nationib. Israëlitas opprimant. Cæterum vt argumentum susceptum prosequar, desumuntur in Bibliis à iam commemoratis

Scipiones
ex papyro.

Lib. 13. c.
11.
Cap. 18.

moratis stirpibus concinnæ similitudines & Metaphoræ. Sic cum Iob disceptaret cum Satrapis aliquot, quibus visum est officij causa, atque humanitatis impulsu illum adire, quod tam afflicti hominis calamitati condolerent, tantamque cladem commiseratione dignam deplorarent, multa inter hos vltro citroque agitata, atque in controuersiam vocata, de humana vitæ cursu, de Dei erga homines prouidentia, de afflictione hominum, quæ bonis non minus, quam malis impendit, de prosperitate & successu rerû, quibus æquè mali ac boni fruuntur, vnus adstantium nempe Bildad Suites qui solitis rationibus ex natura rerum peritis argumenta sua fulcire nititur, conuincere tentat impios, infames, nefarios, facinorosos, improbos, calumniatores, hypocritas, quique ficta & simulara religionis specie hominibus imponunt, ac Deo futurum faciunt, non diu subsistere, illos quidem ad tempus spectatissimè florere, verum qui ingruente Dei iudicio citissimè exarescant & conterantur, vt Carices, vt scirpi, vt iunci, vt gramina virētēsq; herbæ aquarum irrigatione destituta. Impij enim in afflictionibus, periculis, calamitatibus imminente morte, destituti fiducia ac solatio Dei labascunt, nec habent quo se fulciant, sed in desperationem ac diffidentiam deuoluunt. Non dissimile est Esaiæ vaticiniû contra Ægyptios, quos ad egestatem redigendos pronunciat, ac primum mentem atque animam, deinde omnia illis adimenda, quorum vsu & comoditate negotiatio, piscatura, aliâque opificia subsistebant, atque vberimum quæstum præbere consueuerunt. *Arescent, inquit, aqua à mari, & fluiui exiccabitur, exhaurientur & siccabuntur riuu, calamus siue arundo, papyrus & iuncus inarescent, & omnes virentes herbæ circa fluiuos, aut riuu ri-*

Iob. 8.

Iobis locus
explicatus

Cap. 19.

Esaiæ locus
explicatus.

pam peribunt. Quo maximam sterilitatem fore denunciat, ac nullam piscatorum frequentiam, nullos com meatus, nullum ementium concursum. Nonnunquam Deus successum piorum hominum, progressus & incrementa pietatis, omnium rerum salutarium affluentiam salietibus aquis & fluminibus, denique videntibus herbis, floridisque pratis & viridariis comparat. Atque Esaias fecunditatem pollicetur squallidis, incultis, siticulosis agris, eosque irrigandos saluberrimis ac scaturiendis aquis pronunciat, multisque speciosis herbis decorandos. Quo indicat aridas atque ieiunas mentes irrigandas verbo Dei, ac salutari eius doctrina. eiusque spiritu perfundendas. Sic autem eius rei vaticinium prosequitur. *Lætabitur deserta & iniua, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, vertetur locus aridus in stagnum, & scaturient siticulosa aqua, in cubilibus in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & iunci,* Hoc est, Expulsis profligatisque vitiorum monstris, profertur se virtutes ac pietatis semina, emerget Amor & Charitas erga Deum & homines, erigetur in animis hominum Spes & Fiducia consequendae salutis, sic ut mentes ante steriles, forae atque irrigatae verbi Dei scaturigine, ac fidei robore fultae vberissimos fructus proferre incipiant non secus, quam ager bene cultus laetas segetes ac spectabiles herbas profundit.

DE ABSYNTHIO.

CAP. XVII.

RES spectatur apud Belgas maritimos Absynthij species Ponticum vulgo Romanum, quod in hortis colitur, non insuavi odore: Marinum in Oceani crepedine passim obuium: Vulgare insigni ama

amaritudine, expugnandis vermibus cum primis efficac & praesentaneum, quod tamen in hortos translatum mitescit adeo, ut non solum sapor, sed folijs etiam color immutetur. Ex incanis enim & cinericeis viorem adfiscunt, nec odorem prorsus ingratum aut fastidiosum. Ex hoc amarissimo si utice Scriprores facti passim similitudines desumunt, easque impiis accommodant. Sic cum Deus apud Hieremiam improbis

tristia, acerba, amarulenta minitatur, accalamitates denunciat, Ecce ego, inquit, cibabo populum istum absynthio, & propinabo aquam fellis, & dispergam eos in gentes ignotas, & gladio illos persequar. Rursus ad prophetas mendaces qui Dei verbo abutuntur, & adulterant verbum eius, *Ecce ego, inquit, saturabo illos absynthio, & potabo eos felle, quoniam a Prophetis Hierusalem progressa est impietas, & pollutio diffusa est in totam regionem.* Amos autem vates cum inuehitur in pseudopphetas qui in speciem blanda magis, quam salutaria proferunt, ac praetextu religionis, sincerum Dei cultum superstitionibus contaminant, deinde quod proceres & optimates, quorum interest aequitati studere, atque administrare iustitiam, *Conuertam, inquit, iudicium in amaritudinem, & fructum iustitiae in absynthium,* hoc est, deflectent se ab aequitate, nec recte perfungentur iudicis officio, quod prorsus amarulentum est & acerbum homini innocenti, qui ab iniuria vindicari cupit, ac subleuari, in aequa causa non opprimi. Insectatur autem Esaias pluribus locis huiusmodi iudices corruptos, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Rursus alio loco illos exagitat qui muneribus obcaecati opprimunt innocentes, quorum

Cap. 9.

Hieremia
loca expli
cata.

Cap. 23.

Cap. 5. &
6.

Cap. 5.

causam tueri deberent, illisque suum ius cripiunt. Sic enim insurgit aduersus huiusmodi nomophylaces, hoc est, legum conditores, *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei, ut essent viduæ illis prædæ, & pupillos diriperent.* Apud Hieremiam non minus acerbè in illos incandescit, *Inueniuntur, inquit, in populo meo impij insidiantes quasi aucupes ponentes laqueos ac pedicæ ad capiendos homines sicuti decipula & cauea plena auibus, sic domus eorum referta dolo & fraudibus, causam viduæ non iudicant, pupillis non patrocinantur, & iudicium pauperibus eripiunt.* Cæterum vbicunque in Scriptura Absynthij fit mentio, maximam atque acerbissimam calamitatem, animique tormētum subesse indicat. Sic in clade illa funestoque ac luctuoso Hierosolymæ excidio Hieremias ciuium suorum personam sustinens queritur se felle circumfusum, & oppletum amaritudine, & Absynthio inebriatum. Quo indicat ad summum luctum atque angorem animi nihil esse reliqui, nec quid amplius posse adiici.

Psal. 49. Non dissimilis est deploratio ac querimonia Dauidis cum in dubio belli euentu constitutus esset, ac illi ab hostibus periculum immineret. Sic enim ad Deum sua vota dirigit, *Deus repulisti nos, & destruxisti nos, & miseratus es nobis: commouisti terram, & conturbasti eam, obiecisti populo tuo ira potasti nos vino compunctionis,* hoc est, ea spectacula oculis nostris obiecisti, quibus non sumus exhilarati, sed in mœrorem & mœstittiam in anxietatem & mortis horrorem deiecti, ut ii quibus mortifero aliquo poculo, aut venenato lethali que potione vitalia perfusa obstupescunt. Eadem vsi sunt Metaphora Esaias, Hieremias, Ezechiel, qui propinatum vini furiosi calicem describunt cum regibus, cum promiscuæ plebi,

plebi, quo gustato in rabiem atque insaniam stuporemque acti sunt, prorsusque orbatimete, ratione, iudicio, rerumque gerendarum prudentia & concilio. Nec prorsus clemētius tractatur qui meretricum consortio affluescit, illarumque blanditiis, fallaciis, illecebris, lenociniis capi se ac deliniri patitur. Quod cum à Salomone sit obseruatum, studiosè commonefacit filium ineuntis ætatis inscitiam, ut longè ab alienis se subducatur, nec vlla ratione earum blanditiis mentem incantari sustineat. *Fauus enim* (ut inquit) *distillans labia meretricis,* hoc est, sermo blandus & mellitus, eiusque fauces & guttur nitidius molliusque oleo: *nouissima verò ac rei exitus amarus ut Absynthium, & lingua eius acuta ut gladius anceps.* Siquidem omnia agit infidiosè, simulatè, fraudulentè, atque incredibili astutia, venationi & aucupio intenta, omnes ingenij vires ad emungendum confert. Cæterum cum fellis & Absynthij nomine tristitia quæque, noxia, amara, tetra calamitosa denunciari soleant, tum tale quiddam etiam in Apocalypsi designatur. Si quidem clangente tuba Angelo, cecidit de cælo magna stella, facis in morem ardens, qua ira Dei accensa in impios denotatur (erat autem stellæ nomen Absynthiū) eaque delapsa in terram, fluuiorum partem, & aquarum fontes: conuersa est tertia pars in absynthium, multique hominum in aquis interierunt, quod amaritudine imbutæ essent. Ut autem naturalis siderum concursus, aspectusque, & (ut vocant) constellatio astrorum feralis aliquando est & noxia magnamque stragem hominibus & brutis animantibus, latiusque ac sementi infert: ita vis ista cœlestis exitialis fuit humano generi, magnaque detrimenta intulit, vindicta Dei in reprobos inflammata,

E c ;
me ni

Pron. 5.
7.

Cap. 8.

DE CARDVIS, SPINIS, VEPRI-
bus, Tribulis, Rubis, Lappis, Sentibus, & quibus hæ
stirpes in Scriptura accommodari solent, & quid de-
signent.

CAPVT XVIII.

STIRPES istæ quæ spontè ferè atque in-
uitis colonis nusquam non erumpunt,
nihil propemodum commodi homini-
bus adferunt, sed aculeis infestæ sunt ac
sementi officiant. Quocirca cum Deus
maledictionem Adamo transgressori, atque arumnas
vitamque laboriosam impendere denunciat, *Maledicta*
terra, inquit, in opere tuo, in laboribus comedes ex ea,
in sudore vultus tui vesceris pane tuo, spinas & tribules, sen-
tes & carduus germinabit tibi, & comedes herbas terræ. Sic
Deus, accensus furore in populum Israëliticum, qui
nulla grati animi argumenta erga ipsum proferebat,
sub vineæ nomine dira illi minatur, quod post tantam
culturam, pro lapidis vis labruscas produxerit: *Osten-*
dam, inquit, vobis quid facturus sim Vineæ meæ: auferam se-
pem eius, & erit in direptionem, diruam maceriem eius, &
erit in conculcationem, & ponam eam desertam, nõ putabitur,
nec fodietur, & ascendent opprimētque eam sentes, vepres,
& spinae.

Qua figurata loquutione indicat se extremam im-
pendisse operam fouendis erudiendisque Israëlitis sa-
lubri doctrina, mentisque illorum verbo suo conti-
nenter irrigasse, nec quidquam prætermisisse eorum
quæ ad animorum cultum spectant, sed frustra insum-
plisse laborem, nec quidquam se profecisse deplorat:
quapropter illos pro desertis habet, ac patitur ruere
in om

Esaiæ &
Osee &
locus ex-
plicatus.

Genes. 3.

Cap. 5.

Osee. 10.

in omne probrum ac dedecus in cupiditates igno-
miniosas, & sædas, in mores improbos & vitiosos,
sic vt mens illorum inculta, nullisque ornata virtu-
tibus, vitiis vndique scateat vt solum neglectum &
cultura destitutum, herbis noxiis. Rursus alio loco
sterilitatem illis denunciat, ac rerum penuriam,
nullasque futuras fruges aut annuos prouentus, sic
vt terra maledictioni obnoxia, humus situ & squal-
lore obsita non aliud quam spinas, vepres, ac tri-
bulos profundat. Sic vt quocunque loco fuerint,
mille vites æstimatæ mille argenteis ibi in vepres &
spinas locaque senticosa vertentur, adeo vt in vni-
uersa terra nullus ager victum suppeditet, sed tota
regio in solitudinem eamque vastitatem sit redigen-
da, vt fruges vt alimenta, vt cibaria defutura sint, om-
niæque in agris horrida se proferant, squallida, siticu-
losa, inculta, omni nitore atque amabili viriditate de-
stituta. Paulo autem inferius atrociora magisque hor-
renda impiis obuentura denunciat. Sic enim contra
Idumæos, hoc est, Dei & Ecclesiæ hostes vaticinium
instituit: *Conuertentur eius flumina & torrentes in picem, &*
humus eius in sulfur, & erit terra in picem ardentem nec ex-
tinguetur in sempiternum & desolabitur in perpetuum nullo per-
eam transeunte. vlula, ericius noctua, ibis & coruus, quæ ali-
tes & animantia hominum consortia fugiunt. Nobi-
les eius erunt absque regno, & principes ad nihilum redi-
gentur, hoc est, nullus erit Reipublicæ status, nulla
politia nullus principi honor aut dignitas, nulla im-
perij maiestas, nullus ordo vel consularis vel senato-
rius, sed mera inter plebem & optimates confusio
oppressis legibus, ac iuris æquitate sublata: cum hoc
etiam accedat ad malorum cumulum, ac miserandam
rerum faciem, vt Regum palatia solo sint æquanda

Esai. 5.

Cap. 32.

Esai. 34.

Esaiæ lo-
cus inter-
pretatus.

omnesque ædes splendidæ atque operosius ædificatæ diruendæ sint, atque ad nihilum redigendæ, sic ut hominum frequentia vacuæ, feris & alitibus lustra & latibula præbeant. Sic enim hæc cum isto, tum aliis locis amplificat, ac regionis vastitatem exaggerat in immensum: *Et orientur in domibus eius spinæ, vrticæ, sentes, caradui, vepres: & palurus in muntionibus eius, ut ferè conspicui solet in ruinosis palatiis, belloque dirutis arcibus.* Et erit inibi latibulum draconum, & struthionum statio, & occurrent in desertis iis locis inter se dæmonia, onocentaurus, Syluani, pilosique Fauni & Satyri, nocturnæque Striges ac Lemures. In iis etiam habitaculis residet Lamia, nidulabitur bubo, vultures & rapaces nilui. Quarum rerum cõmemoratio horrendâ vastitatem ac solitudinem, ruinâque celebris locorum oculis obiicit, eoque funesto spectaculo acrius percellit hominum animos, quod nulla in florētissima regione spectabitur negotiatorum frequentia, nullus populi concursus, nulla comitantium turba, nulla nundinatio aut mercatura, sed tantum monstra, harpyiæ, & Chimæræ se oculis spectantium offerent, immanesque belluæ & nocentes feræ, quarum aspectus vel fortissimo cuique terrorem ac trepidationem incutit. In has deformes horrendasque bestias se nonnunquam dæmones & mali Genij transformant, variisque, spectris ac præstigiis pauidas mentes territant, præsertim illas quæ cognitione Dei non admodum imbutæ sunt, illiisque verbo fultæ. Huiusmodi etiam imagines môstrosas, ac simulachra inaudita animo mentæque concipiunt melancholici, maniaci, phrenetici, deliri, ebrii, febricitâtes, aut qui conscientia scelerum furiis agitantur. Istis enim variarum rerum species, & absurda phâtasmatâ animo obuersantur

F. 13.
Seph. 2.

Demon
sem mou-
stra trans-
format.

tur affecto cerebro, ac spiritu animali tetrus densisque vaporibus offuscato: sic ut illis ex vitiosa capitis affectione mentem, rationem, iudicium, memoriam eripi contingat, ac perturbata imaginatione confusè de rebus obuiis iudicare.

DE FICU, CARICA, GROSSO.

CAPVT XIX.

FICUS apud Belgarum etiam extremos atque oceani accolas aliquando bifera, hoc est, bis in anno fructifera, quæ æstate feruida fructus profusos maturos profert: Sic anno redempti orbis 1540. desinente mense Iulio cum imperator Carolus eius nominis quintus peragrata Belgica Selandiam, tractusque maritimos perlustraret, ac Zirizeam inuideret, oblata sunt illi melones intusitate magnitudinis, mirèque sapidè & succulentè, ac ficus turgidæ admodum maturæ, ut Cæsar rei nouitate delectatus (quod tale quiddam in frigida regione non speraret) assereret ne in Hispania quidem melius potuisse maturefcere. verum id nobis non est perpetuum, quod aliquando æstiuis mensibus calor languidus sit, & remissior, quam ut possit huiusmodi fructus ad maturitatè producere. Fici arboris fructus duplicis est differentiæ. Nam Caricæ ficus sunt tæpestiuæ, quæ ab arbore eximuntur antequam profusè siccescant, deinde exiccatae in fiscellas ab Hispanis reconduntur. Grossi primitiuæ ficus succosæ, præcoces, & intempestiuæ, quæ non maturefcunt, vel seriùs maturitatem assequuntur, unde ferotinæ dictæ. Cum autem ficus flore destituta sit cæteris florescentibus arboribus, ista grossos pro-

Ficus fru-
ctus dupli-
ces pro-
fert.

Carica.

Grossi.

ducit. Sumuntur autem ex hac stirpe eiusque fructu
 Matt. 24. similitudines & exempla in arcanis literis cū primis
 Marc. 13. elegantia. Sic cū Christus vaticinatur Iudæis ob-
 uenturas calamitates, & deuastandam Hierosolimam
 ne quem dies Domini inopinato opprimat multis
 exemplis ad excubias ac vigilantiam omnes extimulat,
 sumptaque similitudine à germinante ficu, quib. indi-
 cii aduentus Domini obseruari possit, commonstrat.
 Ut enim cum huius arboris rami tenerescunt ac fron-
 descere incipiunt, suosque grossos parturiunt, instare
 ætatem indicant: ita proditioes, pestes, bella, fames,
 terræ motus initia sunt dolorum atque in forib. esse
 iudicij diem testantur. Cæterum ficus maturandi ac
 Cap. 38. leniendi facultate pollere Esaias etiam commonstra-
 uit. Siquidem cataplasma illum confecisse legimus ex
 contulis ficibus, atque Ezechia regis apostemati ad-
 mouisse eoque præsidio illum sanitati restitutum, sic
 ut Deus singulari suo beneficio, quo Regi vita in quin-
 decim annos prorogata est externam medicinam adhi-
 buit, quæ illius munere corporib. humanis efficax est
 & præsentanea. Naum propheta cum omnia humana
 præsidia inualida pronunciat atque infirma, nec vllas
 Simile à matura ficu. munitiones, turres, propugnacula cōtra Dei vim sub-
 sistere, ficibus maturis illa comparat, quæ leuissimo
 motu atq; agitatione arboris dididunt. Itaq; Assyrio-
 rum gēti sic insultat, *Omnes munitiones tuæ sunt ficus cum
 Cap. 9. grossis suis, si concussæ fuerint, cadunt in os comedentis.* Quo
 indicat omnes illorum vires, robur, potentiam cor-
 ruere atque ad nihilum redigi extenta ex porrectaque
 manu sua. Deus autem per Oseam ex suauissimis huius-
 modi fructib. sumpta similitudine exposulat cū popu-
 lo Israëlítico, quod à tam amabili propēsq; Domino
 desciuerit, atque idololatria se contaminarit. Sic enim
 fauorem

fauorem erga ipsum, animique propensionem exprimit: *Tanquam uas in deserto inueni Israël, & quasi prima
 ficulneæ poma,* Quo designat non secus se affici erga Is-
 rael, quàm viator lassus ac siticulosus afficitur erga
 sapidam & succulētam uiam quæ ex insperato se ob-
 tulit in vasta aliqua solitudine ac loco sterili, aut præ-
 matuto ac præcoci ficus fructu, quo nihil illi ad refi-
 ciendas vires obtingere potuit gratius magisque ac-
 ceptum. Atqui cum tanto illum amore complectatur, eoque se oblectet ut fructu aliquo delectabili, ipse
 non respondet amore mutuo, sed ad *Baalpegor*, hoc
 est, Priapi idolum rapitur, illiusque abominando cul-
 tu se contaminat. Sumuntur autem ex ficu eiusque fo-
 liis & fructu innueræ passim apud Prophetas simi-
 litudines, quibus nonnunquam ueritatem rerumque
 omnium affluentiam designant, priorumque succes-
 sum & incrementa: nonnunquam sterilitatem, rerum-
 que necessariorum inopiam atque improborum inte-
 ritum. Sic Christus execratus est ficum frondosam
 quidem, sed minimè fructiferam: qua denotauit fuca-
 tam quandam speciem & ostentationem religionis
 operibus solidis fructuque fidei destitutam. Similiter
 Micheas vates sumpta metaphora à terra horrida &
 inculta atque ab arboribus spoliatis suis fructibus, ut
 finita messe, peractaque vindemia assolet, in hūc mo-
 dum deplorat præsentis sæculi statum, in eaque se in-
 cidisse tempora quæritur, quæ nullos probos aut in-
 tegros exhibeant: *Væ mihi qui factus sum sicut qui colligit
 in autumnno racemos vindemiæ, non est botrus ad come-
 dendum: præcoquas & maturas ficus desiderauit anima mea
 perit sanctus de terra, & relictus in hominibus non est.* Quo
 designat profligatam esse iustitiam & æquitatem,
 exulare pietatem, extinctam religionem, cultumque
 Dei,

Osee lo-
cus expli-
catus.

Matt. 21.
Marc. 11.

Ioelis 1.
Eſai. 4.
Hier. 5.
Eſ. 8.
Amos 4.

Dei, inundasse, impietatem, omnia passim plena esse crudelitatis & nequitie. Sunt autem huius generis multa in sacris literis obuia, quæ hic congeri possent, sed non visum est lectorem iis excutiendis defatigare.

DE PALMÆ ARBORE EIUSQUE FRUCTU, & quid in scriptura sacra illis designetur.

CAPVT XX.

PALMÆ arbor est trunco valido ac procerō, folio arundinaceo, gladiolo affini fructus fert sapore dulci, Græci *dactylos*, vocant à digiti forma, Latini *palmulas*, quibus medici vires instaurant exhaustis & extenuatis. Humorem enim nutricium quem *radicalem* vulgo vocant, fouent, ac corpori arido alimentum conferunt. Cæterum cum hæc arbor oneri renitatur, nec prementibusque cedat, hoc insigne in certaminibus victori decerni solet, quod inuictum animi robur palmæ naturam referat, ac sit rei fortiter atque animosè gestum symbolum ac trophæum. Sic martyres qui inuicti infractoque animo aduersus Tyrannorum sæuitiam substiterunt, amicti stolis albis palmis manibus gestasse leguntur in victoriæ argumentum. Similiter qui iustitiam colunt & æquitatem, qui Dei hostibus se intrepidè opponunt, palmæ aliisque speciosissimis arboribus sunt similes. Vnde Dauid, *Iustus ut palma florebit, ut cedrus in Libano, multiplicabitur*. Cum enim impij, ut herba, confestim areſcunt, tum pietatis cultores, ut palma, diutissime vigent & subsistunt, ac fructus suauis proferunt: denique ut Cedrus celsa arbor & odorata, nulloque æuo putredini aut cariei obnoxia, gratissimi

Palma victoria in dex.

Apoc. 7.

Psal. 91.

gratissimam umbram ministrat. Hoc ipsum designat Iob, cum rectè administratæ iustitiæ sibi cõscius, confidenter pronunciat, *In maulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies*: quibus verbis pollicetur sibi vitæ diurnitatem, annosque florentes ac senectam viridem magna cum animi tranquillitate. In Cantico verò Sponsi comæ & cesariæ palmæ elatæ assimulatur, quæ comparatio desumitur à tenello termitæ ac cauliculo, ipsoque germine quod è palma producit, vel ab ipso inuolucro atque integumento ex quo fructus emergit, qui *Phœnicobalanus*, *Coriota*, *palmula* vel *dactylus* dicitur, qui color phœnicus, hoc est, spadicus subest, sic ut designet illum rutilanti esse capillo, eoque firmo nec deciduo, cum palmæ folia nõ defluant. Huiusmodi autem coloris crines spectantur in Pannoniis, hoc est, Hungaris & Austriacis, quorum capillitium ferè fuluescit atque aureo colore perfusum est. Cæterum cum Deus indignatè ferat populū suum vitiis occæcatum & obstupefactum obsurdescere ad omnia salutaria monita, ac nullis afflictionibus, nullis calamitatibus expergisci ac resipiscere, nec vllis plagis induci posse, ut à Deo inferri has plagas agnoscat, sed in res fortuitas eas reiiciat, atque in ordinarium naturæ cursum referat, longè acerbiora magisque atrocia illis obuentura denunciat, ita ut præter bruchū, & locustam, erucam, rubiginem, quæ fruges vitiant ac depopulantur, vineas per Iohelem excindendas pronunciet, omnesque spectabiles ac fructiferas arbores extirpandas, ita ut nusquam alimenta suppetant, nusquam vlla frugum spes affulgeat, quibus fames posset sedari. Sic enim prodigiosam sterilitatē, terræque vastitatem adesse indicat, atque ingruente præsentanea clade, somno vinoque sopitos excitat, *Expergiscimini gberij, flete & vlu*

Cap. 29.

Cap. 5.
Palma ele
ta quid.

Cap. 1.

& plulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quia perit in ore vestro. Posuit vineam in desolationem, ficum decorcavit (ablato enim cortice arbores emoriuntur) vitis exaruit, & ficus elanguit, malogranatum, palma, & malus, omnesque arbores exaruerunt.

DE HEBENO, ET ALIIS QUIBUSDAM
exoticis quorum in scriptura fit mentio.

CAPVT XXI.

QVANTA olim fuerit in Tyro totius Asiae emporio celeberrimo negotiatio, quae hominum frequentia, qui mercium apparatus, praeter illustres Historicos Ezechiel vates amplissime describit. recenset enim singulatim multorum regnorum ac prouinciarum mercimonia rara & exquisita, quibus explere solent negotiatores hanc urbem, quod omnibus facilem aditum, accessumque commodum praerberet, nulla natio hunc locum non frequentabat, eratque commeantium incredibilis concursus, antequam ab Alexandro Macedonum rege in ruinam esset redacta, quod futurum hoc capite Ezechiel vaticinatus est. Inter innumeras autem merces quas hic recenset vates, Hebenum, ebur, resinam, stactem, calamum, balsamum, corallum, cristallum, & praeter preciosissima aromata, aurum, variisque gemmas commemorat. Hebenus lignum est nigerrimi coloris adeo ponderosum, ut etiam in tenuissimas laminas dissectum in aqua demergatur nec fluitet. Quia autem duae sint huius arboris species, una Indica, altera Aethiopica: ex postrema elaboratam vidi fistulam incuruam sesquicubiti longitudine,

Cap. 27.

Hebenus.

gitudine, elegante nitore expolitam, ut ferè conspici solet Gagates, duritie lapidosa ac plusquam buxæ: vbi contrectaui, non satis discernere potui, an in lignum aut saxum, an etiam durissimum cornu referri deberet. Est huic affine exoticum lignum gentili nomine *Gaiacum* appellatum, quod in scobem ac ramenta limæ attritu redactum, atque in aqua ad tertias decoctum salubriter exhibetur morbidis ficosisque corporibus, & qui labe venerea sunt contaminati. Vt sum autem magno successu aqua fœniculi in qua huius tritura macerata est, ad discutiedas oculorum caliginis ac glaucomata siue suffusiones. Ad sudores verè prouocandos huius decoctum exhibeo cum fumaris, Calthæ floribus, melyssa, ficibus, atque ad exigendos variolos, ac puerorum exanthemata in extimam cutem euocanda. Ebur adstringendi spissandique est natura: quocirca pectines qui ex hoc conficiuntur capillorum defluuium prohibent & caput confortant. Quoniam autem eximij sit candoris, praesertim vbi dentes primum ex elephantis mandibulis eximuntur, ideo Sponsa in describendo Sponsi corpore, ventrem illi eburneum attribuit, propter candorem & puritatem, saphiris distinctum. Quo castitatem designat: ea enim gemma castos commendat. Sponsæ verò collum turri eburnæ assimilatur, quod candidum sit, firmum, & erectum, nec obstipo capite progrediatur. Hieremias autem Nazareos Deo consecratos ebori componit, quod vetustate rubescit. Sic enim deplorat illos ita deformatos, ut agnosci nequirent: *Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore* Threno. 4. *antiquo, Saphiro pulchriores, demigrata est super carbones facies eorum.* Ex quo conice in quam calamitatem erant deiecti. Myrrha quæ ex arbore destillat Terebintho

Eboris natura.

Cant. 5.

Threno. 4.

Myrrha.

Stacte. tho altissimi, corpora à putredine asseruat, Stacte liquor resinofus & stillicidium mirrhæ eiusq; pinguedo quæ vulgo Styraç liquidâ creditur, cum Medicis etiam in vsu Styraç calamita. Thus Deo dicatum suffimen à fumâti vapore ubi igni iniicitur. Gutta thimiam ammoniacum ex arbore in arenam defluit, vnde nomen sortitû Cyrenaicus vel Syriacus, hoc est, concretus succus, quem *Benzoi* vocant, ad suffitus & odoramenta præcipui effectus & olfactariola in peste, vt ziberum ambra, seu succinum Orientale, muscus, Casia cinamomo affinis, effectûque par, quæ cor recreat, animique deliquio oppressos erigit, vulgo *Caneel*.

Aloe. Aloë concretus liquor ex arbore smaragdini coloris, quam nostrates ex Hispaniis allatam laquearibus affigunt, ac biennio amabili virore absque vlla aquæ irrigatione conseruant. Expressus ab hoc frutice succus putredini obsistit, ac vermes enecat, morbôsque contagiosos impugnat. Lignû quoq; aloës quod *Agalochum* vocant alphaletto nõ dissimile, Hebræis etiã in vsu fuisse constat, quoniam halitus suauitatem commendat, vt lignum Rhodium. His omnibus iam memoratis, vt etiã balsami nobili lachryma, scriptura decus & virtutis præstatiã designat, ac suauè gratumque halitû salutaris doctrinæ, qua mēs hominis affatim perfunditur, Sic cum Dauid Salomonis nomine Christi splendorē, amplitudinem, magnificentia maiestatem amplificat, *Myrrha*, inquit, *gutta*, & *Casia in vestimentis tuis à domibus eburneis*. Quo indicat gratissimum esse odorem & fragrantiam quæ ab ipso promanat, ac longè latèque se diffundere, ita vt omnes mortales reficiat ac recreet. Tale quiddã obuiũ est in Cantico. Sic Sponsa mirificè delectata suauissimo Sponsi colloquio *Labia eius*, inquit, *lilia distillantia myrrham*

Psal. 44.

Can. 5. 3.

4.

primam

primam & electam. Quo designat sermones eius & eloquia plena esse gratia & veritate, quæq; pios fulciant atque ab omni vitiorum corruptela conseruent, impios verò amaritudine imbuant, atque illos vel conficiant vel ad pœnitentiam impellant, metaphora sumpta à myrrha, quæ tametsi mirè odorata sit, insigniter tamen est amara.

Ioan. I.

DE TERE B I N T H O.

CAPVT XXII.

TERE B I N T H V S ARBOR IN

SYRIA ac Palæstina spectabilis & amœna, folio ferè lauri, flore oleæ, coloris puniceo, baccis primum herbaceis, mox rubris, maturitate nigris. fundit hæc arbor æstiuis caloribus Terebinthinam, resinarum præstantissimam, mirè odoratam, adeo pellucidâ, vt fundû poculi in quo asseruatur, conspici queat. medetur hæc vulneribus, ac dolores mitigat. intus verò humorum collectiones discutit, ac calculos atterit, meatûsque vrinarios peruios præstat, ac saniem omnèsque purulentas concretiones in stillicidio vlceroso, cui ferè ficosi obnoxij sunt, expurgat, atque vrinæ liberum tràitum, atque expeditum faciliq; decursum perficit. Sumuntur ex hac arbore ac plerisque aliis insignes cõparationes & similia. Sic Esaias post illatam cladem Israëlitis aliquid consolationis afflictis mentibus adfert illôsque in spem emergendi erigit, qui à calamitate sunt residui, *Multiplacabitur*, inquit, *quæ derelicta erat in medio terræ, & adhuc in ea decimatio, & conuertetur, & erit in ostentationem vt Terebinthus & quercus quæ expandit ramos suos, semè sanctum erit id quod steterit in ea. Quo*

Terebinthi natura.

Esa. 6.

Esaiæ locus explicatus.

ff

indicat tale quiddā obuenturū populo Iudaico quale arboribus quibus Aquilonio hibernoq; frigore folia decidunt, aut ic̄tæ fulmine, vel turbine cōuulsæ extinctioni videntur proximæ, tanquam omni vitali succo destitutæ, cū tamen aliquis vigor non nihil infiti humoris illis subsit, quo ineunte vere ac recurrentis anni amœnitate reuirefcunt ac postliminio frondescere incipiunt. Itaque denūciat Israelitis excidiū ac vastitatem, qua vix decimus quisq; superfuturus sit, sic tamen vt non omnia penitus in nihil sint redigēda aut extirpāda funditus, sed futuræ sint aliqua reliquæ, at que homines aliquot à clade residui, qui tamen si visi sunt internecioni dari, sublata omni emergēdi spe, reuiuiscunt tamen, ac verbi Dei semine fulti in pristinū statū ac dignitatē reducentur, non secus quàm stirpes aliquot speciosæ vt tilia & terebinthus, quæ brumali frigore concussæ exaruisæ visæ sunt, rursus nouo vere repubescunt ac pullulare incipiunt, secundaque stirpe spectatissimę se propagant. Ceterū æterni patris sapientia Christia Terebintho multisque aliis speciosissimis stirpibus se cōparat: & quā auide quisq; illius doctrinam amplecti debeat, obiter commonstrat. Sic enim Sapientia sui commendatrix omnibus quibus propria salus curæ est, se approbat. *Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam. ego feci vt in cælo oriretur lumen indeficiens: quasi cedrus exaltata sum in Libano, & vt Cupressus in Sion, quasi palma in Cades, vt plantatio rosæ in Hiericho, vt platanus expandi ramos iuxta aquas in plateis vt cinamomum & balsamum odorem diffudi, quasi myrrba electa, quasi storax, galbanum, onyx, hoc est, blattæ Bizantinæ, seu onyx & stacte, suauem odorem spiranti, Ego quasi Terebinthus expandi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ.* His omnibus

nibus & si quid ampliùs huc congeri posset, amplissimè commendatur Dei patris Sapientia Christus, quod certatim omnes eò se conferant, atque ab hoc vberissimo fonte aquam viuam, hoc est, salutarem doctrinam depromant, nec aliò diuertant, aut ad cisternas dissipatas se conferant, hoc est, aquas turbidas & cœnosas quæ arida corda non refocillant aut reficiunt, sed potius veneno imbuunt, vt testatur apud Hieremiam Dominus. Ceterum de Cedri & Cupressi natura & viribus superuacuum est multa hic referre, cū apud Dioscoridem & Plinium, compluresque alios copiosè earum natura & vires explicentur, hoc tantum indicasse sufficiat multiplices desumi similitudines in arcanis literis ex harum arborum radicibus, trunco, ramis, foliis, floribus, semine, ab earum specie & decoro aspectu, ab odore & fragrantia, à durabili æternaque ligni materia, ab umbra salubri quam viatoribus lassis præbent, à suauissimis fructibus quos in hominum vsus proferunt, quibus passim designatur decus & virtutis præstantia dignitas & excellentia piorum hominū mentisque integritas & mores inculpati, qui profunt omnib. nocent nemini: Nonnunquā indicant fastum improborum & superbiam, animi elationem, arrogantiam, rurorem, ferociam. Sunt enim celsissimę arbores, summæque proceritatis, atque in immensum fastigiata, quarū pleræq; humilibus infirmisque arbutis detrimēta inferūt, vt opulenti tenuioribus. Vt autē Deus cōcitata aëris intēperie altissimos mōtes & procerissimas arbores fulmine deiicit, vt iuxta David, *confringit, cedros, quercus, ilices, robora*: ita superbos & elatos, fastūq; turgidos qui se aduersus Deum erigūt, atq; hominib. sunt infesti conuellit, deiicit, cōminuit. Quò spectat illud Esaia. *Dies domini exercituum super*

Cap. 2.

omnem superbum & excelsum & arrogantem, quem humiliabit, super omnes cedros Libani sublimes & erectas, & super omnes quercus Basan: quod declarat Deum minimo negotio fortissimas qualque munitiones & propugnacula deicere, opes & potentiam elatorum hominum comminuere, nec quidquam tam validum esse ac firmum, quod contra illius vim possit subsistere. Quod ipsum etiam Zacharias populo suo inculcatum esse voluit, ne temere fidant humanis praesidiis, cum nullae munitiones quantumuis vallatae illi possint obsistere, sed confestim exporrecta eius manu cedant ac collabantur. Quocirca in hunc modum tanquam per facilem (*Arault* nostri vocat qui Principis sui nomine vel pacem vel bellum denunciat) figuratè Israellem alloquitur: illique dira minatur. *Aperi Libane portas tuas, & absumet ignis cedros tuas, Ulula abies* (quo designat potentiae inferioris proceres) *quia cecidit cedrus*, quoniam magnifici vastati sunt. *Ululate quercus Basan* (quo denotat duros & intractabiles) *quoniam succisus est sal-tus munitus*. Simili cladi subiicit pastores qui superbia elati imperabant plebeculae cum austeritate & potentia, quod Ezechiel alius deplorat, denique perfectos & optimates populi, qui tanquam leones seuitiam ac tyrannidem exercuerunt in subditos.

Cap. II.

Cap. 34.

DE MYRICA SIVE TAMARICE ET
erica quae vulgo à solitudine & loco arido Heyde vocatur, ex qua Belgæ extergendis pavimentis scopas conficiunt. CAPVT XXIII.

Bucol.
Eglog. 4.

MYRICA quae Tamarice, humilis est pusilliusque apud nos frutex, quod Virgilius etiam obseruauit, folio scabro, scabinæ non absimili, flore purpureo, concretu muscoso, quo

quo apes impense delectantur, Huic affinis Erica, sed improcerior, flosculo ex candore purpurascens, quo passim scatent solitudines Brabanticae, à quibus, quoniam nihil preciosi profundunt, herba hæc nomé sortita est. Belgæ siquidem loca squallida, strigosa senta, atque situ horrentia, nullis consita arboribus, nullis frequentata hominibus, raris ac prope nullis culta ædificiis, aut exornata villis; *Heyde* vocant, quasi dicas solitudinem & desertum, solique vastitatem: ingruente enim aëris tempestate, exortaque pluuia, tonitru, fulmine, coruscatione, ne minima quidem domicilia aut gurgustia se offerunt, in quibus possis diuertere ac delitescere. nihil autem in iis locis spectatu visumque dignum, quaquauersum dirigit oculos, nisi humiles abiectique frutices & squalore obducti. à quibus Prophetæ passim similitudines desumunt, si quando hominibus calamitates & tristitia quæque obuentura denunciant. Sic Hieremias, *Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius*. Quibus verbis detestatur illum qui in re corporea ac fragili spem & fiduciam suam collocat, & in periculis aliunde potius, quam à Deo subsidium ac salutis praesidium conquirat *hic enim myrica erit similis in deserto* quæ ex aëris temperie & clementia nihil boni aut commodi consequitur, sed in terra horrida, ieiuna, siticulosa, salsa constituta, non diu subsistit, *Benedictus verò & felix qui confidit in Domino*, erit enim ut arbor circa riuos aquarum plantata, quæ continenter humore irrigata, radices & ramos longè lateque diffundit, sic ut folium eius semper existat viride, & tempore succitatis fructum ferre non desinat. Rursus cum Deus excidium imminere denunciat Moabitibus qui ex Iudæis oriundi, nempe Loth Abraham fratre, infestissimi il-

Erica
Heyde:

Cap. 17.

Hier. locus explicatus.

Psal. 1.

Hier. 47.

lis hostes erant. *Fugite, inquit, & saluate animas vestras, eritis enim quasi myrica in deserto.* Quo illos commonefacit, vt maturè se ex suis stationibus subducant vt salutis suæ prospiciant, vt celeri fuga vitæ suæ consulant, quoniam eorum ciuitates deuaftandæ sint, ac futuræ desertæ, nullòsque habituræ incolas, tum ciues spoliandos omni honore ac dignitate, nulliùsque futuros existimationis aut nominis, sic vt non pluris æstimandi sint, quàm Myricæ in vasta solitudine.

DE RESINA, Belgicè Hers.

CAP. XXIII.

Resina
quid.

RESINA est omnis illa Oleagina pinguedo & gummosa concretio, quæ incalescète Sole, ex pino, picea, abiete, larice, lentisco, Terebintho profluit, apud nostrates etiam Cerasus & prunus mellei coloris resinâ profundunt atterendis calculis idoneam, populus quoq; alba, quæ vulgò *Abeel boom* vocatur succini modo gummosum liquorem ex hiante cortice exhibet. Terebinthina ex omnibus principatû obtinet, proximum locum fortitur Lentistina, hoc est, *massiche*, cui succedit pinea & abiegna, picea, strobilina verò & Colophonina postremum locum occupant. Est autem Resina duplicis differentiæ, vt & pix, liquida & sicca quæ ad nos ex Noruegia aduehitur: illam *Hers* nostri vocant, Hispani *Herpens*, alteram nempe concretam à speculi nitore, quoniam pellucida est & splendescit, *Spiegheleere*, Harum vis effectûsque est dolores mitigare, vulnera astringendi glutinandique vicatrices obducere, præsertim resina Terebinthina, cuius

Resina
multæ
sunt
cies.

cuius vires & effectus Hieremias Metaphoricos ad animi vulnera transfert, quæ verbi Dei lenimento sanescunt ac sanitatem consequuntur. Itaque in hunc modum exostulat cum Israëlitis: *Nunquid Dominus non est in Sion, aut rex eius non est in ea? Nunquid resina non est in Galaad aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix populi mei? & cur valetudo eius tam segniter procedit?* quasi diceret, Obuia est hæc paratæque medela quæ mentem animumque lacerum sanet, sed filia populi mei, salutis suæ oblita, non adhibet remedia vulneribus suis sordidis & purulentis, nõ admittit salutaria verbi Dei fomenta & cataplasmata sed putrescit in vitiorum suorum sordidus, nec vomicas suas exercitato expertoque Medico nempe Deo detegit, aut curandas offert, penes quem præsentanea sunt remedia medendis exhulceratis mentibus, adhibito vino & oleo consolationis & misericordiæ, vt Christi parabola indicat de Samaritano, cuius ipse typum gerebat & viatore faucio ac vulneribus confecto, quo designatur genus humanum astu & malitia Satanæ, integritatis & innocentie integumentis spoliatum omni vitiorum genere afflictum & desperationi proximum, Cùm autem Deus in scelorum vindictam vulnera nobis infligat, hoc est, in edias calamitates, clades, infortunia nobis immitrat, vult vt ab eodem instaurandæ valetudinis præsidia petamus. Qua de re extat suavis cum primis & consolatoria apud Hieremiam concio, in qua Deus indignè ac dolenter fert quòd homines aliunde quàm ab ipso salutis ac sanitatis præsidia conquirant & venentur, quòd idololatricæ, superstitioni, ac ridiculis vanisque cultibus dediti, deserto tam liberali ac munifico Domino, tyranno fallaci insidioso, noxio se dedant.

Hier. lo-
cus expli-
catus.

Luc. 10.

Cap. 2.

Hier. lo-
cus expli-
catus.

Quocirca non sine causa ad hunc modum cum suo populo expostulat, *Nunquid solitudo factus sum Israeli, aut terra ferotina, quæ vel nihil prorsus vel malignè aliquid profundit? Cur ergo populus meus à me deficit, & se reuersurum negat?* Similitudine desumpta à solo sterili & infœcundo, ab agris ieiunis aridis, siticulosis, squallidis, qui sementi in idoneis sunt, nec vllas fruges aut fructus in vsum aliquem effundunt cum longe absit hæc sterilitas à cœlesti patre rerum opifice, apud quem est omnium quæ excogitari aut mente concipi possunt, copia & abundantia, summa vbertas & affluètia, nulli non obuia & exposita sic vt liceat si visum est, amplè & inculpatè illius munificentia frui illius exornari maneribus, ita vt omnibus modis culpandi sint, qui à tam munifico Domino desciscunt, cum nulla subsit legitima defectionis causa, nec quidquam in eo possit desiderari. Quocirca rei indignitate permotus, adducto alio exemplo, scelus exaggerare pergit. *Nunquid, inquit, obliuiscitur, virgo ornamentis suis, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? qua redditur oculis spectantium commendatior? nulla certè ratione tam erit sui negligens, vt tale quiddam in animum induxerit, At populus meus nulla habita dignitatis suæque salutis ratione, oblitus est mei diebus innumeris.* Cæterum cum Deus saluberrima ac maximè salutaria remedia afflictis mentibus adhiberi velit, insultat Aegypti populo, quod sinistra parùmque apposita medicamenta vulneribus applicat, quibus exasperatur potius malum, quàm mitefcit: Proinde commonstrat vnde petenda sanitas, à quo salus expetenda: *Ascende, inquit, in Galaad, & tolle resinam virgo filia Aegypti frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.* Erat autem Galaad vna ex sex oppidis, in quam vt in asy

Galaad
Leuinarü
statio, &
hemerula
rü asylü.

in asylum & perfugium se recipiunt qui fortuitò atque imprudenter, nulla destinata malitia alicui vitam eripuerant, eaque ciuitas Leuitis & Sacerdotibus assignata erat, apud quos vigeat lex & verbi Dei ministerium. Siquidem vt Malachias ait, *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore illius requirunt, quoniam sit angelus Domini exercituum,* hoc est, Dei legatus & interpres cui incumbit docendi munus & doctrinæ studium. Quocirca propheta huc afflictum conuocat, atque à Deo eiusque ministris petendum auxilium demonstrat, alioqui non solum irrita fore remedia aliunde conquisita, sed etiam damnosa, quod iis vsuuenit qui in alium, quàm in Deum defigunt oculos, aut conualescendi spem & fiduciam collocant. Sic idem Vates contritæ & conquassatæ conuulsæque Babylo ni quæ est velut scelerum quædam officina, resinam adhibendam conclamat, si forte sanetur. Sed cum salutaria monita respuat atque auerferatur, cum ad Dei verbum eiusque monita & vellicationes obsurdescat, vt insanabilem ac morbo deplorato implicitum omnes certatim deserunt, atque aliò se conferunt. Qua metaphora indicat Hieremias Concionatores sacros ac Dei ministros nulla nõ remedia adhibuisse sanandis eius vulneribus, medendis animi vitiis, atque extremam impendisse operam eximendis menti erroribus: sed non successisse curationem, omnemque medendi operam frustra insumptã. Quocirca visum est illam relinquere suæ cæcitati, & subiicere Dei iudicio, à quo illi miseranda clades & acerba calamitas, concitatis in illam hostibus, ferocissimis, imminet; quod Christus etiam Iudæis euenturum denunciat, qui tot prouocati beneficiis, in Prophetas ac Seruatorem, eiusque affectatores immaniter sæuierunt.

Num. 35.
Deut. 19.
Ios. 20.
Cap. 2.

Hier. 50.

Matt. 19.

DE VITE SEV VINEA, CUIVS PARTES
atque appendices, sarmenta, palmites, malleoli, pampini,
clauiculi vel capreoli, uua, racemus, botrus, acinus vina-
ceus, seu acinorum granum: Et quam appositè horum ple-
raque Concionibus ac vaticiniis adhibentur.

CAPVT XXV.

VM multæ passim in sacris Bibliis ad-
stabilendam veritatem, ac rei dubiæ vel
obscuræ faciendam fidem Parabolæ,
hoc est, rerum notissimarum similitudi-
nes narrationibus adhibentur, tum nul-
læ magis vel vaticinia, vel conciones illustrant, quàm
quæ ex vite eiusque sobole desumuntur. Primum
enim se offert insigne illud vaticinium Iacob Patriar-
chæ de Messia, qui ex Iudæ semine oriundus salutem
& reconciliationem, reditumque in Dei fauorem &
gratiam mortalibus attulit. *Non auferetur sceptrum de
Iuda, nec iux de femore eius*, hoc est, non desinet nec
abolebitur imperium, donec veniat qui mittendus est,
nempe Sospitator ac salutis autor **IESVS CHRIS-
TIVS**, *Et ipse erit expectatio gentium*, hoc est, ad illum
gentes se conferent, illius doctrinam amplectentur,
illi fident atque innitentur; illius imitabuntur vitam,
mores, & studia, *Ligans ad vineam pullum suum, & ad pal-
mitem vitis afinam suam, Lauabit in vino stolam seu indu-
mentum suum, & in sanguine vuae pallium suum*. Quo cru-
cis & effusi sanguinis mysterium exprimitur, cuius
virtute expiati sumus, atque à diaboli mortisque ty-
rannide per resurrectionis efficaciam in libertatem
asseriti. Tale quid designat Esaias, cum inquit, *Erit in
illa die radix Jesse, Qui stat in signum populorum, ipsum
gentes*

Gen. 49.

Prophetia
de Chris-
to.

Cap. II.

gentes conquirent & deprecabuntur. Alludit ad erectum
vexillum aut signum aliquod quod eminus conspi-
ci possit, quale nautæ *Baken* vocant, in quod velifi-
cantes interdum continenter oculos defigunt, vt noctu
in Cynosuram aut polum arcticum, quò cursum inof-
fense dirigant, nec vsquam impingant, aut diuersi rapi-
antur. Caterum cum vitis aspectu sit amœna, pam-
pinorum ac foliorum pompa, clauiculorum ample-
xu, vuarum turgescens ybertate, in statu connu-
biali vxor numerosa prole fecunda huic stirpi com-
paratur, cum David inquit, *Vxor tua sicut vitis abun-
dans*, quæ longè latèque palmites diffundit, *in lateribus
domus tuæ*. Sapientia verò sui commendatrix. Ego, in-
quit, *quasi vitis fructifera, gratissimum vndique odorem
diffundo*, hoc est, suauissima eloquia & salutarem do-
ctrinam omnib. profero, quo refici possint, tanquam
succulenta ac sapida uua. Quisquis enim huius sermo-
nes amplectitur, prosperos successus est habiturus,
magnaque in virtute progressus & incrementa. Quam
felicitatem Deus per Oseam præclaris aliquot meta-
phoris Israeli & quisquis in gratiam cum Deo redie-
rit, pollicetur: *Sanabo*, inquit, *contritiones eorum &
diligam illos spontaneè*, quo indicat liberalem, & spon-
taneam, gratuitamque peccatorum veniam, *Quia
auerfus est furor meus ab eis, Ero quasi ros Israeli, & ger-
minabit quasi lilium aut rosa, & erumpet radix eius vt ar-
bores Libani, & propagabunt se rami eius, & erit quasi
oliua gloria & decor eius, & odor vt libani. Et germina-
bunt quasi vinea, & auferent vt triticum*, quo etiam af-
fluenter fruuntur. Horum commemoratione om-
nium rerum affluentiam ac prosperitatem indicat, ac
florentissimum fore Reipublicæ statum, nec quid-
quam etiam defuturum eorù, quæ ad internum ani-
mi de

Simile à
vexillo e-
recto.

Psal. 127.

Ecol. 24.

Osee 14.

mi decus, mentisque ornamentum spectant: iis vero qui munificentiae diuinæ immemores, deliciis ac voluptatibus dediti sunt, ac luxuria diffluunt, contraria omnia euentura Esaias denūciat, nempe vineas extirpandas, nullam fore vindemiam, de futurū vinum iis qui se inter pocula cantilenis, ac Musicis instrumentis oblectare solent, ac plus nimio lasciuire atque insolefcere, illam denique subsequiturā cladem & vastitatem, vt populus quo ciuitates maximè illustrari solent, ad nihilum ferè sit redigendus, sic vt pauci futuri sint residui. Nam tale quid illi euenturum prædicit, quale decussis Oliuis assolet ex olea, & racemis peracta vindemia. Vt enim in huiusmodi stirpibus non ita omnia decerpuntur, quin aliquid restet: ita ex ingenti clade quam perpeffi sunt, exiguus aliquis numerus erit reliquus, In eodem argumento versatur per Hieremiam Dominus qui improbos non solum vastandos, pronūciat, sed etiam fame ac rerum omnium inopia opprimendos adeo, vt desint vna vitibus, & non sint ficus in ficulnea, sic, vt decidentibus foliis, nihil ex his sperari possit. Quo designat nulla fore sedandæ famis solatia, quibus corpus possit subsistere, nulla afflictæ mentis fomenta, quibus possit fulciri: denique illos ad vnum omnes, sicut ficus & vvas colligendos vt nullæ restent reliquiae: quemadmodum si finita messe aut peracta vindemia nihil supersit spicilegij nulla racematio. Vt autè maturescentes vnae lapidae sunt & succulentæ palatumque & fauces sapore grato reficiunt: Sic doctrina sana & salubris, sermo gratiofus & suauis mentes hominum fouet ac refocillat. Quocirca Moses doctrinam perniciosam & noxiam improborum hominum commercia eorumque vitam mores & studia vitis venenatis comparat quæ animos hominum no-

Cap. 24.

Hier. 8.
Cap. 48.Hieremia
locus ex-
plicatus.

Dent. 32.

xio ac prauo succo imbuunt, mentisque bene institutas, à Dei cultu & religione auertunt: De vite, inquit, Sodomorum vinea eorum, & suburbanis Gomorrae: vna eorum vna fellis & botrus amarissimus, Fel & virus draconum vinum eorum, & venenum Aspidum insanabile: hoc est, sermo illorum tam pestilens & venenatus est, vt confestim inficiat & perimat. Quò spectat illa apud Oseam subsannatio in hos qui superstitiosa doctrina imbuti, ac cultu pernicioso dementati, respectant ad Deos alienos, vt ebriosis ad vini pocula & lagenas, ipsi, inquit, respiciunt ad Deos extraneos, & diligunt vinacea vuarum. Comparat enim illorū vesaniam qua rapiuntur ad idololatriam, temulentorum conditioni, qui semper ad calices & pateras vinique nidorem oculos ac nares habent intentas, ac conspectis poculis, vel temulentorum sodalitio exultant ac gestiunt. Cæterum cum in vineæ mentionem incidimus, illud obiter indicandum, Prophetas vitis vuarumque & aliarum stirpium nomine, nunc rerum abundantiam ac fertilitatem, nunc inopiam & penuriam, nonnunquam populi raritatem vel interitum, aliquando frequentiam, & qui ex paucis in numerosam stirpem sunt propagandi. Sic Deus apud Hieremiam eleganti Metaphora Idumæos ita spoliandos pronūciat, vt nihil ex illis sit reliqui, adeo, vt hostes futuri sint illis pauld clementiores, quàm ipse: Si te, inquit, vindemiatores aggressi fuissent, reliquissent forte racemum, hoc est, non prorsus te expoliassent, aut omnibus tuis bonis exuissent. Et si fures nocturnique oppressores ades tuas inuassent, rapiuissent quod visam illis fuisset satis, non tamen omnia forte conuassent, sed passi fuissent aliquid superesse: At ego, ait Dominus, ita spoliavi Esau, ita abdita quæque detexi, vt excussis omnibus angulis, nihil celari potuerit,

Mosi lo-
cus expli-
catus.

Oap. 3.

Osea loc.
explicatus

Esai. 17.

Cap. 49.

Hier. lo-
cus expli-
catus.

nec

nec vlla supellex sit relicta, Cùm autem profus odio-
fa sit & detestabilis Deo superbia & fastus ex rerum
affluëtia ac prosperitate ortus, qua dulci fortuna ebrii
insolefcunt ac ferociunt, illam tamen acriter contun-
dit ac reprimit, & tales quamlibet inultos prosternen-
dos pronunciat, vt segetes quas melfores plenis vlnis
exporrectis que brachiis vellunt, atque in manipulos
complicant, sic vt etiam ij qui ex paucis futuri sunt
reliqui, colligendi sint, vt spicæ finita messe. interim
plerofque superfuturos pollicetur, allata alia similitu-
dine, vt vuz in vitibus, & oliuz in olea. Quemadmo-
dum enim nusquam tam exactè perficitur vindemia,
quin aliqua superfit racematio, nec tam diligens oli-
uarum excuffio, quin vel sub foliis aliquid delitefcant,
vel in cacumine aliquid se proferat: ita à clade & va-
stitate aliqui superfuturi sunt qui in spem misericor-
diæ sunt réferuandi, *In die illa, inquit, attenuabitur Glo-
ria Iacob, & pinguedo carnis eius emarcescet. Et erit sicut
congregans in messe quod restiterit,* (vt in spicilegio assolet
omnibus manipulis sublatis) *& brachium eius spicas le-
get. Interim relinquetur in eo velut racematio, & sicut ex-
cuffio oleæ vel duarum vel trium oliuarum in summitate ra-
mi, & sicut quatuor aut quinque in cacumine arboris.* Quo
indicat opulentos atque optimates fastu & arrogan-
tia turgidos deiiciendos: ex tenui verò plebecula
nonnullos superfuturos, quemadmodum exacta vin-
demia aliquot botri aut acini, quibus tenuiores se fo-
uent ac recreant.

DE

DE HYSOPO.

CAPVT XXVI.

HY S O P V S hortensis herba eodem etiam
nomine Belgis cognita condimenti vice
iuri innatat, quod eximij sit odoris, ac sa-
pore nõ ingrato, sic vt elixa quæque non
minus salubria efficiat, quàm sapida nam
pectus & pulmonem expurgat, capitisque pituitam
extergit. quocirca in expugnando pleuresi ac morbo
quouis laterari singularem effectum obtinet. *Qua*
ratione visum est Deo herbam hæc solenni sacrificio ad-
hibere, cùm vel leprosi lustrandi sunt, aut scelus ali-
quod piacularare expiandum, intincto Hysopi fasciculo
in sanguine passerulorù vel vitulorù. Quocirca Da-
uid adulterij atque homicidij scelere contaminatus,
aspergi expiarique hysopo cupit, quò absterfa omni
macula, animi mentisq; puritate nitescat, respexit is
ad veteris testamèti ritus & sacrificia. quæcunq; enim
purificabantur iuxta præscriptum legis Mosaicæ, san-
guine cum lana coccina & hysopo aspersa, puritatem
sunt cõsequuta. Quæ omnia vmbra quandã & figu-
ram exhibebãt, vt Paulus ad Hebræos testatur, Chri-
sti cuius sanguine omnia nostra scelera expiata sunt,
ac si ~~ut dicitur in libro Regum~~ Cateràm cùm Hysopi
mentio incidat in libris Regù, ac Solomon differuisse
memoretur de arborib. à Cedro Libanì vsq; ad Hyso-
pum quæ erùpit è pariete: nõ videtur mihi nostra de-
signari, quæ nõ est exilis & minuta herba, sed aliquãdo
spicato purpureoq; flosculo in sesquipedalè magnitu-
dinem assurgit. Quocirca Adiatum siue capillù vene-
ris illum intellexisse interpretor, cirratis crispisq; fo-
liis, quæ

Hysopi ef-
fectus.Leuit. 14.
Num. 19.

Psal. 50.

Exod. 24.

Cap. 9.

3. Reg. 4.

lis, quæ nisi murorū aspergines persequitur. & quoniam rutæ foliis affinis est, hanc Belgæ *Steenruyte* vocant, hoc est, murariam rutam. Huic *Trichomanes* affinis iisdem semper locis proueniens, quæ recto stilo eoque iunceo assurgit medijs digiti longitudine, foliis minutis, utroque latere distincta ferie concinnoque ordine digestis, virore perenne, utraq; herba eisdem habet effectus, atque ut Hyssopus tussiculosis & anhelantibus, pulmonisque vitiis medetur. Vocantur autem nunc polytrichi nomine nunc callitrichi, ab effectu quo capillum confirmant, & nigredine imbuunt, illumque crispum & densum perficiunt. Quoniam itaque exiguus est humilisque fruticulus, vix palmari altitudine, atque è parietinis erumpit, hinc pro Hyssopo designari arbitror. Nam hic illius dicti sensus est. A celsissima quavis arbore ad minutissimam herbam quæ parietinis innascitur, omnia illum exactissime habuisse explorata.

DE ARVNDINE QUÆ GRÆCIS *Callamus*, Belgicè Riet vocatur, eiusque differentiis, de lino, stipula, quisquiliis & plerisque aliis ex quibus similitudines desumuntur.

CAPVT XXVII.

Matt. 27.
Typha palustris
quid.

ARVNDINIS plures sunt differentiæ. vna species est leuore perpolita, enodis, nullisque distincta geniculis aut internodiis, quæ Typha palustris vocatur, qualis Christo pro sceptro regali in manum tradita, in affectati regni ludibrium. Est huic stirpi sceptri regalis aut imperatorij forma cuius cacu

men duarum ferè palmarū altitudine, ac crassitudine pollicari, densa compactaque lanugine stipatur, quam si manu aut digitis demulceas, holosericum aut villosam quandam congeriem contrectare te credas, quæ tamen post dies aliquot dissoluitur in pappos, atque in diffusam lanuginē euanescit. Alia in locis humectis atque irriguis passim conspicitur, quæ. *Canna palustris* aut *Donax* vocatur, culmo geniculato, terete, fistuloso, lanuginosa in cacumine congerie, eaq; diffusa non compacta. Scatent hac passim vrbane fossæ quæ moenia ambitu muniunt, & in pomeriis paludosa loca ac stagnatia. Plebecula apud nos æstiuis mensibus radicem huius stirpis certatim eruit, quod habeat esculenti quiddam non sine nauseosa quadam dulcedine, quæ qualitas efficit ut apostemata ad suppurationem perducatur, ac spicula spinasque atque aculeos corpori infixos extrahat. Quoniam autem arundo nutanti est cacumine, auraque leuissima hinc inde impellitur, ob id illi assimilantur inconstantes, mobiles, lubrici, vacillantes, volubiles, & qui in dictis factisque, atque in omni vitæ actione non satis sibi constant, aut in sententia firmiter persistunt, nempe arundine magis volubiles. A quo vitio cum Ioannes Baptista esset alienissimus, Christus in laudem eius constantiæ, & quod illius doctrina ac de Messia testimoniū veritati forent consentanea, prolixam cōcionem habuit, qua persuasum esse voluit promiscuæ multitudini, illum arundini vêtō agitæe prorsus dissimilem, ut qui nusquā vacillet, aut aliud stans aliud sedens loquatur, vel leui momēto à paulò ante probata sententia dimoueat. sed constantem esse, stabilem, veracem, & cuius verbis nulla subsit vel leuitatis vel incōstantiæ suspicio. quocirca æquum esse, ut quiuis magnificè de tanto præ-

Canna palustris.

Arundinis radix esculenta.

Luc. 7.
Christi de Ioanne præconiū.

cone sentiat ac loquatur, illumque nō ex vulgata hominū opinione, sed ex rei veritate æstimet. Cæterum vt reliqua persequar, ex Arundinis conditione desumitur Prouerbiū, *Scipioni vel baculo arundineo inniti*, de eo qui spem suam ac fiduciā collocat in illo qui non solum nō fulcit aut præsidio est, sed etiam nocet: ac detrimenta infert. Eadem vtitur Metaphora Esaiæ teste Rapsaces in obsidione Hierosolymæ, qua inuictum Deoque fidentem Ezechix regis animum labefactare vtitur, omnibûsque machinis ac minis ad deditionem sollicitare. Apud Ezechielem quoque Dominus eadem vsus similitudine insultat regi Aegypti, illique internecionem minatur. Cum enim Israelitas illius præsidio innixos fulcire studuit, *ipse velut baculus arundineus confractus*, & sibi vulnus infixit. & illos scedè lacerauit, lateribus humerisque vndique dissolutis ac perforatis. Quo indicat omnes illorum vires attritas & collapsas esse, omnèque belli robur cōuulsū & dissipatum. Sic enim Deus, vt Dauid testatur, increpar feras arūdines, hoc est hastas ac lanceis armatos milites conuellit, labefactat, prosternit ac deiicit, Metaphora desumpta à longis firmisque arundinibus, quales etiā brachij crassitudine spectamus, quas in acie vibrare solent, atque eminus cuspidem hosti obiicere: quod nunc Turcas in Palestina factitare audio ab iis qui ea loca religionis ergo frequentant. Similem cladem Deus stirpi Hieroboam intulit, atque Israelitas idolorum cultui deditos concussit more nutantis in aqua arundinis, eosque euulsit è terra vberè & foecūda quam à progenitoribus Dei munere erant consequuti. Quo designat illos ad nihilum redactos, atque opibus, potentia, honore, dignitate spoliatos. Vt autem Deus desumpta ab arundine similitudine,

ne, inani fiducia inflatos, & qui rebus caducis & momentaneis innituntur, nonnunquam conuellit & deiicit: Sic ediuerso fragiles, imbecilles, pusillanimos, vacillantes, mœstos erigit, cōsolatur, fulcit, animumque ægrotum ac labantem salubri doctrina fouet; instaurat, reficit. Quo referri debet in signe illud vaticinium apud Esaiam de Christi lenitate & mansuetudine, quæ afflictas quasque mentes in spem salutis erit. *Ecce seruus meus quem elegi, dilectus meus in quo sibi complacuit anima mea. Ponam spiritum meum super illum, & iudicium gentibus annuntiabit, non contendet neque clamabit, neque audiet quisquam in plateis vocem eius, arundinem comminutam non confringet, & linum fumigans non extinguet, non erit tristis nec turbulentus, & in nomine illius gentes sperabunt.* Duabus hisce metaphoris nempe Arundinis conuulsatæ seu confracti Calami, & lini fumigantis declarat, quanta Christus erga contritas afflictasque mentes mansuetudine & clementia, quàm salubri doctrina in ruinam inclinatos erigat, labentes fulciat mœrentes soletur, imbecilles & vacillantes in fide instaurat, & si quid aliunde accesserit damni atque incommodi resarciat, adeo vt plagas menti illatas leniter tractet & placidè, nihil agat vi, minis, terrore, saeuitia vt nonnulli feroci & turbulento ingenio, qui lapsos sublata omni resipiscentiæ spe, sauius tractant, quàm mansuetudo Christiana exigat. Similiter nec linum fumigans extinguet.

Quæ similitudo desumitur à lychno pensili, siue elychnio, vel stupa, vulgo *Lement*, quod oleo imbutum flammam alit nonnunquam subobscuram & fumidam minúsque luminosam, vbi vel pinguedo desit, vel parcius illa fouetur. itaque hac comparatione designat fidem modicam, debilem, vacillantē,

Esaiæ 42.
Luca. 4.
Cap. 42.
Mat. 21.

Esaiæ 61.

Esaiæ locus explicatus. 57.

inclinatam, quæ tamen non prorsus extincta sopitâ-
que est, licet aliquando sit extinctioni proxima, quam
Christus, & quisquis eius ministerio fungitur, nec ex-
tinguit, nec opprimit, sed tantisper dum aliqua pietatis
scintilla emicet, & sublit mēti vel exiguus igniculus,
nutrit, fouet, exulscitat, atque animū Spiritus sancti
flabello accendit & illustrat, vt discussa omni caligine,
lumen fidei & pietatis perspicue eluceat ac longe lateque
in vsum proximi se diffundat. Ita autem Deus doctrinam suam
quæ est velut fomentum animæ, mentisque pabulum, temperat & moderatur, ne
quis nimia seueritate possit ab instituta professione
resilire, atque ab Ecclesia alienari, nec etiam lenitate
& mansuetudine nimia, tanquā molli educatione corrumpi,
ac seueritate quadam oscitante ac supina ad omnem
virtutem obtorpescere. Siquidem iudicij seueritate in officio
continentur impij, imbecilles lenitate & mansuetudine.
Sic in Euangelio quo cuique salus denunciatur. *Dulcia permixta amaris*, hoc est,
consolationes minis, & amara dulcibus, hoc est, minæ
consolatione mitigatæ. Per fumum, & vaporem nebulas:
per scœnum festucas, paleas, stipulas, fauillas, pulueres,
quisquillas, aliæque reiectamenta designantur in Bibliis
cum homines, tum res viles, leues, inanes, futiles, minutæ,
nihil, nauci, nulliusque momenti vel pretij, & quæ plus
detrimenti, quàm commodi adferunt. Ex his variæ & multiplices
similitudines à sacris scriptoribus sumuntur, quibus narra-
tiones suas exornât. Sic Deus impios vt paleas dissipâdos
pronunciat, exurendos vt stipulas, vt puluerulêta quæque
discutendos, vt quisquillas aliæque ventiludibria dispellendos.
Quod spectat illa apud Iob sententia. *Lucerna impiorum
extinguetur*, hoc est splendor eorum, gloria, honor, decus,

Doctrina
Christi
quid mēti
prestat.

Quisquis
licet
quid
designet.

Psalm. 1.
Cap. 21.

Esaiæ. 17.

eus, magnificentia obscurabitur & exolefcet. *Et erunt improbi velut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla quam turbo dispergit*; hoc est, repentino funditus commi-
nentur. Sic Esaias triturandos pronunciat Moabitas, & quicumque Dei verbo oblitunt; vt teri solent paleæ in plaustro; & non minore negotio absumentur, quàm igitis deurit stipulam aridam. Non minus atrociaminatur iis quibus consuetudo peccandi in naturam abiit; & vitiiis suis iam domesticis atque assuetis occaluerunt. *Si mutare potest Aethiops pellem suam & pardus varietates suas*, hoc est, tegmenti maculosum illi natiuum, & vos poteritis benefacere cum malis estis assueti. *Quocirca ego vos dissipabo tanquam stipulam quæ vento rapitur in deserto*. Simili clade perituros denunciat apud Esaiam illos qui cultus adulterinos stabiliunt, & omne præsidium ac fiduciam in idolis constituunt. *Eritis*, inquit, *sicut quercus defluentibus folijs, & sicut hortus absque aqua*. Et erit fortitudo vestra; hoc est, Deus ille ficulneus, cui innixi estis, vt *fauilla stupea, & opus vestrum quasi scintilla, & succendetur vtrumque simul, nec erit qui extinguat*, hoc est, Omnis illa pompâ ac spectaculum fictæ religionis abolebitur incêdio, vt purgamenta lini & stupea congeries accensâ facie deflagrant. Caterum vt reliqua persequar, Amos ptophetia acriter insectatur negociatores frumentarios, quod cum granaria habeant onusta frugibus, in annonæ penuria famelicam turbam deglubunt; ac præter stateras dolosas, trutinamque accisam ac parum æquâ qua populares defraudant, tenui plebeculæ pro sincero tritico quisquillas, paleas, glumam, acus, hoc est, peripsemata seu purgamenta fursuribus deteriora obrudunt, ac carius diuendunt ac fallaci astu, inopia reddunt sibi operatos atque obnoxios, vt non

Cap. 25.

Cap. 5.

Hier. 13.

Cap. 11.

Cap. 8.

diuert, etiam si merces vilius prostant. Quoniam nemo debitorum Græca fide, hoc est, prompta numerataque pecunia emptione cum creditoribus transigit. Quod si cui libeat hanc prophetæ Satyram excutere, quam contra hos instruit, qui plus nimio quæstui inhiant, magnoque inopum detrimento precia rerum intendunt dilucide perspecturus est, quam graphicè atque ad viuum nostræ ætatis homines suis coloribus depingat, & quid Deus illis minetur, qui pauperes absorbent, atque egestate oppressis victum vitæque subsidia subtrahunt. Verùm iis missis, sermonem referamus ad Metaphoras, quæ ex inutili ac volatili hac cogerie desumuntur ad illustrandas res veras ac solidas. Deus cum apud Hieremiam verbum ac doctrinam suam cum primis salutarem, efficacissimam in erigendis pascendisque famelicis mentibus prædicens tritico illam comparat, quod solidum alimentum corpori præstat, vt illa anime, doctrinam verò inanem superstitiosam, adulterinam, fucatam, instabilem, fallacem, noxiam instugiferam somno ac paleis, *Quid tritico, inquit, cum stramentis & paleis*, hoc est, quid vanitati cum veritate? quid somno inani ac fallaci cum re vera, certa & indubitata? quid densissimis tenebris cum clarissima Euangelij luce? Paleæ etiam metaphora Ioannes Christi præco vtitur cum acriter instigat socordes ad amplectendam salutem. adesse enim Messiam qui accepto in manu ventilabro, *expurgabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum: paleas verò exuret igni extinguibili*. Quibus verbis indicat pios recipiendos in æterna tabernacula post exactos huius æui labores: impios verò æternis incendiis destinandos. Vt autem Ioannes magna seueritate commonefacit populum officij sui, & hortatur ad resipiscentiam adhibitis

2. Cap. 6.

Matt. 3.
Simile à
tritico &
paleis.

hibitis parabolis de securi arbori admota mox excindendæ de secernendo tritico à paleis: ita Christus cui semper fuit odiosa ac detestabilis hypocrosis, hoc est simulata sanctimonie species, fictaque pietatis umbra, adducta trabis & festucæ similitudine, acriter castigat illos qui plus nimio sunt oculati in alienis vitiis ac minutissimos errores curiosius obseruat, eosque exaggerant in immensum, cum vitiis suis maximè blandiantur, eaque ita extenuent, vt in nihilum recidere patiuntur. Quò autem huiusmodi vitiosi affectus & complures alij, nêpe philautia, hoc est cæcus amor, sui que fiducia & factus arrogantia animi elatio, proximi despectus odium, ira, vindictæ cupiditas hominum animis eximantur, sacri vates ac sapietiae professores mentes illorum ad modestiam sui que cognitionem ac naturæ notitiam reuocant, vt obseruare cõdiscant æui huius breuitatem, & quam sit inanis, fugax, fragilis, caduca, euanida vita mortalium: & cum innumeris malis exposita, tum angustis arctisque finibus terminata, breuissimis spaciis circumscripta, sic vt ab iis appositè spiritus ipsaque vita qua homo subsistit, somnium censeatur fumus, vapor, halitus qui confestim euanescit, atque in aëra diffunditur, umbra, bulla scœnum & herba cito arefscens, flos & folium mox deciduum & vt Iob ait, ventus qui per aëra voluitur. Quibus metaphoris designant sacri vates gloriam, decus, magnificentiam, & quidquid est humanæ sapientiæ, quidquid fortitudinis & prudentiæ, vanum esse, fluxum caducum, ruinosum, nisi stabili atque æterno Dei verbo fulciatur, nisi cœlesti virtute sustentetur. Hæc omnia scripturæ testimoniis abunde stabiliri possent, sed opus in immensum cresceret. Quocirca quædam in margine designasse sufficiat, quæ studioso auidoque le-

Mat. 7.

1021

Jacob. 4.
Psal. 36.
67. 101.
103.
Iob. 8. 14.
13. 7.
Esa. 9. 4. 5.
Osee. 13.
Esa. 40.
Iacob. 1.
1. Pet. 1.
Eccl. 14.

tori, si perquirere velit, omnium specimen sunt exhibitura.

DE CUCUMERE ET PLERISQUE
aliis herbis quarum in Bibliis fit mentio.

CAPVT XXVIII.

Exod. II.

V C U M I S vel cucumer notior est quam vt describi debeat. Hunc autem & plerasque alias herbas Hebraeis atque Aegyptiis fuisse vsui Bibliorum historia commonstrat. Cum enim Moses vexaretur à populo Israelitico, ac vulgas promiscuum flagraret desiderio carniū: *Quis*, inquit, *dabit nobis carnes ad edendum?* recordamur piscium quos in Aegypto comedimus. In mentem venerunt cucumeres, pepones, porri, capæ, & allia. Istis autem non solum plebeij vtuntur, sed etiam patritij partim in obsoniis & condimentis, partim in acetariis cum oleo, aceto & pipere ad acuendam cibi auiditatem. Erexerunt olim in vinetis & cucumerariis casae & tuguriola, quod etiam hodie Galli & Belgæ faciunt, in quibus custodes excubabant, ne quis alienos prouctus inuaderet. peracta autem vindemia, ac sublatis cucumerū aceruis, subducebant se excubitores, ac gurgustia deseruerunt, nullaque amplius conspecta hominum frequentia. Ab hac solitudine desumit similitudinem Esaias contra Hierusalem, quam pronunciat desolandam ac redigendam in vastitatem, vt vix tenue vestigium superfit futura sit velut in deserto vineto & cucumerario tugurium vacuum. *Et erit*, inquit, *filia Siō, vt umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas obfessa que vastatur.* Baruch autem statuas, delubra

Cap. I.

lubra & simulacra idolorum non plus terroris incutere ait, quam tugurium in cucumerario. *Nam quale est*, inquit, *formido aut terriculamentum in cucumerario nihil custodiens: Tales sunt istorum Dij lignei, aurei & argentei, aut qualis est in horto Rhamus aut spina alba cui auiculae insident.* Alludit ad Priapi statuam quæ in hortis collocari solet ad abigendos terrendosque nocturnos fures. Quod huiusmodi versibus indicat Horatius qui Baruch verbis prorsus consonat, ac pari irrisione vulgi superstitionem exagitat.

*Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum faber incertus, scammum faceret ne Priapum
Maluit esse Deum: Deus inde ego furum auiumque
Maxima formido, nam fures dextra coercet,
Obst. enōque rubet porrectus ab inguine palas.
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque nouis considere in hortis.*

DE IUNIPERO.

CAPVT XXIX.

T Cucurbita umbraculum & velut opus topiarium Ionæ præbuit, atque à Solis æstu liberavit: Sic iuniperus Helix ex itinere lassō ac defatigato umbram exhibuit. Cum enim vates hic profugus cessisset furori Iesabelis, ac loca deserta peragraret, sub quadam iunipero refedit. Hoc siquidem arbutum cum densius frutificetur, ad arcendum solis calorem non est incommodum. Quocirca mœsto & delassato fuit is secessus molesti itineris solatium, cum autem his paululum respirat in adia tediōque conse-

Cap. 4.
3. Reg 19.

Helias profugus. Etus, finem vitæ sibi imponi cupit. Cæterùm cùm somnus (vt sic cõstitutis assolet) obreperet, ac ille paululum obdormisceret, ecce aderat genius, & illum ad cibum capiendum inuitauit, oblato pane cinericeo, & aquæ poculo, quo refocillatus rursus iter ingressus prouenit ad montem Oreb in cuius spelunca noctem illam securè peregit tutus ab insidiis illorum qui furibundæ mulieris mādato Dei prophetas ad mortem rapiebant. Quæ documēto cuique esse debent, Deum in vitæ huius stadio miris modis suos exercere, verùm non prorsus destituere, quos tamen calamitatibus premi patiatur, nonnunquam tamen illos opprimi sustinet. Iob cum ex tanto opulentia & felicitatis gradu in extremas calamitates esset deiectus, deplorat se irrideri ac subsannari à sordidis infimæque fortis homuncionibus, qui præ egestate atque alimenti inopia victum in syluis venabantur, ac Iuniperi rubique bacis, atque herbarum radicib. famem sedabant, vt conspicimus hodie validos vagosq; nebulones quos nostri à liguriendis ollis (nam encenia festaque Genialia passim consecretantur) *Pot boeuen* vocant, radices Iringiorum, dauci, pastinacæ syluestris eruere, atque acinos rubique mora ex sentibus & virgultis decerpere.

DE LABRVS CA.

CAPVT XXX.

LABRVS CA vitis est syluestris, quam proferens gustatu peracerbam, quæ non maturescit. Hunc fructum quoniam nihil gratum palato proferat, Deus moribus & naturæ hominũ deprauatæ apud Esaiam

Cap. 4. Esaiam accommodat. Cum enim formandis colendisque Iudæorum mentibus nihil non operæ, nihil non laboris impendisset, omnis labor & industria frustra insumpta est. Quantumuis enim studiosè atque accuratè vineam suam excoluerit, nihil effectum est, nec vas vllas sapidas produxit, sed labruscas, hoc est, acerbæ & immaturas vas. expectauit ex tam diligentia cultura iudiciam, æquitatem, mores inculpato, vitæ, integritatem, gratitudinem erga tam sedulum atque industrium cultorem: sed vice versa, prolata sunt acerbissima quæque, iniquitas, iniustitia, virtutum neglectus, odium, ira, indignatio, ingratitude erga tam munificum animi mentisque cultorẽ. Eandem vocem *Esai. 17.* accommodat impiis quibus Deus in obliuionem & contemptum deuenit, quorum irritum fore conatum indicat, ac frustra illos laborẽ insumpturos excolendis vineis, Sic in die, inquit, plantationis tuæ labrusca proueniet. plantabis plantationem amœnam, sed germen alienum conferes, hoc est, tamen amœna plantaria humo commiseris ex generosa vite desumpta, sic vt omnia tibi spem optimam polliceantur opimæ vindemiæ, vbi aduentare incipiet maturitatis tempus, pro suauissimo fructu labruscas percipies. Similiter in segete quæ maturius ad messem deuenisse tibi videbitur, peribit tibi speratæ annonæ prouetus. eo siquidem die quo demetendæ erunt fruges, ac messi insistendum, alieni subito irruent ac depopulabuntur segetem, nec quidquam in horrea cõuehes eorum quibus tam sedulam curam impenderis. De his paulò fufius superius quædam enarrata sunt.

Sinapis, saporque feruidus & ignitus, qui nõ sine narium vellicatione lachrymas elicit, ac caput sternutamento à pituita expurgat, appositè verbo Dei assimilatur, quod etiã mentes concutit, vrit & inflãmat, atq; animos languidos & oscitantes ad pietatis studia incitat atque accendit, & nonnunquam pœnitentiã lachrymas extundit. Cum sollicitudinem ac curã rerum terrenarum, qua ferè discrucari solent anxie mentes,

Matt. 6. Christus animis hominum eximit, lilia nos contemplari vult non hortensia quibus cultus adhiberi solet, sed agrestia ac sponte nata. Itaque horum exemplo in munifici patris fiduciam nos excitat, qui nobis de pabulo & comœtu affluenter prospicit, vt alitibus: de victu, de nitore cultuq; vestium, vt liliis agri, quã tam nitidè tamque operosè exulta sunt, vt ne Salomon quidem Regum amplissimus cõspici potuerit vel cultior vel ornatior etiam cum in summo splendore esset constitutus. Quamobrem Christus summo studio inhiare nos vult doctrinã Euangelicã, ac rerum cœlestium contemplationi insistere, adeo vt nihil nobis defuturum polliceatur earum rerum quã in hac fragili vita & caduca necessariã sunt, vt etiam vltro ac spontanea Dei liberalitate sint accessurã.

DE HEDERA QUÆ ARBORIBVS AC
parietibus tenaci complexu adhæret.

CAPVT XXXIII.

Cap. 4.

HEDERA quæ Ionæ Prophetæ aduersus Solis æstum umbraculum præbuit (quamquam alij Cucurbitam satis appositè vertunt) ab hæredo nomen sortita est: quod natura sit sequaci, omnibusq; se affigat. Hinc Perissus.

Hilico

*Heliconidãsque & pallidam Pirenen.
Illiis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces.*

In promio.

Cum autem hæc arbor Baccho poëtarum præfidi sit consecrata, vt olea Mineruæ, ob id poëtæ hac coronari solent quemadmodum lauro victores.

*Hedera
Baccho
sacra.*

Sic Virgilius,

Pastores hedera crescentem ornate poëtam.

Et cum Augustum orbis domitorem suo poëmate celebraret, allegoricos petit, suo quoque carmini locum esse inter eius triumphos, ac patiatur hedera qua poëtæ exornari solent, inter lauros Imperatoribus victoriosis dicatas, nonnullum locum obtinere.

Elogia 7.

*Laurus
Victoria
sacra.*

*A te principium, tibi desinet, accipe iussis
Carmina capta tuis, atque hanc sine tempora circum
Inter victrices hedera tibi serpere lauros.*

Elogia 8.

Cum autem superstitiosa gentilitas Bacchi orgia, hoc est, sacra Liberi patris tertio quoque anno (vnde *Trieterica* dicta) solenni ritu celebraret, ex hac virète fronde ferta & coronas confecit. Sic in libris Machabæorum Antiochus Iudæos coëgisse legitur, vt detestatis patriis legibus, contemptisq; diuinis institutis, bacchantium more hedera redimiti orgia celebrarent, & qui id facere recusaret, morte plecteretur. Quod autem hæc arbor quæ perpetuo frondet, nec vnquã foliis destituta est, Baccho sacra sit, hinc ortum puto, quod ebrietati obsistat, ac discutiendis capitis doloribus ex temulentia contractis sit accommoda, foliis etiam aut ramusculis foris capiti admotis, sic, vt videri possit huius arboris umbra Ionæ vati non incõmoda, vt quæ capitis grauedinem ex æstu & lassitudine contractam

*Lib. 2.
Cap. 6.*

*Hedera
cur Baccho
sacra.*

HILICIA

De re
russica.

tractam discutiat. Mira autem describitur à Catone vis & natura Hedera. Si enim poculum ex ligno eius conficiatur & vino impleatur, si id dilutum sit atque aquæ mistum, continuo vinum effluit, atque inferne per lignum diffunditur. Tanta est enim inter hæc *antipathia*, hoc est, discordia, ut alterum alteri admisceri non sustineat, sed vasculum hederaceum vinum respuat. Cæterum an hedera fuerit quæ Ionam ab ardore Solis tutata sit, & quæ indignanter tulit exarescere, radice à verme crofa, nonnulli interpretes, tum etiam Augustinus ambigit: cum Cucurbita in eum usum sit accommodatior, quam vox Hebræa designare videtur, quod amplissima folia proferat, atque clauiculorum amplexu in sublime nitatur opusque topitiarium citissime perficiat, sub quo capturae opacum frigus atque æstum, solisque ardorem propulsare liceat. cum enim infrigidantis sit naturæ, feruido cæli statu foris corpus à calore tuctur: intus etiam atque in corpus admissa intemperiem ex æstu contractam mitigat, ut acetaria ex cucumere, milone, pepone, citrullo, lactucis, atriplice, portulaca confecta, quæ primis mensis inferri solent, atque etiam eorum nonnulla naribus admoventi, quo spiritus collapsi recreentur.

DE MORO ARBORE ET
fructu eius.

CAPVT XXXIII.

MORVS arbor Belgicæ nationi notissima æstius mensibus in usum refrigerandi experta caudice est vel trunco valido, cortice ubi adoleuit, scabro, nec vilo lænore perpolito. ligno intus colore buxco & subflauo, foliis in expaniæ manus modum dissectis,

dissectis, ficui non ab similibus, fructu oblongo, oquali granoso, primum candido, cum pubescit, rubro, maturitate nigricante arborum omnium postremo floret, nec in folia floresque se expandit nisi ver stabile sit, quasi nolit ullam hiemis iniuriam aut aëris inclementiam perpeti, at quæ omnium primo fructum maturum & esculentum edat. Inficit Morum manus sanguinolento colore ubi maturit: eluit extergitque maculas ac nauos immaturum, hoc est, album ac nondum rubicundo colore perfusum, sic ut nihil necesse sit aquam aut quid aliud extergendis manibus adhibere, sed succum tantum mororum quæ adhuc virefcunt. Fructus huius arboris salubriter expetitur in refrigerandi usum æstius præsertim mensibus quibus potissimum viget, idque in prima mēsa atque ante cibum assumptus, nā peracto prandio aut cœna in corpus admissus putrescit, ac morbis ex corruptione excitatis seminaria ministrat, ut Cerasia, pruna, corna, persica, vuaræ recetes, &c. quæ ante cibum refrigerant, sitimque sedant, ac calidam hepatis intemperiem mitigant ac reprimunt. nec verò grauatè post cibum admittere soleo, modò horum fructuum succus deglutitur non admissio in corpus cartilagineo illo stamine quod à pediculo cui fructus adhærescit per morum se porrigit. sic enim vino exilaratis fumos reprimunt, ut poma succulenta, punica, atengia, limones, & mala Cirrea quæ absoluto prædio hoc efficiunt, ut quis minus ebrietati succumbat, & mens illi minus fumo ac vapore vini obnubiletur. Sic enim à naturali ratione non videri possit alienum, nec valetudini contrarium quod Horatius cecinit.

Mora
quando
edendal

Ille salubres

Ætates peragit, qui nigris prandia moris

H h

Finiet.

Alioqui si affluentius deuoratur mora, vt à lasciuijs ac petulcis puellis assolent, substituendum est, *Incipiet*. Conficitur ex mori arboribus fructu, tum ex eo qui ex Rubo colligitur medicamentum aut *ἐκλεῖσμα* quod *Diamoron* vocatur, reprimendis vuluæ ac tonsillarum fauciumque tumoribus aptum. Adimi autem aliquando hæc solatia ac naturæ fomenta improbis qui vel

Psal. 77. Dei munificentiam nõ agnoscunt, aut eius donis abutuntur, David passim testatur, inter hæc alias quoque vitæ delicias complexus. *Consumpsit*, inquit, *bruchus & locusta fruges illorum, grando vites, & pruina moros eorum.* Sæpius enim contingit aëris inclementia atque in tempestiuo gelicidio florescentes vineas, moros, segetem, oleas ita confici, vt nullus proventus ex illis percipiatur. Cæterum cum in Mori mentionem incidimus, obiter enarrandum quod in Machabæorum historia scriptum est. Cum enim Antiochus Syriæ rex Iudæis esset infestus, atque omni armorum genere illos oppugnaret, duos & triginta Elephantos, in illorum dorso turribus ligneis erectis, armatoque milite instructis, in aciem produxit, & quod belluæ efferatæ in pugna essent ferociore, obiecerunt illis rubicunda velamina mororum atque vuarum rubentium succo perfusa. nam sanguinolento colore exasperantur elephantes, atque in hostem sunt atrociores maiorique impetu feruntur.

2. Mac. 6.
Historia
ex libro
Machab.

Elephanti
rubro colo
re effran
tur.

DE

DE SYCOMORO ET CAPRIFICV.

CAP. XXXV.

SYCOMORVS vtriusque partis nomen exprimit adscito à ficu & moro non mine, Cuius fructus est Sycaminos. Arbor adscribitur à Dioscoride & Plinio amplissima, ficus similitudine, folijs moro proximis, quæ fructus edit ignaui gustus, insipidos & immaturos, quos non ramis vt ficus, sed caudice ipse gerit, caprificis similes, & qui non maturescunt, dulciores tamen præmaturis ficibus quas *Crossulos* vocant, nulla intus granorum congerie. Præbuit hæc arbor Zachæo qui Christi videndi erat avidus, suggestum. cum enim statura pusillus esset, in Sycomoro se subduxit, velut procul à sordidis ac caducis rebus, vt illi Iesus esset conspicuus, sic vt in Zachæo typus sit expressus gentium, quibus fastus est aditus in cœtum confessumque fidelium per fidem in Christum, cuius quanta sit vis & efficacia, ficus arefactæ portentosum ostentum declarat, cuius exemplo Christus extimulat Apostolos, vt illam in mentibus suis foueant, eaque pollicetur tantum accessurum roboris & potentia, vt si Sycomoro imperent vt eradicetur, & in mare se transferat, illorum iussis obsequaturam: tum etiam, si visum sit, montem loco dimouere, atque id exigat profectus Euangelij, confestim atque absque mora perficiet quod facere iussus est, modo adsit id Deum fides minimè vacillans, eamque vim habeat quam granum Sinapis: quod tamen minutum sit, tamen attritum exerit acrimoniam suam, ac nares vellicat, totumque corpus excitato sternutamento concutit: itaque appositè fides & doctrina Euangelica huic gra-

Sycamori
descriptio

Luc. 19.

Matth. 21.

Luca 17.

Matth. 17.
Marc. 11.

no comparatur, quòd mentem hominis inflammet, atque in Dei amorem ac venerationem rapiat, qua re superiùs. Cæterùm vt ad Sicomorum oratio recur-
Cap.9. rat, Esaias acriter insurgit in populum Ephraim & Samariæ incolas, quòd superbo atque elato animo Deo insultarent atque illuderent. Cùm enim illos cladib. ac calamitatibus afficeret quòd ad resipiscentiam reuocaret, contemptui illis fuit Dei manus, & pro ludibrio habita: sic vt nihilo facti sint emendatiores, vt pueri insolentiores qui à parente flagris caesi, obstinatè persistunt ac se deteriora facturos pollicentur. Cùm autem plagæ illos ad sanio-rem mentem reuocare deberent, facti sunt obstinatior-
Esaiæ lo- succisæ sunt, Cedros substituemus. quasi dicerent, Exiguum
cus expli- est, nulliùsque momenti damnum ac detrimentum
catus. quod perpeffi sumus minimo negotio paruiſq; sumptibus refarcietur: imo omnia magnificentius instaurabuntur ac spectabiliùs. pro lateritiis marmoreas ædes erigemus. pro Sycomoro hoc est, vulgari pasique obuio ligno Cedrina laquearia erigemus, omniaque operosiùs perfici curabimus. Quamobrè cùm obsurdescerent ad Dei vellicationem ac monita, omniaque illis essent non sine irrisione despiciata, Deus irritatus scelerum continuatione, extenta manu atrociora illis inferre meditatur, quod moniti atq; acerbe castigati non referrent pedè, atque ad percussorè confugerent. Huius arboris mentio etiam sit apud prophetà Amos
Cap.7. qui cùm neque propheta esset, nec ex propheta oriù-
 dus, nulliſq; artibus liberalibus institutus, sed rustica-

nis

nis negotiis ac pastorali vitæ assuetus, adscitus est à Deo in prophetici muneris functionem, illique mandatum est, vt contra Hieroboam Regem & Amasiam Sacerdotem horrendum vaticinium fulminaret. cuius conatibus cùm obſisteret Amasias, Amos primùm excusatione se purgat, quòd cogatur hanc functionem obire, tamen nec propheta sit, nec propheticiſ institutis ab incunabulis imbutus. Quocirca cùm hoc onus illi à Deo sit impositum, illi potius quàm Regi & Sacerdoti obsequendum. Amasias instat & suadet, ne pergat vaticinium in Regè proferre, sed in Iudeam se subducatur extra Israëliticis limites, suæque vitæ fuga consulat, ne illum ad vincula, mox ad supplicia rapi contingat. Amos exertè ac palam vocationem suam tuetur, nec in animo sibi esse testatur vt eam deserat, aut ab imperata legatione sit discessurus. Itaq; Amos ingenuè fatetur se non esse prophetam, nec prophetæ filium, sed armetarium seu bubulcum aut pecuarium qui Sycomoros vellicet, hoc est, Caprificos decerpat & colligat. *Verùm abduxit me* (inquit) *Dominus Deus* (quemadmodum etiam Dauid de post foetante ad regni solium euectus *cùm sequeretur gregem, & dixit ad me: Vade propheta ad populum meum Israëliticum.* Itaque neglecto Regis & Amasie Sacerdotis mandato vaticinium suum liberè exequitur, atq; vtrique internecionem denunciat. Qua fiducia etiam vsi sunt Apostoli, cùm interdictum illis esset à Phariseis, additis minis ne omnino loquerentur neque docerent de nomine I E S V. Petrus enim & Ioannes confidenter, sed citra contumeliam responderunt, An iustum sit in conspectu Dei vestris potius iussis obtemperare, quàm Dei, vos qui legis præcepta tenetis, iudicate. nò enim possumus quæ vidimus & audiui-
Amos lo- cus exdli-
catus.
Psal. 77.

CAPVT XXXVI.

ALV S Punica à Punica Carthaginenſi religione, & à corticis colore nomen obtinet *Grànata*, quòd mala rubentibus granis ſcateant. In illa Hiſpaniæ parte quæ *Betica* dicitur, nunc *Granata* à Mauritanis auorum noſtrorum memoria occupata, (nam illos Ferdinandus Arragonum rex expulit) frequentiffima.

Arbor eſt non admodum procerà, folio anguſto nitidi læuioris expolitique viroris, flore qui Citinus puniceo, ſilueſtri qui Balauſtium dicitur, rubicundo, pomò quod duro cortice ſeu tegmine aut putamine coriaceo integitur, *Sydion* Græci, *malicorium* Latini vocant, perficiendis coriis idonea aſtriſtionis ratione, & quod atro colore illa inficiat, granis intus exuberantiſſimi ruboris, ſucculentis, & anguloſis numeroſa cõgerie arctiſſimè in ſe compactis, aut velut ſeptis aut loculis, tenuique ac flauelſcenti intus membrana diſtinctis, ſapore aliquando dulci, mitigãdæ ſiti idoneo, aliquando acido ac viñoſo hepatis refrigerando accõmodo, & cùm aſtriſtionis ſit particeps, cohibendis, cruentis ac diſſentericis fluxionibus. Siſtunt enim acida poma omnium profluuia, ac partem affectam corroborant. Mali Punici in ſacris Bibliis frequens mentio, eoque designatur decus & ornamentum virtutis, vitæque integritas, tum etiam dulcia, puraque ac caſta eloquia. Sic Sponſus conuocàs ſponſam ſuã, ac blãdimētis verborumq; lenociniis alliciēs, *Dabo tibi*, inquit, *poculum ex vino condito*, hoc eſt, aromatibus confecto, quale noſtrū *Hypocraticū muſtum*, hoc eſt, ſuccū ſuauem mali

Arboris
mali puni-
ci deſcri-
ptio.

Granata
acida dyſ-
ſenteria
apta.

Cant. 8.

mali Punici recenter expreſſum quo nihil palato gratius: hoc eſt, refocillabo te ſuauiſſimo meo colloquio, reficiam te ſalubri doctrina, & ſpirituali cõpotatione te exhilarabo. Rurſus alio capite. Cùm Sponſus incredibili amore ſponſam amplectatur, hoc eſt, mirè afficiatur erga Eccleſiã ſuã Chriſtus, cui Sponſæ aſpectus, oculi, genæ, palpebrę ſint viſu gratiſſimæ, *Vt fragmen inquit, mali Punici, ita & gene tue*, hoc eſt, Sicut dimidiatus cortex mali granati cõfracti aut diſſecti, qui fragrantiffimi ruboris grana ſpectãda exhibet, ſic malæ tuę quæ nõ enormiter extumeſcūt, aut ſunt inflatę aut indecoræ protuberāt, ſed decenter cõſtitutæ, amabili ac gratioſo rubore perfulæ. Quo caſtitas designatur, modeſtia, pudor, probitas, quibus rubicundus color attribuitur. Deinde paulò inferius, *Emiſſiones tue* ſiue propages, aut *plantaria tua, paradisus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus*, aliſque fragrantiffimis herbis quæ quòd proximè aſſiſtant, omnia efficiunt ſuauiora, magiſq; odoratã. Quibus designat gratiſſima quæque omniãque mentis ſolatia, ac fõmenta quæ nõquam fatiant, & quibus animus maximè reficitur. Cùm autem in hoc Cantico Sponſus & Sponſa ſingulis ferè momentis vltro citroq; ſuauiſſimo colloquio ſe reficiant, quo languorem qui amori ineſſe ſolet, excutiant, alter alteram identidem ad inuiſendos hortos inuitat, quò ſpectent an vineæ floſcant, an mala Punica germinare incipiant, an aliqua ex floribus oblectamenta poſſint concipere. non enim patitur alter ab alterius amplexu ſe diuelli, ſed indiuiſè ſibi mutuò adhære cupiunt, atque alter alterius ſuauiſſimo colloquio ac cõſuetudine frui. Quoniam autem mala Punica ſeu *granata* miris modis oculis blandiuntur, ac guſtum ſaporẽque ſuauiſſimum ſalubris ſucci exhibent,

Cap. 4.

Cap. 6. 7.

Exod. 28.

19.

3. Reg. 7. ideo Deus præcipit ad horum similitudinem confici orbiculata poma, ac tintinabula foraminosa in formam mali Punici, in quibus se spectandum exhibet rubicundum illud granorum blandimentum, quò in mentem reuocaret obliuiosis Iudæis durum legis corticem, sed postmodum coruscante Euangelij luce subsequuturum suauissimum Euangelicæ doctrinæ succum.

DE CITREO AC MALO MEDICO,
Limonibus & Aurangijs, vulgo
Aræiini appelen.

CAPVT XXXVII.

NON defuit etiam genti Hebrææ cùm in-
oblectamentum, tum condimenti vsum
malum Medicum seu pomum citreum,
cuius generis sunt vocati *limones* & *aurangia*,
aureo croceoque colore, quorum
pleraque orbiculata sunt nonnulla oblonga atque
ouali forma, præsertim citrea & quæ *limonis* nomine
passim innotescunt, eximij odoris, & quæ cor mirè re-
creant, ex horum corticibus in laminas aut taleolas
dissectis, ac melle conditis aut etiam zaccaro incru-
statis conficiuntur tragemata ac bellaria, quæ non so-
lum palato grata sunt, sed cor etiam reficiunt ac vires
instaurant. in quem vsum etiam huius arboris flores
melle condiuntur, antequam prorsus dehiscunt aut se
in folliculos expandunt. Spiritus enim extenuatos eri-
gunt, ac rabidis aridisque corporibus fomenta mini-
strant. Est alia ab hac arbore *Citrus* etiam vocata, sed
quæ huiusmodi mala aurea non proferat, siluestri Cu-
presso aut Cedro non absimilis, sic vt nonnulli existi-
ment

Malum
Medicum

Citrea
mala.

ment ipsissimam esse arborem quam lignum *Sethim* *Citrus li-*
Biblia vocant, ex quo confici præcipit Deus trabes, *gnata Se-*
mensas, contignationes, tabulata, laquearia, tigna. Est *thim.*
enim lignum à carie ac teredine vermiculisque alie- *Exod. 35.*
num, nec vllò æuo corruptioni obnoxium. Vbi autem
ascia perpoliturum est ac dedolatum, crispanti venarum
discursu picturatum conspicitur, vt apud nos vestes
polianthicæ ac variegatæ, siue polimiticæ, hoc est, vario
& versicolore filo contextæ quod in vulgari cameloto,
atque etiam in byssina, sericæque textura perspicimus,
quæ *Damascena* vulgo appellantur. Spectantur apud nos
ex hoc ligno elaboratæ mensæ ductiles ac versatiles, tum
vt nunc passim conficiuntur in hospitum inopinatum aduentum
emissitiæ & extractiles, quo plures accumbant, specta-
bili ac peramœna colorum varietate, lænore perpolitæ,
quorum nihil non natiuum est & genuinum, nec vllò pictoris
pigmento fucatum. Quocirca existimo Deum ex hoc
splendido atque incorruptibili ligno voluisse con-
strui ea quæ vsui erant Sacerdotibus in templo, sic vt
arca fœderis & quidquid in sacris Hebræorum specta-
bile erat, ex Cedro & Citreo ligno confectum fuerit.
Cùm enim rebus externis afficerentur Iudæi quæ
quædam ~~in illis~~ in illis sacris splendida esse voluit
sumptuosa, magnifica, atque operosius elaborata,
quò omnia essent augustiora, maiorque religionis
cultusque diuini veneratio, ac populus meliùs in officio
contineretur.

Exod. 35.
37. & 38.

CROCUS radice bubosa ac cepicea in capillamenti exilitate spargit folia iuncis multo tenuiora è quibus flosculus emergit, tametsi is aliquando ante folia conspiciatur, cerulei coloris, in cuius medio velut crocea stamina ac filamenta se proferunt fragrantissimi odoris, adeoque intensi, vt cerebro vi soporosa officiat. Cor verò Crocus ita recreat vt digito annulari sinistrae manus astrictus confestim ad Cor penetret. tanta est illi cum corde societas, vt vel foris vel intus adhibitus absque mora per arterias illuc perferatur. quo fit vt corpori venustatem adferat, & colorem floridum conciliet, modò ne sit immodicus eius vsus. nam immoderatus risum perpetuum homini excitat, & (vt tradunt medici) nimio gaudio hominem conficit, si trium drachmarum pondere exhibeat. Cum itaque tantopere Croco hominis cor reficiatur, non sine ratione Sponsæ hortulo ac viridibus Crocus odoratissimis aliis herbis interferitur, vt sic fragrantiam suam tam aptè cum aliis coactæ inter se conferant Cyprus, nardus, crocus, calamus, & cynamomum cum præstantissimis Libani arboribus herbisque cum primis odoratis. Quibus designatur decur atque omnium virtutum ornatus; oratio quoque Ecclesie & piorum hominum qui suauissimum odorem Dei naribus offundunt, sic vt oratio ad Deum feratur, iuxta Dauidem, *tanquam incensum & sacrificium in odorem suauitatis*. Cæterum cum Crocus succos, liquores, lintea, vestes, lanã, colore vel

Dioscori.
lib. 1.

Cant. 4.

Psal. 40.
Eccl. 45.

luteo vel flauo vel fuluo imbuat, aut si exuberantius affusus est, rutilanti, rubentique; ac rubicundo, fit vt isti colores rebus in quibus apparent, atque se proferunt, ex Croco nomen sortiatur. Sic Medici in æstuosis febribus & feruida hepatis intèperie lotium obseruant croceum, vel luteum, vel flauum, vel crocatum: quòd festucas & filamenta Croci referant quæ ad rubedinem deurgunt, ac rubenti colore perfusa sunt. ita intensior est color crocatus & croceus qui crocum ipsum æmulatur, quàm flauus aut luteus, aut quem à Citreo pomo Citreum vocant, nam isti colores dilutiores sunt. Sic Caltha vulgo *Calendula* ab auri fulgore luteo & subcroceo colore spectatur. sic viola lutea & muraria quæ Mauris *Chieri* dicitur. Sic vnguentum quod Croci colorem æmulatur & eum recepit, Crocomagina vocatur & Crocinum. Sic Oxycroceum à croco & aceto nomen obtinet. Quod verò ad vestes attinet croceo colore, tum coccineo ac purpureo imbutas: multa eius generis in sacris literis obuia sunt, quemadmodum etiam apud alios Scriptores paludamentum Imperatorium coccineum legitur, Hyanthinum & vestis Crocatula crocei coloris, Belgæ *Rovraeus* vocant à Rothomago Gallie ciuitate, vbi luteo colore inficitur. Sic etiam Hieremias lamentatur redactam esse in nihilum Hierusalem, omne decus & ornamentum ciuitatis sublatum, nec in ea quidquam esse spectabile, aut visenda specie, sed omnia deformata: inductam extremã calamitatem, sordes, miseriam, inopiam. *Qui, inquit, delicatè ac voluptuose vescebantur, atque deliciis affluebant, in via conculcati sunt, Qui nutriebantur in croceis, hoc est, crocei coloris velamentis vel rubenti coccino, amplexati sunt stercora.*

Ex Croco colorum nomina.

Caltha-flos luteus.

Thren. 4.

DE MYRTO QUAE APUD OMNES NATIONES nomen retinet. & de Myrto syluestri.

CAPVT XXXIX.

Myrti de
scriptio.

MYRTVS arbuscula, aut potius apud nos frutex & virgultum perpetuò virens, Veneri dicata est, ac sacrata coniugio in quo exigitur castitas & còcordia. folia profert olea aut ligustro angustiora saturari viroris, baccas nigras Iunipero affines sapore vinoso ex quib. vt etià ex molissimis eius foliis oleū exprimitur: quo Hester delibuta Regi Assuero in matrimonium assumpta est. Conficitur etiam ex baccis vinū myrtites quod pollet vi astrictoria, ac stomachum dissolutū confortat. id etiam ruptis atque ex alto delapsis còmode exhibetur. Huius arbuti ramis Hebræos adornasse ædes suas ac vestibula in Enceniis, hoc est, solennitate festorum quæ celebrari solent ob templum post Persarum exilium instauratum: in *Scenopegiæ* hoc est tabernaculorum festo à fingēdis tabernaculis nomen sortito Scriptura passim testatur. Sic Neemias vrbis ac templi legisque instaurator præcepit populo reduci ex captiuitate atque exilio in Hierusalē, vt velut in publica latitia ac triumpho conferant se in montes ac syluās, atque ex nemorib. adferant Oliuæ, Cupressi, Citri palmarum ac Myrti ramos, quo conficerent ex virenti fronde vmbacula, passimque inter se exhilarescerent atque essent Geniales. Hic mos etià Belgis vulgaris, est siquando solēnis aliqua annuāque pompa exhibetur, aut Regem vel Principem inaugurari contingit, aut parta ex hostibus victoria, longaq; obsidione liberata Ciuitate triumphus per vicos ac compita agitur. Id etiam Troianos factitasse absoluta longa vrbis obsidione

Cap. 2.
Hester o-
leo myrti-
no vsq.

3. Esdr. 4.
7. Mach.
10.
Ioan. 7.
2. Esdr. 8.

dione, pulvisque (vt iis persuasum erat) Græcis Virgilius testatur,

*Nos delubra Deum miseri quibus vltimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per vrbem.*

Ani 2.

Cæterum Esaias (quem aliàs testati sumus in illustrandis vaticiniis stirpes, herbāsque suis narrationibus accommodasse) illos pronunciat felices fore, omniāque illis ad prosperitatem ac successum optabilem futura adiumento, qui Deo fidunt, eiusque bonitati & clementiæ innituntur, ita vt nihil incòmodi sit accessurum, adeo vt quæ nocitura videbantur, rebus mutatis, fructum non exiguum sint allatura, quod sic indicat, *Pro saluunca assurget abies à proceritate dicta & quod in sublimi abeat. pro vrtica mordaci & contempta herba, vulgo Netel. Myrtus, suavis, speciosus & odoratus frutex. Quo designat pro noxiis infestisque fruticibus fœcundos, amabiles, salutare, frugiferos substituendos, hoc est, pro vitii virtutes, pro seruitute libertatem, pro exilio reditum regressumq; in cœlestem patriam. Rursus cum ostendit se non defuturum afflictis ac desperationi proximis, sed in extrema calamitate, clade, angustii subuenturum, Irrigabo, inquit, staturigine aquarum terram aridam, ac siticulosam. ponam in deserto abietem, vlmum, cedrum, myrtum, cupressum ponam in locis incultis ac squallidis pinum & buxum arbores quæ perenni sunt virore, & quibus folia non defluunt. Quo Deus indicat se præter naturæ ordinem, præter spem atque hominum opinionem, rebusque deploratis adfuturum populo suo, sic vt in regione deserta speciosissimæ arbores se proferant, hoc est, hominum mentes ieianæ ac siticulosæ florentissima virtutum germina sint allaturæ. Paulò inferiùs idem argumentum prosequitur, ac pollicetur consolationem*

Cap. 55.

Esai. 41.

Esai. 60.

lationem ac mentis tranquillitatem, futurum enim esse vt instauretur Ecclesia ac cœtus dispersus sit colligendus, ac pristino cultu ac nitore postliminio illustrandus, quod hoc trope confirmat: *Gloria Libani ad te veniet, abies, pinus, buxus simul ad decus & ornatum sanctificationis tuæ.* Quibus verbis indicat non solum Ecclesiam ædificandam eximiiis arboribus quas Sylua Libani suppeditat, sed quidquid in hominum societate excellens, magnificum, heroicum est, huc allatum iri, non solum plebeios atque infimæ fortis homines quos minus despicit Christus, quàm sublimes, sed Reges & principes, satrapas atque heroes in hanc societatem conuocandos. Cæterum cùm myrteti apud Zachariam Prophetam mentio incidat oblatâque inter hæc Prophetæ visio, de illo pauca disseram, Nam omnia adamussim exequi nimis quam operosum, & ingenij nostri captum superat. Sortiuntur ab herbis atque arboribus nomina Syluæ ac nemora quod huiusmodi stirpibus consita sint, ab arundine Arundinetum. Vnde in libro Sapientiæ, *Fulgebunt iusti, & tanquam scintilla in arundineto discurrent*: hoc est, Sanctorum fulgor & claritas impios, vt stipulas crepitantibus flammis deuret. Palmeta quæ palmis scaturit, Myrteta loca myrto & vrbano & syluestri fecundissima. In hoc autè vireto exhibita est Zachariæ visio quam populo indicat, quod prophetia visioni coniuncta maioris apud illos sit auctoritatis ac pöderis atque acrius oscitantes fœcordesque mentes stimulet. *Vidi*, inquit, *noctū, & ecce vir insidens equo rufo*, hoc est, spadiceo colore, vulgo *Castæenne bryjn*, & ipse stabat inter myrteta in profundo, & post eum equi, rubro, varij, & albi: & dixi, qui sunt hi? & respondit vir qui stabat inter myrteta (quo Christum designari puto qui Ecclesiam, obscura-

Cap. 1.
Myrtetū
& ex eo
Allegoria.

Cap. 3.

Zachariæ
visio quid
designet.

tam

tam ac deformatam vitiis emendatam cupit) isti sunt quos misit Dominus vt perambulent terram, Quib. verbis commonstrat in valle huius mundi vmbrosa atque opaca, in qua mali bonis permisti sunt Deum singulari sua prouidentia curare res humanas, atque hominum commodis consulere ac prospicere, ipsamq; Ecclesiam per Christum & Apostolos aliôsque verbi Dei ministros, qui in tanta ac tam confusa hominum multitudine ac diuersitate, suis quiq; officij funguntur, vt illis partitus est Deus, erigere, demandata illis prouincia, vt tacitè explorent quid rerum geratur in terris, in quo statu consistant res mortalium, sic vt ea cura pastorib. incumbat ac munus delegatū sit vt salubri exhortatione, (quod Paulus Timotheo præcipit) additis minis extimulet homines quod resipiscant atque ad Deum vnde profugerunt, se conferant, quod ipsum si obtineri possit desituras afflictiones, nec futuras diuturnas nec perpetuas. itaque Propheta obiecta populo sua hac visione ad resipiscentiâ ipsum prouocat, sic enim futurum vt Deus illi factus placior, pœnas atque vindictas remittat, omniâque in pristinum statū restituat. Hæc de myrto amabili atq; odorato arbusto sufficiant. Est huic affinis myrtus memorialis, cuius baccis turdi, *liissters* vulgo & merulæ *meerlen* impensè delectantur, ita vt earum caro saporem baccarum referat odoratum. sic ficedulæ vnde nomen adeptæ vulgo *Sneppe* ficub. saginantur. Huic syluestri myrto affinis est frutex aut virgultum Pseudomyrtus odore non sine grauitate iucundo, cuius folia, & frutices exiccatos vestibibus interferunt quo grato odore perfundantur. Refertur etiam inter syluestres myrtos Ruscus foliis quidem myrti, sed latiorib. mucronata cuspide munitis, sic vt incautiùs atrectata digitis aculeum

Myrtus
syluestris.

Pseudo-
myrtus.

Ruscus.

leum infigat vt vesp̄a. inhærēt foliis nullo petioli appendice baccæ pisi magnitudine, myrteis minores, corallino rubentique colore perfusæ, cuius radice vtimur in ciendo lotio, & atterendis calculis.

DE PINO.

CAPVT XL.

PINVS arbor etiam Belgicò solo affluescit, sed non assurgit in vllam proceritatem, folio existit tenui, rotundo, aculeato. Fructum seu nucem nihil necesse est describere, cum passim obuia sit, ac nucleus in alimenti & medicamenti vsu omni nationi veniat. *Pomum* Belgæ vocant, cum nux sit, sed quæ in hostem emissa ac capiti illisa illum prosternat. Vnde extat apud Macrobiū iocus vrbanius Casellij Iuriconsulti, Lapidatus à populo Romano Vatiniū cum gladiatorium munus ederet, obtinuit vt Ædiles edicerent, ac proclamari per præconem iuberent, ne quis in arenam nisi pomum mitteret: forte iis diebus Casellius consultus à quodam an nux pinea pomum esset, respondit, *si in Vatiniū missurus es, pomum est.* Tanto ac tam acerbo odio flagrabat populus in perniciosum ciuem, vt illum extinctum potius quàm saluum cuperet. Cæterum Prophetas pinum atque alias memorabiles herbas concionibus accommodare, aliàs demonstrauit. Esaias enim in detestandis statuis Ethnicorum atque idolorum simulachris miro artificio plerasque arbores narrationi accommodat, ac demonstrat quanta cura ac solitudine ea studeant effingere atque elaborare fabri quæ nulli vsui sunt, nec vllam salutem conferunt, adeo intenti illi rei, vt lima, malleo,

Esai. Satur.
cap. 6.

Esai. 44.

malleo, calenti foco iis efformandis ad lassitudinem se exerceant, ac sicutulosi efficiantur antequam opus perficiant. Artifices verò lignarios (vt concionem prosequitur) normam, & perpendiculū, amussim adhibere, securim, ferram seu runcinam, circumum & si qua alia sunt instrumenta tornandis poliendisque lignis idonea, sic vt pars eorū succidat Cedros, ilicem, quercum, pinum, ex quarum assulis segmentisque ac scandalis terra dissectis ignem excitet coquendis panibus atque eduliis, aut vt iis incalescat: ex reliqua arboris parte sculpsit Deum, & incuruatus adorat illum. Hæc Propheta Esaias toto hoc Capite prolixè enarrat, ac semel atque iterū repetit, quo homines meminerint, vnde petenda auxilia, cui incuruanda genua, ad quem manus, oculi, corda erigenda, nempe ad Deum cui soli honor & gloria, & qui per Christum seruatorem nostrum Spiritu suo abundè nos imbuat, & contra omnia aduersa reddat inuictos.

DE BVXO, ERRORE VVLGARI
Palma dicta.

CAP. XLI.

MIRIS modis hallucinari contingit plebrosque in herbarum & arborum cognitione. Sic sunt qui Anethum vulgo *Dille*, quam Christus concioni adhibet, *Anijs* credant, cum *Anisum* sui generis sit, & Belgis nomen retineat, semperque proferat discutendis flatibus aptissimum, sic vt Anethi foliis vtamur in condimentis, in oleraceis, in carniū elixarum liquamine, verum non illius semine: at Anisi semen & feniculi in condiendo instaurandoque liquore Ceruisario, in placentis, in bellariis, in pomis assis salubrem

Matt. 23.

Abietis vsus obtinet. Sic Abies arbor celsa ac procera, ita vt
descriptio. hinc nomen sortiatur, quod abeat atq; affurgat in im-
 mensum, non est populus alba vulgo *Abeel* dicta, vt
 nigra populus *popelier*, sed arbor Prophetis sæpius in
 concionibus ad populum erudiendū adhibita, si quā-
 do fastum deprimunt, ac superbiam elatōsque ac sub-
 limes deprimendos prædicant, ac etiam deiectos eri-
 gendos. Abies perpetuè virefcit, foliis pinnatis pecti-
 num modo resectis, flore croceo, specioso atque ama-
 bili. Huic picea, vt larix, pino, prorsus affimilis, ex qua
 mali nauium & antennæ eriguntur. Cōspicitur huius
 generis arbor in immensum fastigata in Cœnobio
 Anachoritarum quos *Carthusianos* vocant, Ziriceq; con-
 termino quæ fructum profert pino non abimilè tur-
 binata specie, sed qui nucleum exhibeat non esculen-
 tum. Cæterum vt ad Buxum deueniam, in magno er-
 rore versantur qui buxum palmam esse existimant, cū
 ab hac per omnia diffideat, nisi quod vtraque perpe-
 tuè viret, nec foliis spoliatur. Hunc errorem ex eo ex-
 ortum opinor, quod nostrates hac fronde vtantur die
 ante Paschæ solennitatem octauo, qui Dominica Pal-
 marum dicitur: nam eo tempore apud Belgas reliquæ
 frondosæ arbores desiderantur. Spectatur hæc arbor
 in singulis ferè apud nos hortis folio myrti exiguo,
 concavo, subrotundo, leuore perpolito, perenni viro-
 re, flore, herbaceo, odore graui, & quem non solum
 animâtes, sed etiâ homines auerlentur, ligno autè du-
 ro ac ponderoso ita vt in aqua demergatur, calore pal-
 lido ad flauū inclinato, sic vt ij qui colore mustellino
 sunt ac giluo, minúsque amabili, buxco vultu esse di-
 cantur. Non desunt qui huius arboris scabem rament-
 ta lima attrita morbidis corporibus exhibeant, &
Color bu- huius Veneream seu morbum Gallicum iis expugna-
xens. re

re tentent, eaque pari effectu censeant cum ebena seu
 Guaiaco ac ligno Indico, qui mihi toto cælo errare
 videntur. Lignum enim Indicum odoratum est, succo
 oleoso ac refinato imbutum, sapore non ingrato. at
 Buxi na-
 tura.
 Buxus arida est, exucca, tetro virosōque odore, sapore
 insuauis, & qui venenosę qualitatis sit particeps, si mo-
 do gustare libeat, Conficiuntur autem ex tornatili hoc
 ligno ac rasili materia pectines, pugillares, manubria,
 foratiles fistulæ, capuli, pyxides, trochi: in quem vsus
 quàm in medicamēti accommodatior. Noui enim sa-
 crificum quendam apud nos, sed non admodum fir-
 mi cerebri aut mētis sanæ, qui cineres buxi deustæ at-
 que in Palmarum consecratæ quem ritū Romana Ec-
 clesia dominica Palmarum obseruat, cuidam adoles-
 centulo ebibendos propinaret aqua lustrali immer-
 sos adhibito inani ac ridiculo quodam exorcismo, ad
 dispellendas, vt adstātibus persuasit, febres, & vermes
 exigendos: non ita multo post febris quidem depul-
 sa, sed adolescēs morte sopitus est, sic vt autor fuerim
 meis ciuibus, ne quis tale quiddam iterum attentaret,
 cū buxæ frondes deleteriæ sint & exitiales, cor-
 porique humano noxiæ ac perniciosæ, quod odor
 grauis etiam & virosus indicat, & sapor abominabilis
 atque amarulentus, quem palatum respuit atque
 auerfatur.

Iam verò vt susceptum argumentū prosequar, hoc
 est, desumptas à Prophetis similitudines explicē, cō-
 monstrabo obiter Buxum etiam adhibitam concio-
 nibus, eamque arborem scitè atque appositè suis nar-
 rationibus Prophetas accommodasse. Cum enim hu-
 ius arboris lignum cornea sit ferreæque duricie, sic vt
 si quid illi insculpatur, non facile obliteretur aut exo-
 lescat. Dominus præcipit Esaiæ vt peccatum Iudæo- *Cap. 3.*

rum qui Ægyptiis fidebant, amplifcet atque exaggeret in immensum, omnibusq; palam faciat, quàm fœde à Deo descuerint, & aliunde potius, quàm ab ipso salutem sint venati: obiter hoc illi dat in mandatis vt ita describantur eorum scelera atque asseruentur in monumentis publicis, vt ne vnquam in obliuionem possint deuenire. Sic enim velut irritatus sceleris indignatione. *Nunc ergo, inquit, vade & scribe hanc prophetiam super buxum* vel in tabula aut pugillari buxco diligenter & accuratè exaratam, *vt sit in diem vsque nouissimum in testimonium & vsque in æternum*, hoc est, istud effice vt tam accuratè hoc scelus obfignetur, vt sit indelebile, nec vlla vetustate contingat obliterari aut exolescere, sic vt & illorum oculis possit cōtinententer obici, & aliis in memoriam reuocari elapsis iam aliquot seculis, omnibusque testatum esse illos detestabile esse ob patratum scelus, edito exemplo atque exhibitio specimine, ne alios quoque eo impietatis deuolui contingat. Hieremias quoque simili vtitur Metaphora, & proclamat, *Peccatum Iuda scriptum esse stilo ferreo, vngue adamantino exaratum in tabula cordis eorum, & in cornibus ararum seu altarium eorum, quibus continenter adstant, & in quibus ipsi & filij eorum sacrificia peragunt*. Stilo ferreo & cuspide adamantina scribitur, (nihil enim adamãte durius, sic vt acutissima instrumenta exigat, quo perpoliri possit) quod indelebile esse vult, nec annorū decursu interire, sed perpetuò subsistere, nec vllò æuo obscurari. In Cornibus ararum, tanquam in vestibulo primòque aditu & ingressu templi, vt semper habeant in recenti memoria, vt continenter versetur ob oculos. Sic David, *Et peccatum meum contra me est semper*, hoc est, oculis iugiter obseruatur, mētique assiduè incumbit, sic vt nunquam

Efusa locus explicatus.

Cap. 17.

Hierem. locus explicatus.

Psal. 50.

quam has furias & ærumnas, has animi carnificinas excutere possim, nisi scelus pœnitentia expiatum sit, ac Dei misericordia expunctum ac deletum, Iob etiam tot calamitatibus pressus, tantaque mole ærumnarum obrutus, concepta emergēdi fiducia, ab huiusmodi rebus desumpta similitudine, cupit id quod dicturus est in omne æuum perdurare, esse enim indubitatum certumque ac fixum, nec se quidquam ambigere aut desperare, quin felicem atque optatum successum res sit habitura. *Quis, inquit, mihi tribuet, vt scribantur sermones mei? Quis mihi det, vt exarentur in libro stylo ferreo & plumbi lamina, vel celte sculpantur in saxo vel silice? Quo perpetuò extent, omniumque animis possint infigi, omniumque oculis obici. Scio enim quod Redemptor meus viuit, certoque persuasum habeo me in nouissimo die de terra surrecturum, & in carne mea visurum Deum Seruatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & non alius, reposita est hæc Spes & fiducia in sinu meo.*

Quibus verbis præter veram corporis resurrectionem (quæ vt in Christo peracta, ita in nobis, hoc est, eius mēbris perficienda est) hoc agit apud amicos qui illi plus attulerunt molestiæ quàm solatij, vt omnibus testatū sit se aliquando ex iis malis ac miseris emerfurum. tamen si enim à Deo ad afflictus sit atque in nihilum redactus, tamen certam se habere spem, eam concipere fiduciam, vt vindex & instaurator suus Deus hanc cladem ac calamitatē in quā deiectus est, à se auferat, & erecturus sit ex sterquilinio in quo voluitur in pristinam dignitatē, sic vt res ex luctuoso ac funesto initio lætam Catastrophen seu exitum sit habitura non sine numerosa prolis accessu, ac rei familiaris amplissimo prouentu. Quæ res indicat Iobi historiam

Cap. 19.

Iobi locus explicatus

Iobi. 42.

Cap 5.
Cap. 14.

non esse commentitiam aut fabulosam, sed veracem & cui fides derogari non debeat, sic vt ex re gesta proponatur nobis patientia ac malorum tolerantia, vt testatur Iacobus Apostolus & illo prior Ezechiel.

D E N U C E .

CAPVT XXXII.

VM Sponsa (quo nomine & Ecclesia & pij cuiusque anima quæ Christo insita est, designatur) omnes consecetur & captet odorum suauitates quæ è speciosissimis fructibus emanant, hoc est, nulla nõ requirat oblectamenta virtutum quibus reficiat: descendit in hortum nucum, vt longè latèque prospèctet atque inspiciat, an vinea' florescant, an mala Punica germinent, an se poma proferant in conuallibus. Quibus Metaphoris indicatur, omnium virtutum chorus. Intelligi autem hic debet non nux auellana vulgo *Hæze note*, ex Corylo, sed iuglans, quæ est arbor, procera & ramosa, foliis non sine grauitate quadam odoratis, lactis & oblongis, fructu multis inuolucris ac tegumētis munito, calloso foris atque herbaceo cortice vt Plinius eleganter describit intus compactilicario loculo, Sunt enim huic nuci bifida putamini carinæ, nucleis verò quadripartita distinctio, lignea interuirescente membrana. Nux autè hæc *Basilica* vocatur, hoc est, regalis, quòd à Regibus è Perside in Europã translata sit, communi nomine *Iuglans*, quasi Iouis glandè dixeris, quòd eam primus hominibus Iupiter commonstrarit. Eduntur hæc nuces salubriùs, minorique

Can. 6.

Nucis arboris descriptio.

Lib. 15. c. 22

Nucis Etymologia

que incommodo recentes & succulentæ, quam arida. Nam ralescunt vetustate & capiti grauedinem inferunt, vnde Græcis nux *καρυδι* dicitur, quòd capiti noxam inferat. Ex hac Medicamen Diacaryon Medicis in vsu est, quòd è nucibus confectum faucium vitis adminiculatur reprimētis ratione. Virides autem decerptæ antequàm putamina obdurescunt, melle & Zaccaro condiuntur, diuque asseruari possunt, roborando stómacho vtilis, atque ori palatòque nõ ingrata, sic vt mensis inferri possint, etiam inter bellaria vt cortices Citri aliàq; tragemata hoc est, delicata quæque edulia quæ secundis mensis atque alio cibo saturatis apponi solent. Elicitur etiam ex nucibus, virentibus necdum interno cortice induratis in turbine ac meta distillatoria aqua ad multos vsus efficax nempe ad pestis cõtagia, ad faucium ac palati hulcera ac pustularum eruptiones ad eluendas maculas, nèuos, lentigines in facie: quòd etiam præstat aqua quæ ex vitis farmentis verno mense incisis profluit, qua de re nullum veterum mentionem fecisse memini. Cæterùm cum nux Regia foris ligneo sit duròque cortice, atque intus suauem sapidumque nucleum contineat, apposite nec incommodè illi accomdari vita humana vel potius Christiana potest. atque Ecclesiæ decursus. In hac enim nubila serenis, dura mollibus, aspera lenibus, acerba mitibus, dulcia amaris, solatia castigatibus immista sunt. Durum aliquando est & operosum Nucem frangere quòd ipsum si dentibus tentes, periculum imminet ne, si imbecilles sint, illos frangas. Quo spectat illud Plauti, *Qui è nuce nucleum esse vult, frangat nucem*. Quo denotat, illi qui dulcia degustare velit, amara degustanda, qui aliquid commodi scētetur aut aliquid malorum solamen conquirat, ne laborem

Virtus aquæ que nucum.

Nux aduersitatis & prosperitatis symbolum.

Gurgul.

fugiat, nihil non faciat ac patiat, quo salubria assequi posset.

DE POMIS IN GENERE E QUIBVS
Sacri vates similitudines desumunt.

CAPVT XLIII.

Præcocia
poma
g. a.
p. otina
poma
g. a.

POMORVM differentia & species apud Belgas innumeræ sunt, sic vt superiorum, nostra ætas vincat. nam infitio & inoculatio plurima genera peperit. Inter hæc sunt præcocia quæ præmaturè maturefcunt, sed fugacia, vt omnes fructus verni & æstiuu qui asseruari nequeunt. Hiberna verò & Autumnalia in multam hiemem, imo in ver insequens illæsa intactaque seruantur. Horum alia dulcia, alia acida, acerba, austerà, vinosà, mitia, diluta, aquosa, alia varij mistique saporis. Præbent autem hi fructus amabiles nulli non hominū oblectamenta, atque oculis, palato, naribus blandiuntur, vt etiam pirorum infinitæ differentia, sic vt si quis vllius generis mala cōspiciat, contrectet, odoretur, degustet, mirè hoc blandimento afficiatur, sic vt etiam eo conspecto in mentem veniat Dei munificentia, qui tāta rerum varietate nos cumulatiſſimè instruxit. Inter poma referuntur quæ orbiculata sunt, nam pira ferè oblonga sunt & turbinata forma. Horum differentias enumerare non est huius instituti, cum omiſſis Cotoneis, mespilis, Citriis, aurangiis, Persicis, & volemis sic dictis quòd manus volam impleant, Punicis, Armeniis, &c. hoc tantum admonere visum est, Deum has delicias homini indulgere partim in alimenti vsu, partim in sanitatis conseruan-

seruandæ tutelam, eumque nonnunquam adimere hæc vitæ solatia, si quando erga illius munificentiam sunt ingrati. Desumitur apud Amos prophetam elegans Metaphora ex pomis æstiuis quæ cito quidem maturefcunt, & vt res nouæ, homines afficiunt, sed quæ confestim putrescunt, nec asseruari possunt. *Ostendit, inquit, mihi Dominus Deus vicinum, hoc est. corbem seu canistrum pomorum æstiuorum, & dixit, Quid tu vides Amos? & dixit, canistrum pomorum, (quibus designat fructus præcoces & primitiuos.) Et dixit Dominus ad me, Finis super populum meum.* Hac Metaphora pomorum quæ non possunt diu subsistere, indicat imminere populo interitum, instare corruptionem vt pomis maturis, quæ si diu asseruantur, putrescunt, vt sunt pruna, cerasa, persica, corna quæ perennare non possunt, aut in hyemem perdurare, sic vt appositiſſima similitudine pronunciet, maturos esse vt cōsumantur, atque intereant, aut proximos esse internecioni: eò enim peruenisse illorum nequitiam, atque vt æstiuos fructus maturuisse, vel desituri sint, nec amplius possint subsistere. Id ipsum vrget Apocalypsis, ac Babyloniam hoc est, qui Ecclesiam contaminant, extrema minatur, atque auferendas pronunciat omnes eius delicias, decus, magnificentiam, splendorem. Inter alia autem *Recesserunt* inquit, *animo tuo desiderata poma, & præclara quæque & omnia pingua perierunt à te, nec amplius illa inuenies.* Quo indicat omnia quibus oblectare se solet, & palatum reficere, ablata esse, pompam, strepitum, ferculorum apparatus, bellaria, ac mellita repotia, in quibus suauissimi fructus mensis inferri solent, vt poma lapida ac succulenta, pruna, Persica, aliæque secundæ mensæ delicia.

Cap. 8.

Amos
locus
explicatus.

Cap. 8.
Apocal.
locus
explicatus.

DE QUERCU, ET ALIIS GLANDIFERIS ARBORIBUS.

CAPVT XLIIII.

MULTA sunt in sacro Codice stirpium genera quæ seriatim recensere, immensi esset operis atq; infiniti laboris. Quocirca boni consulet æquus lector, si non omnia ad amissim sum exequutus. Cum autem Prophetæ arbores concionibus adhibent, non modò satinas quibus hortus excolitur, sed etiam syluestres quæ fere vrbanis sunt proceriores, eam nonnullas obiter attingam. Sunt etiam nostris regionibus cognitæ fagus vulgus vlmus, Quercus. Robur, Ilex, Acer, Suber, cuius cortice suffulta sandalia & calceamenta frigus & aquam arcent, aliæque glandiferæ arbores, quæ olim ante inuentas fruges alimentum hominibus suppeditabant. Vnde prouerbium, *Stultum est inuentis frugibus glande vesci.* Prophetæ per has arbores, validos & robustos designant, qui inopes opprimunt, ac tenuioribus sunt infesti, quos tamen Deus minimo negotio conuellit ac deiicit. *Ipsè enim tanget montes, & fumigant, ipse Cedros in immensum fastigiatas prosternit & confringit, sic vt vix tenuè vestigium tanti fastus appareat.* Sic Deus apud Amos, *Ego exterminauì à facie eorum Amorrhæum, cuius altitudo vt altitudo ac sublimitas Cedrorum.* Quo designat & denotat fastum, superbiam, arrogantiam ac Dei contemptum. Similiter Zacharias mentem eripit fastuosis, & tanquam rebus desperatis ad lamenta, eiulatus ac fletus prouocans, *Vlulate, inquit, quercus Basan, quia succisus est saluus munitus, ac magnificentia vastata est,* hoc est, abla

1. Esa. 2. 4

Psal. 103.

Psal. 28.

Cap. 2.

Cap. 11.

ablatum est omnè robur, omnis vis & potentia, omnis munitio qua substiterunt. appositè illis quernis arboribus comparat. Vt enim maxima duritia robori & quercui est, ita vt eorum nonnulla vix findi queant, vel cuneis, vel securi, vel ferra dissecari: ita vt isti muniti ac vallati opibus ac numerosa clientela, ad eas opes ac dignitates honorèsq; vt sublimes arbores, euecti sunt, vt nunquam deprimi potuisse viderentur. verùm Dei potentia nihil obstat. Superiùs fusiùs de iis tractauimus.

DE ROSA, ET EX ILLA DESVMPTIS Metaphoris.

CAPVT XLV.

ROSA apud omnes nationes flos spectatissimus, mirèque odoratus Cor & Cerebrum odoris suauitate recreat. Intus verò adhibita, affectarum partium dolores mitigat, & confortat alstrictionis ratione. Succus tamen aut earum delutù clementer ac placidè aluum proluit, flauam bilem expurgat, iecoris obstructioni auxiliatur, in quem vsum conficitur apud nos *Rhodopharmacum*, hoc est, Syrupus rosaceus solutiuis qui citra noxam aluum deiicit, & biliosa excrementa quæ febres tertianas excitant, expurgat. Huius amabilis floris multæ spectantur differentia. Vulgatissimæ sunt quæ albescunt, quibus succedunt rubentes & muricatæ, hoc est: quæ purpureo colore collucent, inter quas flagrantissimi ruboris *Milesia*. Sunt etiam apud nos Puniceæ quæ prænestinæ dicuntur, vulgo *Prouinciales*, colore qui Belgis *incarnaet* dicitur

Rosa vires.

Rhodopharmacum.

Rosarum differentia.

Lib. 2.
C. P. 4.
Cyn. r. a
dusodo.
rubs.

Sap. 2.

Sapientia
locus exp.

Ecclesia-
stic. locus
explica-
tus.

dicitur, quod viæ carnis colorem referant, ac subflo-
ridum aut rutilantem. Sunt etiam Damascenæ, sunt
musculatæ minutiore flosculo cædido, odoris eximij,
vt Cynorhodus vrbanus & satius vulgò *Negelentier*,
quæ Plinio videtur *Rosa Græca* & *Lychnus*, alia à Co-
ronaria, flore roseo vel subrutilo, minuto, odorato,
quæ dos etiam foliis aculeatis inest secus quàm vul-
garibus rosis quarum folia inodorata sunt, Cùm au-
tè *Rosa* nihil sit fugacius, nec quod citius marcescat,
apertissimè huic vita humana fragilis, caduca & mo-
mentanea cõparari potest, tum omnis splendor eius,
gloria, decus, magnificentia, fastus superbia, quæ om-
nia vt flosculi citissimè euanescent. Notantur autem
in scriptura sacra qui luxum fouent & odoratis rebus
abutuntur. Sic enim compellant se lasciuui homines ac
deliciosi, qui à morte nihil hominis superesse sibi per-
suadent, *Cum ætas nostra imbecilla sit æui breuis, &
vt fumus & umbra euanescat, agite, fruamur bonis præ-
sentibus, & vtamur rebus nature: dum inuentus adest. Vno
precioso & vnguentis nos impleamus, & non sinamus ela-
bi florem temporis*, hoc est, non frustra patiamur præ-
terite amænissimam æui partem nempe adolefcenti-
am, quæ Geniiliter nullòque nubilo est tran-
sigenda. *Coronemus rosis antequam marcescant, nullum
pratium aut vridarium sit quod non pertransseat luxuria no-
stra*, vbique relinquamus signa lætitiæ, nemo vestrum
exors sit insolentiæ nostræ, *quoniam hæc est pars, hæc est
fors & conditio nostra. Hæc, inquit sapiens cogitauerunt &
errauerunt, Excæcauit enim illos malitia sua, nec Dei arcana
cognouerunt*, itaque illorum conceptum improbat,
quod non vsum rei spectent, sed luxum & prodiga-
litate rerum naturæ, nulla habita Opificis ratione.
Cæterum apud Ecclesiasticum comparatur ani-
mæ

mæ puritas, candor, integritas, decus, & virtutis præ-
stantia Rosi aliisque odoratis stirpibus. Sic Sapientia *Ecol. 29.*
æterni patris, sui commendatrix, *Ego, inquit, quasi Ce-
drus exaltata sum, quasi palma in Cades, & quasi plantatio
Rosæ in Hiericho.* In iis enim locis erant præstantissime.
Rursum cum ad amplexandam Sapientiam exhorta-
tur, *Audite me diuini fructus*, hoc est, Pij filij & *quasi rosa* *Ecol. 39.*
*plantata super riuos aquarum fructificare, fructificate, vt li-
lium flores emittite.* Paulò inferiùs cum Simeonis Pon-
tificis laudes prosequitur, easq; amplificat in immen-
sum comparatione desumpta à naturæ rebus, *Ipsè est,*
*inquit, quasi stella matutina in medio nebule, quasi luna ple-
na cum suis diebus lucet*, hoc est, vel tota, vel media sui *Ecol. 50.*
parte à Sole illustrata: *quasi flos rosarum vernis diebus, &
quasi lilium apud aque riuos, &c.* Ex iis conicito studiose
lector, quam illi frigeant Metaphoræ aut collationes
qui ignorat herbæ aut fruticis naturam, ex qua simili-
tudo desumitur, atque ad ornandam concionem ad-
hibetur. Cæterum cum inter scribendum id Horatij
in mentem mihi venisset,

Omne tulit punctum, qui miscuit vile dulci,
Lectorem delectando, paritèrque docendo, visum est
vulgare quiddam de Rosa adiciere, quò iucunda seruis
mista minus fatient. Inoleuit apud Belgas ac pleraf-
que alias nationes consuetudo, vt si quâdo lepidi so-
dales inter se conuiuia agitant ascitis inter hæc præ-
stantioris formæ aliquot puellis stipulentur peracto
symposio silentij fidem, *ne fidos inter amicos sit qui dicta
foras eliminet*, eaque de causa, vt id ratum habeatur,
sub Rosa hæc peracta dictitant. Vnde passim in cœna-
culis Rosa lacunaribus supra mentæ verticem affixa
conspicitur, quo quisque sit secreti tenax, ne quid tem-
erè effutiat, sed omnia reticenda meminerit. Ita si
quid

In ar. Poe.

Horat. li.
: : Epist.
Rosa cur
mensis af-
figatur.

*Prouer-
biū in fu-
siles.*

quid licentiū, parūque verecundē aut reuerenter dictum vel actum sit, aut si in Geniali accubitu inter se cantillent, lusitent, ac figant oscula, lasciuient, titillent, insolescant, ante digressum *omnia sub rosa transacta* contestantur interposita stipulatione silentij ac pactione reticentiæ impetrata, ne quis disseminare audeat vel mininum eorum quæ in hoc sodalicio peracta, Quo spectat Prouerbiū, *Odi memorem compotorem*, in eos qui liberius dicta, postridie in mentem reuocant atque effuriunt, cum vino sint inscribenda atque obliuioni danda quæ in conuiujs incautiū exciderunt. Ita Lacedæmonij ex Lycurgi præscripto in foribus primoque aditu atque ædium vestibulo inscripserunt, *HAC NON EGREDITUR SERMO*. Vnde autem hic mos receptus sit, vt Rosa in cœnaculis erecta silenda imperaret, quæ inibi agitari solent, Carmen istud graphicè exprimit.

Est rosa flos Veneris, cuius quo furta laterent,

Harpocrati matris dona dicauit Amor.

Inde rosam mensis hospes suspendit amicis,

Coniuiæ vt sub ea dicta tacenda sciant.

Est autem myrtus & rosa Veneri dicata. his enim herbis odoratis exornari debet Coniugium ac torus Genialis, in quo, excluso tumultu ac dissidio, omnia decet esse placida, quieta, sedata, & si quid inciderit, silētio inuoluendum. ob id Cupido Veneris filius Rosam Harpocrati silentij Deo qui digito labellū compescit, consecratam esse voluit, eoque munere illum decorauit, quo exhiberetur hominibus loquacibus Rosa velut silentij symbolum. Vt autem Harpocrates apud Græcos, ita Angerona Dea apud Romanos silentio præfecta est.

*Rosa silē-
tij symbo-
lum.*

DE

DE ZIZANIA, ET LOLIO ALIISQUE
herbis frugibus inimicis.

CAPVT XLVI.

ZIZANIORVM nomine designatur omnis inutilis vitiosa, noxia fruticatio quæ sementi ac frugum incremento officit quæque salta strangulat ac necat, succūque quo nutriuntur depopulatur, sic vt segetes aliæque herbæ salutare aut maligne emergant, aut prorsus suffocentur. Cum autem lolium tritico infestum sit, ac noxam inferat inter Zizania, hoc est ea quæ extirpanda sunt, principatum obtinet. Conspicitur autem in segetibus folio angusto, pingui, oleoso, hispido, semine in spica exili, flosculo purpurascēte vt phœnix cuius meminit Dioscorides, huic prorsus affinis, quæ loliū sylvestre vel murinum vocatur quod à murib. erodatur, est autem spuria atque adulterina tritici species, quæ aliquando à puro discerni nequit. Huic ferè sociari solet inter segetes Githago vel pseudomelanthiū siue nigellastrum, folijs porri prælongo culmo, flore purpureo, semine in loculo papaueraceo, nigro, subrotundo, inodoro, farina intus candida si denub. atteratur. Lolium autem Theophrastus prouenire testatur ex tritici ac ordeï corruptis vligine seminib. aut iis gelido imbri dilutis. Semen eius panib. admistum, capiti dolorem, oculis caliginē adfert, quod vaporosos humores in cerebrum deferat. Vnde manauit Prouerbiū in cæcutientes quique sunt caligantib. oculis, *Lolio visitare*. Sic Plautus.

Mirum est lolio te visitare tam vili tritico.

Quidnam? quia lusciosus. Verbero Aedipol, tu quidem te.

c&us,

*Quid Zi-
xantorum
nomine de
signetur.*

*Loliū fru-
gibus no-
xium.*

*Phœnix
herba.
Lib. 4.*

*Melanthiū
adulteriū.*

*Lolio vi-
sita re-
prou.*

*In Milis
te.*

cæcus, non lusciosus.

Cæterum cum zizaniorum nomine nullæ peculiaris herba designentur, sed omnes illæ frugum & herbarum pestes quæ extirpandæ sunt, ne fugiferas herbas opprimant, Belgæ communi nomine hanc inutilium herbarum congeriem *vviet* vocant, & *vvien* eruncare atque eruere, fundumq; à noxiis fruticibus purgatum reddere. Quocirca ineunte vere antequam fata adolescant, maturè ac tempestivè euellenda curant omnia frugum detrimenta. Virgilius autem obiter complectitur quæcunque Zizaniorum nomine comprehensa sint & satis noceant.

Geor. li. i.

*Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, cum iam glandes atque arbuta sacra
Deficerent sylva, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus, ut mala culmos
Esset rubigo, segnisque horreret in arvis
Carduus, intereunt segetes, subit aspera sylva,
Lappaque, tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium, & steriles dominantur avena.*

Ovidius quoque agros & noualia culta præstari vult.

Li. i. Fast.

*Vt careani lolis oculos vitiantibus, agri,
Nec sterilis culto sugat avena solo.*

Matth. 13.

Hinc appositè Christus per Zizania, hoc est, agrorum pestes & vitia, doctrinam noxiam, perniciosam, insinceram designat, denique improbos & perniciosos doctores qui hæresi pestifera mentes hominū imbuunt, ac peruersa subdolâque interpretatione, instigante diabolo, cœlestem ac salutarem Euangelij doctrinam deprimunt, ac falsa veris, vitiosa sinceris, dubia certis immiscentes Verbum Dei ac pabulum animæ inficere student & cõtaminare, quos tolerari quidem vult Deus in spem emendationis, & quò moniti respiscant

respiscant, non tamè prohibet, ut Chrysostomus ait, hæreticorum conciliabula dissipare, ora obstruere loquedi, audaciam concidere. Quo spectat illud Pauli ad Titum, *Hæreticum hominem*, hoc est, qui pertinaciter in hæret præuæ opinioni ac destinata malitia pergit tueri falsa, post vnam aut alteram monitionem, velut insanabilem deplorato fugito, sciens quòd euersus est, quoniam ipse suo iudicio damnatus est suæque culpa perit, quod monitus in errore persistat. Et quanquam Zizania extirpanda nolit Christus, factiosos tamen & qui Reipublicæ tranquillitatem excitatis tumultibus perturbant, Magistratus imperio subiicit.

*Cap. 13.
in Matth.*

Cap. 3.

Rom. 13.

DE LIBANOTIDE CORONARIA
quæ vulgo Rosmarinus dicitur.

CAPVT XLVII.

VM Bibliorum interpretes non semper exacta herbarum cognitione sint imbuti, viri alioqui linguarum peritia ad miraculum instructi, sit nonnunquã vt stirpium aliam pro alia substituunt, ambiguitate vocis Hebrææ decepti. Sic non desunt (inter quos est Franciscus Georgius Venetus recondita eruditionis vir) qui Libanotida, hoc est, nostratè Rosmarinum Coronariam pro Hissopo vertendam censeant, quæ vox à thuris odore nomen sortita est, quem fruticem aut virgultū Iudæi in fasciculos manuales coactum ac complicatū, scoparum more, conspergendis lustrâdisque hostiis immolatiis accommodabant. Nominis autè vicinitate decepti (nam Latinam vocem refert Esop) Hissopum transtulerunt.

*Lib. 7. ca.
27. de
Ha. mudi.*

Gummi
amygda-
linum.

Cap. 12.

poriferis vaporibus: gummi verò eaque resinosa concreto, quam fìsso per ætatem, hiantèque cortice arbor exudat, astringit atque inspissat humores tenues, ac sanguinolentas excretiones cohibet. Ex hac speciosa atque fructifera arbore quæ præmature floret, atque albescente flosculo spectabilis est, desumit Salomó insignem Metaphoram in Ecclesiaste capite ultimo, adiectis aliis quibusdam verbis translaticijs tam obscuris & intricatis, vt non cuius sint explicabilia, & quæ Oedipo opus habeant coniectore, quibus tamen pro virili atque ingenij nostri tenuitate aliquid lucis adferre conabor. Toto autè hoc Capite desumpta ex rebus nouissimis, passimque obuiis collatione conmonefacit hominem officij sui, vtque in ætate iuuenili saluti suæ inuigilet, cohortatur, antequam ætas ingrauescat, & corpus senectutis incommodis opprimatur. Itaque Deum ante oculos constitui vult atque in eum mentem continenter defixam, nec vllò more committendum, vt in virescente ille in obliuionem deueniat, sed viget ætas atque adhuc in flore æui consistit omniàque membra suis officijs funguntur, Deum vitæ integritate ac moribus inculpatis demereri studeat, Eleganti autem periphrafi indicat, quo modo homo in ætate florida constitutus sensim deflorescat, atque vt Iob testatur, conteratur, & velut vmbra aut fumus euanescat, sic vt singulis momentis detriméta concipiat, atque in deterius rapiatur, omniùmque mēbrorū vsu & functione priuetur. Accessu enim annorū (nā singula mēbra Salomó persequitur) caligant oculi, aures obsurdescunt, lingua titubat & efficitur impedita, nares odorandi facultate destituuntur, tremūt manus, labascunt pedes, dorsum incuruescit, totaque corporis compages pedetentim dissoluitur. In hunc

autem

autem modum (vt auctoris verba enarrem) concionem suam prosequitur. *Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis:* hoc est, antequam te circumuallent senij incommoda & morbi, de quibus dices, *non mihi placent, antequam tenebrescant Sol & lumen & stellæ & Luna, reuertantur nubes post pluuiam,* hoc est, caligo & nebula oculorum cum lachrymosa lippitudine, *quando commorantur custodes domus,* hoc est, costarum propugnaculum quod interna viscera munit ac tuetur, *& nutabunt* seu vacillabunt *virii fortissimi,* hoc est, pedes qui corpus librant ac fulciunt. *& otiosi erunt molentes in minuto numero,* hoc est, cum edentulus eris, cibumque ægrè conficies mandibula: *& tenebrescent videntes,* hoc est, oculi, *& claudentur ostia in platea,* hoc est, via & meatus quo cibus in stomachum defertur in humilitate vocis molentes. *& consurgent ad vocem volucris. Et obsurdescent omnes filia carminis,* hoc est, aures quæ sonorum modulatione affici solent. *Excelsa quoque timebunt & formidabunt.* hoc est, cum pedes labant editiora loca non conscendent, vel aliquid ex alto delapsurum metuant *In via florebit Amygdalus, & impinguabitur locusta,* hoc est, pedes intumescunt ob debilem concoctionem: nam locustæ exporrectis pedibus saliant, quod senibus est denegatum. *Et dissipabitur Capparis, Antequam rumpatur funiculus argenteus, & vita aurea recurrat, & conteratur hydria super fontem & confringatur rota super cisternam & reuertetur puluis in terram vnde venit, & Spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.* Hæc partim Allegoria qua Salomon aliud dicit, aliud intelligit, partim Metaphora (qua verba commoditatis gratia transfert per similitudinem à propria significatione ad alienam extimulat hominem

Locus Sò
lomonis
Allegori-
cus.Caput Ec-
clesiasta
12. expli-
catum.

oscitatem suæque salutis negligentem, vt Opificis ac Creatoris sui memor sit, illumq; identidē ob oculos constituat, nec vnquā in obliuionem deuenire patiat-
 tur : atque id præcipuē in adolescētia atque ætate iu-
 uenili quæ minùs prouida, segniter saluti propriæ in-
 uigilat, suisque commodis prospicit. quod ipsum eò
 magis amplificat, q̄ successura sint deteriora, quibus
 id perfici non possit. Quocirca acriter stimulat mētes
 ignauas & fœcundas, vt ab ineunte ætate in Deū men-
 tem habeant erectam, antequam senium ingrauescat,
 & accelerari cōtingat dies malos ac tēpora, annosque
 plenos incommoditatis, molestiæ afflictionis. Nam
 silicernio ac capulari seni omnia sordescūt vitæ oble-
 ctamenta, voluptates, delicia, tripudia, cantilenæ, tri-
 sus, ioci, lepores, omniaq; fastidiūtur edulia, cupediæ,
 condimenta, bellaria, nec vllis rebus quamlibet sua-
 uibus afficiuntur, quibus fere iuuentus occupari ac
 detineri solet. Hanc autem occasionē redimēdæ salu-
 tis eò magis arripiendam prædicat, quòd in ætate de-
 crepita & inclinata animus vnà cum corpore flacce-
 scat, mens obnubiletur, in memoria, ratio, intellectus,
 omnesq; animæ facultates extinguantur, extincta luce,
 insitoq; naturæ lumine sopito. Etenim (vt ordine ac
 continuata serie Salomonis caput illustrē) senio con-
 fectis oculi cæcutiunt, ac præter caliginem lippitudi-
 ne vitiantur, vt Sol & Luna illis vix conspici possint.
 Tunc manus quarū in perficiēdo opere vtimur agili-
 tate ac ministerio tremulæ efficiuntur, atque ad opera
 manuaria inutiles. Tūc pectus anhelosum est, ac spiri-
 tus propter costas subsidētes ægrè ducitur. Tūc pedes
 qui corpus vt basis ac columnæ fulciunt, labant ac
 incuruescunt sic vt in ingressu scipionis adminiculo
 indigeāt. Tunc dentes qui cibum molūt ac cōficiunt,
 opera

operaque mandibularum alimenta conterunt, immi-
 nuti officio suo perfunguntur, vt edentulis assolet.
 Tunc visus imminuitur, atque oculi qui velut ex ca-
 uernulis atque animi fenestris prospectant, deficiunt
 & obscurantur, aut conuiuētibus ac collapsis parpe-
 bris earumque musculis minutim ac velut per nebulam
 vident, vt ij qui vix in platea obuium discernunt.
 Tunc fauces ægrè cibum deglutunt, oculo ob sic-
 citatem gulæ meatu ac tramite per quem alimenta in
 stomachum deferuntur, dentib. etiam inualidis, ex-
 sis, infirmis qui cibo elaborando atterendoque non
 gnauiter insistit. Tunc somnus tenuis est & exilis ob
 cerebri siccitatē, vt senex ad auiculæ sonitum exper-
 giscatur. Tunc offuscatur vox, & stridet ariditate ex-
 asperante vocalem arteriam, prorsusque ad cantillan-
 dum est inidonea. Tunc ad leuissimum strepitum ex-
 pauescit, totusque meticulosus ac pavidus semper ali-
 quid sibi imminere, ac è sublimi delapsurum metuit,
 sic vt non temere per compita, & plateas ingrediatur,
 nisi subinde respectet. Tūc florescit *AMYGDALVS*,
 hoc est, Caput albescit canicie sic, vt eminus conspici
 queat, quemadmodum Amygdalus arbor quæ candi-
 dos in summitate flores producit, ac lōgissimē se spe-
 ctandam exhibet. Tunc vox exilis erit, imminuta, ac
 stridula. Tunc leuissima quæque illi erunt oneri ita,
 vt ne muscam quidem perferat. Tunc peribit appeti-
 tus qui ferè Capparidis condimētō irritari solet, totum-
 que rerum carnalium desiderium abolebitur. Hæc
 aliæque incommoda homini obuētura commemorat
 Salomon, ingrauescente ætate ac deuexa, antequam
 mutua animi cōcordia ac cōfœderatio, qua hæc con-
 glutinata sunt, dissoluetur, & priusquam ex hoc cor-
 pore animum emigrare contingat in sedes illi desti-

*Amygda-
 li Meta-
 phora.*

natas. Quocirca homini has æruminas in mentem reuocat, quò in ætate florida ac virenti in Deum defixos habeat oculos, illique suam vitam, mores, ac studia approbare studeat. *Antequam* (vt concionem prosequitur) *rumpitur funiculus argenteus*: quo designat Spinalis dorsii medullam, quæ ex Cerebri substantia argenteo splendidoque colore producta (vt etiam in brutis animantibus conspicitur) à basi occipitis, hoc est, capitis parte postica vno productu per quatuor & triginta vertebrae (qui & spondyli dicuntur) ad os caudæ quod ad anum desinit, porrigitur. Cum autem istæ spinæ seu dorsii contextus cui costæ velut curvaturæ trabes adhærescunt, arque affixæ sunt, sit velut Carina, (nautæ *kjel* vocant) cui totius nauigij moles incumbit, tota vis, robur, fortitudo, munimentum humani opificij ac structuræ in spina eiusque medulla consistit, sic vt scitè Salomon homini imminere interitum pronunciet, quando illam conuelli vel rumpi, vel dissolui contingat, sub contracti argentei funiculi Metaphora, quod instante morte euenit. Cæterum quod sequitur, *Frangitur aut quassatur fons aureus*, ea figurata loquutione Cor vitæ fontem designat, à quo arteriarum riui (vt ab hepate venarum propagines) producuntur, qui & spiritus vitales, & rubicundum sanguinem secum deuehunt, membræque fouent & irrigant. Per Hydriam autem vel quæ conteritur iuxta fontem vel scaturiginem Renes intelligit & vesicam meatûsque vrinarios, qui ferè in senibus collapsi & in angustum contracti non præstant officium suum, sic vt accelerati interitus causam præbeant. Sequitur, *Et confringatur rota super Cisternam, vel conquassatur & corruet currus fractis rotis in foueam*. Quibus verbis denotat Caput quod ferè moribundis in

Spina dor
si carina
nauis a spon
dylis.

dis inclinari solet & in humeros deuolui. Est autem caput rotundum & globosum, quod vt rota versatilis quaquaversum mouetur dextrorsum, sinistrorsum, nunc in pronam, nunc in supinam partem, cui mouendi & sentiendi facultas attributa, ex eoque spiritus animales orti per corpus diffunduntur, ac motum sensumque nervis impertiunt: imminente autem morte Caput primum ferè labescit ac corruit (vt in oculis perspicui potest qui omnium primò moriuntur, aut mortis indicia proferunt) ac totum corpus in præceps rapit, fractisque omnibus membris, vt axe currus aut vehiculi, omnem corporis structuram in foueam deiicit. Hunc itaque subesse sensum Salomonis verbis, testantur subsequencia. *Nam tunc*, inquit, *pulsus in terram ex qua desumptus est, & Spiritus ad Deum qui dedit illum, reuertetur*. Cæterum vt ad Amygdalum regrediar, Iacob Patriarcha, cui post à videndo Deo Israël nomen inditum est, à socero Laban parum ciuilitate aut pro æquitate rei tractatus, miro vsus est astu ac stratagemate, subdolo quidem ac fraudulento, nisi industriam interpreteris atque ingenij dexteritatem, qua mercedem auaritiæ prætextu denegatam: atque hæreditatem fraude retentam ad se deriuaret, ratione Physica ad id perficiendum vsus: accepit enim virgas ex Amygdalo, Corylo, populo, castanea, easque decorticatas in alueo ac canali posuit ante ouium oculos, vt cum potum venirent, in earum conspectu conciperent, cum autem omnibus animantibus atque etiam fœminis formæ ac species rerum imaginatarum concipiuntur ex rebus obiectis, illæque fœtibus imprimuntur, factum est vt pedes fœtus ederent vermicolores ac variegatos, maculisque distinctos, sic vt Iacobus non penitentiam sortem sit con-

Gen. 30.

imaginatio conce-
ptu fugit.

sequutus.

sequutus. Cæterum extat in Bibliis insigne miracu-
Num. 16. lum de virga Aaronis Amygdali in morem spectabili
17. florum ac fructuum amœnitate germinante, qua
 Deus perfracto populo voluntatem suam testatam
 esse voluit, & palam facere omnibus, quem præfici
 velit diuinis ministeriis ac sacerdotis munere fungi:
 Absorptis itaque terræ hiatu, soloque dehiscente Da-
 than & Abyron vna cum primariis aliquot conspira-
 tioni contra Mosem & Aronem confociatis, qui se di-
 uinis rebus ingerere tentabant nullo Dei mandato
 aut vocatione, cæsis interim ex promiscua plebe ac
 gregaria multitudine quatuordecim millibus & se-
 ptingentis, demandauit Deus Mosi vt acciperet duo-
 decim virgas inscriptis singulis virgis Principum no-
 minibus inter quas erat Aaronis Leuiticæ tribus. Et
 posuit singulas Moses in tabernaculo testimonij: po-
 stridie ingressus Moses tabernaculum oraculi, vnde à
 Deo responsa peti solebant, inuenit germinasse fruti-
 cis in morem virgam Aaronis Leuiticæ familiæ, ac
 turgentibus gemmis flores emeruisse, qui foliis dila-
 tatis Amygdala protulerunt. proferens autem Moses
 virgas omnes de conspectu Domini, spectandas illas
 exhibuit vniuersis filiis Israël, qua re visa, acceperunt
 suam quisque virgam. Aaronis autem in signum re-
 bellionis in tabernaculum relata est: quo sedato so-
 pitoque murmure ac fremitu inconditæ multitudi-
 nis, ea virga exemplo sit, ne amplius contra Deum
 eiusque ministros insurgant. Historia hæc illustre do-
 cumentum omnibus exhibet, nempe vt nemo sibi
 vsurpet aut vendicet vllam functionem, aut vltro se
 illi ingerat, nisi Dei iussu & vocatione accitus vel
 etiam cõmuni consensu ac suffragio eorum quibus ea
 res per Dei Spiritum demandata est. quemadmodum
 Paulus

*Decumẽ-
 tiũ ex hi-
 storia Aa-
 ronis.*

Cap. 5

Paulus ad Hebræos testatur Christum non sibi arro-
 gasse eum honorem ac dignitatem, vt constitueretur
 Pontifex qui peccata abolet effuso suo sanguine, sed
 hac perfunctum legatione iussu Patris qui illum con-
 stituit perpetuum Sacerdotem secundum ordinem
 Melchisedech. Cui itaque virga, hoc est, regendi do-
 cendique munus commissum est, ac delegata functio
 propagandi Euangelij, ille se alacriter operi destinato
 accingat, suæque vocationi gnauiter insistat. Atqui vt
 Aaronis virga prius arida, virtute diuina virefcere in-
 cepit, ac præterea fructum salubrem proferre: ita quo-
 que par est vt ministri verbi Dei germina virtutum
 proferant, ac salutari doctrina illos, quorum cura iis
 demandata est, imbuant, vt fructus bonorum ope-
 rum per fidem in ipsis conspiciantur. Quod Chri-
 stus sedulo inculcauit Petro ter ab illo stipulatus
 amoris confessionem, & pascendi gregis diligentiam.
 Videtur autem mihi admodum appositè ac conue-
 nienter Nux Amygdalina posse statui vitæ Christi-
 anæ symbolum, in qua vt superius de Iuglande dixi-
 mus, aspera mitibus, amara dulcibus, dura molli-
 bus ac suauibus mista sunt, nam per ligneum durum-
 que putamen aduersitates, labores, ærumnæ, incom-
 moda designantur: per nucleum dulcedine imbu-
 tum suauitas & solatium, dolorumque fomentum
 & mitigatio.

*Amygda-
 lina nux
 vitæ Chri-
 stianæ sym-
 bolum.*

DE

DE PLATANO EIVSQUE NATURA,
à qua Similitudinem desumunt sacri scriptores.

CAP. XLIX.

PLATANVS arbor est externa atque aduentitia, umbrarum gratia ex Asia in Europam aduecta, sic vt Plinius testatur ad Morinos vsque Belgaru olim extremos Romani imperij tributarios esse delatam. Diffundit hæc arbor amplissimè ramos, cortice crasso, folio vitis aut Ricini, hoc est, eius stirpis quæ vulgò *Palma Christi* dicitur, ob folia in expansæ manus effigiè articulata, Catapotix maioris etiã nomine cognita, quòd semen cui inest vis purgatrix, pilulis quæ Græcis *Catapotia* dicuntur, ab orbiculari forma, sit inclusum. verùm Platanò, quàm huic frutici folia paulò minora sunt, lógo pendiculo, hoc est, petiolo quo foliũ aut fructus dependet, rubicundo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis atq; orbiculatis, scabris ac lanuginosis. Præbet hæc arbor, quòd patulis sit diffusa ramis, ac quaquauerfum exporrectis, scenas & umbracula, vt apud Belgas fagus, vulgò *Buecken*, laxatis ac deflexis expansisque in omnè partem cultoris industria ramis, eaque elegantius *Tilia* seu *Philyra* Belgis *Linden*, cuius apud Brabantos ramosa illa arboris propago, & natura & arte excultavmbra exhibet & exclusio Solis æstu opacum frigus adfert sic, vt subsidetes mirè afficiat frondosa concameratio, ac lassos læguidosque suauiter reficiat. Nò desunt qui cum *Tilia* hæc præbere commoda videant, ac salubri umbra astantes recreare, Platanum existiment, Alij fagum, quòd Virgilius cecinerit.

*Tityre tu patula recubans sub tegmine fagi
Siluestrem tenui Musam, meditaris auena.*

Verùm

Verùm magno errori inuoluti sunt, cùm illis nulla in foliis cum Platanò sit affinitas. Arcent quidem illæ arbores, vt Platanus, Solis ardorem, ac caput ob densam foliorum pompam ab æstu tuentur, sed non conspiciuntur ea species & forma foliorum in nostratibus arboribus, non emanat ex fronde ea suauitas & exspiratio quæ salubri halitu proximos afficiat. Est enim Platanus ea vi imbuta, vt venenata quæque arceat, ac Serpentes longe abigat adeo vt vespertilionibus hæc arbor aduersetur, nec facile sub ea nidulentur, eiusque umbram ferre sustineant.

Quocirca sacri scriptores hanc etiam narrationibus suis accommodant, ex eaque similitudines desumunt. Sic Sapientia sui commendatrix, atque in enarrandis propriis encomiis occupata, cõmemoratione excellentium arborũ, indicat se omni virtutum genere exornatam, ita, vt sibi adsit decus, honor, dignitas, amplitudo, sublimitas, fauor, gratia, venustas, quibus dotibus suos sectatores etiã illustrat. fatetur se frondescere ac fruticare, vt Platanum arborem speciosam, quæ irrigata aquarum affluètia augetur, atque incrementa suscipit. Arbor enim hæc impensè humore delectatur, ac sitibunda est adeo, vt vini irrigatione non respuat, quod ipsum factitasse Hortensiu Macrobius refert, quòd vinacior esset ac magis spectabilis. Vt autè Platanus ramos ac propagines longè lateque diffundit, ac tam gratã umbrã exhibet, vt Xerxes Persarum rex totos dies illa se oblectaret: Ita sapientia quæ ab Altissimo promanat, oēs qui eò cõfluunt, ac sub eius umbra se recondunt, suauissimo Diuinitatis afflatu fouet ac recreat, illorũ curam ac tutelã suscipit, illosque ab omni iniuria atque incommodo defendit. Sic orat Dauid, *Sub umbra alarum tuarum protege me.* Et Hieremias

*Platani
vis & na-
tura.*

Ecl. 24.

Li. Sãt. 3.

*Xerxes
plat. ni
umbra de
lectatus.*

Psal. 16.

*Es. 12.
6. 1.*

*Palma
Christi si-
ue Ricci-
mus her-
ba.*

Fagus.

Tilia.

Es. log. 1.

Toren. 4.

remias plorabundus quæritur se hoc solatio destitutum populi Iudaici personam sustinens. *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus, in umbra tua uiuimus in gentibus, hoc est, illius presidio fulti subsistemus & tuti erimus ab omni insultu. Cæterum cum sint in Palestina ac Syria totòque illo felicitis Arabiæ tractu amœnissimæ summæque proceritatis arbores ob soli ubertatem atque aëris temperiem, Propheta ex rebus obuiis ducta similitudine Regum atque Imperatorum magnatūque splendorem, magnificentiam, sublimitatem potentiam, maiestatem celsissimis arboribus. ut Cedris comparant. Et si qui aliis sunt paulò inferioris notæ Principes vel Satrapæ quorum non tanta est potentia, ut cum summis certare possint, aut cum illis paria facere: sed tamen in aliquo numero cæseri possint, & quibus obrigit non pœnitenda dominatio, non Cedro sublimes atque immensæ altitudinis arbori sed Abieti vel Platano aliisque minus proceris aut speciosis arboribus comparantur. Itaque Deus apud Ezechielem amœnissima utitur Metaphora in describenda amplitudine ac sublimitate Pharaonis quātòque utatur successu ac prosperitate quid incrementi florentissimo Regno accesserit, quos progressus acceperit, sic ut pronunciet nullum Regē illi parem, nec quemquam illius magnificentiam, adæquare: illum tamen ex tanto fastigio ac gloria minimo negotio deiectum iri, quemadmodum celsissimæ arbores securi deiici solent ac conuelli. Sic enim propheta narrationem profequitur, qua Deus superbo elatòque Regi, cui ut nunquam Deus in mentem venit, ira eius populo fuit infestus exitium minatur: *Factum est, inquit Ezechiel, uerbum Domini ad me: Fili hominis dic Pharaoni Aegyptiorum**

Magnas celsis arboribus comparantur.

Ezec. 13.

ptiorum Regi & populo eius, Cui nam assimilatus es in magnificentia tua? Ecce Assyrius Cedro similis est in Libano, pulcher ramis, frondibus umbrosus, tanta proceritate & altitudine ut inter condensas frondes sit cacumen eius. aquæ nutriuerunt eam. Abyssus seu terræ profunditas qua radices aluntur, in altum illam euexerunt, quūque extendisset ramos suos, hoc est, vires & potentiam assequutus esset Pharaonis dominatus, in ramis eius fecerunt nidos omnia uolantia cœli & sub frondibus eius genuerunt omnes bestię saltuum, & sub umbraculo illius habitabant plurimarum gentium cœtus. Quæ Metaphora indicat Pharaonis imperio multas nationes esse subditas, illique tributarias ac uestigales. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, in dilatione arbutorum suorū, hoc est, propagando imperio, ac dilatandis proferendisque finibus. Erat autem eius radix iuxta aquas multas, quæ affluenter illam irrigabant. Quibus uerbis designat opes illi accreuisse in immensum ob negotiatorum frequentiam, atque ultrò citròque commantium turbam. Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei, Abietes non adæquauerunt summitates eius, & Platani non sunt æquatæ illius frondibus. Quo indicat nullam prouinciam ei parem, nec Iudæam quæ sanctissima religione exornata est, nec ullas alias nationes quæ Dei cultum amplectuntur illi conferri posse. Ob rātam autem inquit, pulchritudinem & eminentiam æmulata sunt eam omnia ligna uoluptatis quæ sunt in paradiso Dei, hoc est, inuidia quadam & æmulacione moti sunt finitimi qui Deum colunt & uenerantur. Vrit enim aliquando pios felicitas & successus impiorum, ita, ut improborum prosperitas illos propemodum vacillare faciat, atque à studio rectitudi-

Locus Ezechielis explicatus.

Successus impiorum pios aliquando uir.

lis appareat, velut itineris eius comes, mox tamē maturans iter, ocyore ambitu vitur, ac transfiliendo se eripit à necessitate moræ, iustumque cursum perficit, ac Solem matutino tempore præcedens radiati splendore cælum illustrat. Huic syderi cum Rex Babylo- nius memoratur assimilis, successu rerum magnarum elatus, suæque fragilitatis oblitus diuinos honores sibi deferri passus est, oppressâque Dei religione, ac profligatis eius cultoribus pro numine coli voluit, cuius insolentiam ac superbiam, læsæque Maiesta- tis crimen indignè ferens Deus, illum ex sublimi imperij solio deturbauit, omnique gloria ac decore spoli- auit (quemadmodum angelum Satanæ qui Diuini- tatem affectabat, Deoque proximas sedes ambiebat) & ea ignominia affecit, vt etiam sepulturæ honor illi sit denegatus, illata etiamnum memorabili clade re- gno Babylo-nico, eiusque incolis, atque indigenis vni- que; prostratis. quæ ruina ac tam magnifici Regis in- teritus passim prouocauit populares & finitimos, qui eius pompam ac strepitum vel inuiti spectare ac vene- rari soliti sint, ad dicacitates, scommata, dicteria sic, vt mortuo cadaveri insultarent, quod opulentissimus Rex qui solo nutu omnes territabat, ex tanta sublimi- tate ac fastu in tam acerbâ ac seruilem conditione sit præcipitatus adeo, vt non sit inferendus sepulchro mo- re Regio, sed (vt Hieremias Ioachimo Regi Iudaico minatur) sepultura asini sit humanus. Quo indicat corpus, vt asini & equi, feris & alitibus palam obici- dum. Quo spectat illa Esaia Ironia & insultatio. *Omnes principes nationum dicent, Detracta est ad inferos superbia tua, hoc est, fastus, strepitus, magnificentia voluptates, deliciae deserunt: concidit cadaver tuum. Subter te sterne- tur tineæ, & operimentum tuum erunt vermes, hoc est, cor- pus*

Cap. 22.
Esaia 19.

Esaia lo-
cus expli-
catus.

pus demortui nullo erit oblitum vnguento aut aro- mate, vt Regibus assolet, quod à putredine corpus conseruetur: sed à lumbricis ac vermiculis arrodetur, vt infimo cuique cerdonum contingit. *Quomodo de cælo cecidisti Lucifer qui oriebaris mane ante coruscantem Auro- ram? Corruisti in terram qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam, supra astra Dei exaltabo sedem meam, & sededo in monte testimonij in lateribus Aquilonis, Tu verò in sepulchrum detractus es in profundum lacus.*

Ambitio
ruina ob-
noxia.

Quo denotat eum vita, opibus, potentia exutum, & morte absorptum, qui humanæ conditionis oblitus, se efferre supra humanam conditionem studuit. Deique honorem sibi vindicare. Quæ rerum vices documento sunt Regibus ac mortalium cuique, vt se contineant intra limites, ac meminerint eas esse vices rerum humanarum, vt minimo momento summa in imum aliquando deuoluantur, eoque magis si homo fastu ac superbia intumescat contra homines, & cristas erigat aduersus Deum. Sic Paulus in felicem ac funestum exitum denunciat homini illi sceleroso ac perditio qui effertur supra solium Dei, & se extollit supra omne quod dicitur Deus aut numen religiose colendum, & à quo cuiusque salus & incolumitas dependet, adeo vt in templo Dei sedeat ostentans seipsum pro Deo, & exercēs palam sæuitiam ac tyrannidem in sanctos qui volūt pie viuere in Christo Iesu: quem Deus suo tem- pore conficiet potenti spiritu oris sui, atque ementita falsaque Diuinitatis specie iactantē abolebit claritate aduentus sui, quod detegetur omnis impostura, & euanescent (multis obstupescantibus, qui eius fraudu- lentis prodigiis & portentis dementati erant) vt fumi- mus eius doctrina, & fucata fictaque religionis ac pieratis species.

2. Thef. 2.

EX FRUTICE, VIRGULTO, SURCVLO,
termite, malleolo, palmite, gemine, gemma qui & oculus in
arboribus ac plerisque aliis, desumptæ similitudines quibus
Propheta vaticinia illustrant. CAP. L.

Frutex.

FRUTEX appellatur quidquid ab radice
 multiplici caudice ac ramosum se pro-
 fert, sed quod ad iustam arboris proce-
 ritatem non assurgit. Virgultum est e ter-
 ra emergens fruticosa virgularum con-
 geries, quæ cõpluribus ramulis ac lignosis surculis cõ-
 stat, nec vt herba emoritur. Hæc aliquando excolitur
 vt arboreseat. Surculus est germẽ quod ex ramis sim-
 plex & indiuiduum oritur. qualis nobis in ramuscu-
 lorum summitate ad insitionis vsum accommodatur,
 Inte Belgæ vocant, quo efficitur, vt

Surculus.

Virg.

Geogr. 2.

*Aliena ex arbore germen**Includas : vdoque doces inolefcere libro.*

Est autem Surculus in arbore, velut succrescens sobo-
 les & propago, vt in familia nepotum & agnatorum
 successio. Vnde *Surculare*, hoc est, adnascentes arbo-
 ribus surculos adimere. Malicoli & palmites à farmẽ-
 tis, hoc est, prælongis vitis virgulis porriguntur, no-
 uellæ sunt vinee germinationes, inter quas sunt pampinarij,
 qui nihil aliud quàm pampinis ac foliorum
 pompis luxuriant. quibus nihil speres quam ostenta-
 menta stirpis : vt ficus Evangelica Christo detestata.
 Sunt enim stolones & inutilis fruticatio refecada fer-
 ro, igniquè destinanda. Qua Metaphora Christus im-
 pios atque improbos designat. Alij palmites fructua-
 rij sunt, à quibus insequente æstate fructus speratur.
 nam ineunte vere palmites concepto humore, velut
 animati, protuberare incipiunt, ac velut parituri extu-
 mescere,

Malicoli
Palmites.

Ioan. 5.

cere sic vt gemmæ in iis se proferre incipiant, Quod
 Cicero indicat, In vitibus primo vere existit tanquam
 ad articulos sarmentorũ ea quæ gẽma dicitur vel ocu-
 los, quod extumescat. Vnde *Gemmare* vites dicuntur
 ac turgescere in spem futuri fructus, Indicauit id
 etiam Virgilius,

*Gemma
vite quid.*

Eclog. 7.

*Iam venit æstas**Torrida, iam læto turgent in palmite gemmæ.*

Germen.

Germen est id quod ex ipsis arborum surculis pri-
 mo vere exit, ex quo mox folium producitur. Sic vere
 nouo germinare dicuntur arbores & pubescere. Ex
 qua re post ver aduentare æstatẽ coniciamus: vt etiam
 indicat Christus sumpta similitudine à ficu germinã-
 te ac proferẽte grossos suos, quæ Metaphora superius
 explicata est de ficu. Termes auulsus est ex arbore ra-
 mus foliis vestitus & fructibus onustus, præsertim
 ex Palma & Olea, de qua Paulus Apostolus similitu-
 dinẽ desumit cõtra illos qui fastu tumidi ac sanctimon-
 niæ specie inflati alios despiciunt, ac concipiunt de se
 opinionẽ quàm pro humana fragilitate maiorẽ. Hæc
 præfari visum est Lector cãdide, quo plus lucis adfer-
 ret plantarũ cognitio ex quibus concinnæ similitudi-
 nes & Metaphoræ desumuntur. neque enim solùm ex
 arboribus, herbis & fruticib. sacra historia Similitu-
 dines mutuatur, sed etiã ex earũ partibus & appendi-
 cibus, radice qua alimentũ alliciunt, trũco per quẽ dif-
 fundunt, cortice quo muniuntur ramis, fronde, foliis,
 flore quibus exornantur : fructu, semine quibus propa-
 gantur, Sic Esaias, vt rem aggrediar, cum de Chri-
 sto, eiusque ministerio vaticinatur, atque illum ocu-
 lis hominum spectandũ exhibet, describit tam salu-
 tarem summi patris legatũ nulla specie, nulla for-
 mæ dignitate fuisse, sed abiectum despiciatũ, ita, vt

Mat. 24.
Termes.

Rom. 11.

Cap. 53.
Ioan. 16.
Rom. 10.

Esaiæ lo-
cus expli.

nullus propemodum illo afficiatur, aut illum ut gratiosum hominem ac fauorabilem complectatur, Similem dicit Christum virgulto aut furculo qui emergit ex terra arida, ieiuna, squallenti que ac siticulosa sic, ut nullam spem pollicere posse videatur hominibus (nam coram Deo nihil illo sublimius) ut in ullam sublimitatem possit euehi, suamque propagare doctrinam, aut vlla ratione efficere ut aliquam spem de eo quicquam concipiat instaurandæ salutis, vel aliquid magni ab illo sperare, adeo ut cum multi abiecti hominis specie offenderentur, eò res deuertura videatur, ut vix decimus quisque fidem sit habiturus tam magnificis promissis eorum qui illum prædicant, ac restatum orbi volunt Christum esse Seruatorem, salutis que humanæ vindicem, & assertorem. Cum enim in eo nihil fuerit spectabile aut visenda specie (nisi deuicta morte, exhibito resurrectionis triumpho, ac consummato salutis humanæ mysterio) profecto non mirum cuiquam aut absurdum videbitur tam paucos amplecti eius professionem eiusque doctrinam arripere: cum vix dignum deputent in quem defigant oculos, ac spectare sustineant: & abiectior sit quam ut eius consuetudine ac familiaritate uti cupiant. Longum autem esset omnia persequi quæ in hoc Capite Esaias commemorat de propagatione regni Christi, propterea lectorem ad huius Prophetæ interpretes relego Hieronymum Rupertum Tuicésem, Adamum Saboudum recentiorem, & si qui alij in illustrandis Esaiæ vaticiniis fuerunt occupari. Omnium autem Christianorum interest locum huius Prophetæ accuratè eruere, in eoque identidem immorari, ac singula meditando excutere: quoniam in eo nobis proponuntur quibus maximè illustratur Christi & humilitas & gloria, & quid

quid nobis contulerit, quantaque passus sit, ut excussa seruitute ac tyrannide diaboli, in libertatem damnatos assereret. Reuocat nos ad Christi exemplum Paulus Apostolus rigidus Christianæ religionis assertor & propugnator, atque hortatur, ut ita simus affecti, sic animati, ut Christus Iesus, qui cum esset in forma Dei, non se rapinam arbitratus est, ut esset equalis Deo, sed seipsum exinaniuit, ut assumpta serui forma, factus sit homini similis, & in forma repertus ut homo, factus obediens usque ad mortem Crucis ignominiosam, quapropter Deus illum extulit in summam sublimitatem & donauit illi nomen quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu se flectat omne genus, cælestium, terrestrium, & inferorum, hoc est, nulla vis, nulla potestas tanta quæ non submittat se illius imperio. Sic Paulus ut etiam Esaias duplicem Christi naturam complexus est, humanam qua obnoxius fuit & expositus calamitatibus & miseriis hominum: & diuinam ob consequutum imperium, quo deuicta morte & diaboli tyrannide, extinctoque peccato, mortales omnes in libertatem asseruit, sic ut nemo non illi assurgat, nemo non caput inclinet, nemo non genua incuruet, ubi tam sacrosanctum Iesu nomen vel proferri vel inclamari audit. Cæterum ut in argumento suscepto progrediar, cum Esaias nusquam non Christi gloriam illustret, atque illius regnum, hoc est, Euangelicam professionem propagandam prædicet, Consolatur afflictos & mœrentes qui se destitutos omni præsidio existimant, ut concepta spe & fiducia in Deum metem erigant. Futurum enim indicat (assumpta Metaphora furculi vel fruticis) instauratum iri spiritale Dauidis regnum per Christum, omnisque pios qui se desertos credunt, propugnatorem habituros & vindicem, ex-

Philip. 2.

Pauli locus illustratus.

Matth. 21.

Cap. 11.

cussioque tyranni iugo, libertatem assequuturos, quod hoc vaticinio confirmat: *Egredietur*, inquit; *virga seu virgultum vel fureulus ex radice Iesse & flos subsequente fructu ex caudice eius. Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientie & intellectus; Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Quo indicat Christum omnibus donis cumulatissimum, quibus suos instruit ac locupletat. Eandem similitudinem paulo post repetit *In die illa radix Iesse*, quæ inclinatis rebus Iudaicis propemodum extincta videbatur, vt aridus truncus *instaurabitur & erigetur* ita vt omnes nationes tanquam in scopum oculos habituræ sicut defixos in Christum, qui stat erectusque est in signum ac velut vexillum populi, atque illum requirerent. eò se conferent, illum certatim gentes deprecabuntur. Cæterum ex radice quæ humorem è terra elicit, ac vitalem succum per ramos vndique diffundit, sumuntur in Bibliis similitudines perelegantes, quas partim rebus prosperis ac secundis prophetæ accommodant, atque vbi successum pollicetur Deus, vel etiam incrementa virtutum: partim rebus deploratis applicant, cum scilicet improbis extinctionem atque interitum denunciant. Sic Iob cum florere opibus & potentia, ac fruere rerum omnium affluentia, omnesque proceres illum passim honore prosequerentur, *Radix mea*, inquit, *erat humore perfusa.* Metaphora sumpta ab arboribus aqua salubri irrigatis, quæ non arescunt, sed florum & frondium pompa spectabiles sunt. *Et ros morabitur in messione mea.* Quo denotat omnia felicissime successisse, nec quid detrimenti aut iacturæ accessisse rebus suis. Cum

autem

autem radix fundamentum sit quo arbores fulciuntur & alimentum percipiunt, Deus apud Oseam pollicetur resipiscentibus atque iis qui illi fidunt, vberissima quæque, opesque stabiles & diurnas, *Ero*, inquit, *quasi ros Israël, & germinabit sicut rosa aut lilium & erumpet*, hoc est, dilatabit, diffundetque se *radix eius, & propagabunt se rami illius.* Quo designat non facile morituram illorum felicitatem, sed vt validas arbores, stabilem fore & diurnam. Salomon autem cum inanem atque euanidam impiorum spem indicat, qua frustrandi sunt votis suis, nec sunt consequuturi ea quæ animo conceperunt, *Desiderium*, inquit, *impij monumentum est pessimorum*, hoc est, ea cogitant ac meditantur quæ interitum adferunt: *Radix autem iustorum proficiet*, hoc est, pullulabit fructumque salutarem proferet. Vnde Sapientia radicatam se dicit, seu firmas defixisse radices, ac propagatam in populo honorifico, sic vt assurgat in immensum, vt Cedrus & Cupressus, hoc est, longè latèque diffundat virtutes suas, quibus sui studiosos obumbrat, ac saluberrimo halitu fouet ac recreat. E diuerso cum Deus interitum minatur improbis, ac confirmat non fore stabilem aut diurnam illorum potentiam, quantumuis illa vallata sit & munita, Radicem illorum eruendam pronunciat. Quo spectat illud Iobi, *Ego vidi fultum firma radice, & maledixi ac detestatus sum pulchritudinem eius.* Cui & illud consonat, *Cunctis diebus suis superbit impius, & numerus annorum & tyrannidis illius incertus est, Non ditabitur nec perseuerabit substantia eius, nec mittet in terram radicem suam*, hoc est, non erit diurnus: *ramos eius arefaciet flamma, & aufereur spiritus oris eius ab eo.* Hæc omnia indicant omnem fa-

stum.

Esaia locus illustratus.

Ex radice stirpium desumpta similitudines.

Cap. 29.

Cap. 14.

Prou. 12.

Eccl. 24.

Cap. 5.
Iob 15.

factum, strepitum, superbiam ad nihilum redigenda. Non mitiora denunciat Dauid homini scelerato ac nefario qui rebus fluxis ac caducis filius, innocentes opprimit. *Destruet te, inquit, Deus in aeternum, & euellet de tabernaculo, & radicem de terra uiuentium: Quo* indicat illum radicitus extirpandum, ac funditus eruentum, sublata omni spe propagandæ familiæ. nam extincta radice nulla amplius est posteritatis spes. Eadem Metaphora Christus vsus est, cum os obturat Phariseis, & discipulos libertate dicendi offensos placat, *Omnis plantatio quam non plantauit pater meus caelestis, eradicabitur. Quo* indicat, Omnem doctrinam aut institutionem vitæ quæ non innititur Christi solido fundamento, & quæ plus habet superstitionis, quàm veræ pietatis extirpandam. Solent ferè in nihilum redigi & aboleri quæ humanis cõciliis, nec adhibito Deo statuuntur, omniâque dissipari atque obsolescere, quæ non Scripturæ immobili autoritate fulciuntur, vel ad ostentationem & quæstum excogitata sunt. De Germine, hoc est, rudimento florecentis plantulæ ineunte vere, par est ratio. nam ex eo defumuntur similitudines vel in bonam, vel in deteriorem partem. *Sic vinea Domini exercituum Israël est, vt Esaias testatur, Et viri Iudæ germen eius delectabile. Rursus eodem Capite in deteriorem partem, Radix impiorum sicut fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet, hoc est, improbi perdentur, nec in vllam magnitudinem affurgent. Rursus cum idem propheta consolatur populum & pollicetur gratiam Seruatoris non defuturam, In illa die, inquit, erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis seu honorificus. Quo* ostendit plurimum ornatus ac dignitatis accessurum iis qui in fide persistunt ac salutem Christi fa-

sti fauore & munificentia consequuturos. Quò spectat illa exultatio qua sibi tacitè ac velut in sinu plaudat ac gratulatur homo pius, quod tot tantisque donis sit cumulatus. Sic enim omnia sua dona ac munera quibus affatim ornatus est, ad Deum cum gratiarum actione referens, *Gaudens, inquit, gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo quia induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsam ornata monilibus suis.* Sicut enim terra profert germen suum, & sicut ortus semen suum germinat: sic Dominus Deus germinare facit iustitiam & laudem coram vniuersis gentibus. Quibus verbis indicat se omni virtutum genere excultum, atque id Dei beneficio, cui vni debetur laus & gloria. Vt enim terra fertilis & fœcunda virentibus herbis exornata testatur Dei erga inferiora hæc munificentiam: ita iustitia, pax, tranquillitas, ac cæteræ virtutes quibus mentes humanæ exornatæ sunt, declarant summam Dei erga homines beneficentiam & amorem, sic vt meritò hæc Dei munera nos ad gratitudinem prouocare debeant.

Palmites vitis qui se longè latèque diffundunt, explicant, dilatant, atque vmbacula contra Solis æstum præbent, felicitatem, honorem, dignitatem, magnificentiam, decus amplitudinem, successum in Scriptura designant. Sic Dauid eleganti allegoria vitis & palmitis, Hebræorum res secundas commemorat, quas, calamitates postmodum sunt subsequutæ. Sic enim cum Deo sermocinatur, *Vineam de Aegypto transtulisti; Quo* designat populum Iudaicum, *ieicisti gentes, & plantasti eam;* hoc est, curam adhibuisti illis excolendis & instituendis. *Quæ vitis extendit palmites vsque ad mare, vsque ad flumina propagines suas,* hoc est, ex-

porrexit

porrexit imperij terminos. *Vt quid diripiisti septem eius, & vindemiant eam omnes qui hac iter faciunt?* hoc est, diripiant, conuellunt, lacerant, dilaniant potentiam populi Iudaici, quod destituti sint protectione tua, tuoque praesidio orbati. Idem argumentum tractat Esaias, à vinea ac palmitibus desumpta similitudine. Extat autem insignis locus apud Ezechielem exhibitus parabola Aenigmatica, qua declarat Deus producta in concionem Aquila praegrandi ac rapaci, qua Regem Babyloniam regno Israelitico inhiatorem designat, cui talia insignia attribui solent, ac vinea frondosa, multisque palmitibus exportecta, nihil stabile esse aut diuturnum nec temere hominum potentiam fidendum, esse enim Regum ac Principum foederum, amicitias, pacta, societates infidas, florentissima regna ruinae obnoxia, illa enim Deum dissipare & excindere, vt vineam foliorum ac frondium pompa luxuriantem: erigere autem humilia, abiecta, despiciata, Quod ipsum in postrema Capitis parte his verbis indicat, *Et scient omnia ligna vel arbores regionis*, hoc est, superbi, elati, sublimes, Reges, *quia ego Dominus humilio lignum sublime, & ex alto lignum humile, & succani feticque exarescere lignum viride & succulentum, ac frondere vt virentem arborem, lignum aridum. Ego Dominus loquutus sum & faciam.* Quo indicat erigere se humiles & despiciabiles, atque à sublimi deturbare atrogantes.

Luc. 1. Quod ipsum agnouit Diua Virgo, & cantico illustri testatum voluit omnibus, Deum clementia vti erga illos qui enim reuerentur: deicere autem illos & profligare qui animi fastu contra Deum & homines insolent, diuites famelicos pati, esurientes autem affatim saturare & implere bonis. Paulo post idem argumentum prosequitur Ezechiel variis modis, fulmi-

Cap. 19.
Ezech. 21.

nato

nato contra Ioaram, Eliachim, & Sedechiam periuurium & foedifragum. Sic enim primò illos suis depingit coloribus, & indolem illorum exprimit, *mali scilicet corui*, vt habet prouerbium, *malum ouum, Quare mater tua leona inter leones cubauit in medio leuiculorum nutritiuit catulos suos, & eduxit unum de leuiculis, & leo factus est, didicit praedam capere, homines deuorare, eo capto è gentibus non absque vulneribus, nec sine sanguine, ita vt victoria non fuerit incruenta. Mater frustrata sua expectatione & spe sumpsit alterum è leuiculis suis. Ioachimium scilicet, & leonem*, hoc est, tyrannum constituit eum, qui incedebat inter leones, & factus est leo, ac didicit praedam capere, atque homines deuorare, didicit viduas facere, ciuitates depopulari, atque in desertum redigere, qui etiam vincens ceteris abauit est ad Regem Babylonis. Quò autem magis exaggeret rei atrocitatem, atque amplificet Regis crudelitatem, quae etiam illi ab utero materno adfuit, repetit Capitis initium, vsus Metaphora Physica in hunc modum, *Mauer tua quasi vinea in sanguine tuo super aquas plantata est.* Quam Metaphoram & quae subsequuntur, nemo nisi Physicus & qui in re Medica sit exercitatus rectè interpretari poterit. Alludit enim ad infantis gestationem in utero. nam rubicundo ac sanguinolento sanguine foetus alitur, ac sensim incrementa capessit. itaque indicat matrem à qua crudelitatem sumpsit, mire foecundam esse, & sanguine in quo foetus voluitur, redundantem, vt vineam fertilem in locis irriguis: eoque euenit vt materno sanguine affluenter pascus & saginatus vires validas & robustas conceperit. Quod indicat, cum inquit: *Fructus eius & frondes eius creuerunt in aquis multis*, hoc est, humorum in utero abundantia. *Et facta sunt illi virga solida in septero dominantium.* Quo

Prouerb.
in impro-
bis.

Tyranni
descriptio.

Locus E-
zechielis
Physicus.

enutoi

designat

designat imperatoriam dignitatem & regalem pompam ac strepitum. *Et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.* Quo indicat illius potentiam ac magnitudinem longè exporrectam, & exaltatam staturam eius inter comantes frondes. Quo designat illum longe superasse magnificentia sua vicinos reges & Satrapas, ac latius propagasse ditionis terminos. *Cum autem in tanto regni fastu ac strepitu constitutus capisset alienari à Domino Deo suo, ipse vt speciosa ac diffusa vitis, auulsus est, & emarcuerunt atque arefactæ sunt virgæ arboris illius eaque vinea transplantata est in desertum loco arido & siticuloso.* Quo designat exilium & captiuitatem, in quam abductus est, ac priuatus honore dignitate, dominatione, magnificentia Regia, Quod iis verbis indicat, *Non est in ea* (nam persistit in vinea Metaphora) *virga fortis, nec sceptrum dominantium*, hoc est, nulla est imperij maiestas, nulla magnificentia, nulla autoritas quæ illum extra contemptum possint vindicare. Hactenus de palmitibus ac vitis propagine, à quibus Christus etiam similitudinem desumit, atque homines qui illi per fidem instrui sunt, ac bonorum operum fructum proferunt fructuosis palmitib. assimilat. Improbos verò omni ornati destitutos, nullòque fidei ac Charitatis succo imbutos, aridis & infrugiferis, qui vt inutiles frutices & sarmenta igni destinantur. Qua de re vberius in Capite de Vineæ, vbi Ioannis Euangelistæ locus explicatur. Cæterùm Rami qui multiplices ex caudice atq; arboris trunco, velut erectis brachiis se diffundunt, simili Metaphora vt palmires concionibus adhibentur, Designantur autem hæc voce robur, potentia, firmitas, incolumitas, decor, & ornatus familiæ, totiùsque posteritatis propagatio, ac soboles, denique consanguineorum affinium cognatorum,

4. Reg. 13
Hier. 52.
& 59.

Zedechias
in Babilo
nem abdu-
ctus.

Cap. 15.
Ex Ra-
mis Me-
saphora.

torum, nepotumque series. Sic Sapiens cum illi felicitatem ac florentes annos pollicetur qui Sapientiam amplectitur, *Radix sapientiæ, inquit, timere Deum,* *& rami eius longæui*, hoc est, in multos annos illi vita prorogabitur, & longum habiturus est æui decursum: Extat autem in signis apud Paulum Concio Metaphorica de ramis auulsis ex olea, & in illo-
rum locum aliis insitis. in qua solidis argumentis ac demonstrationibus Iudæos non ita excitos ac diffractos ostendit ac conuincit, vt sublata sit omnis recuperandæ salutis spes: sed illos denuo inferendos, si fidem amplectantur. *Si enim primitiæ, inquit, sanctæ, & conspersio sancta est. Si fermentum sanctum, oportet & totam massam statui sanctam, quæ fermento vndique imbuta est. Si radix sancta, & rami sancti erunt.* Si Abraham primus credentium pater fidem amplexus est, & illi imputatum est ad iustitiam: quid verat & nepotes ac postereros stirpis suæ authorem exprimere, ac fidem eandem amplecti, vt superius fultus à nobis explicatum? Ceterùm, vt comantes ac longius exporrecti rami aliquando felicitatem denotant, ac rebus lætis ac secundis adhiberi solent: ita nonnunquam illos reb. aduersis sacri Scriptores accommodant, eoque nomine calamitates obuerturas denunciant, nec improbos diuturna prosperitate vsuros quod huiusmodi verbis indicatur apud Iob, *Cunctis diebus suis superbit impius, sed nec ditabitur, nec perseverabit substantia eius, nec mittet in terra radicem suam, ramos eius arefaciet flamma*, hoc est, omnia cedent in deterius, & abolebuntur, & si videantur ad tempus florere improbi, suosque ramos diffundere, omnia tamen sublapso confestim dilabentur. Idipsum Sapiens obuerturum pronunciat generationi peruersæ, cum inquit, *Adulterina planta-*

Eccl. 1.

Rom. 11.

Pauli lo-
cus excus-
sus.

Rom. 4.

Gal. 3.

Iacob. 2.

Cap. 15.

Cap. 4.

itiones non dabunt radices altas, nec stabile fundamentum collocabunt. Et si rami tēpestiuē suōque tēpore germinauerint, infirmiter positi, à vento cōcutientur, suisque fedibus commouebuntur. *Confringentur enim rami inconsummati,* hoc est, imperfecti & qui nondum iustum robur ac firmitatem sunt consequuti, & *fructus illorum inutiles,* & *acerbi ad manducandum,* nec ad vilum vsum idonei. Quo indicat, vt ex orationis serie intelligi potest, nec progenitores, nec filios, nec nepotes vsui esse Reipublicæ, nec aliquid cōmoditatis aut subsidij adferre rebus humanis: quandoquidē vt concionem prosequitur, *Ex iniquis & nefariis progenitoribus prognati filij, testes sunt nequitia aduersus parentes.* In Ecclesiastico seu concionatore prorsus idem argumētum tractatur, quod instituitur contra adulteram quæ alteri quàm viro legitimo corporis sui vsum cōcessit, selēque mœcho subiecit, ac præbuit (vt Plautus ait) vsurariā. Quod crimen ita exaggerat vt primūm declaret illā publicitūs infamia notandam, & proles quas putat hæredes posse constitui, patri putatino, nullo honore, nullaque dignitate habendas. quibus etiam hoc incommodi atque infelicitatis accessurum pronūciat, vt huiusmodi proles non figant radices, nec rami carū fructum proferant, hoc est, non propagabitur vlla posteritatis, nec erit illis vlla sobolis spes. Cui sententiæ ista eius autoris consonet. *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices immūde super cacumen petrae,* siue in summa rubre se extendent. Quibus verbis indicat (vt Christus de femine concionatur quod incidit in loca aspera ac petricosa) illos impuros non posse radices figere, nec in vllam spē posteritatis emergere, sed mox vbi quid ex eorum stirpe exortū sit, emarcescere atque in nihilū redigi. Tale quiddā etiam Esaias exprimit, cum in-

Eccle. 23.
Ex adulterio prognati in sausti.
Eccle. 40.
Matt. 13.
Mar. 5.
Cap. 8.

quit,

quit, *Ante mēsē totus effloruit, & immaura perfectio germinauit. Et præsindētur ramisculi eius sulcibus, & quæ relicta fuerint, absindētur.* Qua Metaphora declarat impiis, omnia prosperè succedere ad tempus aliquod, accelerari iis annonam, mellē prematurè adesse, fructus prosperè maturefcere: verūm cum iam omnia maturuisse visa sunt, ac fructu fruituri videntur, segetes, rami, sarmēta, palmites, propagine excindūtur, hoc est, tota felicitas, successus, prosperitas corrui, ac vana spe illusi sperata vindemia, mēsisque desiderio, atque auidè expectata iam flauescēte legere frustrantur. Flos ex quo fructus speratur, gaudium est & amcēnitas seu blandimētū arborū, quod vernis mensib. oculos hominū oblectat, ac suauī odore nares reficit. Herba autem aliæ aliis tēporibus florescūt, nūc vere, nūc æstate, nūc autūno: nonnullę etiā hycme, vbi cælū clementius est, nec omnia gelu rigescūt. Indicatur non solūm in sacris literis, sed etiam apud alios scriptores, floris nomine quidquid præstanti excellentique specie est. Sic prima indoles, adolescētia, iuuetus, ætas florida & pubescēs, floris nomine designatur, tum etiā decor & species, venustas, pulchritudo, blandicies, ac pleraque alia sagacia in homine, & quæ cito euanescūt, nec stabilia sunt aut diuturna, licet ad tēpus spectatu grata ac peramcēna. In eodē significatu adhibētur concionib. foliū, herba, omnisque nitor & herbecens viriditas, tum scenum, stipula, ac pleraque alia quę citò languescunt, nec diu subsistūt. Sic Paulus doctrinam inanem, fucatam, adulterinam, infrugiferam, supersticiosam, noxiam, damnosam, ligno, sceno & stipulis comparat. Qui enim huiusmodi doctrina minus salutari imbuti sunt, nec solido fundamento innituntur, primum omnium ingruente tentationum procella la-

Metapho-
ra ex flo-
re.I. Cor. 3.
Pauli lo-
cus expri-
mitur.

bascent ac corruunt, nec prorsus in aduersitate subsistunt, vt nec arida nutrimenta ac fomites contra ignis vim. Ceterum floris nitor spectabilis in Scriptura passim accommodatur reb. caducis, fragilib. momentaneis, ruinosis. Sic Iob, *Homo natus de muliere repletur multis miseriis qui quasi flos egreditur*, hoc est, se expandit, se dilatat, sed conteritur, & fugit velut umbra. Cui illud *Psal. 102.* Dauidis affine est, *Homo sicut fœnũ, dies eius sicut flos agri sic efflorescit.* Quibus verbis indicat rem mox peritura qualibet speciosa sit, aspectuque amabili & gratiosa. Quo autem sua cuique fragilitas idẽdem ob oculos verteretur, atque ex aduerso verbi Dei vis & efficacia, *Cap. 40.* Esaiæ elata voce exclamandum præcipitur, *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia Spiritus Dei sufflauit in eo.* Verè fœnum est populus, exiccatum est fœnum, & cecidit flos. *Verbum Domini manet in æternum.* Quo palam facit omnem pompam, fastum, strepitum, splendorem, magnificentiam, denique quidquid in homine excellens est, & magnificum, seu externa seu interna spectes, scilicet, prudentiam, ac scientiæ coniunctam sapientiam, & si quid aliud humanæ menti insitum est, flatu Dei euanescere. Quapropter nemo rebus tam caducis & momentaneis inniti debet, aut illis fidere, sibi que inaniter harum rerum possessione blandiri, sed fulcire se verbo Dei quod stabile est, firmum, diuturnum, & mentes hominum solida ac salutari doctrina imbuit. Reuocant nos ad æternas has opes Petrus & *1. Pet. 1.* Iacobus Apostoli, ac sectanda præcipiunt non fluxa, non temporaria, non euanida, quæ tanquam flosculi ad Aquilonis flatum, aut Solis ardorem emoriuntur: sed cœlestia ad quæ, Christo duce, eiusque verbo perducit nos cõringit. Plures sunt eius generis apud *Proph*

phetas Metaphoræ, atque ex foliis floribusque desumptæ similitudines, quarum commemoratione ob oculos ponit mortalium res fragiles & caducas, prorsusque instabiles, quibus tantopere intumescunt homines. Sic Esaias fastum ac superbiam Ephraim, quorum nomine designat omnes iisdem vitiiis obnoxios, foliis ac floribus mox euanescentibus, ac defluis comparat. Sic enim illis interitum minatur: *Vt corona superbiæ, ebriis Ephraim & flori decidenti: Pedibus conculcatur corona superbiæ ebriarum Ephraim, & erit flos decidiuus exultationis eius, Et sicut fructus temporaneus & præcox.* Vt enim nec fructus nec præcocia poma diu subsistunt, ita nec illorum felicitas diuturnam prosperitatem est habitura. Naum quoque propheta declarat eadẽ similitudine nihil tam speciosum ac spectabile, nihil tam blandum & amabile, quod Deus non concutiat ac cõterat, vbi exarserit in nefarios atque improbos ira illius, sic vt flores & germina elatorum hominum discutiantur, hoc est, omnis illorum pompa, & splendor ad nihilum redigatur. quod iis verbis indicatur, *Infirmatus est Basan & Carmelus, & flos Libani languit.* hoc est, virtus, robur, potentia ruinosa est, omnis nitor, decor, species, venustas deflorescit ac deformata est. Floribus succedunt fructus & semina, de quibus quoniam similitudines desumuntur, hoc obiter indicandum. Semen duobus modis vt & fructum, vsurpatum in sacris literis, pro tribu atque illustri familia vel prosapia, pro sobole ac totius posteritatis propagine, pro successione hæreditaria, pro stirpe, genere, cognatione, quæ omnia pollicetur Deus in humanæ vitæ decursu optatum felicemque successum habitura, vbi qui mandatis eius obsequitur, atque morum integritati insistit. Quod indicat Dauid in *Psalmis, 36.*

Cap. 28.

Cap. 1.

Semen in
Bibliis
quid designat.

Psalm. 36.

cum inquit, *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum de-
relictum, nec semen eius quærens panem. Semen illius in bene-
dictione erit, & iusti hæreditabunt terram. Semen verò seu
generatio impiorum peribit.* Sic Elephas vnus disceptan-
tium cum Iob commendat Dei castigationem, eaque
sic erudiri hominem pronūciat, vt totum se commit-
tat eius arbitrio, eiúsque voluntati se subiiciat, quod
sciat se castigari vel ad emendationem, vel vt explore-
tur illius constantia, qua ratione consequitur homo,
vt omnia illi prosperè succedant, & accedat opima
benedictio, *Spectabis, inquit, multiplex semen tuum &
progeniem tuam, hoc est, proles, nepotes, & posteros, &
herbam terræ numerosam. Ingredieris in abundantia sepul-
chrorum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo, hoc est,
generosi hominis more & magnificè te efferri contin-
get comitante magna procerum multitudine.* Rursus
quoniã semen herbis ac arboribus inest, atque id si-
milem speciem producit, seque ex alia in aliam stir-
pem propagabat, Prophetæ quoque & isto in concio-
nibus illustrandis vtuntur. Designat autem Semen
succesum, vberem prouentum, annonã fructiferam,
benedictionem, beneficentiam, vberimos fructus. Ita
cum Deus apud Esaiam pollicetur felicitatem ac re-
rum omnium affluentiam iis qui illi fidunt, illiusque
mandatis insistant, *Dabitur, inquit, pluuia semini tuo ubi-
cunque seminaueris in terra, & panis frugum terræ erit vber-
rimus & pinguis. Pascetur in possessione tua agnus spatiosè,
& tauri tui & pulli asinorum qui operantur vel colunt ter-
ram, commistum smigna, hoc est, ordeum purumque pa-
bulum comedent, sicut in area ventilatum est, hoc est, ven-
tilabro vanòque accuratè expurgatum à paleis.* Qui-
bus verbis designat rem familiarem amplissimè au-
gendam, omniãque ex voto atque animi sententiã suc-
cel

Cap. 5.

Semen stir-
pium.Cap. 30.
Esaiæ lu-
cus excu-
sus.

cessura. De Fructu par est ratio. nam & herbarū arbo-
rumq; fructus in Bibliis designat vbertatem rerum,
abundantiam, fertilitatem, beatitudinem, prosperum
succesum, opera bona & mala, inopiã, annonæ carita-
tè & penuriam, iustitiã, vitæque integritatè, impietatè,
nequitia, mores improbos: quæ etiã frumenti ac fru-
gum nomine designantur. Sic Oseas cum ad optimã
frugè, ad decus, probitatè, iustitiã exhortetur homines
suæ salutis oblitos, qui rebus improbis assuescere cœ-
perunt, *Seminate vobis, inquit, iustitiã, & metite in ore mi-
sericordiæ, hoc est, Misericordia, clementia, bonitas vo-
bis cordi sit, & in ore versetur, innouate vobis nouale,
dum tempus inquirendi Dominum.* Quo suadet immutan-
dum vitæ institutum, quo possint vitam, mores, stu-
dium approbare Domino Deo. *Etenim hactenus, vt
Propheta inquit, arastis impietatem, iniquitatem messui-
stis, comedistis frugem mendacij.* Qua Metaphora indicat
nihil illos aliud quàm fraudes, lycophantias, perfidiã,
imposturas, dolos machinari, quibus innocètes oppri-
mūt. Quocirca monet vt excussis atque extirpatis vi-
tiosis fruticibus ac Zizaniis in exculto nouali puræ
mentis, probitatè, mansuetudinè, iustitiã, humanita-
tem inferant. Quod etiam apud Hieremiam accuratè
Dominus præcipit, *Nouate vobis nouale, & nolite serere
super spinas, hoc est, reddite corda vestra exculto opti-
ma semente integritatis, iustitiæ, innocentia, bonita-
tis, extirpatis spinis ac sentib. nequitia.* Hac enim ra-
tione omnia prosperrimè homini succedunt. Quod
Deus apud Esaiam palam testatur in signi consolatio-
ne: qua pij hominis mentem in spem ac fiduciam eri-
git consequendæ salutis. Sic enim securitatem rebus
afflictis ac desperatis denūciat, *Dicite iusto, quoniam
bene illi erit, quoniam fructum ad inuentionum seu manuum*

Fructus
stirpium
quid desig-
net.

Cap. 10.

Cap. 4.

Cap. 3.

suarum comedet. Quo illū cōmonefacit vt securo sit animo, bene speret, optimam spem concipiat: quoniam ingruente calamitate & afflictione famis aut belli, fruetur securè rebus quas sua manu, suoque labore à Deo Optimo maximo sit consequutus. *Impio verò*, vt idem ait, *malè erit, quoniam secundum opera manuum eius*

Fructus pro heredes.
Psal. 126.

Psal. 131.

rependetur illi. Cæterum Fructus pro sobole etiam & posteritate sumitur ac liberorum propagine. Quod munus David Deo acceptum refert, cum inquit, *Ecce hæreditas Domini filij merces fructus ventris.* Quo indicat prolium propagationem Dei donum esse. Rursus cum Deus sub Davidis nomine Christi regnum fore sempiternum pollicetur, *Iuravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Illuc producam & germinare faciam cornu David: paravi lucernam Christo meo. Inimicos eius induam confusione. Super ipsum autem effloret sanctificatio mea, vel diadema meum. Quibus verbis amplificat fortitudinem, decus, magnificentiam imperij, quod longè latèque sit propagandum, & sub Davidis typo Christi Seruatoris regnum spirituale, eiusque Ecclesiam, hoc est, cœtum fidelium, nunquam extinctum aut oppressum iri, nec vlla vnquam vetustate, vlla temporum iniuria abolendum: quamlibet sæuiant inimici, quantumuis doctrinæ Euangelicæ insultent, illamque lucem extinctam cupiant, atque omnes machinas ad illam opprimendam admovent. Quò spectat illud Christi de incōcussa fide, & inexpugnabili solidaque professione nominis eius, *Et porte inferi non præualebunt aduersus eam.*

Matt. 16.

Matt. 17.

Quisquis enim tam immobili ac tam firmo fundamento nititur, non est quòd metuat se ab illo posse dimoueri aut diuelli. Quod Christus etiã aliàs testatus est,

est, similitudine adducta ex viro prudente ac sagaci, qui ædificium suum construit non in fluida arena aut fundo palustri & vliginoso, sed in solido saxo, aut firma rupe, ne ingruentes tempestates, fulmina, tonitrua, imbres, venti, flumina & concursus aquarum totam molem conuulsam dissipent ac discutiant. *Qua* similitudine designat illum qui fidem solidam ac viuidam, non umbratilem amplexus est, eamque factis exprimit, in concusso infractoque animo subsistere aduersus imminentes tempestates quæ nullis non momentis homini Christiano impendent. *Quam* securitatem David etiam illi pollicetur qui Deo confidit, illiusque præsidio totum se committit, atque omnem suam spem ac fiduciam in Dei misericordia per fidem collocat. Hac enim ratione fit vt ab omni quatumuis exitiosa peste & periculis tutus sit, & securè subsistat, seu illa noctu, hoc est, tacitè & latenter ingruant, vel interdiu, hoc est, palàm & aperto Marte grafsentur. Quòd Altissimus, cui fides, vmbra alarum suarum illum munit, suaque protectione tutum præster.

Fiducia in Deum.

Psal. 91.

* * *

FINIS.

Mm

CAPITVM HVIVS OPE-
RIS INDEX.

- Cap. I. MPLISSIMOS reges ac sacratis-
simos vates herbarum cognitione ex-
cētē fuisse imbutos, desumpta ab iis tot
Metaphoræ ac parabolæ declarant, quæ
hic spectandæ exhibentur fol. 9
- 2 De conditione & natura Mandragoræ, quam à Lya sorore
eblandita est Rachel. 14
 - 3 De Manna cælitius delapsa, tum ea quæ Medicis in vsu
est. 20
 - 4 De Lactuca syluestri. 24
 - 5 De Olea, Oleastro, Oliua, oleo. 28
 - 6 De Rhamno, aculeato frutice. 33
 - 7 De Cucurbita syluestri vulgo Colloquintida. 35
 - 8 De Salice. 36
 - 9 De Saliunca. 37
 - 10 De herba Borith, quæ Medicis veteribus Struthion vo-
catur, Mauritanis, Arabibusque scriptoribus Condi-
si, cui affinis recentioribus vocata Saponaria, & her-
ba fullonia, quod vt smigma eluendis maculis adhiberi
soleat. 39
 - 11 De Cocco vermiculo Conchylion, Murice, Ostro, ac colore
purpurco. 42
 - 12 De Paliuro aculeata stirpe, cui sanguinarij comparantur
atque insidiosi, qui que ad inferenda damna prompti
sunt. 47
 - 13 De Gith quæ Græcè Melanthion, vulgo à nigrore Nigella
dicitur, Nardus ob odoris suauitatem, tum aliis stirpi-
bus desumpta comparatio. 50
 - 14 De Lentisco, quæ Græcè Schinos dicitur, & Ilice. 56
- 15 De

Index Capitum.

- 15 De Hyacintho, vestè que hyacinthina, vel à viola colore
Ianthina. 59
 - 16 De Carice, scirpo, iunco palustri, papyro. 62
 - 17 De Absynthio. 66
 - 18 De Carduis, Spinis, Vepribus, Tribulis, Rubis, Lappis, Sen-
tibus, & quibus hæc stirpes in Scriptura accommodari
solent, & quid designent. 70
 - 19 De Ficu, Carica, grosso. 73
 - 20 De palma arbore eiusque fructu, & quid in scriptura sacra
illis designetur. 76
 - 21 De Hebeno & aliis quibusdam exoticis quorum in scri-
ptura fit mentio. 78
 - 22 De Terebintho. 81
 - 23 De Myrica siue Tamarice, & Ericæ quæ vulgo à solitudi-
ne & loco arido Heyde vocatur, ex qua Belgæ exter-
gendis pavimentis scopas faciunt. 84
 - 24 De Resina. 86
 - 25 De vite seu vinea, cuius partes atque appendices, sarmen-
ta, palmites, malleoli, parapini, clauiculi, vel capreoli,
vua, racemus, botrus, acinus vinaceus, seu acinorum
granum. Et quàm appositè horum pleraque Conconi-
bus ac vaticiniis adhibentur. 90
 - 26 De Hysopo. 95
 - 27 De Arundine, quæ Græcis Calamus, eiusque differentiis:
de lino, stipula, quisquiliis, & plerisque aliis, ex quibus
Similitudines desumuntur. 96
 - 28 De Cucumere & plerisque aliis herbis quarum in Bibliis
fit mentio. 104
 - 29 De Iunipero. 105
 - 30 De Labrusca. 106
 - 31 De Mentha, Ruta, Anetho, Cumino, quæ Christus para-
bolis adhibet in insectanda Pharisæorum auaritia, &
fucata religionis sanctimonia. 108
- 32 De

Index Capitum.

32 De Sinapis vi & natura, cui fides & Dei verbum comparantur.	109
33 De hedera, quæ arboribus ac parietibus tenaci amplexu adheret.	110
34 De Moro arbore & fructu eius.	112
35 De Sycomoro & caprifigu.	115
36 De malo punico.	118
37 De citreo ac malo medico, limonibus & Aurangiis.	120
38 De Croco.	122
39 De Myrtho quæ apud omnes nationes nomē retinet, & de Myrtho syluestri.	124
40 De Pino.	128
41 De Buxo errore vulgari Palma dicta.	129
42 De Nuce.	134
43 De Pomis in genere, è quibus sacri vates similitudines desumunt.	136
44 De Quercu, & aliis glandiferis arboribus.	138
45 De rosa & ex illa desumptis Metaphoris.	139
46 De zizania & Lolio, aliisque herbis frugibus inimicis.	143
47 De Libanotide Coronaria, quæ vulgo Rosmarinus dicitur.	145
48 De Amygdalo arbore, cuius passim in sacris Bibliis fit mentio, & de qua desumitur insignis Metaphora seu collatio à Solomone Eccl. Cap. 12.	148
49 De Platano eiusque natura, à qua Similitudinem desumunt sacri scriptores.	158
50 Ex frutice, virgulto, surculo, termite, mallcolo, palmite germine, gemma, qui & oculus in arboribus, ac plerisque aliis desumptæ similitudines, quibus propheta vaticinia illustrant.	166

R E

RERVM ET MATERIARVM

HVIVS OPERIS

Index.

A

Ex		ARONIS Historia documentum 156 Abietis descriptio 130 Absynthio simile 64 Acrifolium 58 Adulterio cõparatur idololatria 47 ex adulterio prognati infauisti 151 Allegoria ex Myrtheto 126 Aloe 80 Aloe lignum ibid. Amarorem pulmentis qua ratione farina eximat 35 Ambitio ruina obnoxia 165 Amygdali amara vulpi noxia & quare 149 Amygdala amara quid præsentent ibid. Amygdala xelandis non denegata 148 Amygdali metaphora 153 Amygdalina nux vitæ Christianæ symbolum 157 Amygdalinum gummi 150 Amos locus, verum abduxit me Dominus Deus, &c. explicatus 117 Amos locus, Ostendit mihi Dominus Deus vnicum pomorum æstimatorum, &c. explicatus 137 Apocalypseos locus, Recesserunt uni-	mo tuo desiderata poma, &c. explicatus ibid. Apstemata maturat arundinis radix 97 Aqua nucum qua virtute 135 Aquæ Lustralis origo 146 Aquæ rosarum vis ibid. Arboris mali Punici descriptio 118 A rebus odoratis simile 32 Arundine mobilior proverbum 98 Arundinis radix esculenta 97 Asylum homicidarum Galaad 65
		B	
		Baccho hedera sacra, & cur 111 Baptismi effectus 25 in Belgas vuidos proverbum 36 Buxus color 130 Buxi natura 111 de Buxo rei gestæ narratio ibid.	
		C	
		Caltha flos luteus 123 Cannæ palustris 97 Carex graminosa fruticatio 62 Carice 73 Cerebrum vitæ imaginatio- causa 72 Christi	

Index.

Christi doctrina quid menti praeset	100	tum	151
Christi de Ioanne praconium	97	Ecclesiastici lacus, Ego quasi cedrus exaltata sum, &c. explicatus	141
de Christo prophetia	90	Effectus par verbo Dei & sinapi	109
Cichorium hepatis salubre	26	Effectus Baptismi	24
Citrus lignum Sethim	121	Effectus herbarum varij	10
Cynorhodus odoratus	130	Elephantum rubro colore efferuntur	114
Color Buxeus	140	Eryca, hejde	85
Colorum nomina ex Croco	123	Esaie locus, Arescent aquae à mari, &c. explicatus	65
Conceptum fingit imaginatio	155	Esaie locus, Ecce seruus meus quem elegi, explicatus	99
Christi Corporis symbolum in quem visum exhibitum	25	Esaie locus, Nobiles eius erunt abique regno, &c. explicatus	71
ex Croco colorum nomina	123	Esaie locus, Lateres ceciderunt, & collapsi sunt, &c. explicatus	116
Cucurbita	112	Esaie & Osee locus, Ostendam vobis quid faciurus sim vinea mea, &c. explicatus	71
Cumini vires & natura	51	Esaie metaphora, Latibitur deserta & inuisa, explicata	66

D

Dauidis locus, Adhuc pusillum & non erit peccator, &c. explicatus	162	Esaie locus, Nunc ergo vade, scribe hanc prophetiam super Buxum, &c. explicatus	170
Dauidis selectissima similitudines de salutari hominum pabulo	11	Esaie locus, Egredietur virga de radice Iesse, &c. explicatus	170
Dauidis locus, Deus repulisti nos, &c. illustratus	68	Esaie metaphora de regis Babylonis seuita, explicata	163
Dauidis locus, antequam spina vestra, &c. explicatus	34	Esaie locus, Omnes principes nationum dicent, explicatus	164
Damon se in monstra transformat.	72	Esaie metaphora, de messe, explicata	94
Descriptio arboris mali punici	118	Esaie locus, Multiplicabitur quae derelicta erat, &c. explicatus	81
Deus vi cogit, & blandimentis allicit	13	Esaie locus, De Virgulto aut surculo explicatus	168
Discrimen inter verbum Dei, & nugas hominum	102	Ezechielis caput 16. paraphrasticae enar	
Dissenteria granata acida apta	118		
Doctrina Christi quid menti praeset	100		

E

Eboris natura & ex eo simile	79
Ecclesiastici cap. 12. explicata	

Index.

enarratum	61	Herbarum cultores olim fuerunt etiam reges, & qui	1
Ezechielis locus, Factum est verbum Domini ad me, &c. explicatus	160	Heister oleo Myrthino vsa	124
Ezechielis locus, Mater tua quasi vinea, &c. phisicus	175	Hyacinthus gemma	29
		Hyacinthus herba	ibid.
		Hieremia locus, Peccatum Iuda scriptum, &c. explicatus	132

F

Ficus fructus duplex profert	73	Hieremia locus, Maledictus qui considit in homine, &c. explicatus	85
Ficus musitatae magnitudinis oblata Carolo quinto, Casari in zelandia	73	Hieremia locus, Nunquid solitudo factus sum Israel, &c. explicatus	88
Fiducia in Deum quo designatur ex flore metaphora	152	Hieremia locus, Nunquid Dominus non est in Sion, explicatus	87
Fructus pro haerede sumitur	157	Hieremiae locus, & si fures ades tuas inuasissent, explicatus	93
Fructus stirpium quid designet	155	Hieremiae loca diuersa explicantur	67
Frutex quid	166	Hieremia cap. 8. & 48. explicatum	92
in Futili prouerbum	142	Hieremia caput secundum explicatum	36

G

Galaad Leuitarum statio & homicidarum Asylum	88	Hysopi effectus	95
Gemma in vite quid	167	Hortici natura & vires	51
Gemmare quid	ibid.	Hortatio vt quisque suum ministerium exequatur	157
Germen quid	ibid.		
Grosi	73		
Gummi Amygdalium	150		
Gutta	80		

H

Harocrates silentij Deus	142	Imaginato conceptum fingit	155
Hebenus	78	Impiorum successus pios aliquando vrit	161
Hedera vino abstulit	112	in Improbos prouerbum	175
Hedera Baccho sacra & cur	111	Iobi locus capite octauo de humanae vite cursu, &c. explicatus	65
Hederae natura	110	Iobi locus, Scio enim. quod redemptor, &c. explicatus	133
Heide, erica	85	Iunci maritimi	63
Helias profugus	166		
Herbarum effectus varij	10		

Iunco

Index.

<i>Iunco scirpus affinis</i>	62	<i>Malleoli & palmites quid</i>	166
		<i>Malum medicum</i>	120
L			
L <i>Acedemoniorū institutum de silentio</i>	142	<i>Mandragora quæ species & quæ de Mandragora pomo Historia</i>	14
<i>Lachryma ex vitis sarmentis</i>	135	<i>Mandragora pomum blandimentum amoris</i>	17
<i>Lactuca Hebræis in vsu & quæ</i>	26	<i>Manna adulterina quæ a Matura sicu similit</i>	74
<i>Lactuca Sylvestris vera quæ</i>	27	<i>Melanthium acutiterium</i>	143
<i>Laurus Victorie sacra</i>	111	<i>Metaphora ex ramis</i>	149
<i>Leuitarum statio Galaad</i>	88	<i>Metaphora ex flore.</i>	152
<i>Lignum Aloes</i>	80	<i>Mily natura & vires</i>	52
<i>Loca diuersa Esaiæ explicata</i>	65	<i>Myrrha</i>	79
<i>Locus sapietie, Cū atas nostra, &c. explicatus</i>	140	<i>de Myritho Zachariæ visio quid designet</i>	126
<i>Locus Pauli de feno & stipulis explicatus</i>	152	<i>Myrthetum & ex eo allegoria</i>	126
<i>Locus Ezechielis, Factum est verbum Domini ad me, &c. explicatus</i>	160	<i>Myrthi descriptio</i>	124
<i>Locus Pauli, Si enim primitiæ, &c. explicatus</i>	150	<i>Myrthus Syluestris</i>	127
<i>Locus Solomonis, Memento Creatoris tui, &c. allegoricus explicatus</i>	151	<i>Nora quando edenda</i>	113
<i>Locus Mosi de vite Sodomorū, &c. explicatus</i>	93	<i>Morbi regy remedium</i>	143
<i>Locus Pauli, De Oleastri in Oleam insitione explicatus</i>	56	N	
<i>Locus Pauli. Qui cum esset in forma Dei, &c. explicatus.</i>	169	N <i>Natura & vires Cumini Hortet, tritici, mily & viciorū</i>	51-52
<i>Lolio vilitate prouerbium</i>	143	<i>Natura Terebinthi</i>	81
<i>Lolium frugibus noxium</i>	ibid.	<i>Nuces virides condite</i>	135
M			
<i>ex Machabeorum libris Historia</i>	114	<i>Nucis etymologia</i>	134
<i>Magnæ celsis arboribus comparantur</i>	160	<i>Nucis arboris descriptio</i>	ibid.
<i>Mala Citrea</i>	120	<i>Nucum aqua qua virtute</i>	135
		<i>Nusquam tuta fides</i>	49
		<i>Nux amygdalina vita Christiana symbolum</i>	157
		<i>Nux aduersitatis & prosperitatis symbolum</i>	155
		O	
<i>ex O</i> <i>Lea similitudines Olinarum vsus</i>	30		
<i>Oratio sacrificiū Christianum</i>	147		
			Origo

Index.

<i>Origo aquæ consecrata.</i>	146	<i>ex Ramis Metaphora</i>	149
<i>Osee locus, Ipsi respuunt ad deos extraneos, &c. explicatus.</i>	93	<i>Reges olim fuerunt herbarum cultores, & qui.</i>	9
<i>Osee locus, Tanquam vnas in deserto, &c. explicatus.</i>	75	<i>Resina quid.</i>	89
P			
P <i>Alma elata quid.</i>	75	<i>Resina terebinthina.</i>	81
<i>Palma victorie index.</i>	76	<i>Resina multa species.</i>	86
<i>Palma Christi herba.</i>	158	<i>Ricinus herba</i>	158
<i>Palmites & malleoli quid.</i>	166	<i>Rodoparmacum</i>	139
<i>Palmites quid designent.</i>	172	<i>Rosa cur mense affigatur.</i>	141
<i>ex Papyro scipiones.</i>	64	<i>Rosa silentij symbolum</i>	142
<i>Papyrus frutex.</i>	64	<i>Rosarum differentia</i>	139
<i>Phase quare institutum.</i>	25	<i>Rosæ vires</i>	149
<i>Phoenix herba.</i>	143	<i>Ruma oppressi quomodo tractandi</i>	29
<i>Platani vis & natura.</i>	159	<i>Ruscus</i>	127
<i>Platani umbra delectatus Xerxes. ibid.</i>		S	
<i>Poma præcocia quæ.</i>	136	S <i>Acramenta in quem vsus exhibitu</i>	24
<i>Poma serotina quæ.</i>	ibid.	<i>Sacra prophanis potiora</i>	12
<i>Potto consolidans ruina oppressos.</i>	30	<i>Semen stirpium quid designet</i>	155
<i>Propheta omnium rerum cognitione fuerunt instructi.</i>	12	<i>Semen in Bibliis quid designet</i>	154
<i>Proverbium in impiis.</i>	148	<i>Sycomori descriptio</i>	115
<i>Proverbium Plauti de Nuce.</i>	135	<i>Simile à vexillo erecto</i>	91
<i>Proverbium in scirpo nodum querere.</i>	63	<i>Simile à fructuantibus arboribus.</i>	35
<i>Pseudomyrtus.</i>	127	<i>Simile à sinapis cataplasmate</i>	109
Q			
Q <i>Visquilia & alia reiectamenta quid significent.</i>	100	<i>Simile à sinapi. vi ignita</i>	110
R			
<i>ex R</i> <i>Adice stirpium desumptæ similitudines</i>	170	<i>Simile à tritico & paleis</i>	102
		<i>Solida spectanda</i>	153
		<i>Solomon Herbarum fuit studiosus</i>	10
		<i>Spectra qui sibi obuersari fingunt</i>	72
		<i>Spina dorsi carina nauis assemilis.</i>	154
		<i>Spruyte</i>	172
		<i>Stacte</i>	80
		<i>Styrax</i>	ibid.
		<i>Surculare quid.</i>	166
		<i>Surculus quid</i>	166

T		X
T ermes quid	166	
T ypha palustris quid	96	X erxes delectatus umbra Pla-
T hus	80	tani
T riticæ natura & vires	52	
T yranni descriptio,	148 & 175	Z
V		
V erbo Dei & sinapi par effectus.	109	Z acharia visio quid designet
V iciorum natura & vires.	52	126
V ictoria Laurus sacra	111	Z edechias in Babylonem abductus
V irgultum quid	166	146
		Z izanorum nomine quid designetur.
		143

F. I. N. I. S.

DE GEMMIS

ALIQUOT, IIS PRÆ-
SERTIM QUARVM DIVVS
 Ioannes Apostolus in sua Apocalypsi
 meminit: De aliis quoque, quarum
 vsus hoc æui apud omnes percrebruit,
 Libri duo: Theologis non minùs uti-
 les quàm Philosophis, & omnino feli-
 cioribus ingeniis periuicundi, è non
 vulgaribus vtriusque philosophiæ ady-
 tis deprompti.

AVTHORE FRANCISCO
Ruco, Doctore Medico Insulano.

*AVTHORES IN HIS
libris citati.*

Aëtius	Ioannes Manardus
Albertus Magnus	Marbodeus poeta Gallus
Antonius Lodoicus	Marfilius Ficinus
Apuleius	Nicolaus Florentinus
Aristoteles	Numenius
Arnoldus à Villa noua	Paulus Ægineta
Auerrois	Petrus Aponensis
D. Augustinus	Petrus Crinitus
Aulus Gellius	Plato
Carolus Bouillus	Plotinus
C. Plinius	Rafes
Dioscorides	Solinus
Galenus	Theodoretus Cyrensis episcopus
Georgius Pictorius Vil- lingensis	Theophrastus
Halyabbas	Thomas Aquinas
Hermolaus	Vincentius in Speculo naturalis historiae.
Hieronymus Hungestus	
Jamblichus	

LI

LIBRI PRIMI
CAPITA.

1. <i>Lapidum & Gemma-
rum generationis caussa.</i>	3. <i>De ratione & causis
virium in Gemmis.</i>
2. <i>Quid sint, & vnde vim
fortiantur.</i>	

LIBRI SECVNDI PARS
prima, De Gemmis XIII. in D. Ioan.
Apocalypsi memoratis.

1. <i>De Iaspidis differentijs
& viribus.</i>	7. <i>De Chrysolitho.</i>
2. <i>De Sapphiro.</i>	8. <i>De Beryllo.</i>
3. <i>De Carchedonio.</i>	9. <i>De Topazio.</i>
4. <i>De Smaragdo.</i>	10. <i>De Chrysopraso.</i>
5. <i>De Sardonyche.</i>	11. <i>De Amethysto.</i>
6. <i>De Sordio.</i>	12. <i>De Hyacintho.</i>
	13. <i>De Margaritis.</i>

PARS II. DE CÆTERIS
aliquot Gemmis & lapidibus.

14. <i>De Carbunculis.</i>	18. <i>De Torcoide.</i>
15. <i>De Adamante.</i>	19. <i>De Corallio.</i>
16. <i>De Achate.</i>	20. <i>De Corneolo.</i>
17. <i>De Alefforio.</i>	21. <i>De Cyaneo.</i>

Nn 3

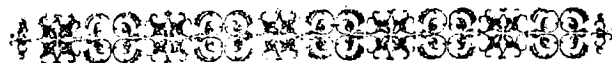
22. De Chelidonio.
23. De Aetite.
24. De Magnete.
25. De Hematite.

26. De Succino.
27. De fictitiarum à veris
Gemmis differentia.

His subiicitur.

PASCHASII BALDVINI CANONICI
Phalempinensis ad Franc. Rueum Epistola erudita: qua
super his duobus Ruei libris iudicium continetur primum:
deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deque earum
admiratione, vsu, abusu & viribus tractatur.

DE

DE GEMMARVM

ORTV, LIBER

PRIMVS.

De lapidum & Gemmarum generationis
causis diuersis.

CAPVT I.

VNMQVENVQVE lapidem ex altero
maximè duorū elementorum, terra scilicet
vel aqua, constari apud omnes rerum
naturalium peritos, tam in confesso est
atque naturali rationi peruium, vt nul-
lus, ni vel leberide cæcior, addubitarit. Porro qui lapi-
des non perspicui sunt, ex terrea crassiorēque quadam
substātia, humido tenaci persuasa, generationis mate-
riā mutuati sunt. Qui verò pellucidi visuntur, ex aqua
præsertim consistunt, cui subtilis quædam terrea nec
obscura materies immixta est, vt & in crystallo ac be-
ryllo glaciei speciem planè referentibus videre est.
Quanquā & hæc intelligi velim, nō quòd duo reliqua
rerum principia, ignem dico ac aërē, ab illorū mixtu-
ra separem. Apud principes nanq; philosophos, com-
plures conuenit, Omne mixtum ex quatuor elemen-
tis constare. Verū enimuerò ita quæ diximus accipien-
da sunt, vt alterum illorum, terram nimirū vel aquam,
in quouis lapide præcellere intelligas, etiāsi aliter Plo-
tinus sentire videri possit, de quo alibi fusiùs egimus.
Quòd autem ad effectricem vocatā causam attinet,

*Non per-
spicuum
lapidum
causae.*

*Pellucidarum
Gemma-
rum cau-
sae.*

*Lapidum
causa effi-
ciens du-
plex.*

duplicē eam vtriusque philosophiæ principes numerarunt : altera namque suprema , altera verò inferior. *Deus.* Princeps causa est Deus ipse Optimus Maximus , rerum omnium creator & seruator, in quo, cum quo, & per quem sunt omnia, & sine quo (diuo Ioanne Apostolo teste) nihil factum est. Quem & Aristoteles Ens entium , supremamque vocabat intelligentiam , asserens omne opus naturæ, opus esse intelligentiæ. Illum itaque Deum, vt omnium rerum creatorē, ita singulorum primariam & simpliciter necessariā causam, vt etiam lapillorum gemmarumque, Christiani omnes norunt. Quandoquidem sapientis est oraculum : *Qui simul creati omnia, quomodo.* *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul :* quod equidem bifariam interpretatum inuenio : Quibusdam quod dicitur simul, non ad creationis instans referentibus, verum ad instans propositi diuini, vt scilicet sit sensus, quod Dominus Deus decreuit ab æterno omnia creare.

Ita enim librum Diuo Augustino relatum, qui de mirabilibus sacre scripturæ inscribitur, habere reperio. Simul itaque Deus vniuersos lapides singulasque Gemmas creauit, dum videlicet vnica solaque sua voluntate multiformem quarumuis specierum ac indiuiduorum diuersitatem fieri voluit : in qua voluntate vnica simplicissimæque singula simul fecit, quæ ab eorum ortus principio per tempus dispēlare nō desistit. Quæuis & hinc accedere possit germanior forsan intellectus, cui philosophi complures & non obscuri, ipsa quoque ratio subscribunt: scilicet quod Deus omnia simul creauit, dum omnium formarum ac rerum futurarum rudimentum, principium ac seminarium quoddam materiæ primæ, ante generum, specierum atque indiuiduorum discretionem, infudit. Illa siquidem

dem materies, diuisionis adhuc & productionis expers moles erat quædam informis, omnium tamen formarum seminio ab ipso creatore perfusa: vnde tandem aliquando, & iis mediis quibus supremus opifex ab æterno præciscit & vult, perfecta rerum productio & fœtura extimularetur. Ideoque & hi admittunt omnia quidem simul esse creata, non autem simul esse facta. Confirmat & id sententiæ diuus ille Augustinus super Genesim, adserens, quod quæ à natura generantur, secundum rationes seminales in materia consistentes, producuntur: quod & multo copiosius disseruit tertio de Trinitate ca. 9. vt scilicet inaudias materiam in se habere, & quasi fouere cūctarum formarum rationes seminales sibi à primæua constitutione ingenitas insitãve: ex quibus tandem, agentis actionem, pro modo, expertis, educantur extimulenturque formæ naturales, elementorum commixtionem essentialiter consequentes, vt & hinc quæ in potentia materiæ tantummodo inerant verè, & (vt dicunt) in actum ab agentis actione producantur. Verum de his alibi fusius. Nunc verò hæc de principe illa causa & Gemmarum plasmatore sufficiant. Quæ tametsi cunctis sat esse queant: quia tamen pulchram, decorum atque vtile est homini haud vsquequaque indocto, nosse quibus secundis mediisque causis, vnde cuncta de quibus disceptatur, originem capeffunt, non pigebit hoc loci aliarum quoque inferiorum causarum commemorasse. hoc namque pacto fiet vt abfolutior de his nostra sit traditio. Quamquam enim Deus omnium sit causa immediata, quædam tamen solus, & citra alicuius coagentis admissionem, efficit: ideoque (vt aiunt Theologi) eorum causa est tota. Nonnunquam, sua liberalissima bonitate, cooperan-

Causæ inferiores secundæ, vel mediæ.

tes alias secum adfciscit affouétque cauffas, & hoc propter connexionem vniuersita tamen vt nulla alteri aduerfetur. Proinde (vt inquit Bonauentura libro fecundo, quaestione fecunda, circa finem) *quia diuina voluntas non cognoscitur, nec ipsa ab actione excludit operationem cauffae creatae: nec etiam ab earum cognitione humanam capacitatem arcet. Ideoque bonum & perutile est, sese exercere in cognitione cauffarum creatarum.* Ante hunc item multis feculis Pindarus afferuit, quòd quicquid intra se terra occultat, & vltra cœlum positum est, homo contemplatur. Nec id infructuosum putes: quoniam, diuo Paulo autore, inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Verum vnde digressi sumus, pedem referre libet. Prætermiſſis itaque nunc superioribus cauffis, in sequentium duorum capitum gratiam, non vulgarium philosophorum placita narraturi dicimus, quòd à primario illo omnium principio, inferior humiliórque Gemmarum cauffa dici potest, facultas cœlestis orbis moti, ab ipso Deo transfusa, pro ipsius orbis diuersarum partium varia positione, quam astrorū periti aspectum appellant. Porrò quid sit cœli orbium, planetarum, syderumve aspectus, situs siue configuratio, nò est huius instituti: quamobrem Mathematices peritis relinquo. Hoc vnū præfatus quòd pro variorum aspectuum ratione & materiei multiuiga præparatione diuersas in subiecta hæc corpora cœlum creditur transfundere virtutes. Qua de re philosophi illi propinquiores sensibilisque cauffas scrutati, cœlo ipsi extenso vim illam mineralem lapidificam tribuendam censuerunt, mediata vel immediata, vt dicunt, hoc est intercurrente alia cauffa vel non. Mediata quidem, quòd

quòd tametsi corpora cœlica loca non raro mutant, apparet tamen sedes eas lapidificas facultatem illam, semel ac efficacissimo cœli conatu conceptam tam contumaciter retinere, vt lapides per multum æuum gignendo, iam dictæ potentia fidem propalam testentur.

Hinc fieri arbitror quiddam mirabile & silētio minime premendum. Relatum mihi iampridem est à domina quadam fide digna, quòd Domina Heuerensis è Luxemburgorum illustri genere oriunda, duos habeat seruētq; hæreditarios Adamantes, qui alios crebrò, tanto natura miraculo, producāt, vt eos quicumque stas temporibus intueantur, συγγον, id est congenerem sibi prolem eniti, palam iudicēt. cuius cauffam, si quidem in nature tam raro opere nobis philosophari licebit, putauerim esse, quòd vis illa cœlestis parentibus tenaciter insinuata (quam adamantificam quis nominauerit) aërem circumfusum in aquam primum, congruamque substantiā, demum in Adamantem gemmam durauerit transformaueritque. Quod ne iusto plus admiraretur quispiā, autor est Theophrastus esse lapides qui pariant: nimirum quòd virtus illa cœlestis tenaci materia, vti præstruximus, semel transfusa subiectæ contumaciùs cohæret substantiæ: quæ videlicet quò vehementiorem cœli actionem experta est, eò pertinacius hanc retinere intelligitur.

Vicina autem & coniuncta seu instrumentalis lapidum cauffa duplex annumeratur. Velenim calidum quoddam est, (si ex elementis corpora substantialiter fieri statuamus:) aut caliditas, (si solas in mixtis qualitates asseruari sentiamus) in materia terrea persistens,

& hu

Adamantes sibi similes parere.

Instrumentalis Gemmarum cauffa.

& humidū tenax per terræ molis tenuissimas quasque partes diducens, digerensque: hac ratione singulorum elementorum, terræ præsertim & aquæ portiones tam aptè & ad amissim cōfundens atque conglutinans, sed & ab omni excrementosa fæce despumans, vt pro lapidis Gemmæve forma producenda materiam ipsam rectè præparet. Aut demum ea causa frigidum quoddam est, siue frigiditas, in aquea substantia terrestris & siccæ materiæ actionem perpessa consistens, sua constrictione (frigidi namque est constringere) omnem superabundantem humorem ad eò exprimens, vt etiam impediò induret, ad eòque tantum eius relinquat, quantum ad decentem partium connexionem sit necessarium, vt & hinc inuitandæ formæ materia disponatur excolaturque. Qua de re non diffitentur philosophi illi, quòd quamuis lapilli hi à frigido coaluerint, à calido tamen, citra alterius humoris appulsus, liquari contumaciter recusant: quòd videlicet tanta in illis humidi sicci que naturalis commixtio, germanitas & necessitudo, vt suo omni ex parte contrario affici renuant: nec non, nisi familiaris qualitatis illicio affecti, ad externæ qualitatis actionem conuiueant. Quanquam non deesse competentum habeamus qui duo tantum elementa recipiant: ac frigidum vt à natura, ita ab omni actione secludant, qui debile calidum Gemmarum causam constituunt: de quibus aliàs.

Quid

Quid sint, & vnde vim sortiantur, Gemmarum proprietates occultæ.

CAPVT II.

AUCTOR est Galenus non simplicium pharmacorum libro, quòd Gemmæ vires habeant partim secundum substantiæ totius proprietatem, partim secundum qualitates effectrices, hoc est manifestas: quas cum potentiis hic emanantibus ea medicinæ pars, quam Græci φαρμακευτικῶν, Latini medicamentariam appellant, in primis contemplatur. cuius considerationem præsens institutum non amplectitur. Porro substantiæ totius proprietatem philosophi vocant occultam, quòd substantia virium, quibus studeat illa munia absoluuntur, humanæ rationis fugiat captum: vt ne summis quidem viris illarum aliquam penitus assequi contigerit aliter quàm multo vsu. Nimirum quòd omnis proprietatis vera ex methodo cognitio colligenda sit, ab eius causis proximis eidentibusque quæ bifariam discriminatur: vel enim ex mixtionis modo, vel ab ipsius formæ specificæ ratione. Porro commixtionis modus miscibilium, mixtura & conglutinatione perficitur, quæ exactè peruestigari humana diligentia nequeat, vel eo maximè nomine quòd infinita sit illorum commiscèdorum proportio. Eius verò quæ speciè adfert formæ rationem, vel ideo imperscrutabilem intelligere est, quòd ipsam prodire autumant, partim quidem (vti præstruximus) ex potentia materiæ, formarum rudimentis seu seminis à primæua constitutione persusæ, partim autem

Cur virtus occultata dicatur.

Dna proprietatis causa.

(vt ma

(vt magnæ philosophorum illustrium turbæ placet) ab ideis in mente diuina cōsistentib. (quas diuus Augustinus primordiales vocat) id est, ab ipso Deo, hinc ab anima mundi (si Platonice cōsentimus) & aliis inferioris ordinis cælicis corporibus, in elementa primum influentibus: deinde & per ea media ad formam iam pridem infeminatam & ceu inchoatam (tanquam scilicet mentis alicuius & volūtatis diuinæ ministris) disponentibus: Cuius præparationis absolutam considerationem, humana etiam quantumuis diligēs aut sublimis sagacitas nō assequatur. Cum itaque reconditarum illarum facultatum causæ humano sensu nequeant prehendi, nemini dubium esse suspicor, quin omnibus peruium, quòd nulla illarum proprietatum rationabili, hoc est, per rationem humanam deducto inuentòque experimento, sed casuali duntaxat euentu comperta exploratàque dici possit: vel omnino aliquo reuelationis modo, vt per somnia nonnunquam legimus contigisse. Quo modo scitum est syluestris rosæ radicē aduersus canis rabidi morsum, aquæ pauorem omnisq; porus merum & graue fastidium adferentem, præstare. Matre scilicet, cuius filius in Lacedæmonia Hispaniæ finitima belligerans, morsus periclitabatur, per somnum (visa in fruteto illius radice sibi suauiter applaudēte) præmonita: quam & deinde qua potuit diligentia filio misit, ex lacte potandam, filium obsecrās vt religioni parens matri obsecūdaret biberētq;. Quo vnico simpliciq; remedio, miles ille præter omnem expectationē seruatus, occasionem præbuit cognoscendæ eius radicis occultæ contra illum affectum facultatis. Est igitur mixti latens occultæ proprietatis, facultas quædam per ea, vnde ipsum essentialiter cōsistit, insita: perq; priuatas operationes, multo

Quid
mixti re-
condita
proprie-
tas.

vfu

vfu periculòve solo, vel aliqua reuelatione, citra rationem cognita. Quòd demum mixtionis ac conglutinationis meminimus, illud obiter lucidioris doctrinæ gratia his quoque cōnectere libet (forsitan enim tantæ diuersitatis occasionem scisciteris ac libenter audias) quòd tam discrepatis mixturæ & coaptationis causam philosophi sunt arbitrati esse, vim quandam cœlestem subiectæ materiæ partes, varias licet, pro sua virtute permiscentem: adeoque vel vario huius permixtionis tenore, eam materiam ad nouam formam decenter apparētem, in quam tandem ad amussim dispositam & excultā mirificæ illæ transfunduntur virtutes, formas consequentes specificas. Porrò hac dicendi consequutione eò tandē deuenimus, vnde earum quæ in Gemmis sunt proprietatum facultatūque reconditarum causæ, quas antè præstruximus, nobis sese vltro ac præter expectationem diligētius perscrutandæ, ac in conspectū reuocandæ, insinuent. Celebris est itaq; philosophorum sententia, quòd omnis causarum turba ab vna eadēq; principe pendet, ducitur atque conseruatur: ad quā & propter quam, ceu ad communem omnium finem, causæ omnes sua munia tanquam communi quodam & insito consensu dirigunt: Deinde & omnia fieri desuper à summo bono, hoc est, Deo ipso: eadēque esse & optima & ordinatissima. Proinde nō irent inficias, Gemmas & earum virtutes à Domino Deo esse, eumque etiam solum cunctorum causam dici posse veram, alias autem causas improprie & ceu per analogiam nominari non diffiterētur. Verumtamen quanquam philosophis illis cognitum id & optimè perspectum esset, nihilo tamen magis conqueiuit mira infatigabilisq; illorū quiditas discēdi, & in suis operib. creatorē admirandi

Omnium
Causarū
vnica prin-
ceps.

RA

randi contemplandique desiderium. Quinimò in sito quodam cœlesti ardore vigoréque ad propinquiores rerum causas ceu videlicet primæ illi ac veræ vtcunque instrumentarias animorum suorū penè diuinam atque perspicacissimam sublimitatem intenderunt. Hinc itaque, cum bono, mentem, hoc est, primam sapientiam, quam & boni verbum illorum quidam nominant: & cum mente, intellectum, totum vtrumque mundum (intelligibilem dico & sensibilem) statuere sunt opinati. Quum verò bonum ipsum, mentem & intellectum vnum quid esse, ac vnica simplicissimâque substãtia persistere adstruunt, vnicum esse rerum omnium & singularum principium profitentur, semper omnibus adstans, cuncta fouens, viuificans, excitans, complens & roborans, De quo sacer ille Orpheus ita cecinit:

Cuncta fouens atque ipse ferens super omnia sese.

Hinc & diuinus ipse Plato diuino Sole collustratus ita in Sophista ait: *Animalia cuncta mortalia plantasque & quæcunque terra ex seminibus radicibusve nascuntur & quæcunque inanimata in terra consistunt, siue liquefieri possint siue non, nunquid ab alio quodam opifice fabricata quàm à Deo facta esse, cum prius non fuissent, dicimus? An multorum doctrinam sermonesque sectabimur dicentium ista, natura ipsa, gigni à causa quadam fortuita sine mente hac agente: vel cum ratione potius scientiæque diuina, quæ ab ipso Deo sit orta? Nos enim uero Christiana fide ac veritate edocti, primum hoc rerum omnium principium, singulari substantia, & tribus personis, conformi, simplicissimâque voluntate, vnitæ, maiestate, æqualitate, ac omnipotentia comprehendimus & veneramus, Patrémque vocamus, quem illi bonum simpliciter: Filium & verbū patris, nos mentē, primamq; sapien-*
tiam

tiam, illi. Spiritum quoque sanctum nos appellamus, quem illorum diuiniore boni intellectū & amorem nuncupât, vel animam cuncta viuificantē & animantem alij. De quo Plotinus libro de intellectu cap. 2. ita infit: *Quisnam est potissimum qui tradit, animo sapientiam? hic profectò necessario est intellectus (inquam) qui non aliàs quidem intellectus sit, aliàs verò expertus intelligentiæ: sed verus potius intellectus, qui hanc ob causam se ipso sit pulcher. Sed nunquid hoc velut primo, nobis est quiescendum, an potius super mentem quoque progrediendum? nempe mens ipsa nobis in altum progredientibus prior occurrat quàm principium omnium primum, quasi in ipsius boni vestibulo constituta, omnia in seipso nunciens & significans, velut quædam ipsius boni figura.* Deinde & eiusdem libri cap. 3. Eadem quoque (inquit) transferens ad vniuersum, in eo similiter perueniet ad intellectum, cognoscens eum effectorem reuera totiusque artificem. hactenus Plotinus. Porro in intellectu mundum quædam intelligibilem haberi voluerunt, hoc est omnium rerum, idearum plenitudinem, sed & in mente omnium iuxta & singularum creandarum, gignendarum ac producendarum, id est, futurarum rerum ideas, æterna, simplici congenæque substantia, solis relatiuis rationibus ab inuicem dispescitas, persistere, intellexerunt, Easdemque ideas principes esse rerum omnium causas arbitrari sunt, ab eisque ceu quosdam actus, pendere & esse animas omnes intellectuales, intelligentias, corpora, cœlestia, & quicquid in inferiori hoc mundo est vsquam. Proinde proximam creati mundi causam, item & cunctarum proprietatum, mēti & intellectui, hoc est verbo Dei & spiritui sancto detulerunt: quanquam ne ipsum quidem bonum ab hac creatione separarint, vt ex locis iam iam

Egregia
de Deo
Plotini
sententia.

citatis & aliis non raris philosophorum authoritatibus patere liquidò potest: quemadmodù sacras etiam literas legere est Deo patri per verbum & in spiritu sancto, tanquam vni principio mundi creationem tribuere. *Qui fecisti* (inquit Sapia) *omnia verbo tuo: & Pfaltes, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Verum enimvero omnibus exploratum velim, Ideas illas in mente diuina nihil esse ab ipsa Dei substantia & præscientia, id est, omnium præcognitione & voluntate æterna, discretum. Què, inquam, Deum certum est non tantum singulorù generum, verum etiam specierum ac indiuiduorum omnium exactissimam propriissimamque & constituere & ab æterno præscire substantiam, compositionem, formam ac vires tum proprias tum communes, & si quid præterea illis insit. Vt & hinc accipias diuinas illas Ideas cuiusvis speciei ac indiuidui principes esse causas: non modò quod sint, verum etiam cuiusque earum potestatis tam cõmunis quàm propriæ. Cui & id mihi pulchrè arridere videtur quod plerisque philosophis placere inuenio: Nèpe quòd virtutibus certis, id est, certam stabilèmq; rationem habentibus, non fortuitis, sed efficacibus, potentibus, indeficientibus, nihil frustra inuanùmque ex sese mouentibus, moueantur vires in rerum omnium natura consistentes, sed de his in alio nostro opere fusiùs ac sinceriùs diis fauentibus differemus. Porrò à mente ipsa & intellectu illorum plurimi volunt effusam creatamve animam vnã intellectualem, vniuerso orbi communem, quam idcirco mundi animã vocant. Eandemque sub mente illa mundi regina retriçe, toti mundo præesse, atque per eum totum diffundi: vt scilicet tanquam primæ illa causæ ministrans, cuncta per eam &

Idea quid sint.

Diuina Idea, id est, Deus ipse omnium rerum causa princeps.

De anima mundi secundum philosophos plerosque.

sub

sub eius imperio moueret, cogeret, foueret, moderaret, efficeret, primariæ illius causæ, Dei videlicet ipsius, præcepto parès obsecundansque. Quapropter & in animam illam mentem impressisse senserunt rerum omnium primarias principèsq; rationes seminales, tantum ab Ideis diuinis nobilitate distitas, quantum ignobiliori subiecto ad obsequiù infusæ hærent. Quas forsitan intellexerit quispiam rationem esse omnium producendarum rerum, ac mediorum, quibus Deus ipse eas producere ac proferre voluerit constitueritque cum facultate qua media illa promouere ipsa possit anima: si tamen similis quædam anima pio alioqui Christiano admitti debeat. Verùm philosophorum quorundam placita narramus, nõ approbamus. Illam præterea animam sentiunt per omnia in omnibus diffundi: & omnia menti obedientem, eique ministrantè promouere ac vegetare, vt & hinc non abs re dici possit instrumentum primum eorum quæ Deus ordinato communi que euentu, hoc est, secundum naturam efficit: qua de re hanc animã à mente & intellectu primam vitam nuncuparunt. Cui quoque mentem substantiam ac rationem: intellectum verò vt esset intellectualis, impertiuisse in literis fecerunt. Eam denique per omnia flatum spirare vitalem spiritalèmq; prodiderunt, dum suo scilicet spiritu per omnia penetràs omnia videt, tangit sentitque: & id quidè modo quodam suo, nostris sensibus longè impari, incognito & multis nominibus descriminato. quo denique vnico flatu spiritùque actu lucido, vi calido & omnis generationis fomite; ceu scilicet interioris vitæ quadam propagine, atque veriùs tanquam diuinæ virtutis vehiculo semper vbique pullurare animam illam vniuersalem mundi existimarunt: cum & forsitan in-

Spiritus mundi philosophis.

*Cūcta & à Deo & ad Deum
et omnia
creatura
sunt.
* sapien-
tissimum.
* Clemen-
tia pluri-
ma.*

tellegerunt sub Deo ipso, principium esse intrinsecum, quo formarum in materia rationes seminales ad sui scaturiginem promotionemque moueantur ac emergant. Sed hæc missa fiant. Discite nanque longius me fortassis euagatū vela ventis præmaturè concedere. Iam itaque quæ diximus paucis perstringentes addamus, Deum Opti.* Maxi.* omnipotentem, summum denique bonum, ac liberalissima sua bonitate, rebus cunctis pro sola sua voluntate, harmoniā, concentū ordinemque & à se & ad sese præstituisse: quem stabilem ac inconcussum eatenus esse vult, quatenus aliter non disponere decreuit. Harmonico præterea illo consensu, sibi omnium creatori ministrare voluit: primum quidem (quod ad hunc materialem inferiorumque mundum spectat) secundum philosophos illos, ipsam mundi animam ac eius spiritum: deinde cælum ipsum extensum orbibus, figuris, astris maximis, planetis, stellis & luminibus consistens. Illam itaque animam, hoc quoque cælum, principij causæque sub cælo formatarum generatarumque rerum & transfusarum proprietatum rationem quandam iniisse, ideo philosophi illi putarunt, quod ad mundi dispensationem, tamen non ex necessitate, vberissima tamen Dei bonitate, quadantenus admittuntur. Quod & Auicenna ipse in suis Metaphysicis sensisse videtur: *Quacumque (inquit) hic sunt, oportet præexistere in motibus & conceptionibus stellarum & orbium. Ab iis enim ipsa etiam elementa, nonnunquam & artes quædam, similiter & res artificiosa accidentalis saltem vel externa causse quandam sibi denominationem vendicant.* Placet itaque philosophis illis formam & ex ea vim occultam omnium mixtis esse, primū quidem ab Ideis illis diuinis, id est, à Deo ipso omnium creatore & plasmatore, ministrantibus

ministrantibus ei anima mundi (si Platonicis consentimus adferimusve) deinde & ipsis orbibus cælicisque corporibus, planetis, syderibus, figuris, luminibus, & si quid præterea cælo extenso similis rationis insit: post hæc & elementorum temperaturis cælicis influibus affectis, causis inquam preparantibus, & materiā ad nouam formā coaptantibus. Habet itaque (iuxta philosophorum illorum sensum) virtutes illæ reconditæ suam originem ab expressis specificis determinatisque formis, à cælo tamen materiali per vires preparatorias, in archetipo per Ideas ac formas exemplares quæ omnes causæ ad cuiusvis rei generationem absolutam (quod ad communem ordinatamque Dei constitutionem pertinet) conuenire illis videntur. Vnde tandem id esse verum commonstretur, quod iamiam dicebamus, quod Deus scilicet rebus omnibus pro libera sua voluntate, altissima ac præstabillissima bonitate, harmoniam, concentum & ordinem à se & ad sese quendam instituit, indeque rerum omnium cum prima causa, Deo ipso, sympathia, connexio, correspondentia consensuue, Diuinum de singulis decretum natura sequens, non ineptè statuatur: hoc est, ut omnes vires creaturis rebusque artificiosis insitas, à Deo ipso (qui omnium est actus primus, & actionis omnium principium creaturis impermiscibile) ministrantibus eis iam dictis causis, quæ ideo secundæ vocantur, pendere ac esse intelligas. Quo tamè pro libera & omnipotenti sua voluntate (omissis quâdoque iis quorum meminimus mediis ac ministris) immediatè ex se ipso ea facit quæ vult, quibus quoque miraculis nomen est. Cæterum ex his luce meridiana clariùs patere mihi persuasi, diuersos in rebus effectus pendere non solum à materiæ varia alteratione seu preparatio-

*Proprietas
sui occulta
rū causæ
vnde sint.*

*Effectus
varietas
est partim
ex materia
preparatione,
partim à
cælo.*

ne, sed à diuerso cœli afflatu, maximè autè à discrimi-
natisformis: discrimine, in quâ, non solùm speciè con-
sequente, sed & cuius indiuiduo proprio. Tamet si ma-
teriæ apparatus rebus gignendis ac perficiendis non
obscuri esse momenti certum sit. *Qua* ratione videre
est indiuidua eiusdem etiam specièi, alia aliis etiã esse
clariora, vel viribus ignobiliora, pro videlicet symme-
tria, puritate vel cõfusione eorũ substãtiæ. Nemini nã
que rerum naturalium gnaro dubiũ esse suspicor, cœ-
licos influxus impediri posse vel omnino minui pro-
pter ineptitudinem materierum in quas suas exerce-
rent potentias. Cui & illud subscribit Virgilianum:

*Ignæus est ollis vigor & cœlestis origo,
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.*

*Democri-
ti egregia
sententia.*

Cui etiã pulchrè & id Platonicũ adstipulatur, secũ-
dum merita materiæ infunduntur vires cœlestes. Proinde
ex cũctis his diuinioribus meditatatis, multis nomi-
nibus claret Democriti illius extollèda multũ senten-
tia, qua diis, id est diuinis virtutibus omnia esse plena,
constanter asseuerabat. Is quidè cœlestium vires cũ in
ferioris huius mundi generum, specierum ac indiui-
duorũ naturis ac proprietatibus conferens, sed &
eorum cum superioribus, maximè verò cũ bono ipso,
connexionem perpendens, à summo ipso bono singu-
la & esse, & propriorum muniõrum exercendorum
potestatem adipisci doctus, in iis ipsis Dei vires adeo-
que Deum ipsum clarere cernebat. Quas virtutes non
nulli diuinas illices vel idcirco appellarũt, quòd con-
templantium animos ad Deum alliciãt tam insignem
opificem, vel quòd potentiæ illæ diuinæ omnem in
omnibus promoueant functionem, quod & Ouid.
præfensisse videtur hoc carmine.

Est

*Est Deus in nobis agitante calefcimus illo,
Impetus hic sacra semina mentis habet.*

Porro, nescio quo tandem suggerente Mercurio, à
proposito scopo dilapsus quodammodo forsitan vi-
debor: præstat itaque eò recurrere vnde discessi. In-
choatam tamen iam dudum hanc disputationem in
medium communèque theatrum adductam prius li-
bet absolvere. *Quædã* enim digitulo tantũ tetigimus
quæ dilucidiori enodatione egerè fortassis videbun-
tur, quã sic accipias velim. Vulgata multum est Aristo-
telis sententia quod necesse sit mundum hunc conti-
guum esse superioribus lationibus, hoc est cœlo ex-
tenso, vt inde vis omnis illius gubernetur, vt & hinc
plurimis creditum conspiciam quòd cœlum omnium
gignendorum sit causa effectiua. *Quapropter* vt pro
philosophorum celeberrimorum tantum nõ diuinis
meditatis rem hãc omnè explicemus operæ precium
facturus videbor, si his quoque adiiciã duplex philo-
sophis sublimioribus esse cœlum, primarium videli-
cet & princeps, cœlum cœlorum, quod & spirituale à
quibusdam nũcupatur: idemque illis esse intelligitur
atque anima illa mundi, quæ ascita sibi quadam sim-
plici plurimũ, sed congenèa consentaneãve substãtia,
spiritus euadit per omnia diffusibilis, omnium post
Deum ipsum & ab eo functionum primarium mini-
sterium. Neque desunt qui syncerius existimant cœ-
lum illud esse in mente diuina ceu omniũ rerum pro-
totypum: quanquam & intelligentias quasdam esse
creatas cœlo extenso mouendo atque dirigendo non
infiçiẽtur. *Quod* & diuus ille Augustinus sentire vi-
detur super Genesim dicens, quòd Deus sic mundum
ordinauit, vt spiritum omni creaturæ præficeret.

Cui etiam subscribere videtur Bonauentura lib. 2.

*Cœli du-
plex.*

Sent. distinct. 14. 2, Art. 3. his verbis : *Sicut congruum est angelos deputari ad ministerium hominum, sic etiam congruum est ipsos deputari ad motum & regimen cælorum, cum in hoc ministrent homini viator & diuinæ subseruiant maiestati. Et hæc positio est magistrorum tam in theologia quam in philosophia: quia concors pietati & fidei rationi plurimum esse videtur.* Hæc ille. Alterum cælum velut prioris

Cæli al-
terum.

umbraam quandam & instrumentum statuunt, & in eo sphaeras situ disponi pro earum excellentia naturis & viribus senserunt. Quas omnes & vicissim singulas ad primam communemque mundi illam animam, verius autem ad spirituales illam intelligentiam : & hinc ad Deum ipsum, ineffabili quodam ac obsequentissimo consensu conspirare sunt arbitrari. Item signa planetas, sydera, & quicquid præterea in cælo hoc extenso constitutum est, vti superioribus seruire, ita inferioribus & submissis potentias suas transfundere, vt & hinc sub terra quædam quasi cælica gigni cernere sit: dum videlicet corpora illa cælestia propriis lumine radiis ac viribus, id est afflatibus, materiam formarum avidissimam dispumant contemperantque, in ea seminariam introducendæ formæ rationem ad sui propagationem extimulant, atque ad formæ susceptionem psalmatori ritè præparant. Sicuti nanque hæc illa, virtute præcellunt, nobilitate ac situ: ita & in inferiora vires suas, ipsa transfundere superiora præstabilioraque vniuersi ordo percipere videtur, & benignitas creatoris voluisse perspicitur. Nimirum vt qua ratione est moués aliquod non mobile, similiter & alterans sit quoddam non alterabile, iisdem dico qualitatibus. Neque enim quoddam varios afflant influxus, est (vt plerique putarunt) quod qualitatis diuersæ participes sint

sint, sed quod illa viribus à creatore donata sint multi iugis. Cum namque instituta sint incorruptibilia illa cælestia vt vrgerent, regant, & sub creatore tueantur adserantque infima hæc, multimodæ transmutationi obnoxia, æquum fuit vt multiformes eis impartirentur virtutes, quibus scilicet iuuent extimulentque subiectæ naturæ vim: nõ profectò vt sibi simile quicquam producant, sed vt Deo pareant atque subministrant. Quod reuera præstare cælica corpora philosophari putarunt cum vi luminis, tum virtutibus propriis speciem totam consequentibus, per radios lumemque in inferiora hæc demissis. Deum scilicet cælicorum corporum radij ad terram (quæ seu punctum ac centrum ad cæli ambitum & capacitatem existimatur) transmissi, assumpta etiamnum forsitan quadam tenuiori & sibi consentanea elementorū, per quæ penetrant, substantia, arctantur: proindeque densiores effecti & potentiores, materiam ritè & ad portionem æquant coaptantque, & præinfusas in eam seminales rationes ad actum inuitant, donec ad formam tandem materia illa ad amissim, hoc est pro diuinæ ideæ ratione, disponatur, vt & hinc non paucis sensualibus philosophis (vt præscripsimus) visum sit atque receptum, cælum illud extensum cunctorū quæ hoc in inferiori mundo generantur causam esse effectricem: quod tam rationi profectò alienum est, quàm si instrumentum non autem artificis intelligentiam, operis alicuius formam artificialem efficere putarent. Quamobrè vt cælica illa corpora ministratoriæ, vel si maius instrumentariæ, causæ speciem quandam à Deo iniisse eorum quæ stata naturæ consuetudine producuntur, primoribus illis & ferè diuinis philosophis indicentur, nunquam tamen veræ, hoc est creatricis aut

plasmaticis causæ rationem illis concesserint.

Cæterum pro Christiana nostra veraque philosophia hoc loci non pigebit subnectere verba diui illius Augustini, summi profecto & diuini philosophi & doctoris nomen meriti, quibus Deum formarum omnium specificarum & proprietatum singularum autorem esse & causam veram principemque propalam testatur. *Inuisibilem* (inquit) *seminum creator, ipse creator est omnium rerum, quoniam quæcunque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex oculis seminibus accipiunt progrediendi primordia: & incrementa debita magnitudinis, distinctionemque formarum ab originalibus tanquam regulis sumunt.* Et mox subdit: *itaque Apostolus Paulus discernens interius Deum creatorem atque formantem, ab operibus creaturæ quæ admoventur extrinsecus, & de agricultura similitudinem assumens, ait: Ego plantavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit.* Hactenus Augustinus. Atqui pro huius capitis suprema manu subnectendum duximus, quod proprietatis effectus bifaria discriminatur: aut namque utilis est, aut nocuus. Utilis censetur quo homini quippiam inuitatur adferturue emolumentum, vt vetbi gratia/eius functiones aut vires cõseruet, vegetet, roboret, reparet, absoluat, & ab internectione vindicet: Vel etiam ad meliorem facilioremq; vitam quicquam adferat utilitatis. Nocuus autẽ huic ex diametro contrarius iudicatur. Deinde utilis inutilisve dicitur proprietas vel toti corpori, vel priuatim cuidã parti. Toti siquidem corpori venenato, singulis item sigillatim eius particulis, theriaca ex vsu est. Speciatim verò Hyacinthus, Granatus, Margaritæ, Aurum, cor sedesque virtutum: Corallium autem & Achates stomachum & ventrem solantur, & à noxiis caussis afferunt. Simili modo Napelli vis deleteria toti iuxta ac singulis quibus

Proprietatis utilis effectus.

quibusque partibus inimica cognoscitur. Cæterum proprietatum quæ ab aduersis defendunt, quædam hoc moliantur noxium, ad se primum quidem conuellendo, deinde immutando. *Qua* ratione Amethystus vmbilico admotus vini vaporem cum primis allicit, & Scammonium bilem reuellit. Alia verò quod flagitiosum est deturbant, ac tandem propellant, veluti iam dictæ theriacæ cum aliis medicamentis aduersus venena valentissimi contingit, quod & Smaragdo, lapidi Cyaneo & aliis nonnullis familiare esse perpetuo euentu conspicitur. Alia denique præsentem esse vel imminuere causam aduersam certo indicio commonstrant, vt Electro atque Adamanti coram toxico madere contingit & Torchois vel findi vel omnino ruinam aut maculam quandam efferre dicitur appetente periculo. Eorum rursus quæ viribus occultis nituntur, quædam ad actionem corporis extimulatione egent, quemadmodum pleraque pharmaca in actum (vt physicis vulgatum sermonem vsurpemus) reduci necessum est, priusquã ad opus proprium emergant. Alia verò citra omnẽ a corpore immutationem propria munia exercent quibus exercendis sola debita applicatione opus est, quod scilicet vires suas actu, vel habitu saltem solam accidẽtalem potentiam constituyente nata sunt: ideoque sola egent conuenienti ad obiectum adnotatione. Vtque impediens nullum ad sit *Qua* de causa Corallium etiam si stomacho diutius adhæreat, nihil a corpore detrimenti admittit: pariter nec Sapphirus anthracem sanando vires vel tantillo perdit, quanquam & id ei quidam falsò adscribant.

De

CAPVT III.

COGNATIONEM certè non obscuram ea quæ huic capiti inferenda sunt, cum iis quæ nouissimè differuimus habere videntur. vtriusque enim capitis idem ferè obiectum, eadem penè ratio, idem propemodum argumentum, vt & hîc quoque bonam eorum quæ præstruximus partem adiectam intelligi velim: quam & adiecissim profectò nisi prolixitatis nimix καὶ ἁυθλογίας, id est, repetitionis accersi metus fuisset. Institutum itaque adgressi dicimus præclaras multum in Gemmis excellere virtutes. Ideoque & in magna illas antiquitus fuisse maiestate tam conspicuum est, vt eum nihilo consultius facturum existimem, qui illarum dignitatem multis encomiis commendare niteretur, quam qui solis lumè leuiculo quopiam fulgore clarius efficere, aut luxuriantibus aliquot (longè tamen imparibus) pictorum more coloribus illud assequi conetur. Sed enim tantarum virtutum tamque verè stupendorum muniorem causas persequi non omnibus ex æquo facilè fuerit. Qua de re, paucis libet de illarum potentiarum ratione quædam recensere, non floccipendèda. fuerunt enim qui Gemmas viuere, & à sua anima speciales adeoque ferè diuinas functiones exercere crediderunt, quorum iudicium receptum hæcenus non est. Aliter Alexander ille Græcus sensit. namque quod illarum proprietates elementis vnde constituuntur referuntur acceptæ, nimirum quòd hæc in mixto alia edant opera quam extra ipsum, in quo qualitatem elementalem, id est, innatum temperamētum, tanquam instrumen-

Alexan-
dri Græci
opinio.

tum

rum ad opus moueri ratus est. Cuius sententia, etiam si plerisque placeat, multis tamen non mediocribus philosophis vel ideo absurditatis expostulatur, quòd instrumētariæ tantum causæ recordatus, effectricem, quæ princeps est, prætermisissè videri potest, quam peruestigare præsentis est negocij. Hermes autem ille Trismegistus Cælum Gemmis occultas proprietates transfundere perhibet: è quo gignendorum seu producendorum omnium facultates tam singulares quam vulgares in hæc inferiora transmitti nò dubitauit asseuerare, duplici (vt inquit) modo. Aut videlicet nobiliter & ex amissi, quoties materia in quâ cælum vim suam exercet, eius orbis ac luminis quandam speciem seu cognationem refert: ad quam scilicet quo propius accesserit gignendus lapillus, in hunc felicius ac abundantius propter materiæ symmetriam, connexionem, atque consensum, cælum fuisse operatum intelligatur. Sed & ideo multa admiratione dignas Gemmis esse proprietates inditas asserit, quòd lumine & perspicuitate cælo quadantenus patentes demonstratæ, eius actionem perfectius admiserunt conceperuntque. Vnde scilicet tandè hominis spiritus effecti specificis pateant Gemmarum proprietatibus, qua ratione Topazium, Carbunculum, Adamantem, occultis gratiarum proprietatibus præditas esse cõfirmant viri non pauci nec incelebres, vt non deuoratis tantum, sed & etiã gestatis suas ederere liceat cœlicas potentias: primum quidem in hominis spiritus, demum in humores & solidiores eius partes, quibus à peste ac venenis defendatur. Sed enim à cælo hoc ipsum, quicquid recondita vi possunt, Gemmas accepisse, vel hoc argumento confirmât, quod magnos parua mole mirificosque promant effectus. Nulli namque elemento concessum

Hermes
de Gemma-
rum viribus
sensus.

concessum volunt paruo corpore plurimum subito præstare, vti nec ignem pusillum magnam vnico impetu lignorum congeriem vrere, vel aquæ pauillum terræ plurimum perfundere. Quæ verò cœlica vi nituntur, ex haud multa materia (seu scilicet vim eam in non magnoperè reluctantia obiecta, facili opera, diffundant) admiratione etiamnum dignas suas functiones absoluunt. Nimirum quòd contrariis aduersantibusve causis nõ agunt, & à validissima cœlesti potentia in actionem extimulantur. Quo modo (vt physiologis quibusdam non vulgaribus placet) Corallium, Carchedonius, Chrysolithusque Gemmæ, ab Ioue præsertim ac Venere id sunt indeptæ virtutis quo ab atræ bilis melancholiæve symptomatis vel ferentem adferere valeant. Deinde & Mercurio Achaten sacram perhibent, ideoque & facundiam inuitare, & homini contra venena amuletum esse testantur. Aduersus quæ etiam è Creta collectam dictamnum à Phœbo (qui Pythonem transfixisse fingitur) id est, à Sole omnis vitæ & propaginis fomite mutuatam esse profitentur facultatem. Sed & herba Pentaphyllon cœlica vi palam prædita creditur non venenatis modò auxiliari potens, sed vnico folio diariâ febrè, si bis in dies singulos sumatur: ternis, tertio quoque recurrente: quatuor autè foliis quartanam febrem pellere atque conficere posse laudata. Nec iniuria profectò, cum nempe febres hæ variis pugnent tum naturis tum intemperantiis, haud facile fuerit (si me non omnia fallant) explicare quam ob causam naturalem, vnico simplicissimoque hoc remedio, Pētaphyllō scilicet, tam dissimilis rationis affectus abigi queant, si non virtutem hanc cœlum ipsum illi impedisse causeris. Quid præterea Phœbo sacræ Pæoniæ, à comitali morbo vel portan

Remedia
in febrim.

portantem vindicare posse præter cœlum, concesserit naturalis sensualisque philosophus? Neque enim pauca reperias medicamenta quæ similis caliditatis, siccitatis ac modicæ adstrictionis conformes promant qualitates, quarum ratione tamen germanas edant operationes manifestas, aduersus tamen illum affectum tam præstabilia esse minimè experiaris. Sed hæc quorsum? nempe vt mirum non sit, quòd philosophi illi arbitrati sint, cœlum Gemmis occultas profundere potentias: cùm præsertim similes proteftates in obscurioris substantiæ herbas palam sit illud insinuare creditum. Quid præterea? Nõne à veteribus obseruatum est quarundam arborum, Oleæ inquam, Populi albæ, & Salicis folia solstitiali tempore conuerti: fieri etiam vt ipso brumali die frondes quædam reuirefcant? Vt & hæc Marcus Varro stupenda discrimina nominarit, quib, videlicet anni tempus discernatur, & ex foliorum versura solstitium, ex recens autem erumpente quarundam herbarum virore brumalis dies internoscatur. Quæ ne iuste quis miretur, non pigebit & hîc quoque contexere quæ M. Cicero ex Stoicorum placitis refert. *Probatum est (inquit) à Stoicis in ipsa bruma musculorum iocuscula augeri, pulegium aridum florere brumali die, item inflatas rumpi vesiculas, & semina malorum quæ in iis mediis inclusa sunt, in contrarias partes se vertere: Ostreis & conchyliis contingere vt cum Luna pariter crescant & decrescant.* Vnde manifestum esse puto (vti etiam præstruximus) quod & philosophis diligenter probatum receptumque inuenio, quòd rebus supernis vis quædam insita est vehemens, quæ maxima ex parte cum inferioribus conuenit: indèque sympathia quædam & ceu consensus emergit,

Conclu-
sio.

Quod
que p.u.

Cur pro-
prietates
oculorum re-
bus à Deo
indita
sunt.

tus, vel insita, per naturam, vel artem eius quamproxime æmulam, ad perfectionem tandem extimuletur. Proindeque nulli iam mirum sit, quòd philosophi illi senserunt, cœlum & artem sese inuicem non raro iunare cœlicis concipiendis viribus, & materiis decenter adparandis, cœlestium motiones & situs obseruare docuerint, vel ideo saltem, quòd hæc ad materiam pertineant, aliter vel aliter aptandam. Nempe quòd elementa pro illorum motu, positione, propinquitate aut distantia qualitates euariant, quas non pauci rerū naturalium proximas effectricisve causas existimāt, vel saltem in hoc superioribus ministrare quòd pro eorum mixtura & temperamento formam quandam ædāt quæ ad specificam quamplurimum disponat: Vt & id sit euidens, quod superiore capite prætexuimus, Deum ordinem quandam constituisse omnium rerum & à se ad se. Quem Deum credi non ab re potest, supra ea quæ ab vniuersali rerum naturalium confluxu quæque species & quoduis indiuiduum recepit, proprietatem quandam humano captui, non ratione, sed solo experimento peruiam, ad hominis vsum, liberalissima sua pietate infudisse atque impartiuisse. Vt & vtilitatem inde homo capesseret, & tanti tamque reconditi operis admiratione illectus, ad Dei & Domini sui omnium creatoris contemplationem amoremque raperetur conuolarétque. Hic nanque ordo vniuersi, & hæc rerum proprietatumque admiranda varietas, dum ab intellectu diligentius auidiusque intro spicitur, illuminatis tãdem mentis oculis, principium suum, quod est bonum ipsum, id est Deum, refert, incomprehensam sublimitatem, ac maiestatem simplicissimam, sapientissimam, potentissimam, benignissimamque virtutem atque bonitatem esse. Sed institutum

tutum tandem absoluamus. forfitan enim longius palati discessimus. Itaque tamen Trismegistus ille non absurdè videri possit sensisse, quòd cœlum lapillis vires abditas impertiat, proximæ tamen earum causæ non meminit, quam inter philosophos conuenit in materia consistere, & inde suas promere functiones. Qua ratione patet, cœlum ipsum materiale ac extensum non esse principem proximamque, vel si mauis; coniunctam causam earum quæ in Gemmis latent potentiarum. Quamobrè cum superius ostēderimus; reconditarum virium causas à nulla fieri complexionali qualitate: sed nec ab aliquo elemento aut forma elementorum temperiem primariè atque essentialiter consequente, voluit Albertus ille Magnus cum numerosa non mediocris literaturæ ac iudicij virorum turba, quòd species seu substantialis Gemmarum forma sit delitescens, quæ ex iis experimur, facultatum causa effectrix atque immediata. Quamquam nec illi fortè negarint substantiali illi formæ vim aliquam adiici cœlestem, quæ vel seipsa, nonnunquam autem Gemmarum adiuta temperaturis elementalibus, præcipuè illi causæ suffragetur. His autem non de nihilo subtexendum videtur, quòd quæ Hemmæ natura purissimæ nascuntur, & ab omni sorde defecata, nullam artis præparationem ambiunt, nisi vt ritè corpori admoueantur & nihil obstat. Quæ verò terra aut crusta obductæ, præciosum intrò condunt thesaurum & gratam pulchritudinem, mangonum officio, abiecta crusta, & virtutibus & illecebris diffundēdis idoneæ redduntur; Neque etiam tibi persuasum velim Gemmas æqualiter suis functionibus corpora quæuis etiã humana efficere. Quandoquidem pro corporum cum cœlicis orbibus & aflatibus, vnde vim lapilli mutuati

Alberti
Magni de
proprietatibus
essentiale
causa sensus

Nos in
quæuis
corpora
Gemmas
aquis inter
operariis

sunt non modicam, maiori vel minori consensu, aut eorum corporum conueniente vel aduersante tempore & innata proprietate, efficacius aut seignius Gemmas operari contingit.

PRIMI LIBRI FINIS.

DE GEMMIS XIII. QUARVM
Diuus Ioannes in Apocalypsi meminit.

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

ACTIS instituti nostri fundamentis, ab ipso secundi huius libri limine prætexendum videtur, quod diuus ille Ioanes Apostolus *Ἀποκαλύψεως*, id est, Reuelationis libri capite penultimo, dum ciuitatis sanctæ Hierusalem de cælo descendētis, ac Dei claritate illustris struēturam describeret, tredecim Gemmarum non sine magno sacramento (quod ne in aliena messe metamus in præsentiarum prætermittimus) commemorat. Quas non pigebit, ex ordine eo loci seruato, hîc quoque recensere. Neque enim video qua meliori ratione, Dominus omnium Deus nobis commōstrauerit, diuinas quasdam Gemmis inesse naturas & proprietates, quàm iis ipsis cæli muros, hoc est, eius virtutes, vel (si mauis) Christi Iesu cū duodecim eius Apostolis, Ecclesiæ videlicet capitibus & columnarū amplitudinem, maiestatem, cumulatam denique nobilitatem & inuincibilem virtutem per Gemmas designando. Sunt itaque omnes hæc: Iaspis, Sapphirus, Carchedonius, Sma

Smaragdus, Sardonyx, Sardius, Chrysolithus, Beryllus, Topazius, Chrysoprasus, Hyacinthus, Amethystus: nouissimas verò fecit Margaritas. De singulis autem his hoc libro primū ex ordine differere cōsiliū est.

De Iaspidis speciebus & viribus.

CAPVT I.

IASPIDIS plura ab autoribus enumerantur fastigia. Ea tamen quæ apud Indos nata Grammatias, aliis Polygrammos vocata est: quæque virens, Smaragdo quadamtenus similis pellucet (vt & hinc sola substantiæ crassitie ab hoc desciscere ferè videri possit) supremam obtinuit maiestatem. Ab hac verò diuersa multum Cypria, visitur, colore glauco, substantia ~~in~~ Cellis Iaspis alba dicta, Persica æri similis, ~~Aeris~~ ~~et~~ ~~in~~ ~~nomina~~ ~~confpicitur~~. Thermodontica autem Iaspis, carulearum optima est. Cappadox ex purpureo cœruleum refert in materia opaca, ideoque non fulget. Phrygia ruboris non nihil admittit, Thracica Indicæ æmula, Chalcidica turbulenta ac variæ multum substantiæ, omnium minime iucunda. Cunctarum vulgò præstantissima est, quæ purpuræ quippiam complectitur. Secundum habet locum quæ roseum quiddam nacta est. Terriam obtinet dignitatem, quæ Smaragdum: quartam, quæ Autumnale matutinum ferenūque cælum imitatur. Est & quædam Iaspiachates ceu Iaspidem & Achaten quoque complexa, vires vtrarūque perstringere credita. Sunt & aliæ (autore Vincentio) peregrinæ Iaspidis species ex Thetel enumeratæ. Nam inuenitur (ait) in Iaspide scutum habens in collo, & cuspidem in manu, & sub pedibus serpentem, qui ha-

Thetel.

num circumfusumve aërem suo inficiant tinctu. Tamen si verò duodecim eius enumerantur omnia fastigia, principis tamen & absolutissimę descriptionē hęc adnotasse sat nobis fuerit. ea siquidē cognita reliquis pro suis meritis metiri ac æstimare haud difficile fuerit. Selectissima itaque Smaragdus ea est quę viridissima lucidissima ac purissima existens, suo quidē virore oculos constanter explet, satiãtve: ita vicinum aërem proprio tinctu inficiens, vt neque soli neque vmbri seu lucernis cedat: quin potiùs perpetuo contumaci- que virenti fulgore semper irradiat, sui semper præbet conspectum, substantia pertinaci ac durissima. Porro Smaragdorū quę planę ac læues sunt, speculi speciem referunt, & imagines rerum admotarū supinã representant. Ideoque in scriptis est. Neronem gladiatorum certamina Smaragdo conspexisse. Vires huic adscribunt præstãtissimas aduersus venena omnia: vt & hinc octo granorum hordei pondere in polline deuorata, venenatos à morte vindicare potens iam pridem explorata sit. Affirmãt etiam serpentis oculos disfluere, si optimam Smaragdum diutius intueatur. Comitiali præterea morbo vel à collo pendulam vel annulo gestatam, ceu amuletum generosum prodesse, Hemitritæumque sanare, cõfirmant. Iam verò apud omnes conuenit lapidem hunc rerum Venerearū impatientem esse. Vt etiã Albertus ille Magnus adseuerare non dubitarit, regi Hungarię cum vxore rem habenti, Smaragdum quam annulo portabat, in tres diuisum fuisse parteis. Proinde palàm esse creditum comperio, ad castitatem non mediocrem hunc lapillum habere proprietatem, Addunt denique & ipsum memoriam fouere, visum recreare, opes augere. Mitto quę de lapillo hoc superstitionum magorum nugacissi-

*Smaragdi
vires.*

gacissima impostura mentitur. Porro qui non vsque adeò virent, vino & oleo abluti (autore Plinio) emendantur.

De Sardonyche. C A P. V.

SARDONYCHA olim Romanis in magno fuisse precio autor est Demòstratus. Porro numerosa specie visuntur: quarum India parens est, celeberrimã habentur, Post has Arabicis laudem detulerunt, circuli præclaro candore, nec tamē nimis gracili, verum in vmbonibus nitido. Optimæ autem iudicantur quę colore constant veluti carnibus humanis vngue interfuso (qualem audio vulgus incarnatū vocare) vtroque nihilo secius colore vtcunq; pellucido atque languido, ceu scilicet quis rubricã visum transmittere intelligat affuso etiamnum colore vtcunque glauco. Itaque Indicã præstãt. Colorum quoque varietate suam ostentãt dignitatem, vt vix in alia Gemma depingenda naturã diuinã sagacitas magis reliceat. Ex his namque generosiores, radice tanquam à basi quadam nigricante (quam quis non iniuria, è nigro ad cœruleum deciscere crediderit) Onychas primum quadrantenus representant: hinc imitante Sardium subrubente zona præcinguntur, à qua deinde linea alba in gyri modum ambiuntur: Tandē verò lata atque diuersa intercapedine in ampliorem, nec minus artificiosum ac candidum circulum meant. Postrema omnib. iis zonis, veluti basis quãdã altera substernitur: quę vt Arabib. nigerrima est, ita Indis cerea vel cornea conspicitur: quasi videlicet in candido pingui vnguis humanus transfundi, accedente etiam subobscuro

*Optimæ
delimitatio.*

Vires.

te, laudatur. Sculpuntur singulæ forma sexagula, quod color alioqui hebes & languidus angulorum excitur percussu: vix namque aliter politæ fulgent. Porro quamuis decé eius faciant genera, sat tamé nobis esse putamus principem indicasse, vel hoc præsertim nomine quod hac cognita, facile cuius fuerit reliquas species ad iam indigitatæ Berylli faciē metiri. Oculis humentibus, ructibus, suspiriis, iocineris quoque malis, illius ex qua dilutū (infusionem nostri Sepalsarij vocāt) nō mediocriter auxiliatur. Inuenio & hāc Gemmam aduersus hostiū iniurias, & cōtra segnitiē polle- re, ingenio prodesse & coniugatos inuicem cōciliare.

De Topazio.

CAP. IX.

QUAE de Topazij inuentione varia adferuntur, tāquam à nostro instituto aliena (quod & in singulis ferè capitulis obseruare admodum inuicem mittimus. Porro Topazium Gemmarum unum est. Plinius, vt etiā Arsinoæ Philadelphi vxori statuā præbuerit quatuor cubitorum in delubro aureo sacram. Duplex eius differentia est, priorem Prasoiden, id est, porraceam, alteram autem Chrysopteron: rectius autem Chrysopterin (hoc est ad filicis herbæ virorem inclinantem) nuncupant. Neque enim à voce Græca πτερόν Latinis alam significante aut pennam, verum à voce πτερίς filicem herbam indicante, Chrysopterin deriuari putauerim: est namque filicis viror quàm porri dilutior. Vt sit Chrysopteros, vel si mauis Chrysopteris Topazius aureo colore, transfusa insuper blanda quadam viriditate ad glaucum accedente. Qualem Topazium mihi ætate superiore commonstratā fuisse remi

Duplex
Topazij
genus.

Facula-
tes.

reminiscor, substantia quidem non mediocriter tenui, multū autem pellucida, colore tamé ex flauo in pallidum languido, im mixto etiamnū aqueo quodā virore adeoque filicis foliorum viriditate representante. Solæ autem hæ præcellentium Gemmarū limam admittunt vsūque atterūtur. Topazij laus non vulgaris profectō: quandoquidem vires ei aduersus sanguinis eruptiones tribuuntur: ideoque vulneri ad mota sanguinem è vestigio compescere: iracundiam præterea ac venerea cohibere creditur. Nec desunt qui factō periculo audeāt affirmare, quod manus Topazii habens, ab aqua bulliente citra iacturam eripi possit: vt quæ aquæ feruorem vsque adedò téperet vt ab ea omnem bullam mox pellat & calorem nocuum. Mirū verò quod vires pro Lunæ augmento aut decremento euariet: vt & hinc lunaticos iuuare perhibeatur. Sunt qui hunc lapillum stultitiam pellere, delirium auertere, à momentanea morte ferentem vindicare, & phrenitidi obnoxiiis amulentum esse prodant.

De Chrysopraso.

CAP. X.

CHRYSOPRASVM & Chrysoprasium Plinius scribere videtur. nam libr. 37. cap. 8. Topazij genera discriminatim narraturus in hunc modum scribit: Duo eius genera faciunt Prasoiden atque Chrysopteron similem Chrysoprasio. Nec ita multo pōst subdit: Vilioris turbæ est Prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his Chrysoprasius porri succum & ipsa referente, sed hæc paululū declinans à Topasio in aurū. Eiusdem vero l.c. j. Beryllorū discrimina descri-

pturus Vicinum (infit) genus huic est pallidius, & à quibusdam proprii generis existimatur, vocaturque Chrysoprasus, Item & eius libri cap. 11. Colos (inquit) appellauit Chrysolithum aureus, Chrysoprasum herbaceus. Puto tamen vel scriptorum vel typographorum oscitantia Chrysoprasio, pro Chrysopraso, & prasius pro prasus substitutum esse, vel hac ratione quòd vtranque asserit porri succum referre, cui Chrysoprafi & prasii voces longè melius respondēt: sicuti & ibidem his pro is, & Chrysopterin pro Chrysopteron reponendum censeo, vt scilicet in hunc modum Pliniana lectio castigetur. Et duo eius genera faciunt Prasoidem atque Chrysopterin similem Chrysopraso, & demum vilioris turbæ est prasus (nisi tamen prasius vocem adiectiuum quoddam esse censeas) cuius alterū genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his Chrysoprasus porri succum & ipsa referente. Palàm enim est Pliniū eò loci Chrysoprasum tribus Prasii generibus cõferre, eundemque præstantiorem haberi velle. Sed hæc missa.

Emenda-
tur Plina-
na lectio
li. 37. c. 8.

Descri-
ptio.

Chrysoprasus itaque lapis porri viriditate ad aurum inclinante conspicitur: ideòque herbaceum colorem imitatur. Optimus itaque est qui aureis guttis conspergitur. Mirum quòd lumini tam importunum scribunt quidã, vt genuinū decorē per solas tenebras ostendet. Vires ei tribuūt cõtra sacrã auri sitim. Cordis vires reficere, & oculorū imbecillitatē finire creditur.

Virtutes.

De Amethysto. CAP. XI.

RACIPVA inter violaceas Gēmas Amethysto laus & autoritas: eius autē plura enumerantur fastigia. Porrò Indicæ supremam sibi

sibi vendicarūt maiestatem: Post has verò Arabicæ, Armeniacæ, Aegyptiæ & quæ in Galatia reperiuntur. Infimæ omnium quæ in Thaso aut Cypro gignuntur. Singulæ tamen violas vtcunque referunt, fulgent quoque, scalpaturæ vt si quæ aliæ faciles. Absolutissimam purpuram Indicæ repræsentât: inter quas eæ quidem præcellunt quæ veluti ex carbūculo irradiâtis in murice rosei cuiusdam nitoris iucundam anhelationem effundunt. Quarum, quæ blando quodã aspectu tanquam ignitã eiaculantur scintillam generosissimæ atque efficacissimæ putantur. Neque etiam hîc adnotare pigebit quòd accedunt quidem Amethysti omnes ad vini ruborem, verum eo non adeptõ in violaceum finiuntur, vt purpuræ videlicet fulgor vsque adeò igneus non sit: sed vt vini colorem euariet. Quâquam inueniam & Amethystos quosdã ad Hiacynthos deficere, alios verò ad vinum magis: nullæ tamen vini coloris expertes omnino laudantur. Quæ verò ad crystallum ceu subalbida quadam ac leui purpura desciscunt, cunctis ignobiliores habētur. Veneris gemmam coloris luxus & illecebra vocari fecit. Aristoteles autor est amethystum vmbilico admotum vini vaporem primum ad se trahere, deinde eum discutere: proinde quæ à crapula & ebrietate ferentem vindicare. homini præterea contra topica amuletum esse comperio. Ad hæc & alij multa de huiusmodi gemmarum virtutibus, & periculis scribunt: sed non est hæc nostra officina. Ad hanc vigilanti-
tiam etiam quædam gemmarum virtutes ad præparandum referunt. Sunt qui grandinam quædam præcipua inuitare illum tradunt. Mitto hîc quæ de hoc lapillo supersticiosi impostores credulis nimium auribus insulurrât, tanquam videlicet Christiano instituto indigna, qualia ferè sunt etiam quædam ex iis, quæ par-

Delimita-
tio.

Præbitio:

Potentia:

dum ardentis prunæ translucent, ita tamen vt extre-
mus earum igniculus in Amethysti violam desinere
videatur: sed & per tenebras lumen diffundunt non
iniucundum: sunt & alij qui pinnato fulgore pellucēt.
Alij alba præincti venula, qui coloris præstantia at-
que illecebra nullis aliis cedant, quibus etiam fami-
liare esse perhibent inter ignitas prunas ceu mortuos
languidōsque comparere: supereffusa autē aqua, car-
bonibus extinctis, ē vestigio priori gratia ceu rediui-
uo colore gloriabūdos resplendere: tanto naturæ mi-
raculo, vt hinc Carbunculi genus hoc præcipuum
nonnulli reputent. Hunc Carbunculum Apyrotum
nuncupari comperio, quod ignem non videatur sen-
tire. Demum & hunc sequitur qui sandraſtos quibus-
dam, aliis Garamantites vocatus est. Hic ex India vel
Arabia, qua meridiem spectat, petitus superiorum
splendore atque igneo colore nobilis, aureas in super
guttas continet veluti stellantes: intro quidem sem-
per, nunquam tamen in facie conspectas, hoc etiam
ordine disseminatas, vt Hyades cum guttarum nume-
ro tum serie iudicari valeāt. Ideoque & hoc Carbun-
culi genus viri quidam non incelebres cæteros albis
(quod aiunt) equis præire confirmant, quod præ aliis
longè vberius cœlestes complectatur virtutes, syde-
rūque concepisse similitudinem videatur. Qua de re
& Chaldæis sacrum quibusdam æstimatum est. Gem-
marum omnium carissimæ sunt Carbūculi, vt eadem
sit earum cum reliquis comparatio quæ auri ad me-
talla quænis analogia. Iucundiores tamen existiman-
tur quæ Amethystizontes dicuntur: quarum scilicet
extremus igniculus in violā definit ac pupuræ quan-
dam effert anhelationem. Porrò in omni carbuncu-
lorum genere, mares fœminis excitatiūs fulgent,
fœmi

Apyro-
tus.

fœminæ autem ceu pinguiores crassiūs nitent. Quòd
autem ad vires attinet, Carbunculi singulis quibus
Gemmæ omnes aliæ præditæ sunt virtutibus com-
mendantur, vt vel hinc omnium nobilissimi sint ha-
biti. Soli siquidem eiaculato igne fulgorēve rutilo
solem imitari vel hoc schemate palàm conspiciuntur.
Vt & hinc præ cæteris Phæbo dicari creditum sit,
quem cunctis syderibus tanquam regem præesse ad-
struunt philosophi. Ideoque & solum hunc lapillum
suam in reliquos posse figurā imprimere, cum tamen
alius nullus in idē præstando sit, Aristoteles autor est.

Cæterùm Carbunculis proximam sibi gratiam di-
gnitatēque Balagius coloris iucunditate & illece-
bra fecit: Lapis quidem colore rubro & prælucido,
sed qui superaffuso sublanguido quodam fulgore
crameſinum vulgò dictum colorem quadantenus re-
ferat. Sequitur deinde Rubinus lapis ita vocatus, lau-
datus maximè si per tenebras in speciem blandæ cu-
iusdā scintillæ micare videatur & simplicissima con-
sistat substantia. Illis denique Granati succedunt lon-
gè obscuriore ac minus grato colore, tanquam vide-
licet opaca quadam vmbra vel nubecula Rubinum
offundi iudices. Lapis certè non rarus, proinde & hoc
æui in minimo precio habitus. Porrò harū Gemma-
rum vt quæque magis minūve ad verum carbuncu-
lum accedit, ita commendatior aut ignobilior & cla-
rioribus aut obscuriorib. proprietatibus donata cen-
setur. Balagio itaque similes ac Carbunculo faculta-
tes, sed imbecilliores tribuūt. Rubinum aduersus pe-
stilentem aërem pro insigni amuleto portant & cōtra
terrentia fœmnia. Granatum præterea melancholiæ
aduersari & cor reficere credunt. Adulterantur au-
tem omnes vitro rubore infecto: sed & elanguidos
folijs

Carbun-
culi vires.

Balagij
delinea-
tio.
Rubini de-
scriptio.

Granatū
delinea-
tio.

Probatio.

Balagij
vires.
Rubini
vires.
Granatū
vires.

foliis bracteisque quibusdam rubicundissimis substratis excitatores reddunt, vt non sit facile à spuris veras secernere. Sculpturæ verissimæ contumaces sunt, Adulteratæ cote deprehenduntur. quòd fragiliore ac molliore sint compareantque materia, sed & centrosa scobe dignoscunt, urnonnunquam etiam pustulis argenteis intus nitentibus.

De Adamante.

CAPVT XV.

MAXIMAM in rebus humanis sibi gloriam asciiuit Adamas, multo quidem æuo solis regibus & iis paucis agnitus. Nunc autem tam creber vt omnibus penè in deliciis sit & luxu. Est autem generosissimus Adamas colore ferro candenti haud absimilis.

Adamã. Fatiscit hircino sanguine, maximè si aliquot ante dies hircus petroselino, filere montano & vino sit educatus: plumbo item dissolui reperio.

Probatio. Porro in sex Adamantem partiuntur genera. Indicus non in auro nascitur, sed quadam cum Crystallo cognatione, candore placido translucet. Huic proximus est Arabicus, minor tantùm, nec alibi quàm in syncerissimo auro generatus. Incudibus & ferreis malleis vterque deprehenditur: ita nanque iis vterque resistit vt indomitus citra omnem iacturam, à ferro & incude sese explicet. Quinimò pusilla tametsi mole, ignib. etiam vastissimis iniectus medius pertinax atque illæsus ita permanet, vt nullam prorsus ignis actionem admisisse (etiamsi multos dies ibi perseueret)

feueret) palàm ostendat, vnde & indomitam antiquis vocari Gemmam inuenire est. Est & alius Adamas Cenchros nominatus, milio magnitudine respondens. Alius deinde Macedonicus cucumeris femem æquans. Hunc sequitur Cyprius in sulphureum desciscens, quibus prioribus fulgoris languore deficiat, præcipui tamè in medicina vsus est Plinio. Postremum verò Siderites ferreo fulget nitore. Hunc ab antiqua peritissimè passim dici audio, atq; ideo ab inerti vulgo reliquis præferri. Sic vulgo ignis ferri dicitur sensu, vt crebrè utilissima quæquo pro oculis reponat. Hinc etiam Siderites iislibus codic. & nulli adèd videlicet ab adamantis natura palàm degenerans, vt vel hinc solà apud eorum nominis gratiam fors passè credatur, quibus sebus conserui ad omnem veritatem oscitare consueuere. Neque pigebit etiam secundò recensere, non sine magno naturæ miraculo fieri, vt vis illa Adamantis indomita, qua scilicet suarum partium integram contra ferri ignisque iniurias connexionè pertinaciter tuetur, ab hirci sanguine calido quidè & recenti ita afficiatur, vt tandem cõnieat & atteri patiatur. Indèq; seposito omni superbo, quo antea gloriabatur, fastu, malleis & incudibus cedat, vt sese in minimas etiã partes frangi, mangonium vsui, permittat, qui iis postea fragmentis nullam duritiam non superant. Porro maxima Adamantis quantitas auellanæ nucis magnitudinem & formam æquare perhibetur. Generosissimus itaq; & selectissimus indicabitur Adamas, qui iam narrata descriptaq; inuicta natura præditus, crystallo paulo obscurior, ferrum candens nitore refert, cœruleoq; quodam interfuso splendore, ita quidem refulget, vt flammæum solarémque quendam radium transmittere videatur:

Mira Adamantis ad hircini sanguinis vim desensio.

Probatio.

P,oprie-
e,stes.

deatur: quasi scilicet vario translucētique suo fulgore quandam cœlestis arcus anhelationem repræsentet. Porro vires Adamanti ferè diuinas tribuit philosophi, efficaciores tamē in auro, quanquam quibusdam placere inueniam ferream quandam tenuissimā bracteam substerni debere. Cōtra venena & ~~_____~~ amuletum esse præsentaneum testantur, qui Adamantem præsentē toxico madere cōfirmant. Ideoque pestiferis causis resistere creditur: ~~_____~~ inuisibilem perhibetur. Infans, cuius quoque ~~_____~~ ac ~~_____~~ tionis prædicatur quod lib. 1. de demonibus. ~~_____~~ & ~~_____~~ & ~~_____~~ & ~~_____~~ Vanum omnino & præstigij quandā præ se ferens imaginem eorum nugamentū puto, qui adamantē dicunt vxoris inficiæ ac dormientis capiti suppositū statim prodere sit pudica, necne. Vel hac ratione quod ipsa a mariti confortio quasi fugibunda statim excidat, si quidem fideli toro iniuriam impudica fecerit: Adamante scilicet marito castoque toro indignam mulierculā hoc schemate palam ostendente. Hinc lapillo natura rerum omnium parens tale cum Magnete dissidium ingenit, vt illo præsentē omnem vim tractricem à magnete direptam planè cōspicias. Quin magis tractum ab hoc ferrum feroci quadā vi ab admoto Adamante reuelli cernere est: Vt & hinc multis visum esse suspicer Adamantem aliis Gemmis iunctam ipsarum ad se virtutem omnem trahere, quod non crediderim. Cæterum num recōditas illas verèque admirandas proprietates ad dæmonum imposturas demandabimus, quod earum causam naturalem nemo (vt puto)

Disidii.

puto) adferat exactam, vt censori nostro ac similibus viris parum circumspectis, nihilque suæ ignorantia concedere volentibus. forsitan videtur? absit nō ab hoc tantū vno, sed & à quouis alio verè docto & piè Christiano. Quinimò ea propter in Dei & Domini nostri omnium creatoris propensioem admirationem feramur, eiusque magnificentiam ardentiori studio ac necessitudine efferamus.

De Achate. CAP. XVI.

MAXIMAM tempus autoritatem ademit Achata, non quod viribus minùs quàm antiquitus polleat, sed quod copiosior sit: qua enim occasione solet in rebus humanis elationem fastumque raritas adferre: eadem etiam multitudo, & crebrior familiaritas contemptum parere consuevit. Plinius autor est Pyrrhum Epirotarum ~~_____~~ Musis cum Apolline ~~_____~~ insignem. nulla arte, sed sola ~~_____~~ virtute; sponte in aetulis ~~_____~~ scurrentibus; vt Musis quoque in gulis ~~_____~~ tur insignia.

Porro tam est vulgaris Achates vt delineationem eius & genera scribere omnino superuacaneum arbitrer. Probatissimæ verò sunt perspicuæ, quæque leoninae pelli similes sunt, vel etiã nigrae albis intersectæ lineis. Mercurio sacram Achaten rudis nimirum antiquitas credit, eam præsertim quæ apud Indos nata est, vbi vario colore, guttis etiam phœniceis conspersa visitur. Cæterum omnem Achatem venenis pestiferis, araneorum atque scorpionum ictibus, aduersari, prudentiam ac facundiam præstare, ab aduersa fortuna

Probatio.

Virtutes.

tura

mentem sapius potetur. Oculis deinde prodesse, vlcerum caua explere, cicatrices tenuare, denique & furculos ex vino potos vel ex aqua (si febris vrgeat) somnum conciliare Plinius autor est. Nec desunt qui affirmant illius pollinem erosio dentibus infartum, ægros dentes radicitus eruere, demum & gingiuas firmare. Commentitium omnino puto quod Coralli puluere fruges euadant vberiores. Quamquam & Coralli puluerem inueniã amaras aquas dulces efficere.

De Corneolo. CAP. XX.

Delinea-
tio.

Probatio.
Vires.

CORNEOLUS Gemma est vulgari-
nij colore, sublanguido tamen, ceu videlicet in humanam carnem perspicuitas perfusa sit. Rheno frequentissima est. Probatur quæ purissima iuxta ac nitidissima consistit substantia, colore carneo translucido. Sanguinem propalã cohibet, luentes dentes suo polline emendat omnem ab eis detergens sordem. Iracundum animum placare creditur.

De Cyaneo Græcis, Cœruleo Latinis, vulgaribus autem
Lazuli vocatio lapide. CAP. XXI.

MAGNAM profectò autoribus peperit
obscuritatem, legentibus verò perplexio-
nem, cœrulei seu cyanei nominis diuer-
sa significatio: alijs scilicet sub hac voce
confundentibus: alijs autem solam eadem dictione
metallicam arenam complectentibus. Plinius nan-
que naturalis Historiæ lib. 33. capite ultimo ita in-
fir:

Cœru

Cœruleum arena est, huius tria genera fuere antiquitus:
Aegyptium quod maximè probatur: Scythicum, hoc diluitur
facile, cuiusque teritur in quatuor colores mutatur candidio-
rem, nigriorem, crassiorem, tenuioremve. Præfertur huic
etiãnum Cyprium. Accessit his Puteolanum & Hispanien-
se, arena ibi confici cœpta. Dioscorides item libro 5: cap:
97. sic habet ad verbum; Cœrulei origo ex arariis metallis
est. In Cypro copiosus ex arena litorali, secundum quosdam
sub tanatos specus maris inuenitur, quod & magis probatur.
Galenus verò Simplicium pharmacorum libro nono,
inter metalla Cœruleum reponit. Deinde Pãulus Aeg-
gineta de cœruleo, Dioscoridis sententiam penè ad
verbum refert: quam etiã Plinius, eo quò diximus
capitè, imitatus palãm ostendit non de Gemma ser-
monem se facere, sed de metallico cœruleo: quod æ-
rosa quadam substantia, non tamen lapidea, consistere
ad oculum videre est: vt vel hinc in confesso esse de-
beat, iis locis autores illos Dioscoridem, Galenũ, Pau-
lũque (dico) non de Cœruleo, lapide Cyaneave
Gemma differuisse, verũ de metallico illo Cœruleo
quò ad generosas imagines pictores vti consueuere,
Galli azurum vocant. Sed enim Plinius idem ille lib:
37. quem Gemmis dicauit ita habet. Reddetur & per se
Cyanos accommodato paulo antè Iaspidis nomine colore cœru-
leo. Optima Scythica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adul-
teratur maximè tinctura, idque in gloria regis Aegypti
ascribitur, qui primus eam tinxit. Diuiditur autem hæc in
mares feminasque. Inest aliquando & aureus puluis, non qua-
lis in Sapphirinis: Sapphirus enim & aureis & punctis collu-
cet, Cœruleæ & Sapphiri raroque cum purpura. Optime apud
Medos, nusquam tamen pellucida. Quibus verbis statim
ab ipso limine videtur Plinius vtrũque confundere,
Cœruleum scilicet metallicum Gemma cœrulea. Pri-

mum quidem vel hoc maximè, quod Scythicæ, Cy-
 priæ & Aegyptiæ rationem habuerit, quemadmo-
 dum etiam superiore lib. 33. de arenoso Cyaneo sin-
 gulariter agens Cyanei Aegyptij, Scythici & Cyprij
 meminit. Hinc reuera non mediocrem hos locos vido
 imposuisse difficultatem viris etiam doctissimis;
 aliis videlicet de vtrisque confusè Plinium intelligen-
 tibus, aliis de solo arenoso cœruleo hos torquentibus
 sermones, autorem insimulantibus damnantibusque
 tanquam hanc inter Gemmas arenam malè colloca-
 rit. Inter quos Hermolaus ille Barbarus, vir alioqui
 peritissimus ac de re medica & Plinio optimè meritis
 (pace tanti viri, pro veritate tamen, dixerim) nescio
 quâ iudicij adumbratione percussus, non veretur
 Plinium negligentia calumniari. Mihi verò (absit om-
 nis arrogantia) Pliniana lectio rectius consultiusque
 hoc loco, id est, lib. 37. cap. 9. castiganda videtur, &
 in hunc modum suo auctori reponenda. Redderet &
 per se Cyanos nomine, accommodato paulò ante
 Iaspidi colore cœruleo. Ut his scilicet verbis & Iaspi-
 dis & Cyanæ Gemmæ substantias conuenire qui-
 dem, sed colore alterum ab altero discriminari de-
 claret ostendatque, vt & quis ex Iaspide Cyaneum
 lapillum ementiri posse intelligat si illi colorem cœ-
 ruleum addat. Cui & id optimè adstipulatur quod
 mox subtexit: *Adulteratur* (inquit) *maximè tinctura.*
 Quòd demum hoc loci Plinius non de cœrulea arena
 disserat manifestant hæc eius subiecta verba: *Inest ali-*
quando & aureus puluis, cum iis quæ sequuntur quæque su-
prà retulimus. Nam & ea non arrosæ illi arenæ, sed
 Cyanæ (vulgato nomine Lazuli vocatæ) Gemmæ
 ita ad amissum consentanea esse constat, vt nemini
 dubium (meo tamen iudicio) esse debeat, Plinium
 hoc

Castiga-
 tur Plin-
 iana le-
 ctio li. 37.
 cap. 9.

hoc loci de sola Cyanea gemma agere: neque etiam
 facilè credendum fuerit tā celebrem autorem, ac re-
 rum naturaliū tam indefessum, acrem ac peritū inda-
 gatorem scriptorēque, vulgatissimā hanc gemmam
 latuisse. Neque etiā vel leuiter suspiciādum puto quòd
 agnitæ nusquā meminere, cum præsertim diligen-
 tissimum sese naturæ mirabilium perscrutatorē, præ-
 conem, promulgatorēq; semper exhibuerit. Sed ne-
 que huic nostræ opinioni refragatur quòd iam citatis
 locis Aegyptij, Scythici, Cypriūque Cœrulei memine-
 rit. Quid namque impedit vtramque, cœruleā arenam
 dico ac Gemmam Cyaneam, tribus iam indigetatis
 locis oriri? Sedenim libri 33. cap. vltimo Aegyptium
 maximè probari scribit, secundo loco Cypriū, nouissi-
 mo verò Scythicū reponit: quibus accessisse adnota-
 uit & Puteolanum & Hispaniense. Vbi verò de Cya-
 nea gemma (quæ ei Cyanos per se vocatur) hoc est li-
 bri 37. ca. 9. scribit, omnibus Scythicam præferri dicit.
 Dein Cypriam commēdat, nouissimam autem Aegy-
 ptiam æstimat. Ecce quam hinc vltimam facit, illic pri-
 mam effert: Vt & hinc non de iisdem Plinium diuersis
 his locis scribentem intelligere debeas. Quinimò Sap-
 phirum hunc capite cum Cyaneo lapillo postea com-
 plexus, ita inquit: *Cœrulea & Sapphiri raro* (vbi etiam
 coniunctionem que semouendam puto) *cum purpu-*
ra, &c. His ego certè rationibus ed sum adductus, vt
 Plinium illis locis non de arena Cyanea aut Gemma
 tantum, sed libro trigésimotertio de arenoso Cœru-
 leo, libro autè trigésimoséptimo de Cyanea Gemma
 capiendum existimē. Quis enim (obsecro) tam inerti,
 aut in Plinium alioqui grauissimum autorem tam in-
 senso ingenio fuerit, vt ea quæ Cyanæ Gemmæ
 (emendatæ licet lectione) Plinius propalā tribuit ar-

rosæ illi arenæ quadrare inaudiat : quam nemo lapidea substantia vel puluere aureo gloriari rectè quidem dixerit? Potius itaque Lazuli vulgò nuncupatæ Gemmæ consentire hæc profectò videbuntur: cum ea substantia sit lapidea, Iaspidi scilicet germana, aureumque puluerem coràm ostentet. *Qua* de re subinde vehementer mirari subiit, hoc loco Plinij sensum tot tàmque celeberrimos authores Plinianæ lectionis etiam studiosissimos hæctenus (quod legerim) ita fugisse, vt vtrumque confuderint, magno humanæ conditionis detrimento: dū nēpe apud omnes ferè seplasiarios arena pro Gemma in medicandis corporibus quàm ineptissimè vsurpatur. Sed hæc quorsum? eò nempe vt melioris doctrinæ gratia omnem de medio tolleremus implicationem, & aliquam Pliniano sensui adferremus restitueremusque lucem. Est itaque Cyanos Cœruleæue Gemma lapillus substantia quidem Iaspidi haud absimilis, colore Cœruleo. Probat^r aureo puluere conspersa. Vnde & stellatum lapidem dici inuenio, quòd stellis similiter lumini expositus aureo puluere scintillet. Præfertur quæ Cœruleum sui nominis præstantissimum (quem nostri Azurum vocant) colorem assequitur, consimili vndeque substantia & concremento. Lapis est sculpturæ non vsque ad eò contumax. Vidi ego ex eo Cantharidem tam affabrè tàmque graphicè conflata, vt eminus veram iudicarem: puluere nimirum aureo tàm appositè, quod in animante fuluum natura fecit, imitante, vt eum lapillum ad id muneris procreatum quiuis sanæ mentis non immeritò iudicasset.

Proprietates.

Porro quod ad vires attinet. Aduersus melancholicos affectus eius pollen toties ablutus dum eius dilutum peregrinū nullum præ se ferat sapore efficacissimè

cissimè ingeri, literis & experientia confirmatur. Melancholicum enim humorem per inferna deponit. non lotus verò, cum infernis superiora, non citra magnum laborem, commouet. Nec desunt qui pueris à collo gestatum nocturnos arcere pauores testentur. Oculorum aciem reficit atque demulcet. Collo appensus prægnantes ab abortu adferere perhibetur. Volunt autem appetente partu semoueri.

De Chelidonio.

CAPITULUM XV

CHELIDONIVS vel Chelidonia (vtrouque enim genere dicitur) lapillus est paruus, perspicuus minimè: è iuencularum Hirudinum ventre exectus. Mense Augusto, Luna crescēte, reperiuntur optimi, magnæque ex parte bini, aliquādo autem singuli, in earum scilicet vētriculis aut iecusculis. Dicuntur namq; (autore Plinio) matres exclusis pullis hunc dare lapillum deuorādum. Inuenio & hîc quoque solertissimæ naturæ nō supprimendum miraculum: nempe quòd illarum pulli per coniuncta rostra in sese reconditas has gemmas prodant. Dicunt etiam & has debere erui priusquam primigenius pullus terram contingat. Quanquam ne hoc quidē sua vanitate carere putem. Hæc bifariam discriminari tradit Plinius: aut enim est rufa, aut nigra, vel potius ex pullo nigricans, hirundinum vel pauonum colore, minimèque pellucet, sed aspectu ingrata visitur. sunt & earum aliqua, parte quidem vna nigricantes, altera verò purpurascētes, nigris intercurrentibus maculis. Proba-

*Generatio
nis locus.*

Differētia.

Probatio.

Vires. tiffimas esse comperio quæ substantia purissima æ simplicissima, & aureis guttis insigniuntur. Porrò singulæ tametii incultæ sint & pusillæ, magnis tamen virtutibus præditæ adstruuntur, vt & de ipsis rectè id occini possit:

Regnat in exiguo præcellens corpore virtus.

Rufam siquidem sub ala sinistra gestatam lunaticos, hoc est, comitiales, insanos, & languidos sanare perhibent. ~~Præterea & facundiam & apud homines gratiam promouere confirmant. Nigra autem verò similis præterea refertur. Reges & principes conciliare & ad prærogatiua provarum informanda adhibere solent. Quæ quædam generantur in Italia. Eius verò ex aqua dilutum, oculorum aciem reficere dicunt. Neque superstitione vacare putem quòd rufam in panno lineo mundo, nigram autem in croceo tantum inuolutas suis præstare potestatis. Nugantur, cui & id accedit quòd parentibus præsentibus erutis vires effluent.~~

*Contra
Amstelredanum.*

Hic magna mihi profectò incessit admiratio de viri cuiusdam de literis alioqui bene meriti, non leui oscitantia, qui in scholiis suis in Marbodeum vbi agit de Chelidonia autorem citaturus quòd Chelidonium Gemmam oculis ostenderet proficere, Plinium adduxit libri 8. cap. 27. & libri 25. cap. 8. & 12. quibus in locis non de Gemma sed de eius nominis herba palam est Plinium differuisse: Siquidem, vt rem per capita ex ordine recenseamus, ita habet dicti iam capituli 27. titulus: *Quæ animantia quas herbas ostenderint cerui, lacerti, &c.* Demum in contextu de Chelidonia agens ita infit: *Chelidonium visui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis illa medentes.* Deinde libro vigesimoquinto vbi constat Plinium de herbarum viribus disceptationem ex professo instituisse, capite

capite octavo sic habet: *Animalia quoque inuenere herbas, in primis Chelidonium: hac eximiam hirundines oculis pullorum in nido restitunt, visum, vt quidam volunt, erutis etiam oculis.* Capite denique eiusdem libr. 12. posteaquam Centaurium vitæque, maiorem scilicet & minorem oculos iuuare tradidit, ita subnectit: *Iam Chelidonia supradictis omnibus mirè prodest.* Ex quibus luce meridiana clarius esse constat Plinij locos hos ab Amstelredamo nostro citatos non posse ad Chelidonium Gemmam torqueri, verum de similis nomenclaturæ herba tantum debere intelligi. Quæ ideo annotauimus ne quis eius autoritate falsus, in similem errorem impingat.

De Actite. CAP. XXIII.

AETITÆ quatuor genera refert Plinius, vulgato tamen nomine singuli, Aquilæ lapides vocantur. Vidi ego cinereo colore Ætiten, alterum albo, tertium pullo. Sonitu dignoscuntur si quatiantur: tum enim in sese cõceptum lapillum manifestè produnt. Lapis est cortice duro, scabro & minimè læui. Sunt qui aquilam in nido marem & fœminam habere adstruunt, negantque illam sine eis oua parere: idcoque solis iis quæ è nidis eius alitis erutæ fuerint vim medicam concedunt. Nihil igne hic lapis deperdere creditur. Porrò Actites grauidis, quæ ob vteri imbecillitatem fœtum ægrè continent, brachio sinistro alligatur magno earum vsui, parturientibus autem brachio admoueri debet: fœminis item alligata citra dolorem (notatu dignum) fœtū dicitur extrahere. Nec desunt qui hanc velint statim à partu auferri,

Genera.

Probatio.

Delineatio.

Virtutes.

ne vte

ne vterus sequax partum vitiet. ~~M. quod~~ ~~ferre~~ ~~in~~ ~~pane~~ ~~statu~~ ~~erat~~ ~~neque~~ ~~enim~~ ~~manum~~ ~~vel~~ ~~seru~~ ~~cur~~ ~~ea~~ ~~de~~ ~~ca~~ ~~quibusquam~~ ~~ferre~~ ~~de~~ ~~uore~~ ~~posse~~ ~~constituit~~. Tritum & cerato exceptum comitiales strenuè iuuare comperio. Mitto quæ de hoc lapide præstigioli illi ac toto cælo aberrantes magi nugantur: neque enim vxorum furta deprehendere, vel futura prælagire huic citra incantamenta posse crediderim. Quò ego quæ de furis prodicione prænotauī, referrem, si non autorum ridicula & non digna fide grauitas & fides reclamaret.

De Magnete. CAP. XXIII.

AT V R A, vt faxis vocem homini obloquentem, immò & Echo resonãtem didisse videri potest: ita & Magneti sensum manusque tribuisse quodãmodo nõ ineptè existimetur. Ferri namque indomita propemodum pugnacissimãque natura trahenti illi extẽplo cedit, vtque propius accessit ab eo continetur & quodam veluti complexu cohæret. Sunt qui ab inuentore, ita vocato in India pastore, nomenclaturæ illius rationẽ adferant: quibusdam autem Siderites, aliis Herculeus nominatur. Hic tamen si in Ida primùm repertus sit, passim tamen apud Hispanos & in aliis quoque locis nascitur. Qui verò à Troade petitur, qui & albus pumici haud absimilis cõparet, femineus est, & non vsque aded efficacis potẽtiæ, ideòque respuitur. Æthiopis laus & præcipua cõmendatio, iis præsertim qui ad cœruleũ magis inclinãt, quales maximè in Æthiopia Zamiri regione arenosa reperiri inuenio. Æthiopici argumentum est, quòd Magne

Nomina.

Genesi.

gnetem quoque alium trahit. In metallis ferreis oritur. Hunc Germani atque Itali habent, ferrugineo tamen seu pullo magis colore: qui qua parte cœruleum propinquius refert, acrius trahit. Autor est tamè Diogenianus, probatissimum Magnetem argenti aded similem esse, vt incautos facile fallat, quem & ad maleficia præstantiorem esse testatur. Porrò omnibus præfertur qui maximè trahit, & qui vltus Hæmatiten ferè repræsentat. Quòd autem ad vires atinet; Potus triobolorũ pondere ex succo fœniculi hydropicis aquam detrahit: ferro item intoxicato vulneratis præsentī remedio subuenit, oculorum medicamentis imponitur, præterea & ad epiphoras: adusta verò crematus tritusque sanat. Commètitium puto quod de Magnete quidam nugantur: Nempe quòd in somnis ignorantis fœminæ capiti subditus, adulteram lecto deturbat: fidelem verò probamque vxorem ad mariti amplexus, etiam dormientem, proleçtet. Vanum insuper nec è re publica esse iudico, quod quidam Magnetem furibus suo fumo atque nidore vsui esse narret: quasi scilicet ad furta lapis natus sit. Hic subit vehementer mirari, admiratione nõ vulgari dignam huius lapidis tractricem virtutem, qua videlicet ferrum non solum quod contingit coram trahere, verũ etiam & suo contactu similes in id trans ferre vires trahetes. vnde & aliud quodcunque congeneum ferrum conuellerè possit, vt viderim non raro plures acus hac ratione sese suspendere, tanquã scilicet mutuis sese manibus inuicem comprehendissent. Quinimo non desunt qui factò periculo affirmare audeant, ferrum à Magnete in libra posito tractum nihil Magneti ponderis adiicere, ceu nempe ferri grauitas vi lapidis absorbeatur. Porro tractricem hãc virtutem ab vrsa cœlesti

Probatio.

Virtutes.

lesti Magnetem mutuatum esse coniectant, argumen-
to quòd acus hoc affricta liberè in solaribus horo-
logiis pendens ad Vrsam saltem minorem ferè mo-
ueatur, Magnetis potentiis acum sequacem trahenti-
bus: vrsæ verò vtrumque acum & lapilli in ea virtute,
ceu sibi affinem congenearumve, conuellente atque
alliciente, eademque vi sidus hoc appetente. Quod si
ita est, facultas illa Magneti cum ab initio perfusa est,
tum perpetuo Vrsæ radiis & influxu vegetatur. Pro-
inde si quis eorum quæ de lapilli huius trahente po-
testate diximus, rationem expetat, nõ in scitè respon-
deri possit virtutis eius causam esse cum lapilli speci-
ficam formam, tum eius germanitatē cum ferri natu-
ra, & eorum quidem vtriusque consensum cum Vrsæ
illa cœlesti, cui & obnoxior sit lapillus ipso ferro.
Quibus & id ad stipulari video, quòd solum ferrum
Magnetis viribus patere palàm conspicitur, easque
contumaciùs retinere perpendatur: Ad hæc, quòd (au-
tore Plinio) vulnera asperiora fiunt ferro Magnete
contacto. Porro huic lapidi cõtrariam inuenio Thea-
medem Gemmam, omne à se ferrum respuentem pro-
fligantemque. Est & Plinio genus aliquod Magnetis,
virri liquorem alliciens. Lapillo item illi cum allio di-
scordia est non obscura: is siquidem allio illitus tra-
ctricem omnem facultatem perdere fertur. Dissidet
etiam cum Adamante, qui & iuxta positus illum tra-
here non sinit, quinimò conuulsam iam ferrum ad-
motus illico reuellit. An autem vires hæ occultæ mi-
rificæque Cacodæmonum imposturis adscribi de-
beant: an potiùs inde auidius admirandus atque lau-
dandus Dominus omnium creator Deus, ac per ea
quæ in hoc lapide facta sunt, sempiterna eius vir-
tus & diuinitas magis cognoscenda, & in mirabili-
bus

Theame-
des lapis.

Discor-
dia.

bus suis operibus benedicenda, tuum esto iudicium
Lector.

De Hæmatite. CAP. XXV

VAND O superiore capite Hæmatitis me-
minimus, non abs re quædam & hîc de eo
recensere operæ precium videtur. Duo ita-
que Hæmatitis genera Plinius facit: Alte-
rum à Magnete cognominatum, sanguineo exterius
colore, idèoque tritus is sanguinem refert, ferrum ta-
men Magnetis modo minimè trahit. Hunc pro verò
Magnete à non paucis pharmacopolis damnofo erro-
re venundari vidimus. Alterū autem Hæmatiten dicit
idem Plinius venis rubētib. discerni, hoc est ab opti-
mo desciuisse iudicari: ita enim Plinium intelligo. Hic
siquidem Dioscoridi probatissimus est, non qui inter-
mistas habet venas rubentes, sed qui puro colore (vt
eius verbis vtar) niger est, durus, in se æqualis, & nul-
la infectus sorde nullòque zonarum excursu. Itaque
duæ nobis præcipuæ hæmatitis species relinquuntur:
Altera exterius rubens, interius autem nigricans, vt
Magnetis colorem quadantenus imitari videatur: al-
tera verò omni ex parte nigra. Quamquam nec me fu-
giat alia etiam à Plinio numerari illius fastigia, verum
duo hæc nostro instituto suffecerint. Neque enim de
singulis Gemmis, sed de selectissimis vulgarissimisque
differendum suscepimus. Porro quod ad vires attinet:
oculis cruore suffusus mirè prodest, muliebri proflu-
uium sistit, & cum mali punici succo iis qui sanguinè
reiciunt confert. Vesicæ præterea vtilis est, & serpen-
tium ictib. Ex lacte oculos à lachrymis vindicat. Imò
& ipsos procidentes ingenita vi cõtinet cohibetque.

Genera.

Probatio.

Virtutes.

Cal

Calfactoriæ & extenuatoriæ est facultatis.

De Succino. CAP. XXVI.

Genesis.
Plin. lib.
37. cap. 3.

VARIÆ multum de Succini ortu autorum sententiæ sunt. Prætermisissis tamen de eius origine & natura opinionib. diuersis, sed & de eo ridiculis Poëtarū fabulis, in India atque Germania Plinius tradit nasci defluente medulla arboris è pinearū genere: quemadmodū è Ceraso, gummi, & ex Picea, resina redditur. Erumpere namque humoris abundantia, succosumque primum esse, dein vero vel rigore vel tempore autumnii densari atque durari confirmant, & intumescens tandem marinis æstibus rapi, ac in litora nonnunquam transportari aduersa. Indèque succino nomen, quod pini arboris succus esse credatur, argumento quod attritum pineum refert odorem, accensumque tedæ modo nidore flagret. At liquidum primo stillare indicio quidem sunt quedam intus translucencia. Porro succinorum tria esse præcipua genera literis proditum est. Primum, quod melleo colore conspicitur: secundum, quod Phalernum vinum: tertium, quod candidum refert, quod & odore præstantissimum est. Præferunt quidam Phalernum, fuluum scilicet ac translucens consimili ynde quaque substantia & concremento, ea tamen lege ut non nimio ardore flagret, sed leuem tantum ignis ostentet anhelationem, nõ autem igneam fulgorem adsequatur. Apud multos autem album odoris illecebra commendat. Rude quidem primum & austerum legitur, tandem vero adipe lactentis suis incoquitur, deinde expolitur. Porro quod ad succini virtutes spectat, in-

fanti

fantibus pro amuleto ligari, lymphationibus prodesse, ac lotij difficultatibus, inuenio. Præterea in polline exhibitum albos menses, stomachi fluxiones, ventrisque profluuia sistere, crebro didicimus experimento. Cor & cerebrum vel odoris præstantia propalam recreat. Ex melle teritur ad oculorum finiendas humiditates. Attritum & calfactum festucas, quisquilias & leuissima quæque allicit & trahit, præter Ocimi tamen surculos, quos, autore Plutarcho, reicit repellitque, vnà etiam cum iis quæcunque oleo perfusa fuerint. Succinum seplasiariorū officinis *charabe* barbara Arabum voce dicitur. Hoc genere & Lynguriū vel (ut aliis placet) Lyncuriū cõtineri, coloris, substantiæ & proprietatum congenearum germanitas, multis persuasit: forsitan enim fuerit secundi generis, hoc est, Phalerni ruborem referentis, species quædam ardentior. Fabulosum omnino esse suspicio est, quod plerisque Gemmarū persecratoribus videtur, Lyncurium ex Lyncis animalis vrina arena mox à deiectu contacta, Solis deinde ardore concreta ac durata consistere.

Lyngurius.

De fictitiarum à veris Gemmis differentia & dignoscenda ratione. CAP. XXVII. & vltimum.

NON mediocrem fidei ac maiestatis partem Gemmis ademit de republica pessimè meritorum hominū pertinax avaritia & luxus. Quandoquidem inde factum est, ut tam subtili dolo ferè omnis generis Gemmæ adulterentur, ut à fictis veras dignoscere vix sit aliquis modus. Sunt quippe qui ex veris, at vilioribus, alterius generis lapillos ementiuntur: ut iam usus percrebruit multo contumaci que igne

Sf

Sapphiro Adamantem fingere, & tanta arte imitari, ut multis hic fucus non raro imposturam faciat: vocantque album Sapphirum. Quibus longè perniciosiores sunt, qui nitro vitro, ac aliis vilissimis materiis, adiecto coloris mendacio, optimas ita æmulantur, ut sua nequitia naturæ opus, sagacissimamque & inuincibilem artem, tantum non assequantur, qui utinam à re publica amandarentur: suis nanque id genus fallacis tam huic quam autoribus, qui solerti studio & diligentia de verarum Gemmarum natura & viribus doctissime differuerunt, ita quidem imponunt, ut dum qui ementitas decepti, pro Germanis emerunt, easque iis non esse præditas facultatibus deprehendunt, quibus philosophi naturales donatas esse confirmarunt, & Gemmas & de ipsis desinientes autores vel vilitatis vel mendacij atque temeritatis damnent, vel etiam plerunque malè audiant qui certissimas absolutissimamque commendant. Ut itaque impostorum vitari queant scelestissimi fuci, paucis Gemmarum probandarum rationem persequi libet, vbi primum temeriterimus & has multo æuo senescere, proindeque & gratiam & vires sensim multis seculis deponere. Pellucentes igitur lapilli sereno ac matutino celo: omnino autem in horum quartam probari debent. Re nanque compertum est iis horis ac aëris constitutione penitus longè introspecti posse quicquid vicij habeant. Porro & pondere internosci competio, quanquam & hinc diuersas multum authorum esse sententias animaduertam. nonnullis enim placet generosas grauiores esse: aliis contra sentientibus, eas scilicet leuissimas minimique ponderis esse, quod & factò periculo deprehendi. nec id citra rationem fuerit, vel hoc præsertim nomine, quòd fictitias cum ab ignobi

*Gemmas
eadem se-
nescere.*

*Hora pro
bandis
Gemmis
opportuna.
Pondus.*

ignobiliori adeoque & minus efficaci gente, tum ex longè obsecuriori ac magis terrestri substantia fieri palam sit, quibus etiam Plinius ad stipulatur libr. 37. c. vlti. *Experimenta* (inquit) *pluribus modis constant. Primum pondere grauiores sentiuntur. Post hæc corpore: fictitius pustule in profundo apparent, scabritia in cute & capillamento, fulgoris inconstantia, &c. Quibus coram ostendere videntur, quòd à falsis intelligat veras pòdere superari. Cui & id suffragatur, quoque Margaritas præfert, quæ minus graues sunt. Examinantur denique & corpore. Ementitis quippe bullæ in profundo comparant, quas & scabra cute & capillamentis, staminu tenuissimorum instar intercusantibus, conspicias: fulgore item inconstante atque inuincendo, nitore videlicet priusquam aciem complectatur elaguido. Certissimarum siquidem splendor colorve non in facie tantum (ut in adulterinis) sed & per omne corpus, quibusuis etiam forma & situ gratissimæ iucundissimæque visuntur, ceu scilicet ad sui decoris spectaculum blanda quadam oculos alliciant comitate. quòd nãque diutius inspicuntur, hoc magis delectant, ac gratiæ non inefficaci illico obtutus expleret. Laudatæ item limam non capiunt: ut vel hoc solo veras à falsis dispecere mangonum magna pars norit. Sunt tamen qui Smaragdum & Topazium excipiant. Deinde & ignibus propinquæ non spurix, illæ sæ euadunt: excepto tamen Chrysolestro ignium rapacissimo. Adhæc duriores maximè commendantur, nimirum quòd lapidi propria sit durities. Quòd autem ad optimarum delectum pertinet, æqualibus cauas vel exturbantes postponunt. Oblongas quadratis prætulit antiquitas: verum nunc anteponunt quadratas, ut quibus angulosis minima olim fuerit autoritas, nunc versà vice clarior sit gratia.*

*Generose
minoris
ponderis.*

*Bullæ
ementitas
ostendunt.
Fulgoris
inconstan-
tia.*

*Argumen-
tum à li-
ma.*

*Experi-
mentu ab
igne.
Laudato-
ri electio.*

Illas sequuntur quæ lenticulæ forma, deinde quæ triangulæ. Omnium verò nouissimæ æstimantur rotundæ, quamuis forsitan omnibus præferri deberent, si figuræ rationem spectes.

Epilogus.

Nostris verò his lucubratiunculis ad umbilicum tandem perductis, postremò te quoque beneuole lector admonere visum est, nil tibi mirum esse debere, quòd Gemmas quandoque masculino, aliquando autem fœminino genere scripserim, nimirum cum utroque genere ac promiscuè illas collocari apud classicios autores crebrò legere sit. Cuius quidem rei vel vnicus mihi testis & autor est idoneus Galenus ille Medicorum ab Hippocrate abundè princeps libro 9. simplicium pharmacorum.

* *

FINIS.

CLA

CLARISSIMO AC ERVDITISSIMO VIRO FRANCISCO RVEO MEDICO, Infulis artem Apollineam profitenti, frater Paschasius Balduinus Canonicus Phalempinensis S. P. D.

Hac Epistola super his duobus Rwei libris iudicium continetur primum: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus; deque earum admiratione, vsu, abusu, & viribus tractatur.

PERLECTO libello, quem de viribus ac natura Gemmarum nuper elaborasti, non potui tibi non gratulari optime Fracisce, hoc à te argumenti genus esse tractatũ ac illustratum, rum quòd tuam professionem non dedecet eiusmodi studiorũ inquisitio, tum quòd nos quibus potissimũ sacris operã nauare opus est, permolesti animi anxietudine atque labore leuaueris. Ea enim non nihil ad sacra pertinere nullus, reor, inficias ibit, cum tam sedulò ac seriò illis interferantur, ac ordine disponantur. Atque penitius ista exquirere, quia per varia prophanorum scripta disperguntur, atque ea mente ab eis explanantur vt ad temporale commodum proficiant, per ocium nobis non conceditur. Sed & pontificiis decretis plus nimio eisdem incumbere vetamur, cogimur quoque præscriptis diuinis sacras euoluere literas. *Scrutamini scripturas*, inquit ipse sacrosanctorum oraculorum conditor, *quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere*, &c. Quòd verò Ioannis *Αποκαλυψως* locum tibi potissimum delegeris, ibique traditum ordinem tenueris,

eorum fulgoribus sese venditent apud vulgus ignobile gloriolam quampiam ex his captantes, & quidam diuinum sibi arrogantes, quod Tyrio regi impingit propheta Ezechiel, quem in medio ignitorum lapidum ambulasse suggillat: de quo paulo antè dixerat, *Eò quòd eleuatum cor tuum quasi cor Dei.* Et post, *Omnia lapis preciosus operimentum tuum.* Eiusmodi homines quis non fateatur degeneris esse animi, qui propriis ornatibus priuati, hoc est, virtutibus denudati, exoticos & externos cultus asciscunt, tiaras, digitalia, cingulos, & quid nò, frequentissimis lapillis infarciunt perinde ac si in illos vertendi essent, animi natia ornamenta fastidientes. His hominib. si vel mentis mica inesset, cura diuersa, ea nimirum quæ omne factitium & commentitium aspernatur, in primis appeteretur, qua honestos mores illis ipsis lapillis designatos induere satagerent. Excellens quidem naturæ opus & non exiguum miraculum est Gemmarum natura & vis, si spectetur materiæ temperamentum & quædam lucis cum elemētari crassitie copulatio, & eo præcellentius quo durabilius: & tam est mirabile, vt ipsa natura suam totam vim in earum opificium collegisse ac effudisse videatur. Quamobrè has gestaturis, quia summopere intuentium oculos alliciunt, expedit, vt in cuiusdam insignioris operis symbolū aut signum adsumantur, quo mens haud in paucis naturæ gradibus illas antecellens vegetior, & ad suæ operationis promptitudinem accommodatior reddatur: & ad æternam beatitatem, ad quam benignus conditor illam destinauit, compendiosius perueniat. Hoc præcipuum horum lapillorum munus crediderim, quod si defuerit, indignum prorsus celsitudini humanæ gestamen poterit iudicari, ne vnde corpus quod

*Admiratio earum
rursus, &
gestatio li
cuius qua.*

cor

corrumpitur ornatum aucupatur, inde maius dispendium animus cœlestibus natus incurrat, & ne nimio lapillorum fulgetris addictus, lapideus etiam ipse animus euadat, ac proinde à sua conditione decidat: nec ab iis honoris subsidium quærat, quibus ipse opinionem honoris elargitur. Hac ratione agnoscant reges & pontifices, & quicumque horum gestiunt adiacenti luce gloriosiores apparere, eorundem vires, illasque ad animi vegetationem transferant, vt in Saphiro sit castitas & cœlestium amor, in Carbunculo ardens charitas, in Adamante iustitiæ constantia, in Smaragdo facilis humanitas, & in cæteris simile aliquid quod mēti virtutem tribuat: ne quiddam simiacum referant, hoc est, ne sicut simia in purpura factum quendam ostentent & se ridēdos præbeant. *Vires naturales.* Nolim tamen salubres Gemmarum vires attenuare, corporibus humanis oppidò quàm profuturas, si commodè illis applicentur. Quas vires & proprietates vt reliquarum rerum, corpori humano cōducibiles, fuerit physicorum vestigare: illa verò signa quæ mentem moueant, Theologorum: vt in eadem re tractent medica physici, & diuina Theologi, atque sic vnūquodque membrum in mystico Christi corpore, suo munere dignè perfungatur. Vides optime Francisce, tui libelli lectione me non parum fuisse delectatum, qui tot verbis gaudium testatum reliquerim, & affectus hos velut æstro percitus vel potius numine afflatus ediderim, ne prorsus perditum laborem tuum autumes. Nam si eiusmodi fructus neutiquam sequantur, frustra fuerat à sacris tuum argumētum petisse. quandoquidem luce clarius est in his Gemmas esse memoratas non vt corpori decorando seruirent, sed animi virtutib. vel conquirendis vel conseruandis proficerent.

rent. sed neque alioqui plurimum decuisset eundem libellum cuius *εὐποροφδοῦν* dicare, quibus sacra tractare semper incumbit: sed neque me censorem statui oportuisset, cuius vires tantæ rei expediendæ impares sunt. Non pauca etenim è philosophorum adytis, nonnulla è Theologorum placitis in medium deduxisti, de quibus certum ferre iudicium difficile fuerit, quando nec summus philosophus possit omnibus his sufficere, & Theologus interdum cōniebit, nonnunquam dissimulabit, modò nihil sit oraculis cœlestibus ac ecclesiasticis dogmatibus repugnans. Eiusmodi sentimentorum nonnunquam narratorem non assertorem suspicio, quòd habeas nõ infimos autores quibus acceptum feras quod expromis & quibus te tuearis, cum liberum sit in plerisque vtramque partem fouere. De quibus nunc esset longius quicquam differere, præsertim cum probè calleas quid intus habeam. Relinquo sua Astrologis apotelesmata, Theologorum turbam non modò refragantem, sed manib. pedibúsque illò adrepentem interim dissimulo, de quibus nihil mihi libet nunc scribere, quando prolixior ipse fuerim quàm putaueram, præsertim tibi occupatissimo, cuius seria interpellare, piaculi quidam refert. Vale.

F I N I S.

VALIARDVS RVEVS ETIAMNVM
PVER, PATRIS OBSERVANDISSIMI
libellum Lectori commendat,
hoc Elegiaco.

*Qui legis inuisti conuulsa cruda Thyesta,
Discerptumque vagis curribus Hippolytum.
Dedipodemque oculis captum, struetaque venenis
Medeam, regum dolique ficta legis.
Qui legis Harpyias, Centauros, Gorgonas, Hydram,
Quid nisi monstra, precor, prodigiosa vides?
Talia quæ truciunt aegrotum male sana faceffant,
Quæque vnum sapiant perlege scripta Patris:
Hic vnum gemmarum ducit, quæ cognita longè
Illarum vincit commoditate decus.*

Eiusdem ad patrem integerrimum,
Epigramma.

*Ecce pater volitant totum tua scripta per orbem,
Docta per æternos scripta legenda dies:
Nempe tuo exemplo me nostrum nomen in auras
Spargere vis: tutum nunc mihi pandis iter.*

conbeinte y ocho de julio de seis cientos
y treinta y dos en pargo es el libro
de balthazar philosophia sacra comparta
cular commissiun de los señores
inquisidores de la inquisiçion de
granada y se puede leer tener
y usar

Dr. D. J. G. G.
calderon

